

Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
Dumitru-Mircea Buda
(Editors)

READING MULTICULTURALISM. HUMAN AND SOCIAL PERSPECTIVES

HISTORY,
POLITICAL SCIENCES,
INTERNATIONAL RELATIONS

Arhipelag XXI Press
Targu Mures | 2021

READING MULTICULTURALISM: HUMAN AND SOCIAL PERSPECTIVES

Section: History, Political Sciences and International Relations

Date: 11-12 December 2021

Location: „DIMITRIE CANTEMIR” University, Tîrgu Mureş

ISBN: 978-606-93691-9-7

Edited by:

The Alpha Institute for Multicultural Studies

Moldovei Street, 8

540522, Tîrgu Mureş, România

Tel./fax: +40-744-511546

Email: iulian.boldea@gmail.com

Published by:

”Arhipelag XXI” Press, Tîrgu Mureş, 2021

Tîrgu Mureş, România

Email: tehnoredactare.ldmd@gmail.com

CONTENTS

"LUCEAFĂRUL" MAGAZINE IN ITS BUDAPEST PERIOD: GENESIS AND IDEOLOGICAL OPTIONS.....	6
Cornel Sigmirean	6
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureş.....	6
THE MEDIEVAL CAROLINGIAN WORLD IN POPULAR LITERATURE, TIME AND SENSE OF THE DOMINATION OF CHRISTIANISM	10
Ştefan Lucian Mureşanu	10
Assoc. Prof., PhD, "Hyperion" University of Bucharest	10
HUMAN SECURITY AS RESILIENCE – AN EUROPEAN FRAMEWORK FOR FOREIGN POLICY	23
Bogdan Ştefanachi	23
Assoc. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iaşi.....	23
MEANINGS OF THE CONCEPT OF “HISTORY”	33
Cristian-Ionel Măduţa	33
Lecturer, PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad	33
ABOUT RELIGION AND POLITICS IN THE EUROPEAN MIDDLE AGES	40
Ştefan Lifa	40
Lecturer, PhD, West University of Timişoara	40
CHANGES IN ASIAN CULTURES.....	45
Irina-Ana Drobot.....	45
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering Bucharest.....	45
ELIF SHAFAK’S APPROACH TO MULTICULTURALISM.....	52
Lucretia-Dorina Loghin.....	52
Lecturer, PhD, „Babeş-Bolyai” University of Cluj-Napoca	52
LATIN EXPRESSIONS WITH JUS.....	63
Mădălina Strehie.....	63
Senior Lecturer, PhD, Hab. Dr., University of Craiova	63
AN EXAMPLE OF HUMBLENESS AND VIRTUE: METROPOLITAN VENIAMIN COSTACHI, MONK IN SLATINA (1842-1846).....	69
Mirela Beguni	69
Lecturer, PhD, „Ştefan cel Mare” University of Suceava	69
INTERNET AND TRANSFORMATION OF POLITICAL COMMUNICATION.....	77
Arthur Mihăilă	77
Lecturer, PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca.....	77

THE GREAT PERSONALITY OF VISARION PUIU, THE METROPOLITAN BISHOP	86
Ionel Chira	86
Lecturer, PhD, Faculty Orthodox Theology „Episcop Dr. Vasile Coman”, University of Oradea	86
THE RENAISSANCE OF THE ROMANIAN VILLAGE THROUGH THE VALORIZATION OF THE RURAL HERITAGE	96
Petru Marcel Fotea	96
Assist. Prof., PhD, "Hyperion" University of Bucharest	96
OBSERVATION OF THE ROMAN-CATHOLIC PRIESTS ACCORDING TO THE ARCHIVES	104
József Gyenge.....	104
PhD, Technological High School „Domokos Kázmér”, Sovata, Secondary School Sărățeni	104
THE BEGINNINGS OF UNIVERSITY EDUCATION IN TÂRGU MUREȘ	112
Marcela Berar, Antoniu-Ioan Berar	112
PhD, Secondary School no. 1, Luduș, PhD, Mureș County School Inspectorate	112
CONSIDERATIONS ABOUT FRENCH EXTREMISM IN THE EARLY 21ST CENTURY	118
Bogdan Iulian Ranteș	118
PhD, „Valahia” University of Târgoviște	118
MINERALOGISTS AND ALCHEMISTS VISITING THE TRANSYLVANIAN MINES: THE CASES OF JACQUES BONGARS AND FELICIAN OF HERBERSTEIN	126
Narcis – Mihai Martiniuc.....	126
Research Assistant, „Gheorghe Șincai” Institute for Social Sciences, Târgu Mureș.....	126
THE WORKING CLASS AND PROPAGANDA’S DISCOURSE IN THE SOCIALIST (SOCIAL DEMOCRATIC AND COMMUNIST) PRINTED PRESS	137
Corina Hațegan.....	137
Scientific Resercher, PhD, „Gheorghe Șincai” Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy.....	137
THE STALINIST POLITICAL REGIME IN ROMANIA - AN EXPRESSION OF STATE TERRORISM	147
Mariana-Ana Bulmez	147
PhD Student, University of Oradea	147
PR. MARINESCU I. NICOLAE	155
Ionuț Enache	155
PhD Student, „Dimitrie Cantemir” State University.....	155
IMPROVEMENT OF THE TEACHERS IN MUREȘ COUNTY BETWEEN 1970 AND 1989	161
Sabin-Gavril Pășcan	161
PhD Student, UMFST Târgu Mureș.....	161

REFORMING THE ROMAN MILITARY SYSTEM IN THE TIME OF AUGUSTUS	170
Adrian- Cosmin Petrică	170
PhD Student, University of Craiova	170
LA TRANSNISTRIE, UNE ZONE DE CONFLIT APRÈS LA GUERRE FROIDE	178
Galina Toderașco	178
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași	178
THE SUPPLY AND DEMAND OF SEAFARERS ON THE GLOBAL SHIPPING MARKET	188
Tiberiu-Andrei Musat.....	188
PhD Student, „Ovidius” University of Constanța	188
THE IMPORTANCE OF THE MENTAL, FUNCTIONAL AND MATHEMATICAL CRITERION IN THE DELIMITATION OF BÂRGĂU DISTRICT	198
Timea-Melinda Darlaczi	198
PhD Student, „Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca	198
PROCESS FROM TÂRGOVIȘTE.....	206
Laurențiu Bălașa	206
PhD Student, University of Craiova	206
SAINT HIERARH VARLAAM – HEAD OF THE SECU MONASTARY	212
Marinel Pădure.....	212
PhD Student, „Ovidius” University of Constanța.....	212
DACIAN DAVE FROM THE LOWER OLT AREA	227
Mihaela Florentina DUMITRAȘCU (LALĂ), PhD Student	227
University of Craiova	227
COMUNITĂȚI ETNICE DIN AȘEZĂRILE DE PE VALEA BISTREI (JUDEȚUL BIHOR) ÎN SECOLUL AL XIX-LEA ȘI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA. EVOLUȚII DEMOGRAFICE.....	234
Sorin ȘIPOȘ, prof. univ. dr. habil. – Universitatea din Oradea	234
Cosmin Ionuț PATCA, student-doctorand – Universitatea din Oradea	234
Ioana Dana BLAJEC, student-doctorand – Universitatea din Oradea	234

"LUCEAFĂRUL" MAGAZINE IN ITS BUDAPEST PERIOD: GENESIS AND IDEOLOGICAL OPTIONS

Cornel Sigmirean
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The Luceafărul (The Morning Star) magazine's publishing, in 1902, in Budapest, represents an event in the history of Romanian literature, in the same fashion as it has been for publishing the magazines Convorbirilor literare (Literary Conversations), Tribuna (The Tribune), Vatra (The Hearth), Viața Românească (Romanian Life) etc. The work of great poets and writers was consecrated in their laboratories. If the names of great classics in Romanian literature, M. Eminescu, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Ion Creangă are associated with the Convorbiri literare magazine and with the "Junimea (The Youth)" society, two great twentieth-century creators, Octavian Goga and Ion Agârbiceanu are associated with the Luceafărul magazine.

Keywords: "Luceafărul", Magazine, ideological options, culture, literature

The *Luceafărul* magazine's publishing has an entire history. In 1852, in Pest, the foundations have been laid for the "Petru Maior" Society. The society's board of directors included Partenie Cosma – president, Ioan Nedelcu – vice president, Iosif Vulcan and Ștefan Perian – notaries, Iosif Ilovits – cashier and Saba Fercu – librarian¹. From its earliest years, the society's members militated for the editing of a journal. The initiative only concretized in 1877, when the *Rosa cu Ghimpi* (*The Rose with Thorns*) journal was published, with the motto *Culture will save Romania*². In this idea, its Programme article stated: "Yes, culture and only it is the unique power, the divinity through which a people can live, can assert, can glorify itself"³. The magazine was handwritten, only the frontispiece being printed. Regarding the magazine's contents, the proposition was for it to be of "literary and humorous contents."

There was a permanent need for a "publicity organ with a social literary character" as expressed by Ilarie Chendi in a literary committee meeting in 1896. The future literary critic, editorial board member, proposed to change the magazine's title, from *Rosa cu Ghimpi* to *Echoul tinerimii* (*The Youth's Echo*), to print and transform the magazine into a public paper. The lack of funding, however, did not allow the Romanian students in Budapest from Chendi's generation to fulfil their ideals in the last decade of the nineteenth century. The project was only concretized in 1902, when the *Luceafărul* magazine was published in Budapest. It would become the magazine for an exceptional generation, which included Octavian Goga, Ioan Lupaș, Ilie Minea, Ion Montani, Dionisie Stoica, Ion I. Lapedatu, Alexandru Ciura, Sebastian Stanca, Gheorghe Tulbure, Horia Petra Petrescu, G. Popp, Octavian Tăslăuanu and others.

Editing a Romanian university youth magazine was also stimulated in those years by the publishing of German and Hungarian student periodicals. Alexandru Ciura later

¹ Victor Onișor, „10 ani din istoricul Societății Petru Maior”, in *Almanahul Societății de lectură „Petru Maior”*, Budapest, 1901, p. 12.

² "Lucian Blaga" Central University Library, *Fond Societatea "Petru Maior." Rosa cu ghimbi*, sheet 1

³ *Ibidem*, no. 1, sheet 1.

remembered the publishing of a Vienna student magazine, and Aurel Paul Bănuț referred to the publishing of a similar magazine, in 1901, in Cluj, led by Wlassits Tibor⁴.

This appears to have been the incentive which determined Aurel P. Bănuț, second year student at the “Franz Joseph” University Faculty of Law in Cluj, to decide to edit a magazine in Budapest. As a result, he withdrew from the Cluj “Economul” Bank the few thousands crowns he had received from his maternal grandfather, and in January 1902 he left for Budapest⁵. He settled on 21 Üllői street, where he called upon Alexandru Ciura, Octavian Goga, Ioan Lupaș, Dionisie Stoica, Sebastian Stanca and other students, communicating his intention to start a magazine. After extensive conversations, eventually, on 10 May 1902, in a debate held at Sebastian Stanca’s home on 11 Lonyai street, the editorial board was established. Alexandru Ciura was tasked with finding the magazine’s title. Out of twenty-five propositions, the *Luceafărul* was the unanimous choice⁶. The magazine’s baptizing was then celebrated, as it was customary during that time, in a restaurant on the Danube’s banks.

The first issue appeared on 1 July 1902, under the leadership of an editorial board consisting of: Alexandru Ciura, editor-in-chief, Aurel P. Bănuț, editor and editor-in-charge, Octavian Goga, Ioan Lupaș, Ion Montani, Dionisie Stoica, Ion I. Lapedatu, Vasile E. Moldovan, Sebastian Stanca and George Zărie, as members. In the first issue the article *Instead of a Programme* by Alexandru Ciura was published, which presented the magazine as a publication by students that were “rogue... around the universities in the monarchy and abroad”⁷. The content in the early issues was fairly heterogeneous, history, political economy, sociology, ethics, pedagogy. Financially, the early issues were sustained by A.P. Bănuț’s fund, problems arose gradually. In the editing board two groups were formed, one, represented by Bănuț, Stoica, Stanca and others, who militated for cultivating Transylvanian regionalism, and one promoted by Tăslăuanu and Goga, who pleaded for a large Romanian character, similar to literary publications in the Kingdom.

Indisputably, the magazine’s assertion in Romania’s early twentieth-century literary life was achieved by Octavian Tăslăuanu. University of Bucharest fresh graduate, in 1902 he was appointed as a clerk to the Romanian Consulate in Budapest. Through a high school friend, Luca Rusu, Octavian Tăslăuanu was recommended to his colleagues from the *Luceafărul*. This is how he was acquainted with the Birăuțiu Printing Press, called “The Press of the People”, with editor Aurel P. Bănuț and with the main contributor, Dionisie Stoica⁸. Evoking the moment, O. Tăslăuanu recounted: “Despite being an official person at a foreign power’s Consulate, I believed, as any other young man, that I have a higher mission, that of impressing on the entire literary movement a national note and to call for contributions from as many writers from across the mountains, thus fraternizing the writing of those in the free Romania and those in the subjugated Transylvania”⁹. He accepted, “... but I had to remain in the shadow – Tăslăuanu told us – because I was a clerk at Romania’s General Consulate, and I could not expose the country I was serving to inconveniences”¹⁰. Even if he did not recount in his memoirs, between 1902 and 1903, Octavian Tăslăuanu appeared enrolled as a student

⁴ Mihail Triteanu, *Luceafărul 1902-1920. Indice bibliografic analitic*, Bucharest, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 9-10.

⁵ *Ibidem*, p. 10.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p.12

⁸ Octavian C. Tăslăuanu, Octavian Goga. *Amintiri și contribuții la istoricul revistei „Luceafărul”*, p. 22

⁹ *Ibidem*, p.25

¹⁰ Idem, Octavian Goga. „Amintiri și contribuții la istoricul revistei „Luceafărul”, in *Spovedanii*, vol. IX-XV, edited by George Bogdan Tofan, Prefaced by Pr. Conf. univ. dr. Constantin-Valer Necula, Afterword by Ing. Gelu Voican Voiculescu, Cluj Napoca, Argonaut, 2020, p.181

at the Letters and Philosophy Faculty of the Royal University in Budapest¹¹. His decision was the magazine's greatest opportunity. When he effectively assumed editorial work, he confessed he was struck by language, grammar errors, discovered in the Transylvanian writers' manuscripts. An issue understood by Tăslăuanu, the majority of students who studied in Hungary's capital city came from Hungarian or German high schools. He was discouraged by the reality at the *Luceafărul*, thinking to give up. But Goga was there too. "The one who had charmed me with his verses was – confessed Tăslăuanu – a congenial dreamer, whom I befriended at first sight and who yielded to my insistency to curb his lyre for national songs"¹². About the poet, he told that at that time he was a very modest, poor, downcast young man. "When I offered him a bed in my abode, he felt content. He no longer paid rent. As I was older than him with about five years and with finished studies, I had an ascendancy over him. He listened to me and considered me as a sort of protector"¹³.

Progressively, Tăslăuanu took over the challenging work of the editorial office, the administration and the selection of the material sent to the magazine, and Goga wrote "the wonderful lyrics". On April 1, Aurel P. Bănuț retired from the editorial board. However, with each issue, the *Luceafărul* became a literary magazine belonging to the young generation of Romanian writers everywhere. Among the contributors were Șt. O Iosif, Sextil Pușcariu, Zaharia Bârsan, Vasile Pârvan. The editorial board and the administration moved to Tăslăuanu's home. He was studying the writing technique of the *Luceafărul*, following the models of *Der Kunstwart* magazine in Munich, and *The Studio*, in London. The 1904 Issue 1 was printed on chrome paper, with a color cover by Virgil Simionescu, a student at the Academy of Fine Arts in Munich, including reproductions of works by painters Octavian Smilgeschi and Dem Hârlescu. In 1904, O. Goga received a scholarship from the "Transylvania" Society to study history at the University of Berlin. Then new names were added to the list of the *Luceafărul* contributors: Duiliu Zamfirescu, I.A. Bassarabescu, Mihail Sadoveanu, Dimitrie Anghel, Enea Hodoș, Virgil Cioflec and others. On June 15, 1904, Tăslăuanu was forced to formally hand over the ownership and publisher right to the poet Goga. The decision was enforced by the intervention of the Prime Minister Tisza István, who, through a note of protest addressed to the Romanian consul in Budapest, condemned the interference of Tăslăuanu, employed as a translator at the Romanian consulate. A few months later, on December 28, the address submitted to the authorities stated that the property and responsibility of the magazine belonged to Ion Iosif Șchiopu, who would sign under the pseudonym Mihai Stan. From Tăslăuanu's memoirs we learn that this change was a subterfuge, since Mihai Stan was the name of his maternal grandfather, a farmer in Bilbor, who had died several years ago¹⁴. Tăslăuanu considered to found his own printing house. His idea became possible with the help of Mihai Popovici from Brașov, a student at the Faculty of Law at the University of Vienna, who initially invested the amount of 5,000 crowns in order to pay the first installment of the machinery cost, worth 10,000 crowns.

On July 15, the 1905 Issues 13-14 were printed in the new printing house. *Luceafărul* dedicated special issues to Alexandru Vlahuță and George Coșbuc. The issue dedicated to Queen Carmen Sylva on her 60th birthday had a special significance, an occasion - Tăslăuanu exclaimed, "to express our irredentist feelings and beliefs, without being pursued by the Hungarian prosecutors". Goga authored the poem *We: We have an unfulfilled dream, / Child of the suffering- / From grief for him they died / our ancestors and parents ...* The issue was a remarkable success with every Transylvanian scholar's family. The cover with the queen's

¹¹ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p.437.

¹² Octavian C. Tăslăuanu, *Octavian Goga...*, p.182

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Mihail Triteanu, *op. cit.*, p.18

face, Tăslăuanu confessed, was cut out, framed, and hung on the walls of the rooms that were more protected from the eyes of the world¹⁵.

In 1906 the magazine would move to Sibiu. A period of stability followed, keeping the impact of the two personalities, Oct. Goga and Oct. Tăslăuanu. In 1909, Octavian Goga, increasingly attracted to militant politics, left the *Luceafărul*, the magazine remaining in the care of its editor, Octavian Tăslăuanu. In 1912 Goga returned, bringing a new transformation to the magazine. *Luceafărul* became a “weekly magazine for literature, art and politics”. At the end of the year, Goga withdrew from the editorial board, and the publication edited by Oct. Tăslăuanu returned to a “magazine for literature, art and science”.

The magazine enjoyed the contribution of the most important Romanian writers and poets, among whom we mention: Cincinat Pavelescu, Aron Cotruș, Liviu Rebreanu, Teodor Murășanu, Victor Eftimiu, Emil Gârleanu and others. The *Luceafărul* magazine represented “The mirror of all the turmoil of Romanian life”, as Tăslăuanu intended, offering in the pre-union era “the creative forces of Transylvania”¹⁶.

After the First World War, the *Luceafărul* moved to Bucharest, managed by Tăslăuanu, from January 1, 1920, with Nichifor Crainic and Al. Busoiceanu as editorial secretaries. But, after Tăslăuanu had progressively become involved in political life, leaving the magazine to the contributors, with the double Issue 8-9 from May 1, 1920, the *Luceafărul* ceased to appear.

A page in the history of Romanian culture and literature was closed, after having contributed to the building of national consciousness.

Most of the Romanian critics, Iorga, Lovinescu, George Călinescu, associated the *Luceafărul* with the *sămănătorist*, nationalist movement. In his *History of Romanian Literature*, George Călinescu considered that: *The most important magazines with a nationalist character are “Semănătorul” founded by A. Vlahuță and G. Coșbuc, “Luceafărul”, with its most important editors O. Goga and O. Tăslăuanu, and “Făt Frumos” from Bârlad with Emil Gârleanu, D. Nanu, G. Tutovanu.* And he continued: *Luceafărul certainly follows the organization of the Transylvanian consciences in view of the liberation*¹⁷.

Călinescu surprised the personality of the *Luceafărul* magazine. While the *Semănătorul* manifested xenophobic attitudes from an aesthetic perspective, out of an abhorrence of foreign literary influences, Goga and Tăslăuanu’s publication was part of the national tradition of Transylvanian journalism, with a great propensity towards Romanian culture and universal literature.

The merits belong to the writer Octavian Tăslăuanu: “If it weren’t for me to carry the burden of the magazine for 14 years, nobody would boast about its foundation today... In reality - Tăslăuanu highlighted - I had planned to turn the *Luceafărul* into a Romanian magazine, like no other”¹⁸.

The ambition was great, had had many competitors. But he created a magazine for all Romanians, prefacing the Union of 1918, when all the provinces united into one country.

¹⁵ Octavian C. Tăslăuanu, *Octavian Goga...*, p.205.

¹⁶ Mihai Triteanu, *op. cit.*, p.22.

¹⁷ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucharest, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p.531.

¹⁸ Oct. Tăslăuanu, *Octavian Goga...*, p 189

THE MEDIEVAL CAROLINGIAN WORLD IN POPULAR LITERATURE, TIME AND SENSE OF THE DOMINATION OF CHRISTIANISM

Ștefan Lucian Mureșanu

Assoc. Prof., PhD, "Hyperion" University of Bucharest

Abstract: The poem The King's Pilgrimage, resulting from the cycle of gestures, highlights the imperial splendor, Orthodox Christian culture and civilization, preserved and valued by the subjects of the Byzantine court. The astonishment of what was seen, as evidenced by the Frankish Knights who accompanied Charlemagne on his imaginary pilgrimage to the holy places, the imperial court of Constantinople, was subtly and ironically addressed by the popular creator of the poem. By hyperbolizing certain acts of the king, attributed to the vassals of Charlmagne, who had feared that their sovereign could accomplish them, mocking the imperial hosts, the popular poet had the power to create a real image from the imagination. what would have been the legendary ruler of the early medieval world.

Keywords: cross, crescent, fish, Christ, Muhammad

La croix éternelle et la Lumière du Croissant, deux signes du monde terrestre, des noms suggestifs comme geste de connexion par conjonction et deux symboles tangents à la spiritualité humaine. Un Créateur Universel s'est séparé comme l'enfer de la réticence des hommes à discerner un jeu de ces formes, qu'ils voulaient être le fouet de Dieu. Et, en tant qu'incompréhension de l'interreligiosité, à la fois Jésus-Christ et le prophète Mahomet appartenaient au même monde arabe, au même esprit de l'ancienne foi dans le Grand Créateur. Le Fils de Dieu mettra le polythéisme à genoux et renforcera la foi en un seul dieu, un désir partagé, cinq siècles plus tard, et en Mahomet en tant que fondateur d'une religion monothéiste. Les adeptes de ces croyances se sont avérés être les défenseurs de deux lieux spirituellement marqués: le Saint-Sépulcre à Jérusalem et la ville de La Mecque.

Le temps ne s'attardait pas sur les épreuves douloureuses qui passaient, frappant cruellement ceux qui étaient liés à la croix ou même les admirateurs du croissant; le rouleau passa sur les chrétiens, maudits par la loi de la nature pour être le plus Fig. N°4 persécuté à la fois par ceux des autres religions et par ces prélats proclamés la nuit comme étant les défenseurs de la parole évangélique.

Au début du christianisme, la croix, en tant que méthode d'exécution douloureuse, était contournée par les chrétiens comme signe de dévotion au Christ, au profit d'un autre symbole, celui du poisson (Ichtyos), souvent mentionné dans les évangiles. Pendant la majeure partie de sa courte vie terrestre, Jésus a prêché en Galilée, une région poissonneuse pleine de poissons où la relation entre les apôtres et les croyants était souvent comparée à celle des pêcheurs et des poissons. De plus, les croyants convertis étaient appelés pisciculi (la racine latine du mot poisson). Le symbole du poisson représenterait le lien entre la conscience existentielle et le concept du christianisme. L'insigne grec les aiderait à se reconnaître, déchiffrant l'acrostiche IXTYS, "Ichtyos" en grec écrit ΙΧΘΥΣ. ΙΧΘΥΣ: Iota Ι = Jésus, synonyme du nom Iesous (Jésus) ou CHristos (Christos) Theou - Theta Θ = Theou (de Dios - Dieu), Uiou - Ίpsilon Y = Uios (Fils - Fils) et Sigma Σ = Soter (sauveur). Pendant la cruelle persécution romaine, le poisson était utilisé par les disciples de Jésus comme mot de passe, une formule pour reconnaître leur appartenance à la religion chrétienne. Si deux étrangers se

rencontraient et n'étaient pas sûrs de la religion de l'autre, l'un d'eux dessinait un arc de cercle et le second le complétait avec un autre arc, formant le contour d'un poisson. Et les lieux de rencontre des disciples de Jésus-Christ étaient marqués du même signe, celui d'un poisson.

Pour les chrétiens, la croix a été (et est toujours) un sujet qui a souvent suscité polémiques et polémiques, mais tout le monde ne savait pas qu'au-delà du concept et du symbole, il y avait une philosophie beaucoup plus philosophique et mystique dans l'histoire de sa genèse plus ancienne. que la religion chrétienne, considérée comme le symbole des symboles et l'exposant de la puissance divine. Le signe de la croix (Croix du Soleil ou Croix de la Roue), représenté sous sa forme la plus simple avec deux lignes se coupant à 90 degrés, est apparu dès le Néolithique encadré par le cercle du soleil. Le signe représente l'union de deux polarités et la cyclicité des saisons, la régénération, en conclusion, la vie. Le symbole, probablement le plus ancien de tous, que l'on retrouve dans l'art des anciennes civilisations d'Asie, d'Amérique, d'Europe et d'Inde, depuis le début de l'humanité. Le hiéroglyphe de la Croix, de l'Égypte ancienne, par exemple, noté n (dj) apparaissait toujours accompagné du hiéroglyphe en forme de vase no ou no qui avait dans le Livre des Morts deux significations importantes dans la vie spirituelle et interprétative de la vie après la mort: celle de "protéger" et de veiller sur la forme du salut et de l'hommage aux dieux."

Au nom de cette croix, symbole du sacrifice divin, de nombreux pèlerins se rendaient à Jérusalem pour adorer le tombeau du Seigneur. Les marchands, qui commerçaient avec certains pays asiatiques, visitaient avec grand intérêt les villes de l'Empire byzantin, mais aussi la Syrie et la Palestine. Ils étaient émerveillés par tout ce qu'ils voyaient au-delà de l'Europe, par la beauté et l'harmonie des bâtiments et des temples, par le grand nombre de petites boutiques, par les riches marchés de marchandises diverses, invisibles dans les territoires des États émergents d'Europe. De retour dans leurs pays, les grands marchands européens ont apporté avec eux non seulement les récits merveilleux et captivants des actes des chevaliers de ces lieux, d'une beauté incomparable, mais aussi l'enthousiasme avec lequel ils ont parlé des richesses de ces terres de conte de fées. Ce n'est pas un hasard si les poèmes français contiennent des descriptions des images de luxe architectural et de l'élégance vestimentaire de la classe noble des pays visités, mais aussi des histoires avec des actes étonnants des chevaliers de l'Empire byzantin.

Si pour l'Église catholique, les croisades ont marqué la vitalisation d'un futur grand royaume de Saint-Pierre, fortement conceptualisé en mémoire des grands anciens de l'époque, comme en témoigne le dictat papal de Grégoire VII (Hildebrand), pour l'Église orthodoxe les campagnes anti-ottomanes ont signifié la défense territoriale et la préservation des valeurs matérielles et spirituelles des ancêtres. L'Europe du Sud-Est s'étendait sur l'autre moitié du continent, en communautés de personnes dispersées par peur des peuples migrants. Des nations tribales et sanglantes, nomades, parties des steppes de la lointaine Asie, pour effrayer le monde pacifique de l'Europe depuis le Nistru, la mer Noire et au-delà de la Tisza, tuant sans pitié tout sur leur passage.

Concernant les grandes conquêtes des Croisés et leur volonté expresse de catholiciser le monde orthodoxe, nous présenterons un épisode particulièrement intéressant de la chronique de Robert de Clari, La conquête de Constantinople. Lui-même, un participant à cette croisade, qui a eu lieu entre 1204-1205, raconte un événement historique d'un grand courage dans le monde valaque, une réponse légendaire que l'un des frères Asănești(1), Ioniță, les hauts hommes de Blakie, qu'il dirigeait, avec son frère, l'Empire, il l'a donné à un missionnaire croisé, venu avec l'intention de soumettre l'empire valaque: lointain, que tu es venu ici pour conquérir des terres. N'avez-vous pas de terres sur votre terrain à utiliser?», ont-ils dit. (Berinde, Lugojan, 1984:101). De cette réponse émerge le patriotisme du souverain valaque et, en même temps, le courage qui animait tant les habitants de l'Europe du Sud-Est, dans la lutte pour l'indépendance et la détermination extérieure sur leurs destinées.

L'Empire byzantin, ou plutôt l'Empire romain d'Orient, était le territoire - une forteresse où les mystères sacrés de la foi orthodoxe, de la civilisation et de la culture chrétienne sont restés intacts pendant plus d'un millénaire, après la disparition de la carte du monde de l'Empire romain d'Occident. La gloire de Rome demeurait autrefois dans la ville fortifiée de Constantin le Grand, où le soleil se couchait parmi les plus grandes basiliques, et où les prières et la croix protégeaient l'éternité impériale. Le poème *Le pèlerinage du roi*, issu du cycle des gestes, met en lumière la splendeur impériale, la culture et la civilisation chrétiennes orthodoxes, préservées et valorisées par les sujets de la cour byzantine. L'étonnement de ce qui a été vu, comme en témoignent les chevaliers francs qui ont accompagné Charlemagne dans son pèlerinage imaginaire vers les lieux saints, la cour impériale de Constantinople, a été subtilement et ironiquement traité par le créateur populaire du poème. En hyperbolisant certains actes du roi, imputés aux vassaux de Charlemagne, qui avaient craint que leur souverain ne puisse les accomplir, se moquant des hôtes impériaux, le poète populaire avait le pouvoir de créer une image réelle à partir de l'imaginaire. Ce qui aurait été le souverain légendaire du début du monde médiéval.

Dans la première moitié du premier millénaire, l'empereur Justinien I - Belisarius (527-565), dernier grand général de l'Empire, renforce la forteresse, maîtrisant avec ténacité la taille des anciennes frontières de l'Empire romain. Un siècle plus tard, Byzance a perdu des territoires importants, dont la Syrie et l'Égypte, au profit des Perses, lors des guerres entre 636-642. Ces pertes affecteront à la fois la paix et la confiance des habitants de la ville dans le pouvoir de défense de l'empereur, raisons qui ont conduit à des troubles religieux, concernant la soi-disant dispute entre les icônes, entre iconoclastes et iconodules.

Après le grand schisme qui eut lieu en 1054, les représentants des Églises chrétiennes d'Orient et d'Occident (Rome, représentée par le pape Léon IX, et l'Église byzantine, représentée par le patriarche Michel Cerulario) s'excommunièrent, refusant, à un seul une autre, la grâce divine. L'année des fiertés incomprises supprimera à jamais la collaboration économique des deux villes sœurs, et l'orthodoxie grecque et le catholicisme latin entreront dans une grande compétition de développement culturel et économique, chacun cherchant à sortir de cette impasse qui a secoué le monde chrétien. .

On note que tous les papes de Rome ont cherché à justifier leur primauté dans le monde chrétien post-constantin, revendiquant comme autorité de cet état Dania à l'empereur romain Constantin le Grand (2) qui, selon eux, fut écrit en 315. Le document notait, pour la première fois, la conversion d'un empereur romain au christianisme. En signe de gratitude, il est mentionné dans le contenu du texte du Danemark..., pour la guérison du glorieux empereur romain de la lèpre, le pape Sylvestre recevra, par cet acte(3), la reconnaissance du souverain du droit de régner sur l'Église chrétienne byzantine. Ce droit ne se limitait pas à la période du pontificat du pape Sylvestre, mais aussi à ceux qui devaient être intronisés, désormais, comme papes de Rome. Le document autorisait leur pleine suprématie sur Rome, l'Italie et les provinces romaines à l'est du bassin méditerranéen. Il est également dit dans ce document que la primauté spirituelle du Saint-Siège sur toutes les églises du monde a également été reconnue. Dania a terminé par une déclaration de la retraite de l'empereur vers l'Est, laissant ainsi l'église chrétienne unitaire au pouvoir (potestas) du pape.

Les nouvelles recherches des exégètes ont renforcé et prouvé que la Dania de Constantin le Grand a été mentionnée pour la première fois au IXe siècle. L'acte lui-même représentait un point vulnérable pour l'Église orthodoxe, frappée dans les conflits passionnés pour la primauté entre l'Église occidentale (Rome) et l'Église orientale Lorenzo Valla, Declamatio, (Donatio Constantini) (Constantinople). De nombreux papes se sont appuyés sur cet acte dont l'authenticité n'a pas été mise en doute depuis plus de 600 ans, lorsqu'il s'est avéré être un faux.

En 1400, deux grands savants, exégètes du Moyen Âge, le latiniste allemand Nikolaus

von Kues (1401-1464) et l'humaniste italien Lorenzo Valla (1407-1457), remarquèrent que ce Donatio Constantini, écrit en latin, (ms.5314, p.17-18 recto arch17 TG.17), auquel les papes du haut Moyen Âge avaient accordé tant d'attention, n'a jamais été mentionné dans les ouvrages historiques de l'évêque Eusèbe de Césarée.

Cet évêque, étant connu comme l'un des parents de l'empereur Constantin le Grand, mais aussi comme son biographe. C'était peut-être un souhait du prélat byzantin de ne pas accréditer l'idée de subordonner l'église de Constantinople à celle de Rome. Les chercheurs de ce document ont démontré et confirmé que l'acte lui-même est une fausse histoire, dressée, semble-t-il, vers 760, par les anciens de l'église de Rome, avec le consentement des rois francs. Le but de ce document était le désir de la suprématie de la primauté papale, en tant que pouvoir religieux dans tous les États habités par des chrétiens.

Dans une autre circonstance, en raison de l'importance croissante de Constantinople, en tant que nouvelle capitale de l'Empire romain d'Orient, l'importance de l'Église orthodoxe augmentera également. Le premier concile de Constantinople, en 381, établit que l'évêque de la métropole byzantine « sera le premier en honneur, après l'évêque de Rome, car Constantinople est la nouvelle Rome ». Ainsi, l'Église orthodoxe de Constantinople a assumé une position plus élevée que les anciens patriarchats d'Alexandrie et d'Antioche. Il convient de mentionner l'époque de 1096, qui a rapproché l'Orient et l'Occident chrétiens pendant un certain temps dans les croisades aventureuses pour récupérer les terres saintes de Jérusalem, occupées par les Turcs seldjoukides. L'expansion turque va s'amplifier et se développer tellement que l'année 1453 sera décisive pour le sort de l'Empire byzantin orthodoxe. Les murs de la ville chrétienne, qui ont résisté à des centaines d'années d'attaques barbares, tomberont à jamais sous le feu nourri des canons islamistes ottomans.

L'année 1290 marque, dans l'histoire du monde, la formation d'un nouvel empire qui dura six siècles et décida du sort de nombreux peuples, au détriment de leur libre développement. Ozman I (1259-1326), un prince persan de Bithynie, s'est séparé du Sultanat des Turcs seldjoukides en Anatolie et a établi un empire qui deviendrait redouté en Europe et en Asie, appelé les Ottomans (4). A cette occasion il reprendra le titre de sultan indépendant, en 1299, et cherchera l'expansion du nouveau sultanat, qui sera dirigé, en premier lieu, contre Byzance. Les conquêtes s'enchaînent, les chevaliers et l'armée byzantine, très épuisés par les intrigues intérieures, mais aussi par l'affaiblissement des relations diplomatiques avec l'Occident, ne peuvent faire face à l'attaque rapide des troupes ottomanes. Brusa, la première capitale orthodoxe, sera conquise en 1326, suivie de Gallipoli et d'Andrinople, villes dévastées entre 1354-1361, suivies de la Macédoine et de la Bulgarie, entre 1372-1389.

La bravoure des chevaliers chrétiens se termina par l'orgueil, ce qui fera perdre aux doyens de l'Occident les guerres de plus en plus fréquentes, avec les attaques successives du nouvel empire, désireux d'étendre son espace de domination sur le vieux continent européen.

Les guerriers balkaniques résumaient les ethnies, les religions, les cultures, mais aussi la fierté, qui a toujours existé dans cet espace, surnommé la poudrière de l'Europe. C'était le lieu où la vie quotidienne de l'homme semblait se confondre avec la source du temps et où l'histoire a toujours été impitoyable. On dit que les Balkans étaient le berceau sacré des dieux, des titans et des héros olympiens. Tous les événements qui ont suivi les actions guerrières dévastatrices ont marqué de manière décisive l'histoire des Balkans et ne pouvaient être figurés. n°5 sans l'empreinte des actes de bravoure de fortes personnalités, personnages prolifiques qui furent, à certaines époques, à la fois à la tête d'un État féodal et à la pointe d'une grande bataille, en braves commandants d'armée.

Le croissant se leva, les justes, sur ces territoires qui n'avaient pu prouver, au moment de l'attaque, assez d'habileté et de bravoure.

Le croissant de lune (fig.5) était, à l'origine, l'insigne sacré de l'empire sassanide, originaire de Perse (Iran), ceci étant observé sur la plupart des couronnes des rois de cette

époque. Après la conquête arabe de l'Empire, en l'an 651, ce symbole a été repris, de plus en plus, par les califes et les musulmans, caractérisant, dans l'agonie de la saisie de nouveaux territoires, la peur des chrétiens envers l'Empire ottoman. Dans un vers populaire, cité par Ovidiu Papadima dans son volume "Littérature populaire roumaine, les Valaques avaient commencé à identifier ce symbole avec le paganisme de la cruauté de l'Empire ottoman:

"Stephen, votre majesté,/ Si vous étiez ressuscité aujourd'hui,/ Vous ne combattrais pas pendant la journée/ Et tu te battrais avec la lune" (croissant) (Papadima, 1968:300).

La couleur verte de la bannière aurait une signification particulière dans l'Islam, étant utilisée dans la décoration intérieure des mosquées, les tombes des enseignants musulmans. On pense que c'était la couleur préférée de Mohamed, qui portait un turban en tissu vert sur la tête. Après la mort du Prophète, il a été observé que le plaisir des musulmans était de vivre plus en ville que dans les villages, car la vie urbaine leur permettait de vivre dans le spectre des commandements de Mahomet, qu'ils adoraient et adoraient de la même manière. Malgré le fait que les maisons de la ville étaient surpeuplées, avec des rues sombres, qui gardaient la fraîcheur pendant les chaudes journées d'été, elles étaient des refuges pour leur corps et leur âme désireux d'acquérir la foi islamiste. Les rues sinueuses et les foules nécessitaient des mesures d'hygiène strictes, que les musulmans respectaient pour empêcher la propagation des épidémies.

Les guerriers de l'orthodoxie orientale différaient à la fois par leur comportement et leur tenue vestimentaire des chevaliers d'Europe occidentale. Ils étaient plus soucieux de défendre les frontières ancestrales, envahies par les tribus des peuples migrants, et moins d'aventures galantes, de chasseurs ou de fêtes grandioses de toutes sortes. La pensée de défendre le pays leur faisait penser moins à la pompe et plus à l'entraînement physique, prouvé par leurs actes qui ne valaient pas mieux que la bravoure et l'habileté des chevaliers occidentaux :

"Et puis chez les Turcs il fut libéré, / Comme un vent , un violon, / Quand on le laisse par terre, / dans un arbre en fleurs : / C'est ainsi que tombent les selles / Comme les fleurs en automne." (Chants et doines, 1953:265).

La création, en 1204, d'un complexe d'États latins, sur le territoire du grand Empire latin de Constantinople, avec les deux États vassaux, le royaume de Thessalonique et la principauté de Morée, a coïncidé avec la fragmentation du reste du territoire byzantin. en plusieurs formations politiques grecques. Parmi ceux-ci, seuls trois États avaient un rôle important à jouer sur la scène politique de la région : l'Empire de Nicée, l'Empire du Trapèze et la principauté d'Épire. La dernière des trois formations politiques a été transformée en Empire de Thessalonique, auquel ont rejoint le tsar valaque-bulgare et Venise, et d'Asie Mineure par le nouveau sultanat seldjoukide. Cette situation a grandement facilité les attaques du sultanat ottoman nouvellement formé, mais aussi l'aboutissement réussi des batailles que les Turcs ottomans ont eu avec l'ancien monde latin. La perte finale de l'Asie Mineure par l'Empire byzantin a conduit à l'anéantissement de toute la base vitale de l'État byzantin.

Européenne par la langue, la population de l'espace Carpate-Danubienne-Pontique était guidée, dans son épineux chemin, par la loi chrétienne-orthodoxe, qui dépassait souvent la religion chrétienne-catholique par la morale. La société médiévale roumaine, dès la fin du premier millénaire, a tenté de se faire un monde. Cependant, son évolution vers une société préoccupée non seulement de soucis matériels, militaires, mais aussi spirituels, a été ralentie par le passage de nations de peuples instables et mal intentionnés, chassés des steppes d'Asie, qui les ont traversés. et la mort, des terres paisibles, avec des gens pieux. Mais la culture populaire, les traditions (coutumes et traditions), le culte des héros ne pouvaient pas les éteindre de la flamme brûlante du cœur, car leurs joies et leurs larmes étaient sincères et

proches corps et âme de Dieu. La croix était celle qu'ils portaient seuls, soupirant et chantant aux heures lourdes avec amertume: "Doina, doina, douce chanson/ Quand je t'entendrais je n'irais pas", restant, malgré toutes les vicissitudes, lié à jamais à leurs terres mioritiques.

Dans les Terres roumaines, se référant notamment à la Valachie et à la Moldavie, mais sans négliger les frontières des Roumains de Transylvanie, l'église représentait, comme dans tout l'espace orthodoxe, une institution globale tant au niveau œcuménique que national. Elle consolide un système d'institutions ecclésiastiques dans un processus d'introduction obligatoire d'institutions civiles et publiques, ou structures institutionnelles, considérées comme indissociables de l'action et des objectifs poursuivis par l'institution religieuse orthodoxe. Dans ce contexte, l'influence institutionnelle de Byzance était indissociable de la place que l'Église, avec son idéologie et sa loi, occupait dans l'État et dans la société. L'année 1359 fut décisive dans la stabilité de l'Église orthodoxe des pays valaques. Par exemple, en Valachie, ce sera une conséquence de la reconnaissance de l'Église métropolitaine d'Ungrovlahia, par le Patriarcat œcuménique, en tant qu'institution au sein de l'Église universelle. Bien que canoniquement, tant l'Église de Munténie que l'Église de Moldavie étaient sous l'autorité du Patriarcat œcuménique, mais cette signification était très peu importante. Ce n'est qu'après 1453 qu'elle parvint à avoir une véritable primauté parmi les autres Églises orthodoxes d'Europe du Sud-Est, mais aussi en Méditerranée, une quasi-autocéphalie envers le soi-disant Patriarcat œcuménique.

Du point de vue des droits conférés par le statut d'autocéphalie, l'Église orthodoxe des Terres roumaines s'est manifestée à la fois en termes d'exercice du pouvoir enseignant et sacramentel, ainsi qu'en termes de pouvoir juridictionnel. Cependant, le caractère de l'autocéphalie se manifeste avec la plus haute importance en termes de juridiction. L'église de Valachie ainsi que celle de Moldavie étaient dirigées par des métropolites ou des évêques roumains. Comme élément caractéristique de l'autocéphalie, nous mentionnons la manière locale d'élire le métropolitain, une action qui a eu lieu dans le pays, par un conseil composé de grands souverains pieux, abbés de monastères importants dans les pays roumains. Aussi, bien que l'autocéphalie de l'Église orthodoxe roumaine soit officiellement reconnue par le Patriarcat œcuménique, ce n'est qu'en 1885 qu'on constate que, dès le début de l'organisation politique et religieuse des Terres roumaines, mais surtout après la chute de Constantinople, les églises de ces principautés en tant qu'institutions organisées sur des critères ethniques-territoriaux, elles se sont affirmées avec une indépendance égale à l'autocéphalie, ne permettant aucune ingérence juridictionnelle d'aucune hiérarchie ecclésiastique extérieure. L'Église orthodoxe roumaine a été la seule institution qui, au fil du temps, ne s'est soumise à aucune autorité, sauf celle pour laquelle la foi en Dieu s'est formée.

1.4. L'espace carolingien, premier récit littéraire de l'unification européenne

Motto: *Amor Sanctus Patriae animum dat.* (Saint amour de l'esprit de la patrie)

Entre les cimes chauves couvertes de l'éternelle parure blanche des Alpes glacées et les Pyrénées baignées des rayons du soleil, des vignobles du Val de Loire aux jardins édeniques en terrasses de la Côte d'Azur et de la Côte Vermeille, une civilisation qui prévalait à l'époque historique de l'Europe d'alors s'est développée vers la fin du premier millénaire, raffinée et pleine d'esprit, ouvrant les routes pleines de lumière et de candeur à l'humanisme de la Renaissance, où la poésie des braves chevaliers d'Occident et de Minne (idéal, amour sublime) représentait la loi.

La société humaine du dernier millénaire et demi du grand empire de César a souvent été invoquée et comparée aux figures d'autres souverains despotiques qui disloquaient des territoires, des nations de peuples insatisfaits, désespérés par les désirs inhumains d'eux et de leurs acolytes. De Charlemagne à Otton II, de Pierre le Grand à Mussolini et Hitler,

immuablement, l'Empire romain continuera son grand rêve, vivant sa gloire à travers ceux qui furent ses successeurs d'une authentique domination. C'était ce à quoi il fallait s'attendre : grossissement et effondrement, fous illustres du trône de Rome, sobriété et décadence, culture et épée, une histoire englobée, sans être tamisée par la morale, dans un modèle unique, celui de l'Empire romain.

"L'identité d'une société est façonnée par les principaux symboles unanimement reconnus par ses membres", souligne dans un de ses ouvrages, l'académicienne dr. Sabina Ispas:

"des signes, des croyances, des traditions, qui donnent un sens à l'existence ensemble et lui permettent de Reconnaître-les à partir d'une masse d'individus. Le folklore exprime l'identité culturelle des groupes familiaux, professionnels, nationaux, religieux, ethniques, zonaux, etc. Il établit des liens entre ceux qui ont des affinités." (Ispas, 2003).

On ne peut parler des effets spatiaux de la norme juridique, par exemple, dans le monde médiéval, sans souligner le fait qu'ils sont étroitement liés au principe de souveraineté du pouvoir étatique, qui se manifeste notamment en termes d'autonomie territoriale. . On constate que dans le droit interne du Moyen Âge carolingien les effets spatiaux dépendaient de la compétence territoriale des autorités, qui étaient soumises aux normes juridiques édictées par le souverain, ainsi que de l'organisation unitaire ou fédérale de l'État, ainsi que voulait l'Empire carolingien. La législation était territoriale et agissait, en principe, sur la région de l'État qui l'acceptait. La notion juridique de territoire de l'État signifiait plus que ce qui était inclus à l'intérieur de ces frontières, c'est-à-dire qu'elle renvoyait également à la surface des navires de guerre ou des convois de l'empire qui partaient sur les routes commerciales. Ceux-ci ne faisaient pas partie du territoire stricto sensu, mais l'application de la loi de l'empire franc, dictée et exigée par le roi, était requise. Imposant le mode d'exécution de ceux requis par la cour impériale, l'ensemble du territoire occupé, quelle que soit sa nationalité, du fait de l'extension des effets spatiaux du droit interne, et non comme une extension du territoire, de tels effets pourraient être considérés comme vraies normes constitutionnelles, civiles, pénales etc. Leur action, dans l'espace régional, était régie par le principe de territorialité. Les normes juridiques édictées par l'État multinational opéraient sur le territoire des régions gouvernées par l'empire et déterminaient, en même temps, la conduite de tous les sujets de droit. Ceci implique l'exclusion de l'application sur le territoire l'État sous la domination de l'empire franc par les lois des autres États.

Depuis la fin des temps anciens, la civilisation de l'Europe occidentale s'est affirmée comme une unité. Suite à la pénétration des peuples germaniques en Europe occidentale et centrale, l'ancien territoire de l'Empire romain subira un double processus de germanisation ou peut-être de romanisation des Germains. Ce processus social se déroulera en relation à la fois avec la force des flux de migrants et celle des traditions locales. Parallèlement à cela, un processus de fragmentation politique sera observé, correspondant à la manière dont les différentes populations germaniques sont entrées et ont subjugué les zones respectives.

L'étymologie du terme, qui a donné le nom de notre continent, est préhellénique égéenne, donc indo-européenne. Le nom Europa vient du mot hirib, traduit en roumain apus, antonyme d'asu (Asie), qui se traduit par l'est. On suppose, après toutes ces tentatives d'étymologie, que l'Europe a désigné le pays de l'ouest, par rapport au continent asiatique, auquel l'Europe s'est identifiée comme une petite aire géographique, placée comme une péninsule du grand continent asiatique. Ce territoire insignifiant a produit un espace mental traditionnel, qui présentait ses caractéristiques déterminantes du type d'espace ethnographique, rigoureusement individualisé et délimité, en expansion continue, surtout depuis les XVIIe et XVIIIe siècles. C'était un modèle à partir duquel le monde entier s'est approprié, ou a tenté de s'approprier, les valeurs et la civilisation européennes. Le Nouveau

Monde et l'Australie, l'Asie ou les anciennes colonies des empires européens partageaient la technique industrielle inventée par les Européens, on peut donc dire que la mondialisation signifiait, en fait, l'eupéanisation du monde entier.

Le contenu de l'ouvrage *Le Moyen Âge et la naissance de l'Europe*, du médiéviste Jacques Le Goff, a permis de tirer une conclusion subtile sur tout ce que signifiait la société médiévale occidentale. Dans le cercle continu de la civilisation du monde, le liant du développement harmonieux de la société européenne, était la culture chrétienne commune. Une acceptation difficile qui a souvent suspecté la contradiction, mais les concepts d'unité et de nation qui ont conduit à un progrès surprenant dans le développement de l'art, de la technologie et de la science en général sont restés clairs dans la conscience des peuples d'Europe. Explorateur pénétrant, l'historien français a rassemblé avec élégance les traits des différentes époques et phénomènes sociaux du Moyen Âge occidental, présentant au lecteur les transformations essentielles de l'intérieur d'un monde sans lequel le développement de l'Europe dans laquelle nous vivons n'aurait pas été possible.

L'idée d'un État continental, appelé Europe, descend dans le temps historique bien avant les temps dont nous parlons dans cet article. En tant qu'unité de civilisation, cette zone de terre existait, à partir des traditions communes du vieux continent, même si à l'époque géologique elle avait une forme territoriale différente de celle actuelle. Les institutions d'autonomie au temps de Charlemagne se sont perpétuées depuis les premiers temps de la civilisation européenne, mais le concept de communauté, qu'impose l'empereur franc, prouve l'idée d'unité religieuse. Faire venir à sa cour des intellectuels célèbres issus des centres universitaires traditionnels, ainsi que leur répartition dans les villes où s'étaient implantées des écoles supérieures, prouva la supériorité de l'acte de penser de Charlemagne, pour une prise de conscience de la réalité de l'acceptation de la nouvelle religion. La volonté de diversifier les formes spécifiques de littérature, en langues parlées, qui se perpétuera dans la modernité se retrouvera dans les créations populaires de cités, cités médiévales, qui se sont fortement développées avec le grand empire carolingien. On peut dire, par conséquent, qu'il y a eu une Europe médiévale du style gothique, mais aussi une Europe des croisades, une école de violence et d'agression, mais aussi d'intellectuels et d'universitaires.

La dernière période du Haut Moyen Âge signifiait une cristallisation visible des facteurs d'intérêt pour le développement de certaines unités économiques du continent, en fait, la première depuis la fin de l'Empire romain. Il était temps d'imposer une économie - univers occidentale, une première mondialisation consciente, mais assez incertaine, des liens politiques et sociaux entre les États.

Charlemagne, cité dans la prophétie de l'évêque de Reims au Ve siècle, comme celui qui « Vers la fin des temps, un descendant des rois de France régnera sur tout l'Empire romain », voulait faire des peuples d'Europe une seule nation. À une époque de l'histoire, il a réussi à croire que les coutumes et habitudes ancestrales des peuples opprimés pouvaient être oubliées. Mais il ignorait le fait que dans le subconscient opprimé, les traditions renaissaient avec chaque né de cette nation assujettie, et sans sa volonté, la naissance revivait un rite de passage dans une nouvelle nation. Une partie du monde le surnommait à l'époque Pater Europae, mais Le Goff, dans l'ouvrage que j'ai cité plus haut, nous dit que "dans une perspective à long terme, et surtout dans une perspective européenne, l'Empire carolingien signifiait donc un échec" (Le Goff, 1970:46), politique, mais aussi culturel pourrait-on dire. L'échec fut d'ignorer que chaque peuple avait sa propre voie à suivre, avec toutes les richesses matérielles et spirituelles qui le liaient au passé. Ce qui unissait autrefois les habitants du vieux continent, c'était bien la foi chrétienne et celle qui était bien étrangère à certains peuples, comme les Saxons ou les Basques.

Dès le milieu du Ve siècle, lorsque le Saint de Reims eut la vision de la naissance de celui qui porterait le nom de Pater Europae, et jusqu'à la fin du IXe siècle, l'Europe centrale,

dans laquelle étaient inclus et les territoires habités par les Valaques subissaient une série de changements imprévus. L'occidental se révéla cependant être un peuplement d'États temporaires, gouvernés par des souverains germaniques qui s'unirent souvent dans une marche impétueuse, comme ce fut celui d'Alaric, les Ostrogoths, s'effondrant alors en une série de petits royaumes, souvent antagonistes.

L'ordre féodal, la vie des nobles dans la haute société, dans laquelle la population nouvelle et jeune des bourgs avait commencé à fermenter, le roi vivait avec les seigneurs féodaux en premier lieu dans la pyramide sociale. L'occupation des aristocrates, en temps de paix, issue à la fois des chroniques et des créations littéraires, en était une, la fête. A cela, dans les salles des châteaux, on entendait les déclamations des jongleurs des poèmes de guerre, pour le plus grand plaisir des assistants, ou les intonations vocales, accompagnées d'instruments à cordes ou de sifflet. Le matin, ils pouvaient être des chasseurs ou des tournois, des compétitions où ils montraient leur maîtrise du maniement de la lance et de leur force physique.

L'importance de la présence du clergé au sein de cette société n'est pas non plus négligée. Il se définit comme adepte d'une mystique religieuse, qui lui donne le fondement et l'autorité d'un état général d'ignorance dans lequel le peuple est tenu : « si le clergé, par les privilèges dont il jouissait, était une catégorie, c'était une catégorie sociale homogène » (Drîmba, vol.5, 1998 : 144). A partir de là, on comprend qu'au sein de l'église papale, ses membres différaient sous certaines conditions, en termes de présence sociale et spirituelle, voire de leur situation matérielle, politique et du mode de vie qu'ils menaient. La conclusion serait que la hiérarchie ecclésiastique comporte sept degrés ou ordres, dont quatre mineurs et trois majeurs. Mais, tant qu'il y avait de la coercition, l'obligation de subordonner la vie selon des canons rigides, des règles que même ceux au pouvoir ne suivaient pas, on en déduit que dans la société médiévale il y avait des hésitations et le fait que toute la vie des gens ordinaires était subordonnée. avoir peur. L'Église avait monopolisé l'éducation, mais aussi l'activité des scientifiques, et l'étude de la philosophie l'avait totalement asservie à la théologie. En fait, toute tentative de recherche scientifique était rigoureusement censurée. Le monachisme était considéré comme le modèle du véritable exercice de la foi chrétienne ou, comme le dit André Vauchez : « École du service divin, le monastère est aussi le lieu où, par la puissance de la prière, se reflète la grâce surnaturelle qui affecte toute la société. »

Du fait que la société féodale de cette fin et du début du premier millénaire avait un caractère militaire, dans les premières chansons de geste, le mot vassal était synonyme de guerrier, forme supérieure de présentation de l'orgueil masculin. Toute la vie féodale était organisée et tournée vers la guerre. Au total, plus d'une cinquantaine de campagnes militaires ont été entreprises à l'époque de Charlemagne, dont la moitié ont été menées par l'empereur franc lui-même, nous disent les documents et les chroniques de l'époque. En tant que souverain, il fut extrêmement actif dans l'action militaire et administrative ; il était doué en diplomatie, mais sa nature impulsive posait à ses contemporains de nombreux problèmes informatiques. Sa confiance en sa force physique et l'habileté qu'il s'exerçait à manier les armes atténuaient son extrême cruauté, souvent hâtive, héritée de sa famille, attitude qu'il avait envers tous ceux qui se dressaient sur son chemin.

L'État franc désagrégé et fragmenté, à un moment donné, sous les rois impuissants de l'époque, jusqu'à la venue de Charlemagne, s'est formé sous une forme nouvelle, mais sur les ruines du même État mourant : « Sur les traces d'Hannibal, cependant , qui a compris le premier est que Rome peut être conquise depuis l'Hispanie (alors que son père avait combattu en vain en l'attaquant directement par la Sicile) - les Arabes iront avancer au delà des Pyrénées - jusqu'à ce qu'un Français au nom prédestiné soit trouvé, vous dirait, Carol Martel, qui va les frapper comme un marteau, les arrêter puis les retourner » (Georgescu, 2005 : 82).

Construit comme une forme d'assaut sur une partie de l'histoire de notre civilisation, la

féodalité pouvait être considérée comme impossible à l'humanité d'exister, une œuvre lente et étouffée de désintégration et de reconstruction, qui s'est déroulée de l'époque mérovingienne au XIIe siècle. Le fondement de l'institution féodale était, de manière congruente, la connexion et la subordination d'homme à homme. Un ensemble complet de relations personnelles, de dépendance et de protection, a provoqué l'émergence du concept de vassalité et conduit à l'établissement de la situation de subordination, caractéristique des classes dominantes.

Certaines théories, jusqu'aux recherches récentes du haut Moyen Âge, attribuaient à l'organisation féodale une filiation ethnique, suggérant tantôt l'autorité de Rome, tantôt de l'Allemagne ou encore des Celtes. En étudiant les créations littéraires de cette période historique, nous trouverons différents éléments qui ont été utilisés et fusionnés par les circonstances. La cause effective était précisément les circonstances, à savoir le constat qu'à l'époque mérovingienne, la population ne trouvait plus de protection suffisante ni dans l'État dont le gouvernement tombait sous les coups des assaillants, ni dans le groupe familial. Tout cela a produit des déséquilibres mentaux et comportementaux même dans toute l'activité de l'homme ordinaire, et pas seulement, car des excès de suicides seront constatés parmi les familles nobles, qui avaient commencé à se sentir de plus en plus seules et étrangères dans la communauté. ils vécurent. C'était une époque de perte de confiance en soi, c'est pourquoi l'homme était venu vendre sa force physique à un maître (senior) devenant, à la fois, le subordonné d'un plus fort que lui, mais aussi le protecteur du plus humble. Se soumettant ainsi aux nécessités du moment, ces générations n'avaient ni le désir ni l'impression de créer de nouvelles formes sociales.

La loi abstraite, les lois écrites sont oubliées : les relations entre les personnes et les représentations collectives sont celles qui ont fait la coutume, mais aussi qui la défaire. "Jamais", dit Marc Bloch, "une société n'est pas une figure de géométrie", à tel point que le chevalier médiéval en attaque continuerait l'idée en cherchant l'ordre dans le désordre. La guerre, activité de base des nobles et des chevaliers au Moyen Âge, était définie comme une action de désordre, qui avait pour rôle de renforcer la soi-disant qualité de la carrière de chef, guerrier. Les braves du riche châtelain et ayant une grande influence à la cour royale donnaient, d'une part, une importance au rôle du cheval, et d'autre part à ces inventions de harnais, venues des steppes d'Orient : l'échelle de selle et le fer à cheval. Le prix du vainqueur aux tournois était le cheval, les armes et l'armure de l'adversaire vaincu, choses très chères à l'époque, tout comme sur le champ de bataille, l'équipement des tués revenait aux vainqueurs.

Rien ne révèle mieux la vocation purement guerrière de la classe dirigeante que les paroles du célèbre troubadour Bertrand de Born. Le motif de l'action guerrière était, en réalité, le vol : « Ce seront les beaux jours : / Quand on prendra tout l'argent des usuriers, / Quand les charrettes ne circuleront plus sur les routes, sans crainte de rien, / Pas même le marchand qui part en France, / Il sera alors riche / Qui saura mieux profiter. » Menés par un tel idéal de vie, les chevaliers, nobles aux biens réduits, devinrent rapidement une masse errante de guerriers, en quête d'aventure et de proie, prêts à offrir leurs services pour une somme d'argent considérable, devenant des mercenaires : « Je peux vous aider. J'ai déjà le bouclier sur mon épaule et le casque sur ma tête. Mais sans argent, comment puis-je faire la guerre ? » - dit un chevalier au comte de Poitiers. De telles mœurs ont conduit au mépris de la vie et des souffrances humaines, aux ruptures de serment, aux massacres, aux mutilations et à la dévastation de terres habitées par des peuples pacifiques et sans défense : "Ce n'est pas une vraie guerre sans feu et sans sang", dit cyniquement Bertrand de Born. La plupart des incorporés n'avaient pas de famille bien fondée, le prix de leur vie équivalait au moment d'être heureux jusqu'au moment de la mort. Quel est le bonheur de ces guerriers vassaux s'en déduit si facilement en relisant les vers de l'auteur cité plus haut.

Ce que l'on retrouve dans le sujet de l'action décrit dans les vers des gestes, c'est

justement l'absence des nécessiteux, des paysans comme couverture sociale, considérée comme insignifiante dans un système de pensée profane, dans lequel le monde n'était constitué que de grands les propriétaires terriens, l'institution papale et, bien sûr, le roi. Ce sont eux qui ont décidé, selon leurs propres désirs, du sort de la multitude. Les femmes n'ont pas non plus montré de signification historique dans le contenu de ces créations littéraires du début du Moyen Âge. Il ne faut pas s'étonner que l'église papale, avec tous ses défauts moraux, ait fonctionné à un point tel que les femmes n'aient reçu que l'importance de la procréation. Et pourtant, dans la famille royale, la reine-mère était souvent celle qui décidait et tenait les rênes du pays. Soulignons l'autorité de la reine Berthe, la mère du roi Charlemagne, qui a grandement influencé le gouvernement pendant le temps qu'elle a vécu après la mort du roi Clovis, le père du souverain franc. On se demande, s'il existait une telle coutume, comment la femme (la Vierge Marie), qui avait donné naissance au bébé (le Sauveur), dont l'idéologie régnait sur le monde chrétien, a-t-elle pu voir, et comment a-t-elle pu préfigurer le nouvel empire européen ?

Après tant de pages d'études et d'hypothèses, avec des possibilités de réanalyser de nombreuses situations décrites dans les créations littéraires populaires, à travers sa propre vision des poèmes du monde européen, sachant que le socle de la civilisation carolingienne était d'origine germanique, rien ne pourrait contredire : " Charlemagne réussit mieux que d'autres à accomplir presque à son insu les bases d'une union de tous les Allemands » (Ludwig, 1946 : 25), ou il pourrait argumenter, parmi tous les exégètes, qui penchaient pour l'étude du contenu de ces créations populaires en vers, qu'ils n'appartiennent pas à la littérature épique européenne ? En conclusion, nous n'écrivons que ceci : les chansons de bravoure (chansons de geste) sont des poèmes fortement centrés sur les qualités d'un seul type de représentation : la force physique masculine qui s'était imposée comme une qualité du guerrier, auréolée du titre de chevalier et noblesse servaient d'actes héroïques. Les quelque quatre-vingts chansons de bravoure, qui ont été conservées à ce jour, sont divisées, selon la nature des sujets et des thèmes, en six cycles. Parmi ceux-ci, la première place est occupée par le cycle sur Charlemagne à travers le poème héroïque *La Chanson de Roland*.

Ces merveilleuses créations littéraires épiques étaient basées sur les chants héroïques circulant dans les masses sur tout ce qui pouvait refléter le concept de chevalier. Du stade de mercenaire, où le guerrier vendait sa force physique, à celui de chevalier, représentant d'une institution à l'époque carolingienne, où il devenait noble, ce qui s'obtenait après les cours institutionnalisés, qui s'étaient sur un période structurée d'années, avec de nombreuses étapes d'engagement courageux et d'habileté, dans des actes grandioses de vaillance, en réalité, une initiation au monde dur de la virilité, terminée par un serment de vassalité devant le Christ, en tant que fils deusien, au souverain.

A mi-chemin entre un Empire romain d'Occident revivifié, comme l'Empire de Charlemagne, les frontières d'une société médiévale en formation se dessinaient. Couronné à Rome en 800 par le pape Léon III, mille ans avant Napoléon, l'empire carolingien englobait paradoxalement la quasi-totalité de la géographie de l'Union européenne continentale avant 2004 : France, Benelux, Italie, Allemagne, Autriche, Espagne, en fait seulement le Portugal, la Grèce et les pays scandinaves de l'Union n'ont pas été inclus. A noter que le 25 décembre, premier jour officiel de Noël de l'an 800, date du couronnement du Pater Europae en la cathédrale Saint-Pierre de Rome, deviendra, par la volonté du grand unificateur, le jour déclaré de la naissance de Jésus-Christ (Soulier, 1991 : 20). Depuis lors, dans le nouveau royaume, la journée du 25 décembre a été célébrée avec révérence par tous les chrétiens du monde, et personne n'a, à ce jour, eu rien à reprocher au souverain franc. Le monde chrétien a envisagé, peut-être en raison du fait que la date exacte de la naissance de Jésus-Christ n'était pas connue, de rendre cette date temporaire comme l'une des plus saintes des grandes fêtes chrétiennes.

Symptomatiquement, la résidence impériale de Charlemagne se situe à Aix-la-Chapelle ou Aix-la-Chapelle, tout près de Maastricht, où l'Union européenne est redéfinie par le traité du même nom. Une ville prédestinée au jeu des intérêts politiques et à déplacer les frontières naturelles d'États sans importance face au destin des grands désirs, de l'impuissance de certains élus ! ou leur réticence à hisser le drapeau de leur état à la hauteur de la volonté du plus grand nombre.

Explication dans le text:

1. Asan, Asănești, anciens noms roumains, portés par la dynastie Asănești au sein de l'empire roumano-couman. L'origine du nom était censée être cumanienne, et Hasdeu était de cet avis. Cependant, il est ancien car dans la langue sanskrite (d'où vient aussi la langue thrace) asana signifie chaise, siège, centre, position, altitude. Les significations sanscrites expliquent le nom donné aux Asanesti, par rapport au rôle historique qu'il a joué, cela explique l'origine dace de ce nom. Cf. Berinde, Aurel et Lugojan, Simion, *Contributions à la connaissance de la langue dace*, p.101.m., Maison d'édition Facla, Timișoara, 1984.

2. En latin, le titre impérial officiel de Constantin était Empereur César Flavivs Constantinvs Pivs Felix Invictvs Avgvstvs (Empereur César Flavius Constantinus Augustus, le pieux, le chanceux, l'invaincu). Après l'an 312, il ajoute lui-même Maximus ("le Grand"), de sorte qu'après l'an 325, il remplace invictus ("l'invaincu") par Victor, car invictus lui rappelait Sol Invictus, le Dieu Soleil. Cf. Edward Gibbon, *History of the Decline and Collapse of the Roman Empire*, Maison d'édition Minerva, Bucarest, 1976.

3. Nikolaus von Kues (1401-1464), figure historique de l'époque, observa pour la première fois que l'édit "Donatio Constantini" n'avait jamais été mentionné dans les ouvrages historiques de l'évêque Eusèbe de Césarée. Le contemporain et biographe de Constantin le Grand, qui baptisa l'empereur sur son lit de mort, rapporta, après de longues et minutieuses recherches, que le document intitulé Dania à l'empereur romain Constantin le Grand est une fausse histoire.

4. L'Empire ottoman (en turc ottoman : عُثْمَانِيَّة عَلَيْهِ لَدِيدُو, Devlet-i Aliye-i Osmaniye, « Sublime État ottoman », turc moderne: Osmanlı Devleti ou Osmanlı İmparatorluğu, souvent aussi appelé Turquie ottomane) était un supra qui manifestait sa domination dans la région méditerranéenne et qui a existé de 1299 à 1922. Au plus fort de sa puissance au XVIe siècle, l'Empire ottoman régnait sur l'Anatolie, le Moyen-Orient, une partie de l'Afrique du Nord, les Balkans et le Caucase. environ 19,9 millions de km². Cf. British Universal Encyclopedia, vol.11, MP3-Pasadena, Maison d'édition Litera, Bucarest, 2010.

BIBLIOGRAPHY

Berinde, Aurel et Lugojan, Simion, *Contributions à la connaissance de la langue dace*, Maison d'édition Facla, Timișoara, 1984.

Bloch, Marc, *Société féodale, tome I, Formation des liens de dépendance*, Maison d'édition Dacia, Cluj-Napoca, 1996.

Brătianu, I. Gheorghe, *La tradition historique de la fondation des États roumains*, Maison d'édition Eminescu, Bucarest, 1980.

Drimba, Ovidiu, *Histoire de la culture et de la civilisation*, Maison d'édition Saeculum-Vestala, Bucarest, 1998.

Floca, Ioan N., *Droit canonique orthodoxe, législation et administration de l'Église*, vol.1, Maison d'édition de l'Institut biblique et missionnaire de l'Église orthodoxe roumaine, Bucarest, 1990.

Georgescu, Nicolae, tome Recife. *Essais océanographiques, Diodor's "Right"*, Blue Flower Publishing House, Bucarest, 2005.

Gibbon, Edward, *Histoire du déclin et de l'effondrement de l'empire romain*, Maison

d'édition Minerva, Bucarest, 1976.

Ispas, Sabina, *Culture orale et information transculturelle*, Maison d'édition de l'Académie roumaine, Bucarest, 2003.

Le Goff, Jacques, *La civilisation de l'Occident médiéval*, Maison d'édition scientifique, Bucarest, 1970.

Ludwig, Emil, *Germans, the double history of a nation*, 20th Century S.A.R. Publishing House, Bucarest, 1946.

Mureșanu, Stefan, Lucian, *Le brave et le preux, deux hypostases présentes dans la littérature populaire médiévale roumaine et française*, Maison d'édition Ethnologique, Bucarest, 2017.

Muresanu, Stefan, Lucian, *Persuasion et désir de communiquer dans l'acte de critique*, Maison d'édition Ethnologique, Bucarest, 2020.

Muresanu, Stefan, Lucian, *Pour une étude de l'esthétique de l'image imaginée (études)*, Maison d'édition Singur, Târgoviște, 2016.

Papadima, Ovidiu, *Littérature populaire roumaine*, Maison d'édition littéraire, Bucarest, 1968.

Soulier, Jean-Pierre, *L'énigme de la vie, 20h*, Maison d'édition médicale, Bucarest, 1991.

Tsigkos, Vasileios Ath., *La place du patriarche de Jérusalem et du « patriarche d'Occident » dans l'Église catholique et l'ecclésiologie de la communion dans l'épistolographie de saint Théodore le Studite*, in rev. ST, série III, av. IV, non. 4/2008.

Vauchez, André, *La Spiritualité du Moyen Âge occidental, VIII-XII siècles*, Éditions Meridiane, Bucarest, 1994.

➤ *La ballade forte roumaine l'enfant, tome « Chants et doines »*, Bucarest, 1953.

➤ *Encyclopédie Universala Britanica*, vol.11, MP3-Pasadena, Maison d'édition Litera, Bucarest, 2010.

HUMAN SECURITY AS RESILIENCE – AN EUROPEAN FRAMEWORK FOR FOREIGN POLICY

Bogdan Ștefanachi

Assoc. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: The core idea of exporting EU values is that the more EU's neighbors replicate EU values, the safer and secure the EU will be. That is the central strategy for transforming the ring of fire around the EU into a "ring of friends". This approach is linked to the so-called deep democracy, or deep and sustainable democracy. This understanding of democracy follows the trend of merging the concept of democracy, human rights and the rule of law. Using these value based framework it could be approached the issue of security as well, not in the traditional manner but in a more sophisticated one. The new security narrative consists in the transformation of the individual into the reference object of security, due to the fact that the state is moved away (at least partially) from the epicenter of policy making. If the adoption of a human security concept represents a qualitative change in the conduct of foreign and security policy, assuming it expressly (in terms of resilience) as European security doctrine could represent a comparative advantage in the transatlantic partnership. Based on this new security legitimizing discourse, and avoiding the duplication in the transatlantic relations, the paper is underscoring the main mechanisms through which EU could complement the military nature of NATO with a civilian component based on a pragmatic dimension of human security.

Keywords: human security, shared values, human development, security, European Union.

Introducere

Studiul securității și al mecanismelor prin intermediul cărora securitatea poate fi maximizată reprezintă unele dintre cele mai importante aspecte abordate în câmpul relațiilor internaționale, fiind extrem de restrâns numărul celor dispuși „să nege că securitatea – individuală, națională sau internațională – se numără printre problemele principale cu care se confruntă umanitatea”¹. Pe de altă parte și, oarecum într-o manieră paradoxală, din considerente de ordin strict academic sau/și din considerente politice, definirea securității și a preocupărilor adiacente acestui demers sunt departe de a întruni consensul comunității epistemice și, dincolo de aparenta inflație a semanticii atașate acestui termen, securitatea rămâne un concept marginalizat, cel mai adesea păstrat într-o stare de subdezvoltare². Constatând această distanță, devine necesară aducerea în prim plan a mecanismelor prin intermediul cărora poate fi rafinată analiza securității, părăsind cadrul limitativ al studiilor strategice (și accentuând schimbarea de perspectivă cu privire la resortisantul demersului de securitzare). Atenția exagerată acordată statului în cadrul viziunilor tradiționale asupra securității

Într-o proiecție cronologică, inițial, sfârșitul Războiului Rece aduce în prim plan și suprapune peste discursul globalizării, discursul cu privire la dezvoltare (umană), odată cu publicarea de către UNDP, în 1990, a primului *Raport al dezvoltării umane*, ca o încercare de „lărgire a opțiunilor individuale”³. În acest context, deschis de discuțiile despre

¹ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama*, Chișinău: Cartier, 2000, p. 13.

² Buzan, *Popoarele, statele și teama*.

³ UNDP, *Human Development Report 1990*, Oxford: Oxford University Press 1990, p. 10.

dezvoltarea umană pe fondul implicațiilor globalizării, este introdus, la mijlocul anilor 1990, conceptul de securitate umană. Ca o reflectare a schimbării generale de accent dinspre aspectele stat-centrice militare (asumate de ortodoxismul realist și neo-realist) către cele non-militare, *Raportul dezvoltării umane 1995* statua că „adevăratul punct de plecare al strategiilor dezvoltării umane este de a aborda fiecare aspect din cadrul modelelor tradiționale de creștere economică din punctul de vedere al indivizilor”⁴.

O atare abordare, proiectată asupra spațiului securității, devine responsabilă de ceea ce numim securitate umană, pentru că „perspectiva *centrată pe individ*, de formulare și evaluare a politicii, este contribuția conceptuală esențială a dezvoltării umane la securitatea umană”⁵; devine astfel posibilă o nouă narațiune care transformă individul în obiect de referință al securității. Posibilitatea polisemantismului funcțional al abordării securității – ca îmbinare necesară a securității naționale cu elementele adiacente ale securității umane – creează oportunitatea restructurării parteneriatului transatlantic prin faptul că Uniunea Europeană poate reprezenta complementul necesar pentru componenta apărării militare livrate de NATO.

Securitatea umană – o narațiune strategică alternativă

O dată cu sfârșitul Războiului Rece, în condițiile în care obiectul de referință al securității nu mai este omogen (și, pe cale de consecință, simplist) identificat cu statul-națiune iar suveranitatea și integritatea teritorială devin valori ale sistemului internațional și nu mai reprezintă doar elemente ale unei structuri obiective (anarhia), iar percepția amenințărilor depășește cadrul îngust al conflictului deschis sau al războiului și, pe cale de consecință, pot fi identificate noi mijloace de protecție (precum cooperarea sau puterea *soft*), cadrele tradiționale de analiză rămân tributare vizunii (limitate) stat-centrice⁶.

Dacă gestionarea securității era delimitată în termenii unei „rupturi imense” (*great divide*)⁷ între felul în care sunt conciliate interesele la nivel intern (pe baza prevederilor legale) și modul în care sunt urmărite interesele la nivel internațional (strictețea normelor nemaifiind la fel de evidentă ca în cazul spațiului intern), globalizarea erodează acest clivaj; mai mult, ea va favoriza emergența unor amenințări transfrontaliere sau chiar va proiecta o serie de aspecte care țineau de normele domestice, care dau sens suveranității, în spațiul internațional. Într-o primă instanță, globalizarea creează îngrijorări globale care, ulterior, trebuie soluționate la nivel global, fapt pentru care globalizarea geografică atrage după sine o abordare în termenii justiției globale (construită pe drepturile omului), ca prim pas către impunerea securității umane. În acest context, o serie de aspecte precum problemele de mediu, migrația, economia internațională sau crima organizată nu mai pot fi optim administrate la nivel național, fapt care justifică largirea discursului securitar și completarea sa cu implicațiile care decurg din securitatea umană.

Astfel, din perspectiva integratoare – a securității umane – aprofundarea dezbaterii cu privire la obiectul de referință este completată cu extinderea percepției amenințărilor (și, inevitabil, extinderea mecanismelor de diminuare/eliminare a acestora) și astfel devine posibilă surprinderea modului în care sunt structurate politicile domestice și a manierei în care această ordonare influențează proiecția internațională a puterii. În acest fel, „valorile

⁴ UNDP, *Human Development Report 1995*, Oxford: Oxford University Press, 1995, p. 123.

⁵ Barbara von Tigerstrom, *Human Security and International Law: Prospects and Problems*, Oxford: Hart Publishing, 2007, p. 15.

⁶ Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy., *Human Security: Concepts and Implications*, London & New York: Routledge, 2007, pp. 84-86.

⁷ Marry Kaldor, Mary. 2003. “Perspectives on Global Governance: Why the Security Framework Matters.”, 2003, disponibil la <http://www.iddri.org/Evenements/Conferences/kaldor.pdf>.

umane care au fost sacrificate de dragul suveranității și al inviolabilității teritoriale a statului devin centrale pentru securitatea umană”⁸.

Arheologia securității umane poate pleca de la legătura extrem de profundă dintre încercarea de a extinde paradigma dezvoltării și creșterea îngrijorării cu privire la efectul negativ pe care investițiile în apărare îl au asupra dezvoltării (așa numită dilemă *arme vs. unt*), în condițiile în care, în majoritatea cazurilor, dezvoltarea și cursa înarmării sunt într-o relație de competiție directă. O atare stare de fapt (caracteristică centrală a Războiului Rece) a fost analizată sub egida ONU, în cadrul Conferinței Internaționale cu privire la Relația dintre Dezarmare și Dezvoltare desfășurată la Paris în 1986, care concluziona că trebuie „extinsă percepția mondială asupra faptului că securitatea umană atrage creșterea resurselor alocate dezvoltării în defavoarea celor destinate înarmării.” Dar, chiar înainte de teoretizările specifice pentru perioada Războiului Rece (favorizate atât de tensiunile dintre cele două blocuri politico-militare dar și de destinderea relațiilor – *detente* – dintre ele, completată cu inerția efectelor care au decurs), pot fi identificate viziuni mai largi asupra securității. Astfel, în posteritatea Primului Război Mondial, Discursul în Paisprezece Puncte al lui Woodrow Wilson s-a dorit a fi o formulă prin care să fie construită o pace durabilă. Sistemul de securitate colectivă instituit prin intermediul Ligii Națiunilor făcea ca, principial, agresiunea să nu mai reflecte balanța puterii ci, mai curând, comunitatea puterii (un prim pas înainte față de echilibrul puterii stabilit la Viena în 1814). După cel de-al Doilea Război Mondial, președintele american Franklin D. Roosevelt considera că ordinea post-belică trebuie se sprijine pe un set de instituții care să promoveze stabilitatea, dezvoltarea și justiția.

Pe perioada Războiului Rece, avansul către această nouă paradigmă a fost susținut de activitatea unor comisii care au analizat relațiile Est-Vest într-o manieră diferită de șablonul impus de confruntarea militară. În acest sens, una dintre cele mai importante inițiative este reprezentată de Raportul Comisiei Palme (1982) care propune doctrina „securității comune” evidențiind faptul că „în Țările Lumii a Treia, la fel ca și în țările noastre, securitatea implică atât progres economic cât și eliberarea de amenințările militare”⁹. Securitatea comună a devenit baza conceptuală pentru Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) care a condiționat cooperarea Est-Vest pe probleme de securitate de respectarea drepturilor omului în fostul bloc comunist. De asemenea, în 1987, Raportul Comisiei Mondiale de Mediu și Dezvoltare (Comisia Brundtland) sublinia legătura dintre degradarea mediului și incidența conflictului – „între adevăratele surse de insecuritate trebuie menționată dezvoltarea nesustenabilă ale cărei efecte completează și potențează formele tradiționale ale conflictului”¹⁰. Aceste antecedente creează climatul necesar pentru ca, în 1990, să aibă loc, în Costa Rica, Masa Rotundă Nord-Sud pe tema „Economiei Păcii”. Concluzia acestui eveniment statuează clar că lumea post-Război Rece are nevoie „de un nou concept de securitate globală” care să înglobeze „modificarea orientării obiectivelor de apărare și politică externă dinspre o abordare exclusiv militară... către o preocupare pentru asigurarea securității generale a indivizilor față violența socială, privațiunile economice sau degradarea mediului”. De aceea, noul concept de securitate globală implică concentrarea atenției asupra „cauzelor insecurității individuale precum și asupra obstacolelor ridicate în fața realizării depline a potențialului individual”¹¹.

Anii 1990 sunt marcați de o serie întreagă de (re)teoretizări, un loc important revenindu-i și securității care „pentru o perioadă mult prea lungă de timp a fost interpretată

⁸ Tadjbakhsh, Chenoy. *Human Security: Concepts and Implications*, p. 93.

⁹ Palme Commission, *Common Security: A Blueprint for Survival*, New York: Simon and Schuster, 1982, p. xii.

¹⁰ World Commission on Environment and Development (WCED), *Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press, 1987, p. 230.

¹¹ Richard Jolly, Ray Deepayan Basu, *National Human Development Reports and the Human Security Framework: A review of Analysis and Experience*, New York: UNDP, 2006, p. 3.

restrâns: ca securitate a unui teritoriu față de o agresiune externă, sau ca protecție a intereselor naționale de politică externă sau ca securitatea globală față de amenințarea holocaustului nuclear”¹². Într-o astfel de atmosferă, reprezentanții Școlii de la Copenhaga susțineau că „securitatea colectivităților umane este afectată de factori din cinci sectoare principale: militar, politic, economic, social și de mediu”¹³ iar *Raportul dezvoltării umane 1994* va identifica șapte componente ale securității umane: securitatea economică (asigurarea unui venit de minim necesar fiecărui individ), securitatea alimentară (asigurarea accesului fiecărui individ la alimentația de bază), securitatea sănătății (garantarea unei minime protecții pentru combaterea afecțiunilor medicale), securitatea ambientală (protejarea indivizilor față de ravagiile naturale sau față de implicațiile deteriorării mediului natural), securitatea personală (protejarea indivizilor în fața violenței fizice provenită din interiorul statului sau din exteriorul său), securitatea comunității (protejarea indivizilor pentru a-și menține și perpetua relațiile și valorile tradiționale și de asemenea protejarea față de violența etnică sau segregacionistă) și securitatea politică (asigurarea unui standard de viață în acord cu drepturile umane fundamentale, precum și asigurarea libertăților individuale și de grup în fața oricăror încercări guvernamentale de a exercita controlul asupra lor)¹⁴.

Așadar, traiectoria aprofundării/extinderii conceptului de securitate poate fi sistematizată prin identificarea a trei stadii care dau substanță acestui proces¹⁵: primul stadiu este reprezentat de viziunea stat-centrică în context anarhic, favorizând securitatea națională în raport cu cea umană, chiar dacă modelele de securitate colectivă sau comună diluează într-o oarecare măsură distanța dintre cele două ecuații securitare; stadiul următor propune completarea concepției asupra securității cu aspecte identitare și, prin introducerea dimensiunii societale a securității, transformă comunitățile umane în potențiali referenți ai securității; în cel de-al treilea pas prinde contur securitatea umană, transformând profund obiectul de referință al securității și, pe cale de consecință, tipologia amenințărilor care trebuie combătute.

După sfârșitul Războiului Rece, abordările tradiționale ale securității naționale își pierd din relevanță, în condițiile în care crește numărul conflictelor intra-statale, procesul de democratizare crește importanța drepturilor omului (care vor reprezenta argumentul hotărâtor pentru intervențiile umanitare) iar globalizarea evidențiază o serie întreagă de vulnerabilități economice. Din această perspectivă generală, securitatea umană prezintă două dimensiuni fundamentale: *freedom from fear* (libertatea față de frică) și *freedom from want* (libertatea față de necesități)¹⁶ deși, la nivel individual, această distincție este atenuată de Comisia Națiunilor Unite pentru Securitate Umană, care definește securitatea umană ca fiind protejarea „nucleului vital al vieții umane prin sporirea libertăților umane și a modului de realizare a acestora”¹⁷.

Fiecare dintre cele două componente ale securității umane – *freedom from want* și *freedom from fear* – circumscriu câte o perspectivă de definire: extinsă, respectiv limitată, îngustă. Lărgirea perspectivei de analiză poate fi considerată o inițiativă revoluționară pentru că, spre deosebire de concepția stat-centrică asupra securității, „aduce ceea ce în mod tradițional ținea de considerațiile cu privire la *dezvoltare* și *umanitar* în discursul

¹² UNDP, *Human Development Report 1994*, Oxford: Oxford University Press, 1994, p. 24.

¹³ Buzan, *Popoarele, statele și teama*, p. 31.

¹⁴ UNDP, *Human Development Report 1994*, pp. 24-25.

¹⁵ Bjorn Møller, “National, Societal and Human Security.” in *What Agenda for the Human Security in the 21st Century?*, Proceedings UNESCO, 2001, pp. 41-63, disponibil la <http://www.unesco.org/securipax/whatagenda.pdf>.

¹⁶ UNDP, *Human Development Report 1994*, p. 24.

¹⁷ COMMISSION ON HUMAN SECURITY (CHS), *Human Security Now*, CHS, New Yor, 2003, p. 4, disponibil la http://www.policyinnovations.org/ideas/policy_library/data/01077/_res/id=sa_File1/.

securității”¹⁸. Dintr-o perspectivă mai îngustă, guvernul canadian, într-un document intitulat *Freedom from Fear* definește securitatea umană ca fiind „libertatea față de amenințările generalizate la adresa drepturilor, siguranței și vieții indivizilor”¹⁹ ceea ce înseamnă că securitatea umană vizează „protejarea indivizilor față de violență și definirea unei agende internaționale pe baza acestui obiectiv”²⁰.

Într-o manieră mai generală, raportul intitulat *In Larger Freedom*²¹ accentuează necesitatea inter-relaționării diferitelor perspective asupra securității și evidențiază importanța dezvoltării ca strategie de realizare a securității. Combinarea acestor două puncte de vedere trebuie să aducă în prim plan relația dintre securitate și dezvoltare, pentru că „securitatea umană este parte a dezvoltării umane, dar este la capătul extrem al dezvoltării umane”²².

Aceasta înseamnă necesitatea însumării celor două perspective – extinsă și îngustă – lucru asumat de International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) care propune o atare formulă integratoare – *responsabilitatea de a proteja* (*responsibility to protect*) (R2P), care se traduce prin responsabilitatea unor agenții sau chiar state de a implementa principiile securității pe care statele suverane le datorează propriilor cetățeni. Doar că o asemenea viziune poate deveni problematică, pentru că *responsibility to protect* atrage după sine și dreptul de a interveni, cu atât mai mult cu cât, în actuala topografie a puterii, unele state (dominante) pot face lucrul acesta oriunde și oricând. Ca o modalitate de a evita o astfel de situație, ICISS consideră că le revine statelor suverane responsabilitatea „de a-și proteja cetățenii față de catastrofele evitabile – genocid, viol, foamă – iar atunci când acestea sunt incapabile sau nu doresc să facă lucrul acesta, revine comunității statelor această responsabilitate”²³ în acord cu normele internaționale. Mai mult, raportul ICISS face referire explicit la limbajul teoriei războiului drept atunci când identifică elementele constitutive ale *responsibility to protect* anume: responsabilitatea de a preveni, responsabilitatea de a reacționa și responsabilitatea de a reconstrui²⁴ care, la rândul lor sunt o reiterare a acțiunilor pe care secretarul general UN – Boutros Boutros Ghali – le insera în *An Agenda for Peace* (1992): diplomatie preventivă, peace-making, peace-keeping și reconstrucție post-conflict. Toate acestea nu sunt altceva decât interpretări contemporane ale principiilor clasice *jus ad bellum* și *jus in bello* cărora li se adaugă și un al treilea – *jus post bellum*.

Plecând de la această sinonimie normativă, Mary Kaldor merge mai departe propunând trecerea de la războiul just la pacea justă. Această glisare devine posibilă pentru că „statele rămân singurele autorități capabile de a susține utilizarea legitimă a forței, dar utilizarea forței este mult mai circumscrisă decât anterior de reguli și norme internaționale”²⁵. Mai mult, argumentează autoarea, pot fi identificate trei principii care marchează diferența dintre o abordare de tip *jus in bello* (o abordare de tip stat-centrică) și o abordare bazată pe drepturile individului (o abordare uman-centrată): sarcina operațiunilor de securitate umană este protecția civililor, protecția poate fi obținută prin stabilizare mai degrabă decât prin victorie și, nu în ultimul rând, cei care violează drepturile omului sunt criminali individuali,

¹⁸ P. H. Liotta, Taylor Owen, “Why Human Security?” *Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations* VII (1) 2006, p. 44.

¹⁹ DFAIT, *Freedom from Fear: Canada's Foreign Policy for Human Security*, DFAIT, Ottawa, 2000, p. 3, disponibil la http://www.humansecurity.gc.ca/pdf/freedom_from_fear-en.pdf.

²⁰ DFAIT, *Freedom from Fear: Canada's Foreign Policy for Human Security*, p. 1.

²¹ UN, *In Larger Freedom: Towards Development, security and Human Rights for All*, 2005, disponibil la <http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm>.

²² Mary Kaldor, *Securitatea umană*, Cluj-Napoca: CA Publishing, 2010, p. 216.

²³ International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), *The Responsibility to Protect*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, p. viii, disponibil la <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>.

²⁴ ICISS, *The Responsibility to Protect*, pp. 11-47.

²⁵ Kaldor, *Securitatea umană*, p. 204.

nu inamici colectivi²⁶. Dacă, din perspectiva unor astfel de dezbateri, este evidentă componenta normativă a securității umane, transformarea „R2P” în principiu fundamental al securității colective marchează „angajamentul pentru progres etic în relațiile internaționale”²⁷, fapt care devine posibil doar în măsura în care înțelegem „indivizibilitatea securității, dezvoltării economice și libertății”²⁸. Mai mult, necesitatea dezvoltării unei componente etice funcționale a cadrului de analiză și interpretare a politicii internaționale devine tot mai vizibilă, în condițiile în care, pe de o parte, se constată o recrudescență a terorismului care trebuie să fie contracarată, iar pe de altă parte, trebuie identificate mecanismele juste care să ofere criteriile necesare pentru legitimarea dreptului de a interveni.

Securitatea – o perspectivă europeană

O dată cu sfârșitul Războiului Rece, o serie de transformări de natură cantitativă dar, mai ales, de natură calitativă, care influențează fundamental interacțiunea internațională, se structurează sub forma a trei mari caracteristici: globalizarea, liberalizarea și inovarea.²⁹ Inițial, spațiul comunitar, prin aprofundare dar, ulterior, și prin extinderile repetate, subsumate principiilor pieței unice a devenit unul dintre principalii actori ai eliminării barierelor care îngreădeau schimburile internaționale, iar introducerea monedei euro la 1 ianuarie 1999, care s-a dovedit a fi „o inovație istorică”³⁰, constituia un catalizator important pentru acest proces. Cu toate acestea, criza economică declanșată la sfârșitul primei decade a secolului XXI a implicat o profundă criză a euro-zonei care, la rândul său, a evidențiat tot mai pronunțat deficiențele structurale (economice, dar mai ales politice) ale Uniunii Europene. Dincolo de efectele imediate ale crizei, au devenit evidente o serie de provocări socio-economice, instituțional-politice sau culturale la adresa proiectului european care impun o serie de răspunsuri-reformă strategice. Repoziționarea UE în noul peisaj global trebuie să țină cont de faptul că globalizarea rămâne procesul fundamental care conturează spațiul internațional, iar evitarea marginalizării în cadrul guvernantei globale ține doar de măsura în care *legea de fier* a integrării europene se va dovedi din nou operațională: *o uniune tot mai apropiată* care va face ca Uniunea Europeană să iasă din criză mai puternică și mai matură.³¹ În condițiile în care „Europa este viitorul nostru comun”³², un nou discurs legitimator pentru proiectul european este absolut necesar pentru a putea proiecta și susține solidaritatea și convergența intereselor. Această exigență proiectată pe fundalul iminentei necesități a redefinirii parteneriatului transatlantic, face ca „irrelevanța” geostrategică a Uniunii Europene să devină parte integrantă a preocupărilor de identificare a unui nou discurs legitimator cu atât mai mult cu cât, dacă strategia de depășire a crizelor construită pe *o uniune tot mai apropiată* continuă să fie funcțională, atunci integrarea politică deplină devine stadiu firesc al consolidării integrării europene.

Fără îndoială, Uniunea Europeană este parte integrantă a echilibrului geopolitic global. Fiind „un proiect geopolitic de inspirație kantiană”³³, *pax europeana* dezvoltată în subsidiarul Uniunii Europene propune, prin intermediul Criteriilor de la Copenhaga un nou

²⁶ Kaldor, *Securitatea umană*, pp. 206-208.

²⁷ Matthew S. Weinert, „From State Security to Human Security”, in *The Ashgate Research Companion to Ethics and International Relations*, edited by Patrick Hayden, Farnham: Ashgate, 2009, p. 159.

²⁸ UN Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, *A more secure world: Our shared responsibility*, 2004, p. 1, disponibil la <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf>.

²⁹ Youssef Cassis, *Capitalele capitalului. Istoria centrelor financiare internaționale 1780-2005*, Iași: TipoMoldova, 2010., pp. 361-420.

³⁰ Cassis, *Capitalele capitalului*, p. 373.

³¹ Janis A. Emmanouilidis, Paul Ivan, *State of the Union and Key Challenges for Europe's Future*, Brussels: European Policy Center, 2014.

³² *Declarația de la Roma*, disponibilă la <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/03/25-rome-declaration/>.

³³ Sylvain Kahn, *Geopolitica Uniunii Europene*, Chișinău: Cartier, 2008, p. 98.

model geopolitic, bazat pe alt set de valori decât echilibrul brutal al puterii.³⁴ Dincolo de aceste valențe alternative ale puterii europene, Parag Khanna considera că lumea are trei centre de influență relativ egale: Washington, Bruxelles și Beijing, planeta fiind simultan americanizată, europeanizată și sinizată.³⁵ Într-o manieră oarecum asemănătoare Zbigniew Brzezinski plasa Europa alături de China și Rusia în *triada geostrategică* împreună cu care Statele Unite trebuie să conviețuiască doar că, spunea consilierul pe probleme de securitate al președintelui Carter, „Europa – în pofida puterii sale economice, a semnificativei integrări economice și financiare și a solidei veridicități a prieteniei transatlantice – este, de facto, un protectorat militar al Statelor Unite.”³⁶

Întrebându-se, în cheie preponderent geostrategică, asupra viitorului Uniunii Europene, Stephen Walt³⁷ constata că nu pot fi identificate prea multe motive de optimism. Astfel, dincolo de crizele economică și socio-politică, o primă provocare este reprezentată de supraextinderea care transformă Uniunea Europeană în victima propriului său succes. În măsura în care așa cum susținea Arnold Toybee, imperiile sunt susceptibile de „mirajul nemuririi” o altă componentă malignă a comportamentului acestora este chiar supraîntinderea; altfel spus, expansiunea Europei „respectă legea newtoniană a inerției: un obiect în mișcare rămâne în mișcare.”³⁸ Extinderea spațiului comunitar a crescut gradul de eterogenitate, în primul rând urmare a faptului că fiecare stat membru și-a păstrat propriile aranjamente politice interne și, ulterior, favorizate de lipsa unei politici externe comune funcționale (supranaționale, care să implice transfer real de suveranitate) statele membre și-au definit interese diferite de cele comune. Asemenea diferențe de viziune fac tot mai greu de realizat astăzi ceea ce susținea la mijlocul anilor 1970 primul ministru belgian Leo Tindemans – „Uniunea Europeană nu va fi înfăptuită până când nu va avea o politică de apărare comună.”³⁹ Dispariția Uniunii Sovietice, dincolo de nenumăratele implicații pozitive, a eliminat una dintre principalele motivații ale adâncirii integrării europene: dispariția amenințării militare sovietice a oferit argumente solide pentru naționalizarea preocupărilor de politică externă și a diminuat (până la eliminare) angajamentul pentru structurarea unei *reale politici externe și de securitate comune*.

În condițiile în care pare că teleologia se conturează tot mai pregnant în forma unei politici externe europene, singura necunoscută majoră rezidă în structura pentru care ar trebui să opteze și, subiacent, în ce mod Europa ar trebui să se înglobeze în relația strategică transatlantică. Pentru aceasta există două posibile răspunsuri. Pe de o parte să încerce să reproducă modelul de succes în termeni de supraviețuire și flexibilitate instituțională post Război Rece și de relativă eficiență reprezentat de NATO; în acest mod o structură de apărare europeană ar trebui să (re)compatibilizeze capacitățile de apărare din statele membre în exteriorul NATO asumând o serie de costuri greu de justificat în condițiile în care un astfel de demers nu ar fi semnificativ în termeni de creștere a eficacității apărării europene, NATO continuând să joace rolul actual. Ba mai mult, în acest mod ar fi transpusă în practica politică europeană o patologie pe care o sesiza încă din anii 1990 secretarul de stat american Madeleine Albright, care răspundea inițiativei de la St. Malo afirmând decizia americană de a susține orice măsuri care să ranforseze capacitățile europene însă astfel de acțiuni europene ar trebui să evite un triplu pericol: decuplarea, discriminarea și duplicarea. În acest mod, ar

³⁴ Kahn, *Geopolitica Uniunii Europene*, pp. 86-96.

³⁵ Parag Khanna, *Lumea a doua. Imperii și influență în noua ordine mondială*, Iași: Polirom, 2008.

³⁶ Zbigniew Brzezinski, *Triada geostrategică. Conviețuirea cu China, Europa, Rusia*, București: Historia, 2006, p. 60.

³⁷ Stephen M. Walt, „Does Europe Have a Future”, *Foreign Policy*, 16 iulie 2016.

³⁸ Parag Khanna, *Lumea a doua.*, p. 72.

³⁹ Leo Tindemans, citat în Brendan Simms, *Europa. Lupta pentru supremație de la 1453 până în prezent*, Iași: Polirom, 2015, p. 340.

putea fi obținut în timp și cu costuri extreme în condițiile amenințărilor actuale tot mai evidente un nivel de securitate în cel mai bun caz similar/echivalent cu cel oferit deja de NATO; ar fi un demers a cărui legitimitate din perspectiva utilității ar fi aproape nulă și foarte greu, dacă nu chiar imposibil de justificat în termeni strategici. Pe de altă parte, poate fi dezvoltat un instrument/instrumentar de politică externă care să fie complementar celui reprezentat de „tradiționalul” NATO și apropiat în chiar termenii securității umane, care să direcționeze acțiunile către indivizi și comunitățile din care aceștia fac parte decât spre state, care să implice mecanismele echitabile ale justiției, care să grupeze atât strategiile de jos în sus cât și pe cele de sus în jos și, implicit să acționeze la nivel local, regional, global fără a exclude nivelul național (dimpotrivă, acesta devine parte legitim integrantă a identificării soluției optime). În această abordare inovativă, Uniunea Europeană poate să ofere o alternativă incluzivă și legitimă la diplomația tradițională de pe pozițiile căreia negocierile de pace sunt doar apanajul statelor sau a actorilor direct implicați în conflict. Mai mult, opțiunea pentru acest al doilea scenariu ar păstra diferența specifică reprezentată de modelul integrării europene în cadrul parteneriatului transatlantic.⁴⁰ Gestionarea civilă a crizelor, dezvoltarea și operaționalizarea mecanismelor de cooperare civilă și militară și prevenirea conflictelor (transpusă în termenii rezilienței în cadrul Strategiei Globale de Politică Externă și de Securitate a Uniunii Europene) fac parte din lexicul curent al Uniunii Europene și reflectă, chiar dacă în manieră implicită, accentul pe condiția umană în cadrul soluționării problemelor de securitate. Securitatea umană este limitată doar la efectele violenței militare ci aduce în centrul dezbaterii consecințele nerespectării drepturilor omului, crimele violente și consecințele materiale ale conflictelor. De pe poziția securității umane și în deplin acord cu perspectiva europeană de politică externă, scopul vizat nu este limitat doar de stabilitatea politică, ci include o serie de coordonate care au în vedere justiția, reziliența și durabilitatea; altfel spus, securitatea este în accepțiunea europeană un adjuvant al dezvoltării și, împreună devin concepte cheie ale proiectului de integrare europeană. Practica securității umane ca discurs și strategie europene ar oferi o abordare comprehensivă a securității internaționale cuplând coordonate militare a NATO elemente precum primatul drepturilor omului, împuternicirea autorităților locale sau/și necesitatea unei direcții strategice clare care să răspundă exigențelor multilateralismului evitându-se astfel riscurile unor formule neo-imperialiste.

Securitatea umană reprezintă oportunitatea Uniunii Europene de a compensa inabilitatea instituțiilor existente (eminamente militare) de a soluționa provocările care decurg din insecuritatea globală și a identifica un mecanism pragmatic de proiecție a zonei de pace și stabilitate specifice integrării europene în afara granițelor sale. Securitatea umană este așadar un mod de a gestiona *securitatea supraviețuirii* prin accentul pus pe aspectele care țin de coordonate non-militare.⁴¹ De aceea, securitatea umană trebuie înțeleasă ca o componentă a vieții cotidiene și a modului în care trebuie prezervată calitatea vieții, în primul rând prin participare socială, politică și economică. De asemenea, în contextul avansului tehnologic implicat de globalizare, securitatea umană trebuie să construiască o *legătură între accesul informațional și responsabilitatea ecologică*, în condițiile în care demnitatea, echitatea și solidaritatea umane sunt elemente constitutive ale sale. Perspectiva oferită de securitatea umană trebuie să contureze cadrul care să diminueze inegalitatea și insecuritatea globale prin solidaritatea umană globală și astfel să poată fi evitat un pericol dual care poate fi generat de globalizare: excluziunea sau incluziunea nedreaptă. Nu în ultimul rând, întărirea securității umane construită pe principiile preeminenței individului, redefineste cadrul instituțional

⁴⁰ Mary Kaldor, Mary Martin, Sabine Selchow, „Human Security: A New Strategic Narrative for Europe”, *International Affairs*, 83 (2), 2007, pp. 273-288.

⁴¹ Amartya Sen, „Why Human Security?” in *International Symposium on Human Security*, Tokyo, 2000, disponibil la <http://www.scribd.com/doc/25342431/Why-Human-Security-Amartya-Sen>.

internațional, completându-l cu o serie de noi actori care reflectă tocmai solidaritatea transnațională.

Concluzii

Definirea securității umane ca parte integrantă a discuțiilor care au marcat remodelarea conceptuală a spațiului politic și social din ultimele două decenii devine relevantă din cel puțin trei puncte de vedere care pot marca diferența specifică a narațiunii strategice europene în context global. În primul rând, securitatea umană deschide oportunitatea de a adresa o serie de întrebări și provocări cu privire la implicațiile procesului de globalizare și de a structura răspunsuri care să aducă în prim plan soluții sustenabile politic și social. În al doilea rând, securitatea umană poate fi utilizată ca un concept integrator, un concept care catalizează agenda securității contemporane în perspectiva unei abordări comprehensive. Nu în ultimul rând, securitatea umană poate fi apropiată ca un proiect normativ și, din această perspectivă, este remarcabilă glisarea spre individ ca centru al preocupărilor de securitate și depășirea parohialismului stat-centric tradițional.

BIBLIOGRAPHY

1. Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama*, Chișinău: Cartier, 2000.
2. UNDP, *Human Development Report 1990*, Oxford: Oxford University Press, 1990.
3. UNDP, *Human Development Report 1995*, Oxford: Oxford University Press, 1995.
4. Barbara von Tigerstrom, *Human Security and International Law: Prospects and Problems*, Oxford: Hart Publishing, 2007.
5. Shahrbanou Tadjbakhsh, Anuradha M. Chenoy., *Human Security: Concepts and Implications*, London & New York: Routledge, 2007.
6. Marry Kaldor, Mary. 2003. "Perspectives on Global Governance: Why the Security Framework Matters.", 2003, disponibil la <http://www.iddri.org/Evenements/Conferences/kaldor.pdf>.
7. Palme Commission, *Common Security: A Blueprint for Survival*, Simon and Schuster, New York, 1982.
8. World Commission on Environment and Development (WCED), *Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press, 1987.
9. Richard Jolly, Ray Deepayan Basu, *National Human Development Reports and the Human Security Framework: A review of Analysis and Experience*, New York: UNDP, 2006.
10. UNDP, *Human Development Report 1994*, Oxford: Oxford University Press, 1994.
11. Bjorn Møller, "National, Societal and Human Security." in *What Agenda for the Human Security in the 21st Century?*, Proceedings UNESCO, 2001, pp. 41-63, disponibil la <http://www.unesco.org/securipax/whatagenda.pdf>.
12. COMMISSION ON HUMAN SECURITY (CHS), *Human Security Now*, CHS, New York, 2003, disponibil la http://www.policyinnovations.org/ideas/policy_library/data/01077/_res/id=sa_File1/.
13. P. H. Liotta, Taylor Owen, "Why Human Security?" *Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations* VII (1) 2006, pp. 32-54.
14. DFAIT, *Freedom from Fear: Canada's Foreign Policy for Human Security*, DFAIT, Ottawa, 2000, disponibil la http://www.humansecurity.gc.ca/pdf/freedom_from_fear-en.pdf.

15. UN, *In Larger Freedom: Towards Development, security and Human Rights for All*, 2005, disponibil la <http://www.un.org/largerfreedom/contents.htm>.
16. Mary Kaldor, *Securitatea umană*, Cluj-Napoca: CA Publishing, 2010.
17. International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), *The Responsibility to Protect*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001, disponibil la <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>.
18. Matthew S. Weinert, "From State Security to Human Security", in *The Ashgate Research Companion to Ethics and International Relations*, edited by Patrick Hayden, Farnham: Ashgate, 2009.
19. UN Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, *A more secure world: Our shared responsibility*, 2004, disponibil la <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf>.
20. Youssef Cassis, *Capitalele capitalului. Istoria centrelor financiare internaționale 1780-2005*, Iași: TipoMoldova, 2010.
21. Janis A. Emmanouilidis, Paul Ivan, *State of the Union and Key Challenges for Europe's Future*, Brussels: European Policy Center, 2014.
22. *Declarația de la Roma*, disponibilă la <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/03/25-rome-declaration/>.
23. Sylvain Kahn, *Geopolitica Uniunii Europene*, Chișinău: Cartier, 2008.
24. Parag Khanna, *Lumea a doua. Imperii și influență în noua ordine mondială*, Iași: Polirom, 2008.
25. Zbigniew Brzezinski, *Triada geostrategică. Conviețuirea cu China, Europa, Rusia*, București: Historia, 2006.
26. Stephen M. Walt, „Does Europe Have a Future”, *Foreign Policy*, 16 iulie 2016.
27. Brendan Simms, *Europa. Lupta pentru supremație de la 1453 până în prezent*, Iași: Polirom, 2015.
28. Mary Kaldor, Mary Martin, Sabine Selchow, „Human Security: A New Strategic Narrative for Europe”, *International Affairs*, 83 (2), 2007, pp. 273-288.
29. Amartya Sen, "Why Human Security?" in International Symposium on Human Security, Tokyo, 2000, disponibil la <http://www.scribd.com/doc/25342431/Why-Human-Security-Amartya-Sen>.

MEANINGS OF THE CONCEPT OF "HISTORY"

Cristian-Ionel Măduța

Lecturer, PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: The meaning of history is a problematic concept. It is a problem because it is an issue that has unclear aspects, that needs clarification, that is suitable for discussion ... But I think it is an important issue, which is a task for the philosophy of history. A starting point may be the reference to the definitions given by some thinkers to the historical phenomenon. In a romantic spirit, on various occasions, Xenopol defined history as "learning the present" (1866), "an intellectual guide and moral support of the citizen" (1871) and "learning politics" (1880), respectively. The emphasis in these first attempts at definition fell not on the cognitive aspect, but on the moral-educational one. An exception seems to be the definition proposed by Melchisedec bishop in the review of the chronicle of Huși town: "The full and rational understanding of the general phenomena in the life of peoples and mankind."

Keywords: historiography, factors, culture, progress, religion

Definiția pe care B. P. Hașdeu o dădea la 1860 disciplinei pe care o considera „mărturisirea timpurilor trecute”¹ și „cea mai grea din toate științele”, nu este decât o transpunere în plan epistemologic a concepției sale ontologice asupra istoriei, masiv influențate de Vico și evoluționism. „Istoria este criteriul legilor nașterii, creșterii, dezvoltării, slăbirei, pieirii, și renașterii a popoarelor în spațiu și în timp și ale părtășiei ce toate aceste faze o au întru neconținut progres al omeniei”².

Cât privește nota caracteristică a abordărilor junimiste, aceasta este redată de conceperea istoriei ca pedagogie ca mijloc de a orienta perspectiva asupra prezentului.

Același sens educativ, de călăuză în acțiune, aveau în vedere și G. Panu și Th. Rosetti. Cel dintâi, recenzând istoria critică a românilor (1873) publicată de Hașdeu definea drept „un câmp întins de o îndelungată ispitire de unde noi să căpătăm principiile sănătoase pentru traiul nostru ulterior”. Iar cel de al doilea propunea folosirea experienței trecutului, pentru decelarea unor sensuri utile prezentului.

Pentru I. Slavici însă, încă mai puțin istoric decât primii doi istoria era, dincolo de instrumentul formativ predilect și „o interesantă gimnastică intelectuală”³.

Istoria ca izvor nesecat de exemple patriotice și morale se regăsește în sensul conferit istoriei de către Alex. Papiu Ilarian, unul din exponenții de frunte ai istoriografiei romantice transilvănene în perioada postrevoluționară. În al său tezaur de monumente istorice pentru România (1862), el aprecia istoria națiunii din perspectiva exigenței cunoașterii de sine, drept „cartea vieții ce petrecu în cursul seculilor cartea la al carei studiu să se lumineze mintea legislatorului și a politicianului la ale cărei exemple să se înalțe inima cetățeanului spre a imita faptele mărite ale străbunilor și a încungiura scăderile lor, spre a fericii astfel presintele și a pregăti și asigura viitorul”⁴.

¹ B. P. Hașdeu - *Scrisori filosofice*, p. 297.

² Apud Vasile Vetișanu - *Filosofia istoriei de la B. P. Hașdeu*, în „Revista de Istorie”, tom 27, 1974, p. 1052.

³ Al. Zub - *Junimea. Implicații istoriografice (1864-1885)*, p. 216-220.

⁴ Apud Pompiliu Teodor - *Istoriografia romantică postrevoluționară din Transilvania*, în „Crisia”, XX, 1990, p. 198.

Frapează în toate aceste citate tocmai asemuirea istoriei cu o carte a vieții/carte de învățătură – formulare metaforică similară celei pe care o propusese, înaintea revoluției pașoptiste, Mihail Kogălniceanu. Într-adevăr în al său Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană (1843), Kogălniceanu socotea disciplina pe care o înțelegea s-o slujească drept „cartea de căpitanie a popoarelor și a fiestecărui om îndeosebi”⁵. Împrejurarea trădează o dată în plus rădăcinile romantice prerevoluționare ale concepției – larg răspândită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – ce definea istoria în termenii pedagogiei sociale.

După înființarea cu sprijinul activ și substanțial al ardelenilor a Societății Academice române (1867), sensul formativ-patriotic înalt conferit istoriei, va găsi în ambianța academică un mediu fertil de cultivare și propagare⁶. Asistăm aici chiar la o accentuare a notei sale național-patriotice, derivată din sarcinile naționale ale forului cultural suprem al tuturor românilor. Asumându-și rolul organizării cercetării istorice românești la scara întregului spațiu locuit de români, secția istorico-arheologică a Societății academice Române atribuia istoriei sarcina fortificării conștiinței naționale. „Studiul istoriei patriei și a națiunii este pentru națiunea română una din condițiunile esențiale de viață. Dacă limba unei națiuni se numește cu tot dreptul ei suflet, apoi istoria ei este acel mijloc minunat prin care se manifestă viața sa națională, ea este diploma de legitimațiune cu care un popor se prezintă în societate și concertul celorlalte popoare”⁷.

După desăvârșirea idealului unității național-statale deoarece nu mai constituia o prioritate în plan practic-acțional sensul formativ-educativ conferit istoriei a intrat într-un oarecare con de umbră. Estomparea sa firească nu înseamnă și dispariția sa din sfera gândirii istorice românești. O dovedește, între altele, reiterarea sa de către Iorga: „istoria nu este o materie de studiu asemănătoare cu fizica, asemănătoare cu chimia, cu trigonometria ș.a.m.d.: ea este un element esențial în formarea sufletului unui popor [...] un mijloc de putere al unui popor”⁸. Apreciată pozitiv de către C. C. Giurescu în pofida polemicii dintre cei doi⁹, sintetiza crezul comun al școlilor istoriografice „veche” și „nouă”.

Istoria. Sensuri cosmocentrice

Pe coordonata conferirii unui sens larg, generos, de integrare organică a istoriei umane în cea a Universului, s-au manifestat A. D. Xenopol și Vasile Pârvan.

În tentativa de a explica devenirea istorică, Xenopol admite existența a două categorii de factori: constanți și variabili. Cei din prima categorie – rasa, mediul exterior, caracterul național și continuitatea intelectuală – prezidează evoluția, influențând-o, cei aparținând celei de-a doua categorii – forțele istorice și împrejurările – o determină.

Dintre factorii constanți¹⁰, rasa – însușirile naturale și imuabile ale sufletului popoarelor, determinate de complexitatea organică, fiziologică și psihologică a indivizilor umani – și mediul exterior – natura și situația geografică în care sunt chemate să trăiască popoarele – sunt „elemente pe care le vom întâlni la baza întregii istorii. Dar aceste elemente nu fac decât să plaseze jaloanele pentru direcția pe care o va urma; să marcheze înălțimea până la care se va putea ridica; să-i imprime culoarea particulară ce o va colora, dar fără să exercite asupra faptelor nici o acțiune modificatoare”¹¹.

⁵ Mihail Kogălniceanu - *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihaileană*, în Pompiliu Teodor (ed.), *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 134.

⁶ Pompiliu Teodor - *Istoriografia romantică postrevoluționară din Transilvania*, p. 195-197.

⁷ „Analele Societății Academice Române”, tomul II, p. 1-2.

⁸ Nicolae Iorga - *O școală nouă istorică*, p. 4, 7.

⁹ Constantin C. Giurescu - *Pentru „vechea școală” de istorie. Răspuns d-lui N. Iorga*, București, 1937, p. 60.

¹⁰ A.D. Xenopol - *Les principes fondamentaux de l'histoire*, Ernest Leroux, Paris, 1899, pp.81-82, apud Adrian Pop, op. cit., p. 207

¹¹ Adrian Pop - op. cit., p. 208.

Pentru Xenopol devenirea istorică însemna domeniul transformărilor spiritului, ultima verigă a unui îndelungat proces evolutiv desfășurat anterior în materia anorganică respectiv, cea organică. Propunând marginea unui Univers într-o perpetuă prefacere evolutivă, în care istoria umanității nu reprezenta decât „un caz particular al istoriei existenței în devenire”¹², raporturile logice dintre istoria umană și cea naturală erau cele dintre parte și întreg („Tot”)¹³.

O viziune cosmicizantă propunea, de asemenea, Pârvan atunci când vedea în devenirea vieții umane o expresie spiritual-antropomorfă a forțelor Universului: „În infinitatea variațiilor de ritm cosmic, ca o notă pierdută în simfonia sferelor e ritmul vieții umane. El e unic [...] El e ritmul vieții spirituale [...] Ritmul vieții omenești, private în diferitele ei deveniri spirituale, e ritmul istoric [...] Evoluția spiritului omenească e istoria ritmului vieții creatoare [...] Astfel ritmul vieții cosmic își are în ritmul vieții omenești continue palingenesele antropomorfe: societatea, dreptul, statul, arta, lupta între indivizi, marile undulații ale gândurilor care agită mulțimile, - toate sunt simple aspect umane ale unor forțe eterne ale Universului [...]”¹⁴.

O concepție încheată asupra factorilor istorici, definiți drept „agenți producători”¹⁵ ai unor „diferențe de presiuni, materiale ori morale”¹⁶ care, exercitându-se în plan social sau individual, generează noi deveniri istorice o regăsim la același Pârvan.

Vasile Goldiș chiar dacă nu a fost un filosof de profesie a lăsat să se înțeleagă în scrierile sale concepții despre devenirea vieții umane și a factorilor care o generează, reducându-se bineînțeles la națiunea română. „Trebuie să vină vremea, când toate popoarele acestei monarhii se vor așeza egal îndreptățite în cadrele unei constituții, care va avea de bază principiul autonomiei naționale.”¹⁷, care continuă în aceeași notă „Lupta pentru crearea și aprofundarea conștiinței despre trebuința autonomiei naționale, fiindcă ea ar pune capăt privilegiilor rasei ungurești și ar produce prosperarea și fericirea românilor”¹⁸.

Istoria. Sensuri antropocentrice

Pentru a înțelege mai bine ideile lui Vasile Goldiș privind istoria și acțiunea politică într-un anumit moment istoric, categoriile libertăților și drepturile popoarelor de a-și hotărî destinul, consider binevenită referința concepției despre istorie a filosofului Mircea Florian.

În opera sa fundamentală – *Recesivitatea ca structură a lumii* – Mircea Florian demonstrează că antropocentrismul este o structură recesivă în raport cu viziunea cosmocentristă, adică ne putem explica lumea doar relativ la om. Așadar, în concepția filosofului nostru omul nu este „subprodus al lumii”, ci, dimpotrivă, el „este principiul suprem al existenței, este scopul lumii, încoronarea «creațiunii»”¹⁹, ceea ce implică înseamnă că omul este agentul istoriei, că el conferă un sens vieții la scara mare a istoriei și la scara mică a unui individ uman și a generației sale. Și Vasile Goldiș împărtășea aceeași idee ca Mircea Florian, și anume că prima și cea mai importantă caracteristică a istoriei o constituie faptul că ea este o operă a acțiunii omului, a inteligenței și voinței sale. Tocmai de aceea, deși există o anumită continuitate între natură și cultură, între istoria naturii și istoria umanității, se impune circumscrierea istoriei la scara vieții umane. „Omul este obiect istoric tocmai prin acțiunea sa – susținea Mircea Florian – prin inteligență și voință, el fiind singura ființă care

¹² Vasile Florea - *Logica istoriei în opera lui Xenopol*, în „Carpica”, III, 70, 1970, p. 72.

¹³ Idem - *Scrieri sociale și filozofice*, București, Editura Științifică, 1967, p. 307-308.

¹⁴ Adrian Pop - *op.cit.*, p. 216

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Vasile Goldiș - *Cel mai aproape scop al politicii noastre românești*, în *Românul*, nr. 115, 27 mai/9 iunie 1911, p. 2.

¹⁸ *Ibidem*, p. 3.

¹⁹ Mircea Florian, *Recesivitatea ca structură a lumii*, vol. II, Editura Eminescu, București, 1987, p. 299.

voiește, care lucrează cu bună știință”²⁰. De aici rezultă și concepția conform căreia evenimentul istoric este în dublu sens uman, omul fiind atât suportul, cât și producătorul lui prin voința și inteligența sa.

Vasile Goldiș prin scrierile sale se aproprie de această concepție a lui Mircea Florian, chiar dacă la V. Goldiș, nu o găsim exprimată clar și concis. În articolul intitulat „Prin noi înșine”, publicat în „Tribuna” în 1910 marele patriot spune astfel: „Multe poate să isprăvească hărnicia omului, dar sunt considerații ale propășirii individuale și ale fericirii pământeste, pe care mulți împreună le pot asigura. Cu cât un popor este mai luminat asupra condițiilor sale de viață, cu atât este mai dispus a jertfi o parte din munca sa pentru asigurarea condițiilor indispensabile fericirii sale obștești.”²¹

De asemenea Mircea Florian nu este de acord cu asocierea ideii de progres, cu noțiunea de evoluție și cu cea de revoluție, precizând că „...evoluția nu este tot una cu progresul, ea fiind expresia progresului istoric în general.”²² În ceea ce privește noțiunea de revoluție, filosoful român consideră că „...nota dominantă a acesteia este noutatea, creația”.²³ În timp ce noutatea evoluției este cantitativă, exprimă o creștere, observă gânditorul, revoluția este calitativă. Evoluția încadrează revoluția: o pregătește și o desăvârșește. Revoluția este construcție, ea îmbină necesitatea cu inițiativa personală.

Noțiunea de revoluție așa cum o definește și Mircea Florian o regăsim și la Vasile Goldiș, poate într-un mod mai poetic scris: „Recunoașterea și asigurarea ființei naționale a poporului român și garantarea acestei recunoașteri și asigurări prin validarea politică a națiunii noastre, în raport cu însemnătatea sa numerică, economică și culturală, ca element constitutiv al statului ungar – iată dogma la care ne închinăm.”²⁴. De aici reiese concepția lui Vasile Goldiș privind „revoluția” de care avea nevoie poporul român, și anume necesitatea unui program nou, viu prin care să se recunoască națiunea română ca națiune de sine stătătoare în Transilvania.

O concepție diferită față de asocierea ideii de progres cu noțiunea de evoluție o are Cătălin Zamfir care susține că „Ideile de evoluție și progres sunt legate logic de ideea de sens al istoriei. Sensul istoriei se referă la logica specifică dinamicii în timp a societăților umane. Fiecare moment temporal reprezintă un stadiu al unui proces mai îndelungat și capătă sens în raport cu aceasta.”²⁵.

Care este totuși sensul istoriei în concepția lui Mircea Florian? Înainte de a ne răspunde la această întrebare filosoful ne prezintă două întrebări ale acestui termen: „sensul implică o totalitate și un scop, iar acestea pot fi contopite.”²⁶ Sensul presupune așadar un întreg sau o totalitate dar această totalitate poate să se compună din niște părți care dobândesc sens dacă sunt articulate într-o totalitate.

Ajungând aici Mircea Florian încearcă să prezinte noțiunea de unitate utilizată în explicația ei istorică, care „... este exprimată adesea prin termeni tip sau tipologie, pentru realități ca stat, popor, producție, cultură”. În privința tipizării ca mijloc de conceptualizare în istorie, acordul este general, recunoscându-i-se funcția explicativă, nu însă și în privința legilor istorice. În opinia sa „o explicație cât mai complexă nu se poate dispensa de legalitatea istorică, aceasta neexcluzând alte categorii cum sunt: finalitate, tipologie, valoare”²⁷.

²⁰ Mircea Florian - *Introducere în filosofia istoriei*, Editura Garamond, București, f.a., p. 9.

²¹ Vasile Goldiș - *Prin noi înșine*, în *Tribuna*, nr 38, XIV, 1910, p. 3.

²² Mircea Florian - *op.cit.*, p. 21.

²³ *Ibidem*, p. 22.

²⁴ Vasile Goldiș - *Programul nostru*, în *Românul*, nr 1, I, 1911, p. 3.

²⁵ Cătălin Zamfir - *Filosofia istoriei*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 118.

²⁶ Mircea Florian - *op. cit.*, p. 190.

²⁷ *Ibidem*, p. 17.

Analizând toate aceste aspecte ale fenomenului istoric Mircea Florian precizează că „sensul istoriei este însuși procesul istoric, fiindcă toate idealurile omenești se întocmesc și se realizează în cadrul istoriei, fiindcă însuși visul de a ancora în absolutul supraistoric apare în anumite împrejurări istorice”²⁸. Această concluzie a lui Florian se înscrie pe linia generală umanistă a filosofiei sale, accentuând mereu asupra inițiativei și efortului uman în desfășurarea necontenită a procesului istoric.

Aceeași concepție despre progres în procesul istoric o regăsim și în scrierile lui Goldiș pătrunse însă de înflăcărea omului participant la acel progres: „Națiunea română din Ungaria și Transilvania, ținută de veacuri în robie trupească și sufletească de către clasa stăpânitoare a poporului maghiar, eliberată acum de sclavie prin strălucita învingere a armelor, care s-au luptat pentru drepturile civilizației umane împotriva principiului barbar al opresiunii naționale și de clasă, înaintea guvernului opresorilor de până aici, a declarat voința sa de a se constitui în stat liber și independent spre a-și putea valida nelimitat forțele sale în serviciul culturii și al libertății omenești”²⁹.

Istoria. Sensuri metafizice

Filosofia blagiană a istoriei înfățișează un sens metafizic conferit istoriei-realitate, deplin solidar cu întreaga concepție filosofică a autorului ei. Pentru Lucian Blaga „istoricitatea este o dimensiune a omului luciferic” - „acel om care începe să trăiască în orizontul misterului și pentru revelație”³⁰. În vederea revelării, omul este „echipat cu daruri spirituale” aparținând - „categoriile stilistice”. Dacă pentru ființa umană ele sunt „un mijloc structural, pozitiv, de revelație”, pentru entitatea metafizică supremă care este marele Anonim, ele sunt categorii „limitative și frenante” a accesului în absolut. „Datorită faptului că omul nu poate crea în sens revelatoriu decât în limitele și sub constrângerea unui câmp stilistic, produsele sale (ale omului) dobândesc prin înseși condițiile lor spirituale un caracter istoric”. Înfripată în preistorie, istoricitatea „n-are sfârșit decât odată cu ființa umană în general”, în acest sens ea fiind „permanentă”³¹. În raport cu aceste precizări metafizice, istoria umană îi apare lui Blaga „ca o rezultată a două componente care în existența universală acționează oarecum în sens opus [...] ca un compromis între aspirația secretă a omului de a se substitui Marelui Anonim și între măsurile de apărare luate de Marele Anonim în vederea salvării centralismului existențial”³².

De asemenea și B.P. Hașdeu aduce în discuție rolul providenței în existența umană și istorică, dar el susține că „nici acțiunea divinității, nici cea a naturii nu poate anula însă liberul arbitru al omului”³³. Din acest punct de vedere, concepția hașdeiană pare a fi reprezentativă în plan românesc pentru un întreg trend de gândire la sfârșitul secolului al XIX-lea. Iar aici sigur că putem exemplifica prin scrierile lui Goldiș care menționa în articolul „Către românii din comitatul Aradului” din *Românul* „Lupta mare, lupta cu armele legii, se va începe în curând și în toiul ei vor răsună munții și plaiurile, văile și întinsurile românești... Vrem dreptate și suntem hotărâți să luptăm pentru ea până la moarte”³⁴.

Sensul metafizic și transcendent atribuit îl întâlnim și la Pârvan. Dintr-o largă perspectivă, integratoare, Pârvan vedea în istorie înainte de toate, „o atitudine creatoare, de valorificare și construire spirituală”³⁵. Istoria – spunea Pârvan – nu poate fi înțeleasă decât

²⁸ *Ibidem*, p. 194.

²⁹ Vasile Goldiș - *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, București, 1943, p. 41

³⁰ Lucian Blaga - *Ființa istorică*. Ediție îngrijită, note și postfață de Tudor Călineanu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 216.

³¹ *Ibidem*, p. 217.

³² *Ibidem*, p. 244.

³³ B.P. Hașdeu - *Istoria critică a românilor*, Editura Minerva, București, 1984, p. 279

³⁴ Vasile Goldiș - *Către românii din comitatul Aradului*, în *Românul*, nr. 284, 24 septembrie / 7 octombrie 1913, p. 1

³⁵ Vasile Pârvan - *op. cit.*, p. 67.

prin ea însăși asemeni altor atitudini metafizice și transcendente precum arta, religia sau filosofia. „Întocmai ca arta religia ori filosofia, istoria nu se poate explica decât prin sine însăși. Precum nu poți înțelege arta prin filosofie ori prin religie, pentru că ea e o entitate spiritual independent și specific-organică, tot așa istoria nu se poate înțelege nici prin artă nici prin aceea ce contemporanii numesc „știință”, și cu atât mai puțin prin filosofie. Istoria e, ca și religia, arta și filosofia, o atitudine în fața lumii și vieții. Această atitudine a umanității, oricât de primitiv conștientă de sine, e tot așa de veche ca și însăși licărirea primului gând de dualitate antropomorfă: om și lume”³⁶.

Se pare că Pârvan la influențat în concepția sa despre om și lume și pe contemporanul său Vasile Goldiș care publica în 1913 în *Românul* articolul „Asuprirea unui popor”, prezentând idealurile poporului român, a românului simplu pe de o parte și „lumea” cealaltă care se împotriva idealurilor românilor: „Noi am așteptat ziua alegerilor ca ziua învierii, dar n-am putut s-o serbăm, deoarece ne-au împedat baionetele jandarmilor. Nu ne dădeau voie să ieșim și ne-au închis ca pe niște dobitoace sălbatice. În zori de zi jandarmii au mers pe la mulți din frații noștri, i-au trezit și i-au condus legați, desculți pe frig, la casa comunală unde i siliră să voteze....”³⁷

BIBLIOGRAPHY

Cărți:

1. Blaga, Lucian – *Ființa istorică*. Ediție îngrijită, note și postfață de Tudor Cățineanu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.
2. Florian, Mircea – *Introducere în filosofia istoriei*, Editura Garamond, București, f.a.
3. Florian, Mircea – *Recesivitatea ca structură a lumii*, vol. II, Editura Eminescu, București, 1987.
4. Giurescu, Constantin C. - *Pentru „vechea școală” de istorie. Răspuns d-lui N. Iorga*, București, 1937.
5. Goldiș, Vasile – *Prin noi înșine*, Editura Multimedia, Arad, 2000.
6. Hașdeu, B. P. – *Scrieri filosofice*. Ediție îngrijită, selectarea textelor, studiu introductiv, note și comentarii, însoțite de o terminologie filosofică hasdeană de Vasile Vetișanu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
7. Hașdeu, B.P. – *Istoria critică a românilor*, Editura Minerva, București, 1984.
8. Kogălniceanu, Mihail – *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihaileană*, în Pompiliu Teodor (ed.), *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, Editura Dacia, 1970.
9. Teodor, Pompiliu - *Istoriografia romantică postrevoluționară din Transilvania*.
10. Xenopol, A. D. - *Les principes fondamentaux de l'histoire*, Ernest Leroux, Paris, 1899.
11. Zamfir, Cătălin - *Filosofia istoriei*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
12. Zub, Alexandru – *Junimea. Implicații istoriografice (1864-1885)*, Editura Junimea, Iași, 1976.

³⁶ Lucian Blaga - *op.cit.*, , p. 47.

³⁷ Vasile Goldiș - *Asuprirea unui popor*, în *Românul*, nr. 167, 1/14 august 1913, p. 2

Articole, studii

1. Florea, Vasile - *Logica istoriei în opera lui Xenopol*, în *Carpica*, III, 70, 1970, p. 72.
2. Goldiș, Vasile - *Asuprirea unui popor*, în *Românul*, nr. 167, 1/14 august 1913.
3. Goldiș, Vasile – *Către românii din comitatul Aradului* în *Românul*, nr. 208, 24 septembrie/7 octombrie 1913.
4. Goldiș, Vasile - *Cel mai aproape scop al politicii noastre românești* în *Românul*, nr. 115, 27 mai/9 iunie 1911.
5. Goldiș, Vasile - *Programul Nostru*, în *Românul*, nr. 1 din 1/14 ianuarie 1911.
6. Teodor, Pompiliu – *Istoriografia romantică postrevoluționară din Transilvania*, în *Crisia*, XX, 1990.
7. Vetișanu, Vasile - *Filosofia istoriei de la B. P. Hașdeu*, în *Revista de Istorie*, tom 27, 1974.

ABOUT RELIGION AND POLITICS IN THE EUROPEAN MIDDLE AGES

Ștefan Lifa

Lecturer, PhD, West University of Timișoara

Abstract: The present study aimed to present the political evolution, especially from German and Italian space. The increase in the power of the Ottonian dynasty and other dynasties that followed was often in connection with the prophecies in the Bible; as well as the claims of universality. The people of the church, who were also historians, sought to justify these political and religious claims.

Keywords: the Middle Ages, the Holy Roman Empire, the Ottonian dynasty, prophecies, politics

The Europe of the Middle Ages referred to a series of Christian philosophical and religious values. The Christian conception, as understood by the writers of the Middle Ages, shows that God is constantly connected with human society, whether he intervenes or not. Christianity finds similarities with many of the religions of the mysteries but also fundamental differences¹.

The egalitarianism promoted by Christians makes it possible for this religion to be spread among all. Another characteristic, messianism makes Christianity an attractive ideology. Messianism is not new in this case, but it is of a special nature. The Christian religion also offers people its own eschatology, and in connection with this they offer free will. The work of Jesus, as well as the fact that the purpose of Christian society is salvation, is thus more concerned with the future. In this sense, Christian historiography² it no longer limits itself only to the explanation (correct or not) of some events, but raises the question of the overall evolution. In the first centuries of the first millennium they represented the period of activity of the "Church Fathers" who laid the foundations of dogma. There were also differing opinions in this regard. In the Middle Ages the state was certainly in connection with the Church, with the Christian ideology.

A large part of the political actions also had religious causes, pretexts or purposes. In this sense, to some extent, Christianity provided the ideology necessary at least in making an important decision. Given the New Testament, the birth and activity of Jesus Christ were events of crucial importance to the people of the Middle Ages. The monk Dionysius the Little calculated the year of Jesus' birth. It is true that he was wrong four or six years ago, but this is of little importance³.

Charlemagne was the first to report chronologically on this date⁴. Before him, however, various Christian writers and historians were concerned with dating events according to biblical stories. Probably the most important Christian writer of the first millennium was Aurelius Augustinus. Eleste is now called St. Augustine by Catholics and Blessed Augustine by the Orthodox. Old and New Testament. He shared the history of mankind in two parts first: before and after Christ.

Another division of history that belongs to him refers to three periods, depending on human age. Thus the first part of history is likened to youth. Now, in Augustine's opinion, the

¹ V.Kernbach, Biserica în involuție, București 1984, p. 200 și urm.

² V. Cristian, Istoriografie generală, București 1979, p.5

³ I.Rămureanu, Sfinții români și apărători ai legii strămoșești, București 1987, p.37

⁴ J.Carpentier, F.Lebrun, Istoria Europei, București 2006, p99-100

legislature reigns. The second period in human history would be comparable to maturity. In this second period the law reigns. Finally, the third period of human history would be comparable to old age. In this third phase divine grace must reign⁵. The most important periodization made by St. Augustine divides the history of human society into six stages of terrestrial history to which is added a seventh stage⁶. Of course, other "Church Fathers", Orosius or the venerable Bede, etc., tried to contribute to the dating of events including the creation of the world and the establishment of chronologies (for example, the venerable Bede concluded that the creation of the world took place in 3952 BC and not in the year 5211 BC as established by Bishop Isidore of Seville).

Of course, there were several ways of seeing things in Christian doctrine. Gnosticism, a pre-Christian philosophical current, was adopted at the beginning of the first millennium, and was later abandoned. An important issue concerned the spread of the new religion among other nations. The heresy of Arius of Alexandria has been much written and discussed. This heresy could have divided Christians. Constantine the Great saw in the new Christian religion a means of preserving the unity of the Empire. It is not necessary to analyze and the idea that monotheism is related to political unity is clear. The Emperor convened the Council of Nicaea in 325. This Council the Emperor convened in his capacity as Pontifex Maximus. The Council of Nicaea condemned Arianism, thus preserving the religious unity of the Empire. This unity was much needed in a state of several peoples, each with its own culture and individuality.

Arian heresy was stopped in the Empire but continued to exist outside. It was adopted by the Germanic peoples in particular. Thus, the bishop of Rome - who became Pope of Rome - came to be surrounded by heretical states. By the Christianization of Clovis, the Franks were the only ones who became Christians in the official religion depending on Rome. In 800 Charlemagne was crowned emperor. The state of affairs of this period is differently presented in documents. Thus, this event was presented differently, depending on the political interests of each party. *Liber Pontificalis* relates the following: Then the venerable and August Pontiff crowned the king with his own hands, placing on his head a very precious crown (...) he was proclaimed emperor of the Romans by all. Things were presented differently by Eginhard in the *Vita et Gesta Caroli Magni*: Carol's last trip to Rome had other reasons.

The Romans had unleashed their fury on Pontifical Leon (...) and forced him to ask for the king's help (Carol was king of the Franks and Longobards at the time). Coming therefore to Rome to restore the situation of the Church, very compromised (...) she received the title of emperor and Augustus. And at first he was so dissatisfied that he would have given up, he said, to enter the Church that day (...) if he had known beforehand the pontiff's plan of thought. As he patiently endured the envy of the Romanesque emperors, they were dissatisfied with the title he had received (...) opposition⁷.

The Frankish kingdom, by its extent in Europe, could be compared to part of the Roman Empire. The Frankish state of Carol's time also had the Pope's alliance. The latter sought and found a strong sovereign to be his ally. The kingdom of Constantinople was far away and the time of Empress Irina was not trustworthy. After the Treaty of Verdun, however, the Empire of Charlemagne was divided. In the 10th century, parts of today's Germany came under Otto I (the Great). At the end of the first millennium, the Hungarian invasions reconfigured the map of Central Europe and separated the southern Slavs from the northern ones. They made the Germans unite for the battles of Lechfeld. Otto of Saxony had the support of the Church especially through the Archdiocese of Mandenburg and the

⁵ V.Cristian,op.cit,p.62

⁶

⁷ J.Carpentier,F.Lebrun,op.cit, p.105

Episcopates of Brandenburg and Havelberg. His father Harnic had already transformed Saxony into a great power capable of opposing the Danes, the Slavs, and the Magyars. Through wars and matrimonial alliances he reintegrated Franconia Lotharingia Swabia and Bavaria⁸.

In the period we are talking about, the causes and especially political pretexts had the religious substratum that we refer to in our study. The prophecy of St. Daniel concerning the existence of four kingdoms was very widespread in the larger circles of medieval society. As early as 1897 the Explanation of the Book of Daniel (Washington 1897) appeared. It was republished in London in 1907 and 1912, etc. Daniel's prophecy shows that the end of the world will come after the fourth kingdom and four great beasts came out of the sea apart (verses 2-3); In verse 17 the prophet showed that the four beasts are four different kingdoms. The first beast was a lion with eagle wings. The first resembled a lion and had devoured wings; I looked at her until her wings were torn off; and he arose from the earth, and stood upright as a man, and was given a man's heart. It symbolized the Babylonian Empire (verse 4). The second beast was described as a bear sitting on one side and talking about three ribs in its mouth, among other things. The bear must represent the Persian Empire. And behold, a second beast, like a bear, was sitting on a bundle and had a rib in its mouth between its teeth; and he was told, "Arise and eat much flesh." The most important part was played by the Persians and the Medes. The bear was standing aside because of the role the Persians were decisive. The three ribs in the mouth probably represented Babylon, Lydia, and Egypt.

The sixth verse describes the third beast: a leopard with four wings and four heads. After this I looked on and here was another, like a leopard, which had four wings on its back like a bird; this beast also had four heads; and he was given possession. The four wings represent the speed with which the Empire of Alexander the Great was formed, because this is what it is about. The leopard itself is a fast animal. The four heads represent the four parts in which the dominion of Alexander the Great was divided, as we know between four generals of his. Cassander took Macedonia and Greece. Lisimah took Thrace and Asia Minor from the Hellespont to the Bosphorus. Ptolemy took Egypt, Arabia and Palenstine. Seleucus took Syria and the east of the conquered territories.

The seventh verse describes a terrifying beast with iron teeth that devours everything. After that I looked into my night visions, and behold, it was a fourth beast, exceedingly great and fearful, and mighty; he had big iron teeth, he ate, crushed and trampled what was left; it was quite different from all previous beasts and had tens of horns. It's about the Roman Empire. The beast had ten horns symbolizing ten peoples, ten states into which the Roman Empire was divided. These peoples to whom the ten horns refer are: Huns, Ostrogoths, Visigoths, Franks, Vandals, Suevi, Burgundians, Heruli, Anglo-Saxons, Longobards. they symbolized the Heruli, the Ostrogoths and the Vandals. I looked intently at the horns, and behold, another little horn came out of their midst, and before this horn three of the first horns were plucked.

And this horn had eyes like the eyes of a man and a man who spoke proudly ("great things"). After all this was the end of the world or the kingdom of God and the Last Judgment. (I watched until the thrones were overthrown) and an old man sat down. His robe was as white as snow, and the hair of his head like pure linen; His throne was as a flame of fire, and his wheels as a flaming fire. A river of fire flowed and came forth before Him; thousands of thousands of servants served Him, and tens of times ten thousand stood before Him; the judgment was held (the "judgment began") and the books were opened.

⁸ V.Cristian.op.cit ,p.62; N.Davis, Europe. A History , Oxford-New York 1996,p.316 și urm. ; Larousse .Istoria universală, vol.II,De la Evul Mediu la Secolul Luminilor.(trad. Corneliu Almășanu),București 2000, p.203 și urm.

This was not the only prophecy. Saint Daniel interpreted a dream of King Nebuchadnezzar. None of the wise men of the court knew how to interpret the king's dream. St. Daniel was called and said to him: Thou, O king, didst sigh, and behold a great face. This face was very large and of great radiance. She was standing in front of you and he was scary. The head of his face was gilded; his chest and arms were of silver; her belly and thighs were of brass; foot whistles, iron; legs, part iron and part clay. He looked at you and peeled off a stone, without the help of a hand, hit the iron and clay legs of the team and cut them to pieces. Then were the iron, the clay, the brass, the silver, and the gold, broken to pieces together, and became like chaff before the summer; the wind blew them away, and no trace was found of them. But the stone that crushed his face became a great mountain and filled the earth (verses 31-35). The prophet said to the king: You are the golden head! Then he continued: And after this shall arise another kingdom inferior to thee, and another third kingdom of brass, which shall have dominion over all the earth. (verse 39).

After the first kingdom - the golden head, the second kingdom, the Persian one is represented by the chest and the silver ribbons. The third kingdom is represented by the belly and thighs of brass. The Roman Empire is represented by the legs of iron and clay. Its strength and weakness are iron, the hardest element and clay. The two legs could represent the Eastern and Western Roman Empire and the ten toes represent ten states mentioned above by any of them from the Roman Empire. The ending is the same⁹. We could conclude that at a time when prophecy was as widespread as the history of the world, events were reduced to the existence of the four kingdoms (Babylon, Persia, Greece, Rome). Returning to Otto I, we stated that between 961-965 he was in the second campaign in Italy. For political reasons in 962 Otto I proclaimed "Restitutio Imperii Romanorum". Like Charlemagne, he became emperor. In his capacity as tribune and prefect of Rome, he imposed John XIII on the Pontifical See. Like Charlemagne, he had to improve the emperors of Constantinople. At the end of the third campaign in Italy, he offered to return the Italian territories to Byzantium in exchange for the recognition of the title of emperor.

After negotiations which also provided for his son's marriage to Theophanes, the daughter of the Byzantine emperor, we can say that there were again two empires - two legs of the image of St. Daniel. Some might say that the world will not end now, we can draw the link between political events and religious doctrine. Otto I laid the foundations of the Holy Roman Empire of the Germanic Nation - *Sacrum Romanorum Imperium Nationis Germanicae*. This empire lasted more than eight centuries and was destroyed only in 1806 by Napoleon Bonaparte. The son of Princess Theophana, the nephew and successor of Emperor Otto I - Otto III established the capital of the Empire in Rome, but his ideas could not be put into practice and were later abandoned. Otto III died in 1002, soon followed by the pope whom he himself had imposed on the Pontifical See. years since the birth of Jesus Christ and then the year in which 1000 years have passed since he finished his earthly activity¹⁰.

In the year 1000, according to the beliefs of the time, the world was concluding its last stage of 1000 years of the launching of Christ. The chronicles of the time spoke of human or natural catastrophes¹¹ At this stage few have referred to the end of the world as we would

⁹ See in this sense Daniel's Explanation. History's Answer to the Voice of Prophecy. A verse-by-verse study of this important book of the Bible by Uriah Smith, pp. 130 ff. "He said to me," The fourth beast is the fourth kingdom on earth. ten kings shall rise from this kingdom, and another shall rise after them, and he shall rise up against his predecessors, and he shall overthrow three kings. to change the times and the law, and the saints will be given into his hands for a time, two times, and a half time. the dominion and power of all the kingdoms that are everywhere under the heavens will be given to the people of the saints of the Most High, His kingdom is an eternal kingdom, as long as the powers will serve Him and obey Him!

¹⁰ H.Focillon, *Anul 1000*, București 1971, passim

¹¹ J.Carpentier, F.Lebrun, *Istoria Franței*, Iași, 2001, p.110

have expected. It is certain when we consult the sources of the time that these theories were supported or even known only by the people of that time because the year 1000 (1033) seems to have reacted as few connoisseurs expected. Another proposed date was 1033 (1000 years since the crucifixion). In fact, a host of other terms have been proposed. Some theologians, especially Thomas Aquinas, have somehow solved this problem by stating clearly that man cannot know these problems¹².

Their intervention and arguments could be the subject of a separate study. The German emperors tried to secure the support of the papacy or to impose popes favorable to them. As for the practical substratum, it will be seen a little later after the Worm concordat. Always political actions and sought motives in dogmas and religious writings. We cannot conclude without mentioning one of the most important ideas in this regard. Otto of Freysing (bishop and relative of the emperor, 12th century) finally developed the idea known as the "Translatio Imperii". God conformed these powerful theories to the Romans, and gave them to the Franks and then to the Germans. The idea was the basis for the formation and development of the Holy Roman Empire of the Germanic Nation. had motivation or religious pretext constituting an interesting and attractive field studied.

BIBLIOGRAPHY

- Aurelius Augustinus *De Civitate Dei*. Bucuresti 1923.
Larousse .*Istoria universală, vol.II,De la Evul Mediu la Secolul Luminilor*.(trad. Corneliu Almășanu),București 2000
Peter Brown ,*Întemeierea creștinismului occidental* .Iasi 2002
Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei* vol. 2 iasi 1928
Earle Cairns , *Creștinismul de a lungul secolelor*. Chișinău 1922
N.Davis, *Europe. A History* , Oxford-New York 1996
V. Cristian , *Istoriografie generală*, Buurești 1979
J.Carpentier,F.Lebrun, *Istoria Europei*, București 2006
Roland Mousnier, *Monarhia absolută în Europa din secolul al v-lea până în zilele noastre*, Bcurești 2000
Nicolae Iorga , *Cărți reprezentative in viata omenirii* .București 1924
H.Focillon, *Anul 1000*,București 1971
V.Kernbach, *Biserica în involuție*, București 1984
I.Rămureanu, *Sfinții români și apărători ai legii strămoșești*, București 1987
Uriah Smith, *Explicația cărții lui Daniel. Răspunsul istoriei la Vocea Profeției. Un studiu verset cu verset al acestei importante cărți a Bibliei* , Făgăraș 2015
Ernest Stere, *Istoria filosofiei antice și medievale*. București 1976

¹² Ibidem. V.Cristian.op.cit,p.64

CHANGES IN ASIAN CULTURES

Irina-Ana Drobot

Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering Bucharest

Abstract: The purpose of this paper is to look at the ways in which Asian cultures are tending towards changes, under the influence of Western cultures. For instance, members of the Japanese young generation feel the need for more individualism. We can find this in speeches in youtube videos. Some jobs encourage more individualism on their part as well. Changes in family structure is also in line with the growing individualism worldwide. In China, a form of modern Confucianism emerged. The main question this paper is addressing is: To what extent do Asian cultures deal with change? To what extent are they preserving tradition, and to what extent are they adapting to new means of lifestyle, under other cultures' influence?

Keywords: traditional, contemporary, cultural dimensions, cultural influences

Introduction

An analysis of Asian cultures nowadays is significant in the context of frequent contact with other cultures, especially for Westerners. Since the two groups of cultures are so different, in both cases the experience of culture shock, or at least of misunderstandings, can occur. In order to minimize or prevent culture shock, being informed about the differences helps. Culture shock refers to the following aspects: "1. Strain due to the effort required to make necessary psychological adaptations. 2. A sense of loss and feelings of deprivation in regard to friends, status, profession and possessions. 3. Being rejected by/and or rejecting members of the new culture. 4. Confusion in role, role expectations, values. 5. Surprise, anxiety, even disgust and indignation after becoming aware of cultural differences. 6. Feelings of impotence due to not being able to cope with the new environment." (Furham 2012: 11). Thus, Westerners that are having their first contact with Asian cultures, can have difficulties in communication, as well as in understanding their rules and values, with respect to business culture. While travelling to Asian countries, the cultural shock is minimized due to the fact that most trips can be guided, and also the duration of the stay is usually not long. What is more, curiosity during travelling is usual, and also the Asian people are understanding of tourists. However, in business relationships, collaborations need to take into account the different mindset and ways of communication, in order to preserve the business relationship for the future.

Geert Hofstede proposed, by his theory of cultural dimensions, ways in which to help differentiate, roughly, between Asian and Western cultures. Asian cultures, generally, have high power distance, meaning that they "tend to accept the power coming from top without further justifications", they have high uncertainty avoidance, meaning that they are generally uncomfortable with ambiguous situations, and are collectivist. The Chinese culture, for example, is, mainly, collectivistic (Hofstede 1984; Hofstede and Bond 1988; Hofstede 1993). They are masculine cultures, meaning that they are oriented towards achievement, and that they "work in order to live rather than live in order to work". Japan is a highly masculine culture (Dissanayake et al 2015). China has a score of 66 out of 100 on the masculinity dimension, and the consequence is that due to the "need to ensure success [...] many Chinese will sacrifice family and leisure priorities to work." (Hofstede 2021). Asian cultures are also

long-term oriented cultures, meaning that they value traditions from their past and norms, and one such example is Chinese culture (Hofstede 2021).

However, this classification which is supposed to give orientation with respect to the cultural differences may show that these distinctions among cultural dimensions is not as clear-cut as shown by the studies undertaken by Hofstede. Today's tendencies incline towards increased individualism in Asian cultures as well, not just in Western cultures. Reasons for changes will be explored in this paper.

Causes of Change

One feature of cultures is that they are dynamic (Matsumoto 1996), thus, constantly subject to change. This feature is exemplified in the changing tendencies towards individualism of Asian cultures (Ogihara 2017), which are, traditionally, collectivist cultures.

First of all, a definition of individualism is needed. It is “a social pattern that consists of loosely linked individuals who view themselves as independent of collectives”. They “are primarily motivated by their own preferences, needs, rights, and the contracts they have established with others; give priority to their personal goals over the goals of others; and emphasize rational analyses of the advantages and disadvantages to associating with others” (Triandis, 1995: 2). What is more, the “core element of individualism is the assumption that individuals are independent of one another” (Oyserman et al. 2002: 4). Individualism is also associated with personal moral values and beliefs, which are more important over those expressed by the whole collectivity: “Individualism is the social value system that gives precedence to the ethical desires, moral norms and political demands of singular human beings, over those expressed collectively, such as by local communities, religious sects, nationalities, or class groupings.” (Scerri 2018)

One example of such change is the shift towards individualism of Japanese culture: “Japan has experienced rapid and dramatic economic growth and urbanization and has adopted more social systems based on individualistic concepts in various contexts (e.g., workplace, school).” (Ogihara 2017). Thus, from the point of view of Ogihara (2017), increasingly good socioeconomic conditions are at the cause of increasing individualism all over the world. According to the same author, increased divorce rate, and decreased household size in Japan are also signs of individualist culture. Ohigara (2018) also mentions that “the rate of people living alone, the rate of nuclear households” also “increaded”. However, “some collectivistic values still remain” (Ohigara 2017). Other East Asian cultures are also subject to this change, towards individualism, such as China and South Korea (Ogihara 2017).

One other cause for Japan becoming more individualistic is the influence of European and American cultures regarding a different working style, represented by “companies introducing pay-per-performance systems in Japan” (Ogihara and Uchida 2014). This is a result of cultural contact. However, the Japanese believe that a consequence of individualism is that they cannot form close relationships as easily. Western cultures, on the contrary, perceive individualism as meaning “being independent from others but still actively making social relationships” (Ogihada and Uchida 2014).

With respect to Japanese culture, there is a Youtube video created by user Let's ask Shogo – Your Japanese friend in Kyoto (27 August 2021), *Why Bushido Is The Root of All Social Problems in Japan! The TRUTH of Japan/Samurai Code Revealed*, which explores the present need and wish of the young Japanese generation towards individualism. Thus, even the social media explores this contemporary tendency. According to the presenter of the video, Bushido refers to “the way of the warriors” (the samurai code). The speaker presents a book, *The Lie of Japanese People*, by Yahamgishi Toshio, a professor and psychologist, who claims that Bushido should be dealt away with in order for the Japanese culture to have a good future. Bushido refers to the dimension of collectivism. It is a virtue in a collectivist

society. Preserving traditions represented a priority during the Edo period. Authority was meant to be obeyed. Outsiders were meant to be kept away from the community. In order to protect the interests of the groups, by taking revenge if necessary, one was considered a hero. Bushido is a value that means dignity. However, the reality of the contemporary world, as highlighted by the book and by the youtube speaker, is different: the Japanese can leave the country whenever they wish, companies will no longer protect them, and they no longer have a lord to be loyal to and to die for. There is, thus, a change in values in Japanese culture currently going on.

The example of Japan's Princess Mako's case shows the tendencies towards change, and especially towards individualism. She was severely judged for marrying a "commoner", showing that the system of hierarchy is still part of the majority's beliefs. She has had a hard time due to her choice, since the majority of the Japanese society is still very traditional, collectivistic and hierarchical. In an individualist gesture, the Princess has given up the royal title in order to live as she wanted, with the husband she has chosen herself. While in Western cultures living as you want is considered the norm, in Japanese culture it looked like an act of rebellion.

Chinese culture also shows changes in adopting a modern version of the Confucian tradition:

In the last decades of the 20th century, the revival of traditional Confucianism assumed increasing importance and relevance. The revitalization of its complex philosophical heritage thus became part of the most important theoretical currents in contemporary East Asian societies. Due to its potentially stabilizing social function and compatibility with capitalism, Confucianism is often seen as the Asian equivalent of Max Weber's "protestant ethic". (Rošker 2017: 43)

In adapting traditional Confucianism, China shows that it still is, to some extent, attached to the old traditions. They believed that government should be done by man, through a code of ethics, and not through law:

The Chinese never embraced this system of laws and their ruling principle was that of the 'government of man' as opposed to the Roman 'government by law'. Justice in ancient Rome was done through laws, whereas in ancient China it was imposed through principles, through a code of ethics, through values and practical behaviour [...] (Baciu 2013: 113)

The high power distance and hierarchical dimension in China is also based on the Confucian philosophy:

the Confucian precepts of moral conduct are skilfully exploited by the rulers who turn to their advantage the strict system of obligations based on the filial piety of the father-son relationship. This has been skilfully 'copy-pasted' to the relation: senior – junior, or higher in rank – lower in rank. By extrapolation, the idea exploited is that if the ruler is benevolent, you owe him allegiance. Unfortunately, in China this still remains a one-way street, as the ruler is that who defines benevolence and shows how everything should be put 'in its proper place' (Fenby, 2008). (Baciu 2013: 131)

According to Wong (2001: 9), industrialization has had effect on Chinese culture's changing towards individualism: "due to the changing patterns of collectivism and individualism in some countries, it is meaningful to note the impact of industrialization on the

managerial value and growing spirit of ‘Chinese-style’ individualism in the new generation of modern Chinese.” There are differences between Chinese and Japanese collectivism as follows: “the Chinese collectivism is mainly reflected in loyalty towards the family whereas the Japanese can reflect a high allegiance to the workplace” (Wong 2001: 8).

The way cultures experience dialectic emotions as feeling compatible with each other has to do with the collectivist dimension, in Asian cultures (Schimmack et al 2002). For instance, in Asian cultures happy and sad can be experienced at the same time, whereas in Western cultures this is impossible.

According to Steele and Lynch (2013), Chinese culture is becoming more and more individualistic, with respect to happiness:

Although many still consider China to be a collectivist country, and some scholars have argued that collectivist factors would be important predictors of individual well-being in such a context, our analysis demonstrates that the Chinese are increasingly prioritizing individualist factors in assessments of their own happiness and life satisfaction thus substantiating descriptions of their society as increasingly individualistic.

Since all societies across the world begin to prioritize individualism, lately, we may wonder whether there is a common change that leads to this state of affairs. Since the basic needs are ensured, meaning those which relate to basic survival, then the need to rely on the collectivity in order to survive is reduced. Thus, all cultures will focus on their own interests and achievements. They will grow on the individualist scale.

According to Cao (2009: 42), “individualism carries a negative connotation of selfishness in Chinese.” The same holds true for Japanese culture, where individualism means, in a negative way, losing touch with establishing close relations.

Korean culture has also been under the cultural influence of Western culture with respect to individualism. Like Japanese and Chinese cultures, they see individualism as egoism:

After Korea regained independence after WWII, South Korea has been making efforts to integrate Western civilization into Korean traditional culture, but the result is opposite. The latter has been being accommodated into the former, mainly for rapid industrialization and modernization because Western civilization is the very engine for both purposes. [...] Korean culture has been absorbed into Western culture. [...]

[...] Koreans [...] do not realize collectivism is the opposite idea to individualism and often identify it with egotism or egoism. As a result, they have become egotistic rather than individualistic. The egotistic people do not respect other people’s equal rights and pursue their own personal or group interests, while individualists know that each person should respect the other’s rights. (Sang-seek 2018)

The emerging trend of growing individualism can be noticed in Asian cultures as well, not just in Western cultures. However, for Western cultures, individualism is not associated with egoism as much as in Asian cultures.

The cultural influence of the Western world over Asian countries is associated with the phenomenon of modernization (Borsa 2000). According to Scerri (2018), individualism comes as a consequence of the process of modernization. According to him, “Individualism arose in Western Europe in the 16th and 17th centuries, and has been carried across the globe by successive waves of industrial and later, postindustrial modernization.” The cultural

contact between Western and Asian world is mainly connected to the process of modernization and the spread of individualism.

Conclusion

Once the basic needs of a culture are ensured, the respective culture no longer depends on the group for survival. As a result, the respective culture develops a more individualistic mindset. With the modernization process going on, more comfortable life conditions have been spread from Western to Asian cultures. As a result, both cultures have known the spread of individualistic lifestyle. According to Hamamura (2012), "One influential theory of cultural change, modernization theory, predicts the rise of individualism as a consequence of economic growth." This is exactly what is going on in the world today. What is more, globalization has contributed to the welfare of countries that needed it, such as China and India:

globalization is transferring capital and technology to countries from Eastern Europe to Latin America, raising their levels of existential security and bringing greater openness to new ideas and more egalitarian social norms. Until recently, most people in China and India still lived barely above the subsistence level, but in the long run this process is likely to transform the culture of these countries. (Inglehart 2016: 3)

This state of affairs has led to more relaxed living conditions.

As a result, Asian cultures have grown more individualistic in time. However, their understanding of individualism has a more negative connotation than that of Western cultures. Western cultures associate individualism with independence and autonomy, whereas Asian cultures associate it with selfishness and negative impact on personal relationships. Thus, the collective mentality is not completely gone. The change is visible in the living conditions, which have been made better due to the globalization's welfare system and due to the Western influence through modernization. However, the difference in Western and Asian cultures also lied with respect to their attitude towards traditions, which is explained by Hofstede (2010) by the long vs short term orientation dimension. Asian cultures are more attached to traditions and to relationships that are ordered by status, in a hierarchical way (Hofstede et al 2010), which explains why the process of change towards individualism is not uniform. With Asian cultures, individualism is more of a growing tendency and wish of the young generation. The traditional collective dimension has not disappeared, and the differences between Asian and Western cultures remain. However, Asian cultures, like the whole world's cultures, are in the process of change judging from the perspective of the cultural dimension of individualism.

BIBLIOGRAPHY

Borsa, G. (2000). The Modernization of Asia and the Western Impact. *Il Politico*, 65(1 (192)), 151–155. <http://www.jstor.org/stable/24005445>

Cao, Jia-Xue. (2009). The Analysis of Tendency of Transition from Collectivism to Individualism in China, *Cross-cultural Communication ISSN 1712-8358 Vol.5 No.4*, Canadian Academy of Oriental and Occidental Culture.

Dissanayake, D.M.S.B., Niroshan, W.W.A.E., Nisansala, M.H., Rangani, M.L.D., Samarathunga, S.K.R.A., Subasinghe, S.E.I., Wickramaarachchi, D.N., Nirasha, Kalani, Wickramasinghe, D.N. and Wickramasinghe, W.W.M.E.G.P.M.B. 2015. Cultural comparison in Asian countries: An Application of Greet Hofstede's Cultural Dimensions. In Proceedings of the 2nd Undergraduate Symposium on Contemporary Management and Theory.

Department of Commerce and Financial Management, Faculty of Commerce and Management, University of Kelaniya. pp 211-224.

Furham, A. (2012). Culture shock. *Revista de Psicología de la Educación*, 7.

Hamamura T. (2012). Are cultures becoming individualistic? A cross-temporal comparison of individualism-collectivism in the United States and Japan. *Personality and social psychology review: an official journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 16(1), 3–24. <https://doi.org/10.1177/1088868311411587>

Hofstede, G. (2021). *China*. Retrieved from <https://www.hofstede-insights.com/country/china/>

Hofstede, G. 1984. *Culture's Consequences: International Differences in Work-related Values*. Beverly Hills, CA: Sage.

Hofstede, G. 1993. "Cultural Constraints in Management Theories", *Academy of Management Executive*, Vol. 7, No. 1, pp.81-94.

Hofstede, G., Hofstede, G. J., Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. 3rd Edition. USA: McGraw-Hill.

Hofstede, G. and Bond, M.H. 1988. "The Confucius Connection: From Cultural Roots to Economic Growth". *Organizational Dynamics*. 16: 4-21.

Inglehart, R. (2016). Modernization, Existential Security and Cultural Change: Reshaping Human Motivations and Society, in M. Gelfand, C.Y. Chiu & Y-Y Hong (eds.) *Advances in Culture and Psychology*, Oxford University Press,

Let's ask Shogo – Your Japanese friend in Kyoto. (27 August 2021), *Why Bushido Is The Root of All Social Problems in Japan! The TRUTH of Japan/Samurai Code Revealed*, <https://www.youtube.com/watch?v=mJuVUnouo6E&t=1356s>

Matsumoto, D., Kudoh, T., & Takeuchi, S. (1996). Changing patterns of individualism and collectivism in the United States and Japan. *Culture & Psychology*, 2(1), 77-107.

Ogihara, Yuji. (2017). Temporal Changes in Individualism and Their Ramification in Japan: Rising Individualism and Conflicts with Persisting Collectivism, *Frontiers in Psychology*, volume 8, <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2017.00695>, DOI=10.3389/fpsyg.2017.00695

Ogihara, Yuji. (2018). The Rise in Individualism in Japan: Temporal Changes in Family Structure, 1947-2015. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 49. 1219-1226. 10.1177/0022022118781504.

Oyserman, D., Coon, H. M., and Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychol. Bull.* 128, 3–72. doi: 10.1037/0033-2909.128.1.3

Rošker, Jana. (2017). Between Tradition and Modernity: Modern Confucianism as a Form of East Ogihara, Y., & Uchida, Y. (2014). Does individualism bring happiness? Negative effects of individualism on interpersonal relationships and happiness. *Frontiers in psychology*, 5, 135.

Sang-Seek, Par. (2018). Transformation of Korean culture from collectivism to egotism, *The Korea Herald*. Retrieved from <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20181104000265>

Scerri, Andy. (2018). Individualization. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/318020227_Individualization

Schimmack, U., Oishi, S., & Diener, E. (2002). Cultural influences on the relation between pleasant emotions and unpleasant emotions: Asian dialectic philosophies or individualism-collectivism?. *Cognition & Emotion*, 16(6), 705-719.

Steele, L.G., Lynch, S.M. The Pursuit of Happiness in China: Individualism, Collectivism, and Subjective Well-Being During China's Economic and Social

Transformation. *Soc Indic Res* **114**, 441–451 (2013). <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0154-1>

Triandis, H. C. (1995). *Individualism and Collectivism*. Boulder, CO: Westview Press.

Wong, Y. T. E. (2001). The Chinese at work: Collectivism or individualism? (HKIBS Working Paper Series 040-001). Retrieved from Lingnan University website: <http://commons.ln.edu.hk/hkibswp/31>

ELIF SHAFAK'S APPROACH TO MULTICULTURALISM

Lucretia-Dorina Loghin

Lecturer, PhD, „Babeş-Bolyai” University of Cluj-Napoca

Abstract: Mankind has always been fascinated by what is there beyond borders, physical and spiritual, some socially erected, some self-imposed. An invitation to set out on the quest for the discovery of other people and the worlds they inhabit and represent, of other identities, along with that to self-discovery, is made by books. Their texts, containing examples of previous experiences, help us to explore cultures and to follow routes that span the gaps that separate them. In this way, we may be ourselves part of enterprises that unite mindsets, and eliminate timelines. Reading about the experiences of others, real or imagined, offers such possibilities. As does journeying. Both show us that we can become different by remaining always same. Reading about, travelling to and spending time in various cultural environments are formative activities, each being an intrinsic, unique experience. Committing to paper the conclusions of such lessons is creative, applicative and transmissional. This article proposes to look into the way in which the contemporary Turkish writer Elif Shafak has availed herself of her own life experience and the experience of the people she has met worldwide only to prove, once more, that cultures meet, coalesce, reshape geographies and redefine time.

Keywords: multiculturalism, identity in the multicultural space, Picaresque experience, experiential truth, cultural exchange.

Introduction

I write only because /There is a voice within me / That will not be still. Sylvia Plath

Once there was, once there wasn't. This is how stories start. Stories are basically the same, they only adapt their faces to the shape of the territory where they are told and the colour of the people's spiritual garment.

One of them, one of the most beautiful one, is about connections. When people form societies, nations are born, each offering the world something special: its unicity. Every social group is both different from and similar to other groups in terms of mentalities, feelings and hence behavioral characteristics. Yet, people, however different, need to reach out and connect to one another. Differences exist but they should rather be regarded as an invitation to discovery, to knowledge, than an incitation to avoidance or exclusion, to segregation. Differences are there to unite and not to separate.

The story of each nation has been writing itself for a very long time and encourages other nations to read it. By reading about other people's stories, one learns to understand, to accept and to respect. For it is only through acceptance and respect that we can connect and stay united.

Once there was, once there wasn't a place on earth that writes its story about the acceptance of differences. Istanbul, the city of many colours, reverberating with many voices, whispered or shouted, is a chronicle about cultures and lives that have been co-existing and growing together for centuries.

Istanbul is the hub of the world. This is Elif Shafak's creed. So is that of many others. Istanbul is writing its history, as it always has been. Its history is, in fact, the collection of the histories of all the nationalities it holds in its generous embrace. It knows them all, accepts

them all and respects them all. Unconditionally. The voice of Elif Shafak and the voice of Istanbul are one. Yet, the voice of Elif Shafak and the voice of the world are one. In her nationality, she has embraced, tried to comprehend, she has loved and respected all nations alike, unconditionally.

History shows that writers are messengers, time travelers, carriers of valuable information, which they pass over to the future. Their existence is defined according to this special task. Elif Shafak's entire discourse clearly depicts her personality, that of a 'speaker' with a strong voice and a strong determination to share all she has learnt with whoever is willing to lend her an ear. Her inquisitive mind has constantly been foraying fields of knowledge in search for explanations to uncertainties, for confirmations of beliefs, clarification of suspicions or to discover, maybe, what has not yet been discovered by anyone else. An alchemist who works hard and tirelessly, she sets up her laboratory in each country she visits. Her love for storytelling has always been an intrinsic part of her. There are many stories that Shafak has offered us, some collected while journeying restlessly worldwide, some spawned at the end of the day. They make a captivating, colourful, vibrant lacework of forms and manifestations of human life. This assembly comes to prove, once more, that the material and the spiritual are necessarily and inextricably interconnected, thwarting any attempt to raise barriers and impose limits. It also demonstrates that each part of this unity can only potentiate its value through interrelation. Crisscrossing lands and cultures Shafak's stories are in fact our own stories, whoever we are and wherever we live. They are mirrors that reflect identities beyond time and space.

Fascinated by human essence in its multiple forms of expression, Shafak is travelling the world full of enthusiasm and empathy only to reinforce and assert her belief that time writes and rewrites everything on its palimpsest. Our duty is to fight oblivion.

Crafting the essence

A scholar in constant search for information, which she picks probably less from books than from live sources, from the experience of people hither and yon, Elif Shafak, has been a voice that captivates its listeners more and more. An active presence acknowledged already in many fields of human life, Shafak is first and foremost a traveller. She is a citizen of the world. Never oblivious of her Turkish extraction and especially of her direct lineage, Shafak was born to love people and to delight in the magic of their stories. Elif, the child, learned how to open her mind, how to listen and how to become aware. These lessons, teachings, all this guidance has remained with her all along. Books have taught her to move freely and purposefully between worlds of real and worlds of magic. In her endeavors, she has always sought for and found guidance, which she tried to benefit from as much as possible. Her freethinking mother guided her towards and around the world, helping her to open her eyes to and treasure its socio-geographic and literary gems. Her mother's mother, on the other hand, cooked for her charmed dishes to feed her imagination. Under her fairy's wand, the little girl immediately got to love it all: mystery, myth, superstition, fantastic and uncanny, and again, love, with which her grandmother seasoned practically everything. All the legends she heard from her only made her hunger for more. Not only did she extract their substance, but she learned to transform it into gold and design and sign exquisite items. She has learnt to craft essences. Shafak's art lies in combining these two forms of education so that they feel indivisible, perfectly complementing each other, and in creating the desired artistic whole. These two poles of her universe are necessarily linked by the axis of her personality, with each of its constituents in the right place.

Her childhood was the time of no time, an age when magic is the ordinary and the ordinary is magic, when everything is possible so nothing impossible. She was among the lucky ones who have the privilege of growing up listening to the whisper of storytelling. Yet unlike many of us, Shafak has soon come to realize that one can only get to know people in

truth together with their spiritual assets, their ethnic legacy, if and when they visit them at home, in the places where they were born and live. Geographies, physical and spiritual, are meant to be explored and direct experience is the best way to do that. For Shafak, souls have no nation, yet they define nations.

Whatever she has collected during her travels is in her books or in her speeches. Her philosophy is very simple: all exists in conformity with the old laws of connectivity and cross-culturalism. The vast diversity of cultures spread and scattered worldwide invites us to explore them all only to find out that cultures are essentially the same. What changes is the form they take in time.

Picaro, facilitator of cultural confluences; the metamorphic impact of multiculturalism

Elif Shafak, the storytelling scholar and traveller of the world, has kept an open mind to culture on the whole, whether conceptual or practiced in motherlands. The love of learning about people and their ancestral practices is shared by many, creators of art or merely people of mundane habits. Angela Carter, shared to some extent Shafak's interests in cultural studies, in studies related to human nature in its natural context. Carter's and Shafak's fictional and nonfictional books are predominantly culture-oriented. On the one hand they defend and sustain the original manifestations of culture within various world nations. Also, they highlight mankind's common cultural roots and go even further to demonstrate cultures' cyclical tendency to meet and mix due to the more and more manifest cross-culturality. In both writers' texts we read about the effects of cultural separation, which leads to isolation and egocentrism, to non-acceptance and xenophobia. Instead, they try to raise the world's attention towards cultural communication, which is fueled by tolerance, acceptance and, most importantly, the recognition of the intrinsic value and historical assets that make each nation unique and indispensable from the general picture of humanity.

The fiction of both Shafak and Carter are motley worlds, populated by a diversity of human prototypes in a permanent interaction. Wanderers by nature, they constantly meet and separate, crossing time and spaces, only to find one another again, each time under different hypostases, for a final resolution, the dénouement.

Like Carter's, Shafak's wandering spirit is mirrored by the spirit of their fictional characters spirit. As most of them are Picaros, we expect to see them to be where they belong, *en route*, engaged in a permanent quest for discovery and, mostly unaware of it, for self-discovery. Picaros make the most of their itinerant life, for the direct experience of all those encounters comes with good and bad alike. Only such wide-ranging education can be both formative and transformative, in short, exhaustive. During their progress in time and space, Picaros undergo substantial, often radical transformations, positive in most cases. These are the personal, intrinsic benefits or advantages gained as a result of the evolutionary process. Apart from that, though, there are the social achievements that must be considered. The people visited by the Picaros come to 'learn' from them about other people's culture and mentalities, about their habits and customs, and this validates the Picaros's role as disseminators of culture and justifying in this way the quintessence of their nomadic existence.

Carter's and Shafak's Picaresque characters too emerge from their life-long experiences as different people, definitely enriched by everything they have been through. This restlessness to see and to know about newer and newer things is contagious and the virus, once inside the 'host,' starts transforming them from within. Under the spell of Sophie Fevvers, Walser becomes a Picaro himself, and doffs his old identity. Walser is fascinated by Sophie and falls in love with her. Under its spell, he becomes another person. Love, too, is a form of education, an inner journey, unique, unrepeatable for everyone.

In Shafak's story¹, Shams of Tabriz is Iranian by extraction but also a nomad whose origins have faded to almost invisibility. He is quite a hard nut to crack due to his multiple skills: a wandering dervish, a healer, a weaver of baskets and girdles, a teacher of the essences of life. Shams of Tabriz is a Picaro who 'weaves' connections and teaches people of the importance of their durability. Shams, the dervish without age, without a country, with no other religion than love and art, enters Rumi Mawlana's life and changes it completely. His girdle of love will give Mawlana a totally different appearance. As he undergoes profound, radical transformations, his so far ardently protected values and beliefs are replaced by the new and, most significantly, the true ones. When Shams throws Mawlana's books into the well, he makes him abandon his old system of values supported mostly by sterile morality, and which does not represent him, and help him discover love, the way to express and offer it. This is the only system of values that Mawlana needs to cultivate from now on.

The well can be both tomb and provider of live. Its waters bury and inspire, quench thirst in both physical and spiritual way. They also mirror the truth, spiritual and material. The well swallows Mawlana's books only to be retrieved safe, a moment later, by Shams. The old self together with its load of knowledge and experience disappears under the purifying water of the well only to emerge cleansed, improved, refined, rendered true. "There were books everywhere, piled up in rickety towers, and still more books floating inside the fountain. From all the ink dissolving in it, the water in the fountain had turned a vivid blue." But right after that, Shams restored everything. Purified, transformed, Mawlana's treasure of wisdom was restored. "Shams rolled up his sleeves and started to pull the books out of the water. To my amazement, every single book he took out was as dry as a bone. "Is this magic?" To the uninitiated, it was mere wizardry, to the initiated, it was the process of refining, of improving," (*The Forty Rules of Love*, p. 136)

By teaching his friend to undergo this transformation, Shams, the wandering dervish, the Oriental Picaro, concentrates the essence of multiculturalism. The intercultural experience of the two men is thus validated. When they meet, cultures flow together and change, enriched, redefined and refined. Mawlana has re-born, a genuine, true person, who, from now on, will pursue his true mission. His former education is redistilled and sublimed into poetic creation. Art has replaced moral teaching and Rumi has become a craftsman of essence.

Nationality and religion, race, gender, education or anything that divides us, is obliterated and is replaced by what truly matters in terms of human relationships: love and acceptance.

Once his mission has come to an end, the same well will also swallow Shams' body. Sublime while Shams was alive, his body now sublimates through death, rendered immaterial but thwarting dissolution. "Four years have passed since I stabbed him in that courtyard and dumped his body in a well, waiting to hear the splash that never came. Not a sound. It was as if rather than falling down into the water he fell up toward the sky. I still cannot sleep without having nightmares, and if I look at water, any source of water, for more than a few seconds, a cold horror grips my whole body and I throw up." (*The Forty Rules of Love*, p. 24)

Disseminators of values

Shafak and Carter are themselves Picaros. Their relationships with their mothers and, probably more importantly that with their grandmothers, were similar in many respects. The latter, well-versed in practices and rituals of the 'old ways,' have opened the door to magic to their granddaughters, a world which they would avidly explore. The valuable acquisitions thus made would make invaluable ingredients for their own literary creations. "She [Angela] enjoyed writing as she enjoyed reading, and couldn't imagine doing one without the other."²

¹ *The Forty Rules of Love: A novel of Rumi*, Viking, Penguin Books, 2010,

² Edmund Gordon, *The Invention of Angela Carter, A Biography*, Oxford University Press, 2017, p.20.

Elif matches perfectly this description. She too has always loved reading. She used to as a child, quite lonely, as was Angela most of the time, and long before she started writing herself. She loves it and with unadulterated intensity ever since. Also, they both loved movies and going to the cinema was each time a memorable experience. "There were two theatres in the city. [...] The second venue was far more modest but just as popular. It showed films of varying quality, thanks to the tastes of its owner, who preferred adventures to political tirades and paid smugglers large commissions to bring him new films, along with tobacco, tea and other contraband. Thus the people of Urfa had seen a number of John Wayne Westerns, *The Man from the Alamo* and *Julius Caesar*, as well as *The Gold Rush* and other films involving the funny little man with the dark moustache. [...] On this day there was a black-and-white Turkish film, which Pembe watched from the beginning to the end with her mouth slightly agape. [...] Pembe loved everything about the cinema – the ornate foyer, the heavy, draped curtains, the thick, welcoming darkness." (*Honor*, p.21) The fictional world of books and of movies are rooted in tales and once visited by their readers or viewers become inspirational. They stir inspirations and motivate newer and newer creations, as in the case of the two writers.

Getting to know places and people from books and movies fulfils a twofold function: informative and, through it, a formative one. However, if visiting a foreign place, meeting its people and learning about their essential values can impact both the visitor and the locals. They are both changed, if differently, as a result of the inevitable interaction between them. A transfer and an exchange of values happen in this case, affecting both the incomer and the native. Carter is changed by her experiences abroad and above all by the two years she spent in Japan. The contact with foreign cultures would have a significant impact on her formation as both journalist and writer. She discovered her independence, herself, ultimately. back in England, begins to see multiculturalism with different eyes, with the maturity that grew out of her contacts with the world during her travels. Multiculturalism was a reality already boiling in the big cauldron of the world. "Manningham is an attractive Victorian suburb about a mile north of Bradford city centre, [...] In 1969 it was home to a flourishing and genuinely multicultural community: large numbers of immigrants had lived there since the late nineteenth century – German Jews, Hungarians, Italians and Poles, as well as the more recent arrivals from India and Pakistan – all drawn by the promise of comfortable housing and plentiful jobs in the textile industry. Angela delighted in the strange juxtapositions afforded by the ethnic mix: 'vodka in the windows of the off-licences, next to the British sherry, brown ale and dandelion and burdock', and 'signs everywhere in Urdu' in a landscape dominated by weeping gas lamps, belching chimneys, and statues of stern Victorian industrialists." (*The Invention of Angela Carter. A Biography*, pp. 181-182)

Despite the beautiful perspective created by a universal multicultural society, the present, just as the past does, still keeps its warning alarm ringing. Mixing societies means bringing together and equalizing mindsets, which is still not yet accomplishable. The reason is simple, human society is unprepared for such a moment in its evolution, however encouraging that may seem. For instance, in reference to the political unrest of the end of the 1990s, Phillips 2007, notes that "Multiculturalism became the scapegoat for an extraordinary array of political and social evils, a supposedly misguided approach to cultural diversity that encouraged men to beat their wives, parents to abuse their children, and communities to erupt in racial violence."³ This is part of the global reality even today and who knows for how long still.

The phenomenon of culture migration is probably more accelerated and intense today due to one of its most important characteristics, fluidity. The global demographic map, which

³ Anne Phillips, *Multiculturalism without Culture*, Princeton University Press, p.3.

is in constant change, can best show the situation of multiculturalism at various stages of its evolution. Also, the still deeply rooted national awareness, leads to isolation and automatically the exclusion of incomers. A militant for women's rights, Shafak also militates for cultural and national harmony on the whole. Which is why, national egocentrism and xenophobia is one of the issues on her agenda that need not be deleted but ticked as solved. So Phillips' concern over social exclusivism is wholly shared by Shafak too. "This portrait of culture is, of course, highly congenial to the more conservative members of the cultural group; but it may also be adopted by Western liberals whose anxieties about cultural imperialism lead them to exaggerate the otherness of cultures they see as different from their own." (Phillips, p. 27)

Why some cultures have been regarded as more progressive, more developed is an issue posed by Shafak too. The rejection and intolerance of 'the other' is clear when 'the other' decides to move next door to you. "[...] the father, middle-aged and Turkish, was engaged in a lengthy conversation with another passenger. At some point, the second man raised his hands in exasperation and exclaimed, "Oh, it's absolutely insane what she is doing to you! I don't remember what piqued my curiosity, the word "insane" or the dramatic gesture itself, but I began to eavesdrop on their exchange. The father was explaining how every time his children ran around the flat or made the slightest noise, the elderly Dutch lady downstairs instantly called the police. And, to his surprise, the police did indeed arrive each time, with their emergency lights on, their sirens blaring, as if there had been a threat to national security. Between the listeners and the telling father "there was a pause, a mutual understanding, an unspoken camaraderie. Into that fleeting silence the second man murmured as though to himself: "You know, I never understand. How is it that *their* children are so quiet and well disciplined?" "Yeah," said the distressed father, his voice suddenly softer. "Blond children never cry, do they?"⁴

Today, more and more, the term 'multiculturalism' is being replaced by 'ethnic diversity.' "Central to diversity are the societal "modes of differentiation" (Vertovec, 2009) that are constructed as significant by a given social actor and its counterparts, though not necessarily in the same terms. Such modes include, along with culture, race or ethnicity, a number of other meaningful attributes – gender, age, social class, legal status, sexual orientation, (dis-)ability and so on."⁵ To define diversity (also, Boccagni, 2015), among its many attributes, two are probably more relevant to apply to Shafak's texts. These are 'social heterogeneity,' or 'state organization that includes members of different ethnicity.' In Shafak's story about diversity, prostitute Tequila Leila gathers round her five people of different ethnicity, sexual orientation, age, religious background: Anatolian Nostalgia Nalan, the transvestite, Sabotage Sinan, her childhood and oldest friend, Somali Jameelah, the dwarf Lebanese Sunni Zaynab and singer Humeyra, born between two worlds, Turkey and Syria, in the border province of Mardin. These six people form an indestructible bond rooted in and fueled by true friendship. They will complete one another, sustain one another in time of distress. They have left behind all the dividing prejudices that wound and distort relationships. They have come to accept and respect one another as they are, along with all the peculiarities and differences that otherwise would have separated them. A similar friendship unites Ömer Özsipahioğlu⁶ and his circle of multiethnic friends in America. Abed is Moroccan, Piyu is Spanish, Alegre, his girlfriend Mexican-American, Gail, Ömer's wife is American (local), that in terms of their extraction. In terms of behavioural stereotypes, Ömer

⁴ Elif Shafak, *The Happiness of Blond People*, 2011.

⁵ Paolo Boccagni, "The Difference Diversity Makes: A Principle, A Lens, An Empirical Attribute for Majority-Minority Relations" in *Governing Through Diversity. Migration Societies in Post-Multiculturalist Times*, 2015, p. 24.

⁶ Elif Shafak, *The Saint of Incipient Insanities*, 2004.

is a drunkard Muslim, Gail is bisexual, Piyu is phobic, Alegre, anorexic and full of other obsession, such as chain-reading, only Abed seems balanced. They are together, get on well together and complete one another, even unaware, in spite of or, quite contrary, because of their differences.

On the foreign land, they all try their best to adopt the ‘cauldron policy’ of the place: they cook multinational food, debate instances of history alluding to multi-nationality or issues that transcend the concept of national appurtenance. “Once bitten twice shy. No one at the table seemed to have forgotten the tension over the last supper. In order not to have similar friction again, they tentatively prowled the streets of potential conversations, searching for light, inoffensive topics to chatter on. Within such multicultural groups, sensitive not to offend anyone, eager to have some fun without any vilification, one good dinner topic being “urban legends,” that’s what they talked about for the next hour.”⁷

One way or another, they are all exiles, people in search of certainties, of the tranquility deriving from the fact that they would ultimately feel accepted and appreciated for whom they are. It is a quest for identity and self-identity carried out in a land that while it accepts all, it actually belongs to no one, the multinational America. Integration, a long and often painfully frustrating process, mandatory once one sets foot there, depends on each and every one of the incomers, whether their stay will be permanent or merely temporary.

Doors

Once Shafak said that if one wants to destroy something, one has to draw a circle around it.⁸ Once in, there is no way out of circles. You have to ‘create’ your doors to exit a circle. Also, to let other come in.

Istanbul, the exotic city of multiple possibilities, good and bad, is a place with equally many doors to lure one inside to build a life or to meet their death. In Istanbul, the only door that opens for the inexperienced and the already wounded Leyla is that of a brothel. In that place, nation, gender or race becomes irrelevant. Differences disappear only to make room to inner bareness and perhaps the awareness of an imminent death. In the brothel, she ‘grows up’ and becomes *her own self*, complex, beautiful, untainted by vice or, most importantly, by prejudice, national or else.

Even if the door to her room must always be kept open, the door to her heart remains closed to all, but to her friends. In that ‘strange world,’ now hers too, Tequila Leila, has managed to remain always true to herself, strong, free-spirited, empathic and caring.

Together with her friends, Tequila Leila draws an unbreakable circle the doors of which exist only for them. No intruders are allowed inside it. There, there is freedom for all of them. In there, they are free to thwart anything that cripples personalities and mutilates souls: the prejudice and narrowmindedness. Each and every one of them has brought along to Istanbul a remarkable story, one that bears the sign of the culture in which they were born and which they are willing to share only with friends. In this circle, the doors never close for the six of them. Only they have the key – tolerance, lack of prejudice and empathy – to open and close the doors of their life to strangers.

Exiles, or self-exiles to Istanbul, their life there is neither easier nor more beautiful than the one they had left behind. All, without exception, are here, in such a motley and diverse cultural context, to find what truly matters: the chance to finally be themselves. Integration is for them, too, as is for all of Shafak’s characters, a slow and painful process, and the price is sometimes too high to pay.

Just as Leila is an unusual presence in the world of criminals and prostitution so is Angela Carte’s Sophie Fevvers in *Nights at the Circus*. Life in a brothel, just as life in the

⁷⁷ Elif Shafak, *The saint of Incipient Insanities*, p.264.

⁸ Elif Shafak, *The Politics of Fiction*, Ted Speech, 2010, https://www.ted.com/talks/elif_shafak_the_politics_of_fiction/transcript?language=en.

circus, means to be permanently in contact, even to live together with people of different backgrounds and extractions. In either place, cultures and destinies meet and mingle. Leila and Sophie both belong and don't belong there because they are both different from the rest of the group members. Leila, due to her free spirit, her candid yet straightforward nature, and Sophie because of her magical qualities. They both make a difference in that milieu, making others reconsider their attitude both to it and to their own identity. A world in a world, colourful and motley like the funfair, the brothel and the circus are carnivals that attract and disperse lives. In this way, the contacts between people, for most of them brief and non-involving, are continuous and multifarious.

While Fevvers 'flies away' from that nest, Leila continues its life inside and around it. The world comes and goes both towards and away from Leila, dividing her life into two: a fluid, slippery life that numbs senses and consciousness when she sells her body and an unadulterated, sparkling one, when her true self is revealed and duly celebrated. This one is the life of unconditional love and unprejudiced acceptance, which she shares with her friends magnanimously and unrestrictedly. It is now when the world comes to her to stay offering her the sense of worthiness and permanence. Leila's existence, like that of Fevvers, is a constant vacillation between the two worlds, between self-denial and self-reclaim, between damnation and redemption.

Fevvers, however strives to leave, to 'fly away' with the itinerant circus, even though all her attempts are eventually thwarted. "Intellectually and creatively, it is also striking how much Angela Carter's writing, and *Nights at the Circus* in particular, is informed by other European cultures and non-Western traditions of literature and philosophy."⁹

In defense of identity

As in Leila's case, Omer and his friends will draw a circle around them inside which they will feel at ease to be themselves, to motivate them to reconsider their weaknesses, recognize their qualities and re-invent themselves. All more or less 'out-of-place' in America, Omer's friends are merely different versions of himself reflected in the mirror of his exile. He now sees himself as a complex and complicated personality, a new one with each confrontation with the reflection. The presence of his friends make him "simultaneously a foreigner in a foreign land," a land which he can thus perceive as "somehow *not that foreign*." It is not by chance that Omer and his friends have come to America for this is a place to welcome all and puzzle all with the strangeness generated by its overall incomprehensibility. "What America did to the conventional stranger-in-a-strange-land correlation was to kindly twist it upside down. [...] In coming to America for the first time, however, you retained a sense of arriving at a place not *that* new, since you felt you already knew most, if not all, there was to know about it, and ended up unlearning your initial knowledge in the fullness of time. [...] This, he assumed, must be his "personal adaptation to cultural adaptation."¹⁰

Adaptation to a multicultural environment has its price, just as any form of adaptation to a place that is different from the one you know – or think you know. It means 'reconversion' with everything this process implies, the utmost of it entailing self-denial for self-recreation. "When you are a foreigner, you can't be your humble self anymore. I am my nation, my place of birth. I am everything except me."¹¹ "Soon Omer found himself wallowing in a set of existential questions, such as what was he doing (not in this plane but in life), where was he going (again for that matter), why was he leaving his country, what difference would it make to have a Ph.D. in political science in America, was that the real reason why he was on this plane or was he sort of running away from the person he was, and

⁹ Helen Stoddart, *Angela Carter's Nights at the Circus*, Routledge Guides to Literature, 2007. p. 5.

¹⁰ Elif Shafak, *The Saint of Incipient Insanities*, pp. 73-74.

¹¹ Idem, p. 110.

so on. Somewhere above the Atlantic Ocean, the set of dragging-down questions was replaced by a set of uplifting decisions. Broadly, he decided not to be himself anymore.”¹² This, too, is processual as well as it is discreet. The considerations need to be made objectively and lucidly. Getting a new identity is complex, it is about integration, assuming a ‘then and there’ through paradigm reformulation. The ideal way to do this is not by giving up one’s initial values but to complete and enhance them. Also, this complex enterprise is like writing oneself anew on a clean sheet of paper with no stains of the past. “He was a nobody to each and all of them, so pure and immaculate – absolutely nameless, pastless, and, thereby, faultless. And because he was nobody, he could be anybody.”¹³

Adem, in *Honour*, is the gambler with no identity, national or family. Permanently confused and troubled, Adem emigrates in search of life solutions. He moves to London together with his family, whom he soon leaves because he feels he no longer belongs with them just as, for the same reason, he will later leave England, too. Without any trace of self-respect, Adem is not respected by the others. He chases the wrong dream, loses himself, his personal and national identity, and ends up a suicide. The only palpable reality which motivates him to go on by giving him the illusion of a purpose in life is gambling. In that multi-national “lair,” he feels he finally belongs somewhere, even though for such a short time. “It was the basement of a double-fronted terraced house in Bethnal Green, resplendent with age. Inside it was a different world, though. There were five rooms: in each of them men played snooker or gathered around roulette, blackjack or poker tables. [...] There were unwritten rules here that everyone obeyed. Indians, Pakistanis, Indonesians, Bangladeshis, Caribbeans, Iranians, Turks, Greeks, Italians ... Everybody spoke English but swore, conspired and prayed in his mother tongue. The Lair, they called it. Run by a taciturn Chinese family who had lived in Vietnam for generations and been forced to leave after the war. Adem always felt uneasy next to them. The Chinese were not protective of each other like the Italians, nor were they temperamental like the Irish. There was always an unknown quality to their demeanour. A bit like the weather, they were prone to changing on a whim.”¹⁴

The people of *The Bastard of Istanbul*, leave their homes for faraway lands in search of certitudes – about others, but mostly about themselves – only to return later to find out truths. Truths about their family and, above all, about themselves. They reach their own thresholds of revelation when they have completed their cyclical journey. All this leaving and returning, all these settlings and relocations, all this is illustrative of a certain configuration of cultural and cross-cultural symbolism of the century-old human odyssey. The crisscrossing of the earth by national identity bearers though meaningless at first eventually turns out to be highly logical and purposeful, loaded with deep meanings and culminating in astonishing inferences. “Grandma Shushan, once the owner of this brooch, was one of those expatriate souls destined to adopt one name after another, only to abandon each at every new stage of her life. Born as Shushan Stambouljan, she then became Shermin 626. Next she was Shermin Kazanci, and after that, Shushan Tchakhmakhchian. With every name acquired something was also lost in her forever. Riza Selim Kazanci was a shrewd businessman, a dedicated citizen, and also a good husband in his own way. He had been astute enough to switch from cauldron making to flag making at the beginning of the Republican era, right at a time when the nation needed more and more flags to adorn the entire motherland. That is how he became one of the wealthiest businessmen in Istanbul. His visit to the orphanage took place sometime around then, as he intended to see the headmaster for potential business arrangements. Therein the dimly lit corridor, he saw a converted Armenian girl, only fourteen. It wouldn’t take him long to find out she was the niece of the man he most adored in

¹² Idem, p. 77.

¹³ Elif Shafak, *The Saint of Incipient Insanities*, p. 82.

¹⁴ Elif Shafak, *Honor*, 2014, p. 43.

this world: master Levon – the man who had taught him the art of cauldron making and who had taken care of the needy boy that he once was. Now it was his turn to help master Levon's family, he thought. And yet, when after numerous visits he would finally propose to her, it wasn't kindness that guided him but love."¹⁵

Istanbul is the place of Mustapha's leaving and return. A place from where he flees in order to be able to live. A place where he returns in order to find answers, come to realizations and pay for his sin: incest. In this way, he proves once more that the fate of the Kazanci men knows no exception: they must all die relatively young.

With any departure and with any return one is dying. Dying to past experiences, to what one leaves behind. But dying comes with rebirth, again and again, until one finally finds their rest. These are the laws of life and respecting them brings pain to most of us, probably more for those who, like Picaro, decide to hit the road in order to discover what they feel cannot discover while remaining.

Sounding all too familiar to most of us, Shafak begins: "Once there was; once there wasn't. A long, long time ago, in a land not so far away, when the sieve was inside the straw, the donkey was the town crier, and the camel was the barber ... when I was older than my father so that I rocked his cradle upon hearing his cry ... when the world was upside down and time was a cycle that turned around and around so that the future was older than the past and the past was as pristine as newly sowed fields ... Once there was; once there wasn't. God's creatures were as plentiful as grains and talking too much was a sin, for you could tell what you shouldn't remember and you could remember what you shouldn't tell."¹⁶

It may be that Asya's father was, in fact right. "In the beginning there was the word, says Islam, preceding any and every existence. Be that as it may, with her father it was just the opposite. In the beginning was the absence of the word, preceding existence."¹⁷

Conclusion

Shafak certainly advocates a position Phillips herself defends, namely that "multiculturalism considers itself the route to a more tolerant and inclusive society because it recognizes that there is a diversity of cultures, and rejects the assimilation of these into the cultural traditions of the dominant group."¹⁸

Culture exploration involves observation, analysis, study – of others and, as its direct consequence, of oneself. Cultures overflow, mingle and are transformed through inclusion and adaptation and when people travel from place to place, they carry seeds of culture, stories of their own land, and take along, in exchange, those of their hosts.

Like Shahrazad, Shafak tells stories, people-and-their-place stories, stories of past-and-present, myth-and-non-myth stories, a whirlwind of themes and motives that intertwine to underline their essential unity rather than disjointedness and incompatibility. Her stories, are for everyone, dynamic, resplendent of voices and colours, like the busy bazaars in which people mix but never lose their identity. Her characters are a motley assortment of individuals of various extractions and coming from all walks of life. They leave birth places and families and 'fly' into the wide yonder only to meet there other people, natives or else, and to interact with them in the most unexpected ways. Wherever they go, they build worlds – for themselves, and also worlds for the people, foreigners or co-nationals, with whom their pathways intersect.

Shafak's are stories of the big adventure of multiculturalism, happy for some, troublesome for others. But apart from everything, Shafak and other militants for multiculturalism agree that by living side by side, people of different cultures grow instead of

¹⁵ Elif Shafak, *The Bastard of Istanbul*, 2004, pp. 355-356.

¹⁶ Elif Shafak, *The Bastard of Istanbul*, p.353.

¹⁷ Idem.

¹⁸ Anne Phillips, *Multiculturalism Without Culture*, 2014, p.14

wither, make the earth a better place by inclusion and not destroy it through segregation and exclusion.

BIBLIOGRAPHY

- Phillips, Anne. (2007), *Multiculturalism without Culture*, Princeton University Press.
- Shafak, Elif, (2020). *10 minutes 38 seconds in this Strange World*. Penguin Books, Ltd.
- Shafak, Elif, (2015). *The Architect's Apprentice*. Penguin Books, Ltd.
- Shafak, Elif, (2014). *Honour*. Penguin Books, Ltd.
- Shafak, Elif, (2011). *The Happiness of Blond People. A Personal Meditation on the Dangers of Identity*, Penguin Books, Ltd.
- Shafak, Elif, (2010). *The Forty Rules of Love: A Novel of Rumi*. Penguin Books, Ltd.
- Shafak, Elif, (2008). *The Bastard of Istanbul*. Penguin Books, Ltd.
- Shafak, Elif, (2004). *The Saint of Incipient Insanities*. Farrar, Strauss and Giroux, NY.
- Stoddart, Helen. (2007). *Angela Carter's Nights at the Circus*, Routledge Guides to Literature.
- Williams, John E, Satterwhite, Robert C, Saiz, José L. (2002). *The Importance of Psychological Traits. A cross cultural study*. Kluwer Academic Publishers.
- Governing Through Diversity. Migration Societies in Post-Multiculturalist Times*. (2015). Eds. Tatiana Matejskova and Marco Antonsich, Palgrave Macmillan.
- "The Politics of Fiction", Ted Talks, 2010, https://www.ted.com/talks/elif_shafak_the_politics_of_fiction/transcript?language=en.

LATIN EXPRESSIONS WITH IUS

Mădălina Strehie

Senior Lecturer, PhD, Hab. Dr., University of Craiova

Abstract: Rome conquered the world with the army, but organized it with the law. A fundamental part of the Roman civilization, the law represented an instrument of social political organization, both internally and externally, a means of Romanization and especially a field through which Rome proved its efficiency among other civilizations of the same scale.

Our study focuses on the use of the term ius (in all cases) in Latin expressions, some of which are still used today especially in the legal field.

In the economics of our study most of the expressions with ius are from the legal field, as expected, but ius also decided in the Roman political field and not only, as will be seen from the selected expressions. The variety of expressions with ius, which abounds in Latin, proves that Rome was the city-fortress where the law reigned.

Keywords: Rome, system, Latin language, law, citizens

Introducere

Roma a fost civilizația care a transformat legea într-un mod de viață. Iar aplicarea sa într-o artă. Dreptul roman este cea mai bună demonstrație a nemuririi Cetății eterne, supraviețuindu-i acesteia milenii. De asemenea, dreptul Romei a fost unul dintre cele mai bune instrumente ale Romanizării. Studiul nostru își propune să realizeze un inventar al celor mai uzuale expresii cu *IUS*, insistând pe valoarea sa lingvistică și de traducere, nu neapărat pe analiza juridică. Am ales acest subiect fiind foarte slab reprezentat în lucrările de filologie, sub toate aspectele: lexical, lingvistic, dar mai ales traductologic (observând din această experiență multitudinea sensurilor și implicit dificultatea traducerii), demersul nostru având intenția de a reda dreptului roman și printre filologi măreția și strălucirea binemeritată.

Menționăm că nu redăm expresiile cu *IUS* în ordine alfabetică, ci în ordinea structurii unui tratat de drept roman, așadar în ordinea noțiunilor definite în tratatele de drept roman. Acolo unde traducerea ne aparține menționăm acest lucru folosind expresia *trad.n.* Sperăm că demersul nostru înlesnește accesibilitatea ne-specialiștilor în drept și în studiile clasice la una dintre capodoperele Romei antice, anume dreptul.

Maxime celebre cu *IUS*

*Ius est ars boni et aequi – Dreptul este arta binelui și a echității.*¹

*Publicum ius est quod ad statum rei publicae Romanae spectat – Dreptul public este acela care privește statul roman.*²

Privatum ius tripartitum est collectam etenim ex naturalibus praeceptis, aut gentium, aut civilibus – Dreptul privat este alcătuit din trei părți, căci este concentrat în

¹ Apud Teodor Sâmbrian, *Principii, instituții și texte celebre în dreptul roman*, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” S. R. L., 1994, p. 194. (Deoarece vom cita mai multe studii ale domnului profesor specialist în drept roman, Teodor Sâmbrian, numim această lucrare 1 și o vom cita astfel: Teodor Sâmbrian, *op. cit.* 1, precizând de fiecare dată pagina.)

² *Ibidem*, p. 194.

*norme de drept natural, sau de drept al ginților (al neamurilor-trad.n.), sau ale dreptului civil.*³

In ius te voco – *Te chem în judecată*⁴ (Te chem în fața dreptului să-mi dai socoteală trad.n.).

Omnia definitio in iure civili periculosa est. – Orice definiție în dreptul civil este periculoasă.⁵

Ius publicum privatorum pactum mutari non potest. – Dreptul public nu poate fi modificat prin convențiile particularilor.⁶

Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere – Principiile dreptului sunt acestea: a trăi în mod onorabil (cinstit-trad.n.), a nu vătăma pe altul, a da (a împărți – trad.n.) fiecăruia ceea ce merită.⁷

Nemo plus iuris ad alium transferre non potest quam ipse haberet – Nimeni nu poate transmite altuia mai multe drepturi decât ar avea el însuși.⁸

Ius naturale, id quod semper aequum ac bonum est. – Dreptul natural este întotdeauna echitabil și bun.⁹

Ius naturale est quod natura omnia animalia docuit¹⁰...- Dreptul natural este acela prin care natura învață toate ființele (trad.n.)

Quod in ius naturale altinet, omnes homines aequales sunt. – După dreptul natural toți oamenii sunt egali.¹¹

Iura generaliter constituntur. – Drepturile sunt stabilite în general pentru toți.¹² (Drepturile sunt hotărâte cu caracter general -trad.n.)

Prior tempore, potior iure – Mai repede în timp, mai tare în drept.¹³ (Cu cât este mai devreme timpul, cu atât este mai puternic dreptul- trad.n.)

In iure cesio¹⁴ –Renunțarea la un drept- trad.n.

Ius civile Flavianum – Dreptul civil Flavian;¹⁵ (dreptul civil din perioada Dinastiei Flaviilor-trad.n.)

Funditores iuris civile – Fondatorii dreptului civil.¹⁶

Ius publicae respondendi – Dreptul de a da consultații oficial.¹⁷

Corpus iuris civile - Culegerea dreptului civil.¹⁸

Corpus iuris canonici – Culegerea dreptului canonic¹⁹ (religios -trad.n.)

Civis optimo iure – Cetățean cu drepturi depline.²⁰

Civis minuto iure – Cetățean cu drept limitat.²¹ (Cetățean cu drept mai mic-trad.n.)

³ *Ibidem*, p. 194.

⁴ *Ibidem*, p. 17.

⁵ Teodor Sâmbrian, *Instituții de drept roman*, Craiova, Editura Sitech, 2009, p. 181. Această lucrare o vom cita de acum înainte: Teodor Sâmbrian, *op. cit.* 2.

⁶ Teodor Sâmbrian, *op. cit.*, 1, p. 194.

⁷ *Ibidem*, p. 194.

⁸ Teodor Sâmbrian, *op. cit.* 2, p. 65.

⁹ Teodor Sâmbrian, *op. cit.*, 1, p. 195.

¹⁰ *Ibidem*, p. 195.

¹¹ *Ibidem*, p. 196.

¹² *Ibidem*, p. 196.

¹³ Teodor Sâmbrian, *op. cit.* 2, p. 336.

¹⁴ *Ibidem*, p. 40.

¹⁵ *Ibidem*, p. 41.

¹⁶ *Ibidem*, p. 42.

¹⁷ *Ibidem*, p. 42.

¹⁸ *Ibidem*, p. 47

¹⁹ *Ibidem*, p. 47.

²⁰ *Ibidem*, p. 62.

²¹ *Ibidem*, p. 67.

Ius vitae necisque sive Ius vitae ac necis – *Drept de viață și de moarte.*²²
Ius noxae dandi – *Dreptul de abandon noxal.*²³
Iura in re aliena²⁴ – *Drepturi asupra lucrului altcuiva-trad.n.*
Confessio in iure²⁵ – *Recunoașterea în fața dreptului-trad.n.*
Infitiatio in iure²⁶ – *Tăgăduirea în fața dreptului-trad.n.*
Praefectu iure dicundo – *Administrarea justiției.*²⁷
Duumviri iure dicundo – *Magistrați municipali care judecau procesele.*²⁸
Res humani iuris – *Lucrurile dreptului omenesc.*²⁹
Res divini iuris – *Lucrurile de drept divin.*³⁰
Possessio in iure – *Posesia unui drept*³¹
Iuris et de iure – *A dreptului și despre drept.*³²
Ius primo occupanti – *Dreptul primului ocupant.*³³
Ubi ius, ibi remedium – *Unde se aplică legea numai acolo se face dreptate.*³⁴ (Unde există normă de drept, acolo este și soluție-trad.n.)
Summus ius, summa iniuria – *Supremul drept – suprema nedreptate.*³⁵

Acestea sunt cele mai cunoscute și uzuale maxime cu **ius** pe care le-am selectat pentru studiul nostru, pentru a demonstra capacitatea și geniul roman în ceea ce privește legiferarea, într-o lume antică, în care au impus legea cu artă. Cele mai multe maxime sunt valabile și astăzi, fiind aplicabile încă unei societăți din secolul XXI. Traducerea este dificilă, comportând numeroase sensuri traducătorul trebuie să aleagă cel mai bun sens.

IUS în sintagme

Ius intercedere – *Dreptul tribunilor plebei de a fi împotriva unei legi*³⁶ (dreptul de veto sau de a interveni trad.n.)
Ius non scriptum – *Dreptul nescris.*³⁷
Ius publicum – *Dreptul public.*³⁸
Ius privatum – *Dreptul privat.*³⁹
Ius cogens – *Norme imperative de drept*⁴⁰; (drept care stabilește-trad.n.)
Ius dispositivum – *Norme dispozitive de drept*⁴¹; (drept care orânduiește, care dispune în părți -trad.n.)

²² *Ibidem*, p. 75.

²³ *Ibidem*, p. 76.

²⁴ *Ibidem*, p. 127.

²⁵ *Ibidem*, p. 131.

²⁶ *Ibidem*, p. 131.

²⁷ *Ibidem*, p. 132.

²⁸ *Ibidem*, p. 162.

²⁹ *Ibidem*, p. 173.

³⁰ *Ibidem*, p. 174.

³¹ *Ibidem*, p. 178.

³² Elena Varzari, Aurelia Hanganu, Alexandru Cosmescu, *Limba latină în discursul politic*, Chișinău, F. E. P. Tipografia Centrală, 2010, p. 83.

³³ *** *Proverbe și cugetări latine*, Ediție îngrijită de Vasile D. Diaconu și Maria Marinescu-Himu, București, Editura Albatros, 1976, p. 110.

³⁴ *Ibidem*, p. 111.

³⁵ *Ibidem*, p. 112.

³⁶ Teodor Sâmbrian, *op. cit.* 2, p. 23.

³⁷ *Ibidem*, p. 26.

³⁸ *Ibidem*, p. 27.

³⁹ *Ibidem*, p. 27.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 28.

⁴¹ *Ibidem*, p. 28.

Ius civile – Dreptul civil.⁴²

Ius gentium – Dreptul ginților⁴³; (dreptul neamurilor-, sau al popoarelor-trad.n.)

Ius naturale – Dreptul natural.⁴⁴

Ius Quiritium – Dreptul cviriților⁴⁵; (dreptul primilor cetățeni, fondatori ai Republicii-trad.n.)

Ius honorarium – Dreptul honorar⁴⁶; (dreptul de a avea demnități publice gratuite-trad.n.)

Ius praetorium – Dreptul pretorian.⁴⁷

Ius commercium – Dreptul de a face negoț.⁴⁸

Ius scriptum – Dreptul scris.⁴⁹

Ius commune – Dreptul comun.⁵⁰

Ius singulare – Dreptul singular;⁵¹ (dreptul special-trad.n.)

Iuris prudentia – Știința dreptului.⁵²

Ius Aelianum – Dreptul aelian.⁵³

Ius conubium – Dreptul de a se căsători legitim.⁵⁴

Ius postlimini⁵⁵ - Dreptul de după graniță-trad.n.

Ius Latinum – Dreptul latin.⁵⁶

Ius migrandi – Dreptul de a migra.⁵⁷

Iura patronatus - Dreptul patronilor.⁵⁸ (Patronii erau protectori ai unor oameni liberi-s.n.)

Sui iuris – Drept propriu;⁵⁹ (Dispunând de propriul său drept -trad.n.)

Suum ius – Cu dreptul său.⁶⁰

Alieni iuris – Drept al altuia;⁶¹ (Fiind sub autoritatea altcuiva în ceea ce privește dreptul -trad.n.)

Ius exponendi – Dreptul de expoziție.⁶²

Ius vendendi – Dreptul de a vinde.⁶³

Ipsa iure – Drept plin;⁶⁴ (Cu însuși norma de drept-trad.n.)

Ius coeundi – Dreptul de asociere.⁶⁵

Ius actionum – Dreptul acțiunilor.⁶⁶

⁴² Ibidem, p. 28.

⁴³ Ibidem, p. 28.

⁴⁴ Ibidem, p. 28.

⁴⁵ Ibidem, p. 29.

⁴⁶ Ibidem, p. 29.

⁴⁷ Ibidem, p. 29.

⁴⁸ Ibidem, p. 29.

⁴⁹ Ibidem, p. 30.

⁵⁰ Ibidem, p. 30.

⁵¹ Ibidem, p. 36.

⁵² Ibidem, p. 40.

⁵³ Ibidem, p. 41.

⁵⁴ Ibidem, p. 62.

⁵⁵ Ibidem, p. 53.

⁵⁶ Ibidem, p. 63.

⁵⁷ Ibidem, p. 63.

⁵⁸ Ibidem, p. 67.

⁵⁹ Ibidem, p. 72.

⁶⁰ Ibidem, p. 72.

⁶¹ Ibidem, p. 72.

⁶² Ibidem, p. 76.

⁶³ Ibidem, p. 76.

⁶⁴ Ibidem, p. 105.

⁶⁵ Ibidem, p. 125.

In iure - În fața magistratului.⁶⁷

Ius vocatio - Dreptul de a fi chemat în fața justiției.⁶⁸

Ius vadimonium – Invitația în fața magistratului.⁶⁹

Ius condictio – Citarea;⁷⁰ (condiția dreptului-trad.n.)

Iurisdictio – Justiție.⁷¹

Ius Italicum – Dreptul din Italia.⁷²

Ius possessionis - Dreptul de posesie.⁷³

Ius utendi – Dreptul de a folosi.⁷⁴

Ius fruendi – Dreptul de a culege.⁷⁵

Ius abutendi - Dreptul de dispune de un lucru⁷⁶ (dreptul de a folosi din plin-trad.n.)

Ius tollendi – Dreptul de a ridica anumite cheltuieli.⁷⁷

Ius retentionis – Dreptul de retenție.⁷⁸

Ius pascendi – Dreptul de a păște turmele pe un teren străin.⁷⁹

Iura luminum - Dreptul la vedere.⁸⁰

Iura parietum – Drepturile de a se sprijini.⁸¹

Ius liberorum – Dreptul de a moșteni al unei femei cu trei copii.⁸²

Iura adcrendi – Dreptul de acrescământ.⁸³

Ius abstinendi – Dreptul de a se abține.⁸⁴

Ius deliberandi – Termenul de timp pentru acceptarea ca drept pentru o moștenire.⁸⁵

Universitatis iuris – Complex de bunuri;⁸⁶ (Totalitatea dreptului-trad.n.)

Iuris vinculum – Raportul juridic al obligației;⁸⁷ (Lanțul dreptului-trad.n.)

Ius possidentis – Dreptul de a avea în posesie.⁸⁸

Ius distrahendi – Dreptul de a vinde;⁸⁹ (Dreptul de a despărți-trad.n.)

Pactum iurisiurandi – Convenție prin jurământ.⁹⁰

Iniuria – Daună nepatrimonială provocată intenționat unui om.⁹¹

Iure divino – De drept divin.⁹²

Ius ad bellum – Dreptul pentru război.⁹³

⁶⁶ Ibidem, p. 129.

⁶⁷ Ibidem, p. 129.

⁶⁸ Ibidem, p. 130.

⁶⁹ Ibidem, p. 131.

⁷⁰ Ibidem, p. 131.

⁷¹ Ibidem, p. 131.

⁷² Ibidem, p. 168.

⁷³ Ibidem, p. 178.

⁷⁴ Ibidem, p. 181.

⁷⁵ Ibidem, p. 181.

⁷⁶ Ibidem, p. 181.

⁷⁷ Ibidem, p. 209.

⁷⁸ Ibidem, p. 192.

⁷⁹ Ibidem, p. 220.

⁸⁰ Ibidem, p. 221.

⁸¹ Ibidem, p. 222.

⁸² Ibidem, p. 234.

⁸³ Ibidem, p. 262.

⁸⁴ Ibidem, p. 268.

⁸⁵ Ibidem, p. 272.

⁸⁶ Ibidem, p. 278.

⁸⁷ Ibidem, p. 287.

⁸⁸ Ibidem, p. 327.

⁸⁹ Ibidem, p. 330.

⁹⁰ Ibidem, p. 373.

⁹¹ Ibidem, p. 384.

⁹² Elena Varzari, Aurelia Hanganu, Alexandru Cosmescu, op. cit., p. 83.

Ius belli – *Dreptul războiului*.⁹⁴

Ius ad deterendum – *Dreptul pentru a amenința*.⁹⁵

Ius gladii – *Dreptul sabiei*.⁹⁶

Ius reformandi – *Dreptul de a reforma*.⁹⁷

În economia studiului nostru se observă că sunt mai multe sintagme cu IUS, decât expresii celebre, aceste sintagme sunt și mai folosite de aceea ele sunt mai numeroase, fiind aplicate în toate ramurile dreptului.

Concluzii

Cuvântul latin **IUS** are foarte multe sensuri și acestea sunt în funcție de contextele în care este prezent. De aceea el este uneori și foarte greu de tradus de cele mai multe ori. Măreția geniului roman este demonstrată pe deplin în justiția sa, sistem care a știut să definească și să reglementeze toate situațiile, toate faptele și obligațiile. Astfel fiecare categorie socială, fiecare situație și fiecare nedreptate avea o normă de drept. De asemenea, dreptul presupunea și o responsabilitate, plastic definită în limba latină cu *vinculum*=lanț, adică ceva care urmează dreptului, strâns legat de acesta.

BIBLIOGRAPHY

Bichicean, Gheorghe, *Drept roman. Instituții. Izvoare. Jurisdicții*, București, Editura C.H. Beck, 2008.

Ciucă, Valerius, M., *Lecții de drept roman*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 1998

Gagé, Jean, *Les classes sociales dans L'Émpire Romain*, Collection, Biblioteque Historique, Éditure Payot, Paris, 1964.

Guțu, Gh., *Dicționar latin-român*, Ediție revăzută și completată, București, Editura Științifică, 1993.

Hanga, Vladimir, *Drept privat roman*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.

*** *Larousse-Dicționar de civilizație romană*, Jean-Claude Fredouille, profesor la Universitatea Paris X-Nanterre, Traducere de Șerban Velescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

Hanga, Vladimir, Bocșan, Mircea, Dan, *Curs de drept privat roman*, Editura Univers Juridic, București, 2006.

Molcuț, Emil, *Drept privat roman*, Editura Univers Juridic, București, 2007.

*** *Proverbe și cugetări latine*, Ediție îngrijită de Vasile D. Diaconu și Maria Marinescu-Himu, București, Editura Albatros, 1976.

Sâmbrian, Teodor, *Principii, instituții și texte celebre în dreptul roman*, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” S. R. L., 1994.

Sâmbrian, Teodor, *Drept roman*, Craiova, Editura Helios, 2001.

Sâmbrian, Teodor, *Instituții de drept roman*, Craiova, Editura Sitech, 2009.

Sâmbrian, Teodor, *Reguli de drept roman, Izvoare, procedură, drepturi reale*, Craiova, Editura Sitech, 2015

Varzari, Elena, Hanganu, Aurelia, Cosmescu, Alexandru, *Limba latină în discursul politic*, Chișinău, F. E. P. Tipografia Centrală, 2010.

⁹³ *Ibidem*, p. 84.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 85.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 84.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 85.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 86.

AN EXAMPLE OF HUMBLENESS AND VIRTUE: METROPOLITAN VENIAMIN COSTACHI, MONK IN SLATINA (1842-1846)

Mirela Beguni

Lecturer, PhD, „Ștefan cel Mare” University of Suceava

Abstract: The article is dedicated to the life and activity of the illustrious Metropolitan Veniamin Costachi of Moldavia between 1842 and 1846, a period when, as a result of his resignation caused by insurmountable conflicts with Prince Mihail Sturdza, the hierarch retired to Slatina Monastery, from where, as a simple monk, he added new contributions to the scholarly and philanthropic activity through which he became one of the most important prelates of the country.

Keywords: Moldavia, Metropolitan Veniamin Costachi, Mihail Sturdza, Slatina Monastery, cultural activity

Intrarea în vigoare a Regulamentului Organic, în anul 1832, a însemnat o schimbare a raporturilor tradiționale dintre Tron și Altar bazate pe simfonia bizantină, conducând la o dominare a Bisericii de către stat, prin extinderea și oficializarea controlului domnitorilor și al dregătorilor lor în problemele eclesiastice și prin restrângerea drastică a participării ierarhilor la treburile obștești¹.

Demersurile domnitorului Mihail Sturdza de aservire a instituției religioase au generat oprobiul venerabilului mitropolit Veniamin Costachi, personaj proeminent al istoriei naționale, care, aflat la conducerea Bisericii Moldovei de aproape jumătate de veac² și având o concepție superioară asupra poziției sale de conducător ecleziastic, a ajuns în conflict insurmontabil cu șeful statului³. Prevăzând subjugarea Bisericii prin acceptarea creării ministerului pentru administrarea averilor bisericești și nemulțumit atât de acțiunile prin care Sturdza urmărea obținerea controlului personal asupra acestor averi, cât și de schimburile oneroase de moșii mănăstirești realizate în dauna Mitropoliei⁴, bătrânul prelat, adânc dezgustat, și-a înaintat demisia⁵ la 18 ianuarie 1842⁶, iar la 29 ianuarie a părăsit pentru totdeauna scaunul ierarhic, retrăgându-se la Mănăstirea Slatina ca simplu monah⁷.

¹ Vezi *Regulamentul Organic al Moldovei*, ediție de Dumitru Vitcu și Gabriel Bădăraș, Editura Junimea, Iași, 2004, pp. 561-563; Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediție de Mihaela Paraschiv, Editura Junimea, Iași, 2001, p. 529.

² Episcop al Hușilor în perioada 1792-1796 și al Romanului între 1796 și 1803, apoi mitropolit al Moldovei pentru aproape patru decenii (1803-1808 și 1812-1842).

³ *Ibidem*, pp. 526, 530, 531; Idem, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediție de Barbu Theodorescu, Editura didactică și pedagogică, București, 1969, p.330; Ilie Gheorghită, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamț, 1946, p. 78

⁴ Vezi Ioan C. Filitti, *Domniile Române sub Regulamentul Organic*, Ediția Academiei Române, București, 1915, pp. 517, 518, 547, 548, 553; Constantin Bobulescu, *Din viața mitropolitului Veniamin Costachi*, Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, Chișinău, 1933, pp. 150, 151; Paul Păltânea, *Viața lui Costache Negri*, Editura Junimea, Iași, 1985, p. 54; Gheorghe Platon, *Bucovina, centru de concentrare românească în revoluția de la 1848*, în *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. V, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005, pp. 84, 93; prefața lui Nicodim Munteanu la Vasile Vasilache, *Iosif Naniescu, strălucit mitropolit al Moldovei*, Mănăstirea Neamț, 1940, p. VII.

⁵ Reprodusă în Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, supl. I, vol. VI (în fra Hurmuzaki, supl. I, vol. VI), coord. D. A. Sturdza, C. Colescu Vartic, București, 1895, pp. 362, 363; Ilie

Având asupra lui toată averea proprie de doar 9 firfirici⁸, Veniamin a plecat la Slatina⁹ – unde a trăit ca exilat până la sfârșitul vieții – la ora 4 însoțit doar de credinciosul său arhidiacon Meletie Istrati, în trăsură închisă aflată sub pază militară, demersurile domnitorului – care a luat atât măsura plecării ierarhului din Iași noaptea, cât și pe cea a interzicerii staționării oamenilor pe străzi în timpul călătoriei lui Veniamin spre Slatina – explicându-se prin faptul că, demisia prelatului fiind un eveniment foarte nepopular, Sturdza se temea de o revoltă împotriva lui¹⁰.

Ca un prisos convenit activității sale arhieresti de o jumătate de veac, prin rezoluția cu false păreri de rău trimisă Adunării obștești la 28 ianuarie 1842¹¹ împreună cu demisia mitropolitului, domnitorul Mihail Sturdza îi acorda acestuia pe viață veniturile Mănăstirii Slatina – cerute de Veniamin „spre a se liniști în puținele zile ce-i va ierta Dumnezeu a fi între cei vii pe pământ” –, și recunoștea „grelele întâmplări ale patriei, pe care le-a întâmpinat cu înțelepciune și patrioticească râvnă”, ca și „fiasca evlavie și iubirea insuflă de îmbunătățirea faptelor sale”. Trist omagiu!

Cu deplină umilință, cel mai venerat prelat al Moldovei s-a mutat din palatul mitropolitan în mijlocul munților, ca un simplu călugăr, și s-a pus sub ascultarea ucenicului său, Meletie Istrati, dând astfel tuturor oamenilor un admirabil și uimitor exemplu de modestie și de trăire evanghelică¹².

Nicolae Istrati, fratele celui care îl însoțise pe Veniamin la Slatina, consemna faptul că nici la mănăstire Veniamin nu a fost uitat de popor, care venea în adevărate pelerinaje pentru a-l vedea, că, la fel ca atunci când era mitropolit, le oferea nevoiașilor bani sau chiar propriile veșminte, precum și că își împărțea timpul între rugăciuni și traduceri¹³.

Despre viețuirea la Slatina și despre menirea proprie scria proin mitropolitul Veniamin însuși că, întrucât schimbarea poziției sale sociale, prin demisie, nu îl absolvă de datoria grijilor păstorești, dorește ca până la moarte să se consacre binelui Bisericii și

Gheorghită, în *op. cit.*, pp. 236-238 și Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888, pp. 57, 58.

⁶ Vezi cauzele demisiei în Mirela Beguni, *Veniamin Costachi. Les causes de la démission de l'année 1842*, în "The Scientific Journal of Humanistic Studies", an. 10, no. 18, mar. 2018, pp. 105-111.

⁷ Nicolae Istrati, *Veniamin, mitropolit al Moldaviei*, în „Calendar pentru români pe anul 1851”, an. X, p. 25; Ilie Gheorghită, *op. cit.*, pp. 73, 83. La doar câteva zile de la demisia și plecarea lui Veniamin la Slatina, Mihail Sturdza a cerut Adunării ca pe viitor Epitropia școlilor și cea a casei milelor să fie compuse numai din laici, iar Seminarul să țină de Epitropia școlilor, sub pretextul că aceste atribuții, ce-i aparținuseră până atunci mitropolitului, nu-i lăsau „timpul absolut necesar spre a se îndeletnici cu îndatoririle sale sufletești”. De asemenea, tot în februarie, Sturdza i-a scris consulului rus despre „gravele inconveniente” rezultate din prezența mitropolitului în epitropiile tuturor caselor de binefacere, fapt pe care îl considera „în puțină armonie cu caracterul spiritual al unui arhiepiscop” (I. C. Filitti, *op. cit.*, pp. 518, 534; *Hurmuzaki*, supl. I, vol. VI, pp. 369, 397).

⁸ Cf. Vasile Vasilache, *Mitropolitul Veniamin Costachi. La o sută de ani de la moartea sa*, în „Biserica Ortodoxă Română” (infra B.O.R.), an. LXIV, nr. 10-12, 1946, p. 508.

⁹ Detalii despre acest eveniment în Mirela Beguni, *A sad moment in the history of Moldavia: the retirement of Veniamin Costachi from the Metropolitan Chair (1842)*, în *Paths of Communication in Postmodernity*, ed. Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mircea Buda, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2020, pp. 70-76.

¹⁰ Nicolae Istrati în *op. cit.*, p. 25; Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 518; Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre*, tom. II, Tipografia Institutul Albinei, Iași, 1857, pp. 205, 206.

¹¹ Reprodușă în *Hurmuzaki*, supl. I, vol. VI, p. 364 și în Ilie Gheorghită, *op. cit.*, pp. 212-213. Că regretele lui Sturdza erau pur formale o arată el însuși, într-o scrisoare adresată lui Kisseleff la 5 noiembrie 1842, în care, plângându-se de încercările făcute de Nicolae Canta împreună cu consulul rus Kotzebue pentru readucerea la Mitropolie a lui Veniamin, afirma că „se convinsese că nu era alt remediu al unui rău intolerabil, dar necesar, decât decăderea mitropolitului” și că „se ocupase de a o pregăti, când hazardul, servindu-i intențiile, a adus demisia lui spontană” (vezi *Hurmuzaki*, supl. I, vol. VI, p. 422).

¹² Constantin Erbiceanu, *Despre viața și activitatea mitropolitului Veniamin Costache ca mitropolit al Moldovei*, Imprimeria statului, București, 1888, pp. 8, 32.

¹³ Nicolae Istrati, *op. cit.*, p. 25.

mântuirii neamului, din care pricină nici după retragerea „în locul singurătății” sale nu a pregetat să lucreze prin toate mijloacele posibile, ca și prin traducerea de cărți¹⁴.

Că așa stăteau lucrurile o arăta și Ion Istrate din Rotopănești, a cărui mărturie, făcută în urma unei vizite la Slatina, a fost publicată în „Gazeta de Transilvania” nr. 23, din 8 iunie 1842¹⁵, fapt ce atestă imensa popularitate de care Veniamin se bucura, căci, chiar și ca simplu monah, întregul neam românesc era interesat să afle vești despre el.

Mai mult, o cerere adresată de Veniamin lui Mihail Sturdza, la 8 decembrie 1844, stă mărturie a faptului că fostul mitropolit intenționa să construiască, din veniturile Slatinei, un spital pentru bolnavii din Fălțiceni și că punerea în aplicare a proiectului ar fi reprezentat o „nespusă mângâiere” pentru milostivul prelat. Din nefericire, întârzierea de peste un an a încuviințării domnitorului – chiar dacă în aceasta șeful statului elogia activitatea caritativă și „frumoasa cugetare filantropică” de care Veniamin a dat întotdeauna dovadă –, alături de impedimentele survenite ulterior, au făcut ca spitalul să nu se realizeze¹⁶.

Tot la Slatina, Veniamin a tradus *Îndeletnicire despre buna murire* a eruditului Evghenie Vulgaris¹⁷, în a cărei prefață către cititori¹⁸ scria, despre lume și viață, că „amândouă sunt întru fericirile lor pline de dureri, întru dulcele lor pline de amărăciuni, întru strălucirile lor pline de deșertăciuni”, mărturisire sinceră, prin prisma propriei existențe, a celui bătrân, înțelept și greu încercat, care se pregătea de mutarea într-o altă lume. Sentimente similare exprima fostul mitropolit și într-o creație lirică personală, cunoscută ca *Tânguirea lui Veniamin* și datând din aceeași etapă a vieții sale, ale cărei strofe, „puse pe notele psaltichiei glasul al V-lea”¹⁹, trădau marea tristețe a autorului lor.

După retragerea mitropolitului Veniamin, pentru a pregăti nestânjenit legea prin care-și supunea averile ecleziastice propriului control²⁰ și prin care suprima „poziția cea cu totul aparte a Bisericii, ce făcea din ea un stat în statul Moldovei, nesupus la nici un fel de control din partea organelor cârmuirii”²¹, Mihail Sturdza a menținut scaunul mitropolitan vacant vreme de doi ani, timp în care treburile acestei instituții au fost încredințate lui Filaret Beldiman Apamias, numit locotenent sau vicar, cu un comitet duhovnicesc ce avea titlul de Dicasterie²².

Tot în anul 1844, fostul mitropolit, a cărui autoritate spirituală și morală în Principat rămăsese neștirbită, a tipărit la Neamț, cu ajutorul și cu cheltuiala mănăstirii, *Pidalionul sau*

¹⁴ Prefața la *Piatra scandelei*, Iași, 1844, reprodusă în Ilie Gheorghiiță, *op. cit.*, pp. 211-212.

¹⁵ La 21 mai 1842, Ion Istrate nota: „Publicul ce cunoaște virtuțile preabunului părinte mitropolit Veniamin va avea plăcerea să afle cum că nici retragerea între acei munți, nici împrejurările sale [...] nu pot birui dragostea sădită în el spre binele obștesc. Din toate părțile aleargă în mare număr acolo, în pustietate, săraca omenire, întrucât munții aceia, ce altădată erau înfiorare, acum se prefăcurează în «lăcașul facerii de bine». Multe lacrimi de recunoștință am văzut strecurându-se pe sub poalele brazilor ce înconjură locuința acestui mare bărbat; dar nu uităm că erau și lacrimi amare asupra fariseilor și cărturarilor (care-l alungaseră din scaun = n.ns.). Zilele, una după alta, omul acesta le întrebuințează întru a mângâia și a ușura nenorocirile sărmanului, văduvei, și întru cultura limbii române. La vârsta sa cea înaintată, cu toate neîndemânările, greutatea și slăbiciunile bătrâneților, ceasuri întregi de muncă nu-l obosesc”.

¹⁶ T. G. Bulat, *Biserica Moldovei și așezămintele spitalicești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în B.O.R., an. XC, nr. 11-12, 1972, pp. 1228-1230.

¹⁷ Tipărită la Iași, în anul 1845.

¹⁸ Reprodusă în Ilie Gheorghiiță, *op. cit.*, pp. 216-225.

¹⁹ Reprodusă în *Ibidem...*, pp. 233, 234; Gheorghe Ciobanu, *Muzica bisericească la români*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XC, nr. 1-2, 1972, p. 181, 182.

²⁰ Această lege a fost votată în martie 1844, conform proiectului domnitorului. În Muntenia, o lege similară fusese votată încă din 1840 și, cu toate că și mitropolitului Veniamin îi fusese propusă o variantă, el nu a acceptat-o.

²¹ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, ediția a III-a (de I. Vlădescu), vol. XI, Editura „Cartea românească”, București, 1930, p. 184.

²² Manolachi Drăghici, *op. cit.*, tom. II, p. 206.

*Cârma corabiei înțelese a catoliceștei și apostoleștei biserici a ortodoxilor*²³ – în a cărei prefăță²⁴, istorisind unele dintre faptele și aspirațiile sale ca ierarh, scria că „a lucrat cu ținere parte pentru a lumina clerul și a-l ridica în fața poporului, [...] parte pentru a zidi și a curăți casa Domnului, [...] parte s-a îndeletnicit cu organizația și reforma dicasteriilor bisericești, dorind ca din Sion să iasă legea”.

Sionul fiind locul sfânt al lui Dumnezeu, tipărirea cărții cu legi divine nu avea, oare, legătură cu faptele necanonice al căror protagonist fusese de curând, dorind, poate, ca astfel să le arate contemporanilor lui, clerici și laici, calea dreaptă, atât pentru trecut, cât și pentru viitor? Astfel, adresându-se arhierilor, le cerea să primescă și să se povățuiască de această „cârmă canonică” și le amintea că legile bisericii „duc la viață păzindu-se și aduc moartea călcându-se”, apoi le expunea românilor crezul său: „Dacă fiecare dintre noi va face tot ceea ce poate spre binele bisericii, patriei, omenirii, nu va pieri cetatea noastră”.

În același an, conștient atât de înălțimea misiunii de conducător spiritual ce-i fusese încredințată prin „înalta pronie”, cât și de viața de frământare și de trudă pentru binele neamului său, dar și de apropierea adevăratei judecăți, bătrânul ierarh îndrăznește, cu dreptate, să susțină în fața oamenilor ceea ce „ochiul neadormit și a toate văzător” știa: „Nu am pregetat a aplica toate dorințele inimii și a întrebuința mijloacele ce au stat întru a mea putere, sânguindu-mă nu ca năimitul, nici ca cel ce sare pe aiurea, ci ca păstorul duios, a ajunge la scopul sfințitei dregătorii la care a fost plăcut preabunului ceresc păstor a mă chema”²⁵. Totodată, Veniamin le mărturisea moldovenilor că în întreaga viață și carieră ierarhică nu a dorit vreodată lauda oamenilor și nici nu a vrut să fie o greutate pentru nimeni, ci, cu inimă bună față de toți, asemenea doiciei care își strânge fiii la piept, a căutat să le dea nu doar Evanghelia lui Dumnezeu, ci și propriul său suflet²⁶.

Ajuns simplu călugăr la Slatina, fostul mitropolit s-a interesat până la sfârșitul vieții de Seminarul de la Socola, ctitoria lui iubită, pentru a cărei bibliotecă a trimis, la 9 iulie 1844, 30 de exemplare din recent tipărită *Piatră a scandelei* – o lucrare ce trata diferențele dogmatice dintre ortodoxie și catolicism –, precum și două dintre cele trei medalii bătute în 1840, când, prin decret domnesc, Seminarul a fost numit Veniamin²⁷. De asemenea, cunoscând importanța unei corespunzătoare susțineri materiale a studiilor, a luptat și pentru suplimentarea veniturilor Seminarului, iar eforturile i-au fost răsplătite prin confirmarea, printr-un hrisov al lui Mihail Sturdza, a veșnicei proprietăți a școlii preoțești asupra schiturilor Rafail și Duca, cu toate averile lor²⁸.

În plus, Veniamin a lăsat instituției clericale, prin testamentul din 1844²⁹, toate manuscrisele sale, iar prin codicil a dat opt sute de galbeni Casei școlilor publice, din a căror dobândă urmau să fie oferite anual premii autorilor celor mai bune compuneri în limba română, mai ales pe teme de istorie națională, sau, când unii ar fi refuzat să primească „micul

²³ Tradusă de Veniamin însuși în 1842, cartea cuprindea toate canoanele sfinților apostoli, ale sinoadelor ecumenice, locale și ale sfinților părinți, după colecția alcătuită în 1793 de monahii Agapie și Nicodim Aghioritul (Ștefan Berechet, *Biserica, ctitoră a vechii legislații*, în B.O.R., an. LXIII, nr. 5-6, 1945, pp. 234-236; Ioan Ivan, *Pidalion. Manuscris din biblioteca Mănăstirii Neamț*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei” (infra M.M.S.), an. LII, nr. 1-2, 1976, pp. 163-165).

²⁴ Reprodusă în Ilie Gheorghită, *op. cit.*, pp. 214-216.

²⁵ Prefața lui Veniamin la *Piatra scandelei*, o mărturisire similară făcând și în prefața *Didahiilor* lui Ilie Miniati (reprodusă în Ilie Gheorghită, *op. cit.*, pp. 201-203).

²⁶ Precuvântarea la *Îndeletnicire despre buna murire*, reprodusă în *Ibidem*, pp. 216-225.

²⁷ *Ibidem*, p. 251.

²⁸ Theodor Codrescu, *Uricarul*, vol. III, ediția a II-a, Tipografia Buciumului Român, Iași, 1892, pp. 43-45; Scarlat Porcescu, *Strămutarea osemintelor mitropolitului Veniamin Costachi de la Mănăstirea Slatina la Catedrala mitropolitană din Iași – decembrie 1886*, în B.O.R., an. LXII, nr. 6, 1986, p. 97.

²⁹ Reprodus integral, cu codicilul, în Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 58-65, în Ilie Gheorghită, *op. cit.*, pp. 238-250 și în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XI, nr. 5, 1887, pp. 393-409.

acesta tribut”, urmau să se publice asemenea compuneri, spre a fi împărțite gratuit elevilor premianți la istorie ai Academiei³⁰.

De asemenea, atât în ultimii săi ani ca mitropolit, cât și ca monah luminat și iubitor de neam retras la Slatina, Veniamin a continuat să susțină financiar educarea tinerilor talentați³¹, o epistolă din anul 1841 a lui Neofit Scriban către fratele său, Vasile, informând că ierarhul îl ajuta cu bani pe acesta din urmă – 40 de galbeni pe an – spre a-și termina studiile de teologie la Kiev (în 1842) unde fusese trimis cu o bursă obținută de mitropolit la Academia duhovnicească³².

Foarte harnic și zelos chiar și în ultimul an al vieții, la 27 noiembrie 1845, Veniamin a început traducerea tomului I al tâlcuirii lui Teofilact al Bulgariei la *Trimiterile cele patrusprăzece ale slăvitului și prea lăudatului Apostol Pavel*, pe care a terminat-o la 22 februarie 1846, apoi, în următoarele trei luni a tâlmăcit tomului al doilea și, în mai puțin de cinci luni, pe al treilea, toate de peste 700 de pagini³³.

Nici în testamentul alcătuit la Slatina și început, asemenea unei rugăciuni, cu invocarea Sfintei Treimi, marele ierarh nu și-a uitat conaționalii și țara, pentru care „striga din adâncul inimii” către Dumnezeu, ca să-și reverse îndurarea și să vegheze mereu ca să sporească dragostea între oameni și să înflorească creștinătatea, spre mântuirea tuturor și spre lauda divinității.

Deși lăsase Mitropolia și se dedicase viețuirii ca simplu monah, grija față de unele dintre ctitoriile sale nu l-a părăsit niciodată, menționându-le în testamentul său „nu pentru lauda omenească”, ci pentru „a ruga cu cea mai vie simțire” ca toate lucrurile neîmplinite din biserică, seminarii și școli publice să fie desăvârșite și îndeplinite de către urmași, precizând că aceasta este dorința sufletului său și trebuie să fie și a oricărui fiu adevărat al patriei. De asemenea, el amintea de traducerile realizate, de ridicarea „din pulberea ruinelor a așezămintelor învățaturii publice la anul 1828” și de întemeierea Seminarului – pentru care „s-a sânguit în tot chipul”, împotriva voinței „unora dintre puternicii vremii, ce cerceau a sta împotriva” –, terminând fragmentul autobiografic al testamentului său cu o mărturisire: „Asupra valurilor vieții mele trebuința cere să păstrez o desăvârșită tăcere, pentru că multe pricini din acestea sunt cu anevoie de spus, multe nu se pot spune, și multe nu voiesc nici a le pomeni însumi [...] Tot ce mi-a stat în putință am făcut, și cu sfatul, și cu fapta, ca să sporesc, și sufletește și materialnicește, înflorirea sfintei biserici și a patriei. Și, pentru unele minute în care, poate, am fost îndoit dinaintea puterniciei sau a ademenirilor, însuși Domnul știe cu câtă căință și înfrânare petrec anii aceștia din urmă ai păcătoasei mele vieți”³⁴.

Despre fragmentul menționat, Nicolae Iorga scria, concis și tulburător, că, într-adevăr, viața „bătrânului schivnic” a fost așa cum o vedea el însuși pe pragul morții și că în această

³⁰ Vezi și Lidia Gavrilescu, Tamara Grosu, Gabriela Manolache, Clemansa Popa, *Cărți în istorie. Date privind istoria bibliotecii Seminarului „Veniamin Costachi” din Iași (1803-1948)*, în „Teologie și viață”, an. V, nr.7-9, 1995, pp. 96-98.

³¹ Astfel, prin testament, Veniamin a lăsat engolpionul primit de la țarul Nicolae Pavlovici în scopul susținerii studiilor lui Veniamin Cananău, ultimul său fiu duhovnicesc, la Academia de teologie din Atena, spre a fi „dascăl și propovăduitor evanghelic”.

³² O destul de întinsă corespondență între Veniamin și mitropolitul Filaret al Kievului a fost generată de trimiterea lui Vasile Scriban la studii în Kiev (vezi Ioan Bianu, G. Nicolaisa, *Catalogul manuscriptelor românești*, tom. III, Institutul de arte grafice și editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1931, p. 355; Ilie Gheorghită, *Grija deosebită a Mitropolitului Veniamin Costachi pentru ridicarea nivelului cultural al clerului. Considerații în jurul unei scrisori inedite*, în M.M.S., an XLVII, nr. 9-12, 1971, pp. 646-649, 655-659).

³³ Manuscrisul, vădind mai multe mâini, atestă faptul că Veniamin a avut câteva persoane care l-au ajutat la transcriere, cunoscuți fiind Meletie Istrati, ieromonahul Calinic, eclesiarhul Slatinei, Gheorghe Hasnaș, secretarul lui Veniamin și ieromonahul Veniamin Andreescu, casnic al mitropolitului timp de trei decenii.

³⁴ Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 58-65, și în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XI, nr. 5, 1887, pp. 395-409.

ultimă spovedanie făcută înaintea oamenilor el nu își ascundea defectele, iar însușirile pe care și le recunoștea, le-a avut³⁵.

În pofida constituției sănătoase, din pricina greutăților din ultimii ani ai vieții, a severului trai pusnicesc și a climei aspre de munte, viața pământească a marelui om s-a încheiat cu două zile înainte de împlinirea vârstei de 78 de ani, la 18 decembrie 1846, în brațele aceluiși arhidiacon credincios care îl însoțise pe drumul spre Slatina și pe care îl făcuse egumen al mănăstirii³⁶. O însemnare pe un *Apostol* din 1851 a schimonahului Vasile, fostul cămăraș al lui Veniamin, preciza și că acesta s-a mutat din viața vremelnică într-o zi de miercuri, la 5 dimineață³⁷, iar poetul Costache Conachi nota că toată averea găsită asupra lui era de doar trei firfirici, alături de o mulțime de cărți bisericești și de traduceri proprii. De asemenea, Conachi, sensibilizat de covârșitoarea impresie produsă de moartea ierarhului, menționa că „plânsetele și vaietele săracilor au fost atâta, încât spun că piatră de inimă să fi fost, s-ar fi muiat”, ca și faptul că până și jidovii săraci au năvălit în biserică și i-au sărutat nășălia³⁸.

Înmormântarea păstorului sufletească, al cărui prestigiu în Biserica română a rămas neegalat³⁹, a fost, după cum a cerut el însuși atât verbal, cât și în codicilul adăugat la 20 martie 1844, la fel de smerită ca întreaga lui viață, „numai cu părinții din mănăstire, dinafară de sfânta biserică, fără arhieriei, simplu și fără zadarnici pompe și cheltuieli”. Despre aceasta, un *Pomelnic* de la Slatina preciza că „s-a îngropat afară la fereastră, la strana dreaptă⁴⁰, precum singur a hotărât, fiind în viață⁴¹, în vederea suportării costurilor, Veniamin lăsându-i lui Meletie Istrati singurul bun pe care-l mai avea, ceasornicul „de sân”⁴².

Pentru simplitatea ultimilor ani din viață⁴³ și a ritualului funerar stă mărturie și un tablou pictat în 1847, care îl reprezintă pe Veniamin pe catafalc, în mărime naturală, îmbrăcat în mantie neagră monahală, cu mâinile și o Evanghelie pe piept, cu potcap pe cap și cu jumătatea inferioară a corpului acoperită cu o pânză gălbuie cu cruci negre, întregul ansamblu denotând o mare austeritate⁴⁴. Astfel, în discreție și modestie, trecea în veșnicie una dintre cele mai strălucitoare făclii ale Bisericii Moldovei!

Analizându-i viața și activitatea, academicianul Andrei Vizanti, concluziona: „Ilustrul strănepot al lui Boldur apărea ca un soare luminos în mijlocul întunericului, ca un geniu salvator în mijlocul durerilor unui popor în agonie, pentru a cărui aducere la viață el a asudat și a suferit pentru toți, a alergat pretutindeni, și numai pentru binele tuturor, s-a expus la sacrificii nenumărate, ba chiar și la ura străinilor și la goana domnilor, fiind constrâns în mai

³⁵ Nicolae Iorga, *Istoria literaturii...*, vol. II, p. 331.

³⁶ Nicolae Istrati, *op.cit.*, pp. 25, 26.

³⁷ Ilie Gheorghită, *Un veac...*, p. 86.

³⁸ Ioan Bianu, *Catalogul manuscriselor românești*, tom. I, Institutul de arte grafice Carol Göbl, București, 1907, p. 313.

³⁹ Dumitru Murărașu, *Istoria literaturii române*, ediția a II-a, Editura „Cartea românească”, București, 1941, pp. 163, 164.

⁴⁰ Nicolae Istrati menționa, câțiva ani mai târziu, că a fost îngropat „sub peretele bisericii”, în partea de sud, și că „o candelă nestinsă de atunci luminează peste mormântul său, dar numele lui Veniamin va lumina în istorie și în inimile credincioșilor compatrioți” (Nicolae Istrati, *op. cit.*, p. 26).

⁴¹ Constantin Turcu, *Știri noi despre Mănăstirea Slatina și despre Mitropolitul Veniamin Costachi*, în M.M.S., an. XL, nr. 3-4, 1964, p. 153.

⁴² Este vorba despre un ceasornic elvețian din aur cu seria 9552, având reprodus pe capac portretul emailat al mitropolitului, pe care Meletie i l-a dat nepotului de frate al ierarhului, Iancu, fiul lui Șerban Negel, căci cheltuielile de înmormântare au fost suportate de Mănăstirea Slatina (Al. Kostachi, *Despre ultimul „ceasornic de sân” al mitropolitului Veniamin Kostachi*, în M.M.S., an. XLIV, nr. 3-4, 1968, pp. 228, 229).

⁴³ La Slatina, Veniamin îmbrăcase schima cea mare, optând, astfel, pentru o aspră trăire pustnicească, din care cauză a fost înmormântat ca simplu monah (Ilie Gheorghită, *Un veac...*, pp. 87, 236; Constantin Erbiceanu, *Despre viața...*, p. 30).

⁴⁴ Reprodus în Ilie Gheorghită, *Un veac...*, p. 88.

multe rânduri a părăsi toiaagul arhipăstoresc și a rătăci în pribegire, purtând cu sine dorul și iubirea patriei. Tocmai pentru aceea Veniamin este și va fi mare în eternitate”⁴⁵.

BIBLIOGRAPHY

Beguni, Mirela, *A sad moment in the history of Moldavia: the retirement of Veniamin Costachi from the Metropolitan Chair (1842)*, în *Paths of Communication in Postmodernity*, ed. Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mircea Buda, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2020, pp. 70-76.

Eadem, *Veniamin Costachi. Les causes de la démission de l'année 1842*, în "The Scientific Journal of Humanistic Studies", an. 10, no. 18, mar. 2018, pp. 105-111.

Berechet, Ștefan, *Biserica, ctitoră a vechii legislații*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXIII, nr. 5-6, 1945, pp. 221-241.

Bianu, Ioan, *Catalogul manuscriptelor românești*, tom. I, Institutul de arte grafice Carol Göbl, București, 1907.

Bianu, Ioan, Nicolaisa, G., *Catalogul manuscriptelor românești*, tom. III, Institutul de arte grafice și editura „Scrișul românesc”, Craiova, 1931.

Bobulescu, C<onstantin>, *Din viața mitropolitului Veniamin Costachi*, Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia, Chișinău, 1933.

Bulat, T. G., *Biserica Moldovei și așezămintele spitalicești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XC, nr. 11-12, 1972, pp. 1227-1237.

Ciobanu, Gheorghe, *Muzica bisericească la români*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XC, nr. 1-2, 1972, pp. 162-195.

Codrescu, Theodor, *Uricarul*, vol. III, ediția a II-a, Tipografia Buciumului Român, Iași, 1892.

Drăghici, Manolachi, *Istoriea Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre*, tom. II, Tipografia Institutul Albinei, Iași, 1857.

Erbiceanu, Constantin, *Despre viața și activitatea mitropolitului Veniamin Costache ca mitropolit al Moldovei*, Imprimeria statului, București, 1888.

Idem, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888.

Filitti, Ioan C., *Domniile Române sub Regulamentul Organic*, Ediția Academiei Române, București, 1915.

Gavrilescu, Lidia, Grosu, Tamara, Manolache, Gabriela, Popa, Clemansa, *Cărți în istorie. Date privind istoria bibliotecii Seminarului „Veniamin Costachi” din Iași (1803-1948)*, în „Teologie și viață”, an. V, nr. 7-9, 1995, pp. 96-101.

Gheorghiuță, Ilie, *Grija deosebită a Mitropolitului Veniamin Costachi pentru ridicarea nivelului cultural al clerului. Considerații în jurul unei scrisori inedite*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XLVII, nr. 9-12, 1971, pp. 645-659.

Idem, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamț, 1946.

Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor*, supl. I, vol. VI, coord. D. A. Sturdza, C. Colescu Vartic, București, 1895.

Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediție de Mihaela Paraschiv, Editura Junimea, Iași, 2001.

⁴⁵ Andrei Vizanti, *Veniamin Costachi, mitropolit al Moldovei și Sucevei. Epoca, viața și operele sale*, Tipografia Buciumului Român, Iași, 1881, p. 94.

Idem, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediție de Barbu Theodorescu, Editura didactică și pedagogică, București, 1969.

Istrati, Nicolae, *Veniamin, mitropolit al Moldaviei*, în „Calendar pentru români pe anul 1851”, an. X, pp. 15-26.

Ivan, Ioan, *Pidalion. Manuscris din biblioteca Mănăstirii Neamț*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. LII, nr. 1-2, 1976, pp. 163-165.

Kostachi, Al. *Despre ultimul „ceasornic de sân” al mitropolitului Veniamin Costachi*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XLIV, nr. 3-4, 1968, pp. 227-229.

Murărașu, Dumitru, *Istoria literaturii române*, ediția a II-a, Editura „Cartea românească”, București, 1941.

Păltănea, Paul, *Viața lui Costache Negri*, Editura Junimea, Iași, 1985.

Platon, Gheorghe, *Bucovina, centru de concentrare românească în revoluția de la 1848*, în *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. V, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005.

Porcescu, Scarlat, *Strămutarea osemintelor mitropolitului Veniamin Costachi de la Mănăstirea Slatina la Catedrala mitropolitană din Iași – decembrie 1886*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXII, nr. 6, 1986, pp. 95-100.

Turcu, Constantin, *Știri noi despre Mănăstirea Slatina și despre Mitropolitul Veniamin Costachi*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XL, nr. 3-4, 1964, pp. 152-155.

Vasilache, Vasile, *Iosif Naniescu, strălucit mitropolit al Moldovei*, Mănăstirea Neamț, 1940.

Idem, *Mitropolitul Veniamin Costachi. La o sută de ani de la moartea sa*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXIV, nr. 10-12, 1946, pp. 492-509.

Vitcu, Dumitru, Bădărău, Gabriel (editori), *Regulamentul Organic al Moldovei*, Editura Junimea, Iași, 2004.

Vizanti, Andrei, *Veniamin Costachi, mitropolit al Moldovei și Sucevei. Epoca, viața și operele sale*, Tipografia Buciumului Român, Iași, 1881.

Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia traiană*, ediția a III-a (de I. Vlădescu), vol. XI, Editura „Cartea românească”, București, 1930.

INTERNET AND TRANSFORMATION OF POLITICAL COMMUNICATION

Arthur Mihăilă

Lecturer, PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: For about a decade politicians and political activists are using the Internet and digital media for political communication. The social platforms facilitates the fast access to information and instant communication inside the virtual communities and networks. A large part of campaigning in any election has moved to new media platforms. Social media erodes the information monopoly of the "old" media and sometimes journals and television news channels become irrelevant. Some authors are blaming social media also for disinformation, fake news, the spread of populist and xenophobic ideas, and the destabilization of political communication systems and political institutions. The progressive left is calling for censorship of inflammatory speech and attacks on immigrants, racial, ethnic, and sexual minorities. This paper examines all those tendencies and the influence of digital media on political communication.

Keywords: Political Communication, Digital Media, Internet, Democracy, Election campaigns.

Apariția Internetului a generat o serie de transformări radicale în domeniul comunicării de masă, schimbând pentru totdeauna și caracteristicile comunicării politice. Înainte ca Internetul să fie folosit pe scară largă de către cetățeni, comunicarea politică era în mare parte unilaterală. Politicienii își transmiteau mesajul prin intermediul mass-mediei tradiționale: ziare, radio, televiziune sau afișe electorale. Feedback-ul la mesajele lansate provenea doar prin intermediul sondajelor de opinie care se făceau periodic. Reacțiile cetățenilor constau în scrisori trimise autorităților sau câteodată în proteste de stradă. În ambele cazuri aceste reacții aveau un efect întârziat. Scrisorile ajungeau în câteva zile la birourile politicianilor iar prelucrarea lor dura uneori săptămâni. Protestele aveau un ecou limitat la comunitatea politică ce le organiza, dacă nu erau popularizate de mass-media. Uneori, corporațiile de mass-media ajungeau la un acord cu puterea și nu reflectau corect mesajele protestatarilor sau le treceau cu vederea. Mesajele transmise unilateral prin intermediul mass-mediei tradiționale aveau de cele mai multe ori caracter monolitic, fiind elaborate de birourile de presă ale instituțiilor oficiale și ale partidului. Scurgerile de informații dăunătoare administrației aveau loc rar și surveau în contextul rivalității dintre diversele grupuri care se aflau la putere.

Fenomenul cel mai îngrijorător cu privire la mass-media tradițională este cel al concentrării sale și a controlului majorității mijloacelor mass-media de către câteva conglomerate sau persoane la sfârșitul secolului XX. *The Economist* relatează într-un editorial că atunci când a ajuns la putere, în 1994 și apoi între 2001-2006, Silvio Berlusconi controla majoritatea canalelor private de televiziune și trei televiziuni de stat având astfel puterea de a influența 90% dintre canalele italiene de televiziune¹. Rupert Murdoch deține în momentul de față mai mult de 100 de ziare și reviste în format pe hârtie sau digital în Australia, controlând

¹ . *Berlusconi in a box. Controversy over a law to avert conflicts of interest* în *The Economist*. Europe, 16.09.2006 consultat la <https://www.economist.com/europe/2006/09/14/berlusconi-in-a-box> în data de 04.12.2021.

aproximativ 65% dintre publicațiile din această țară². El deține și un mare număr de publicații din Marea Britanie și S.U.A. precum și câteva posturi de televiziune, printre care și Fox News din S.U.A., postul TV care l-a susținut pe Donald Trump în campania electorală din 2016, având un rol hotărâtor pentru alegerea sa. O influență asemănătoare asupra mass-mediei tradiționale o au în Mexic Carlos Slim, în Franța conglomeratul Vivendi, în Brazilia conglomeratul Globo, în Suedia conglomeratul Bonnier, deținut de familia cu același nume, în Spania conglomeratul Telefónica, etc. Datorită controlului asupra majorității ziarelor, posturilor de televiziune și posturilor de radio, conglomeratele media dețineau la sfârșitul secolului XX și monopolul informațiilor din aproape fiecare țară, exercitând o imensă influență politică și alterând funcționarea democrației și a procesului electoral³.

Internetul și platformele sociale au schimbat caracterul monopolist și unilateral al comunicării politice influențând și metodele de marketing electoral folosite de politicieni. Platformele sociale au făcut posibilă exprimarea directă a opiniilor și doleanțelor electoratului care erau până atunci un zgomot de fundal neglijat de politicieni. Cei care aveau acces la internet au putut comunica între ei, au format grupuri cu preferințe politice similare și au putut adresa mesaje deschise politicienilor. Aceste mesaje puteau fi văzute și de restul cetățenilor care adăugau propriile opinii pentru a susține sau critica poziția celui care a postat mesajul inițial. Astfel platformele sociale s-au transformat în forumuri de dezbatere politică, stimulând în special participarea politică a tinerilor, care erau mai familiarizați cu Internetul și erau prezenți într-o proporție mai mare în mediul online.

Prezența populației tinere în dezbaterile politice virtuale ridică pentru politicieni probleme noi. În general tinerii nu sunt interesați de politică în aceeași măsură ca și persoanele mature, chiar dacă participă într-o proporție mai mare la activități de protest politic. Multe dintre protestele de acest tip au obiective generoase – protejarea mediului înconjurător, apărarea drepturilor minorităților sexuale sau etnice, lupta împotriva corupției sau promovarea unor politici de stânga destinate îmbunătățirii calității vieții pentru unele categorii sociale defavorizate. Participarea la protestele tradiționale era condiționată de mijloacele financiare necesare pentru deplasarea la fața locului și de celelalte cheltuieli care apăreau atunci când protestul dura mai mult de o zi. Spre deosebire de protestele clasice, cele din mediul virtual nu necesită astfel de cheltuieli, făcând posibilă participarea unui număr mai mare de oameni. Acest fapt a dus la creșterea activismului politic în rândurile tinerilor. Pentru a captura și acest segment din electorat politicienii au trebuit să își modifice mesajul electoral în mediul online abordând teme atrăgătoare pentru acest segment de electorat. Noua generație este în general mai radicală și doritoare de reforme mai profunde. Fenomenul "woke" și ideologia progresistă, prezente în rândurile tinerilor activi online au făcut ca politicienii și partidele politice să preia aceste teme care le asigurau voturi sigure ce nu necesitau, de multe ori, și reforme economice, care sunt mai dificil de realizat, ci numai o revoluție a limbajului, formularea unor obiective vagi pe termen lung și transformări ale ideologiei de partid.

Internetul a provocat un cutremur în mass-media tradițională. Editarea pe hârtie a unor periodice era costisitoare așa că până atunci majoritatea ziarelor erau deținute de persoane bogate sau de trusturi de presă. Publicarea unor informații în mediul online era atât de ieftină încât oricine își putea permite să scoată un ziar în format electronic sau să înființeze un site sau un blog pe care să îl folosească în scopul diseminării de informații iar consultarea acestor

². Campbell, David, *How large is Rupert Murdoch's reach through News Corp in Australian media, old and new?*, 02.05.2021, consultat la <https://www.abc.net.au/news/2021-04-14/fact-file-rupert-murdoch-media-reach-in-australia/100056660> în data de 04.12.2021.

³. Vezi pentru o analiză detaliată a modului în care este controlată mass media în fiecare țară Eli Noam (ed), *Who Owns the World's Media? Media Concentration and Ownership around the World*, Oxford: Oxford University Press, 2016.

pagini era gratuită. Ziarele de tiraj mare erau nevoite să publice informații destinate unui public larg pe când site-urile de pe internet se puteau specializa oferind și informații de nișă. În timp Internetul a ajuns să elimine majoritatea publicațiilor pe hârtie, care nu mai erau cumpărate în numărul necesar pentru a fi rentabile. Multe dintre ziare au fost nevoite să renunțe la tirajul fizic migrând pe Internet. Mediul virtual era însă mult diferit de cel tradițional, fapt care a determinat și o metamorfoză a temelor abordate de ziare. Veniturile site-urilor erau obținute doar din publicitate, iar în locul tirajului unitatea de măsură a devenit numărul de accesări ale articolelor de ziar. Pentru a obține accesări, site-urile de amatori publicau deseori informații neverificate sau senzaționale. Metoda clasică de verificare a informațiilor folosită de ziare făcea ca deseori ele să rămână în urma site-urilor de amatori și astfel să piardă accesările pentru știrile noi (breaking news). Pentru a rezista în acest mediu cele mai multe ziare au fost nevoite să publice zvonurile politice fără a le mai verifica. În marea de informații de pe Internet orice știre se învechește după câteva ore, fiind preluată de sute de publicații electronice și deci nu mai generează click-urile necesare pentru finanțare. Neputând fi verificate în timp util știrile nu mai trebuiau să fie adevărate ci doar plauzibile pentru a fi publicate. Acest mod de lucru a dat naștere fenomenului ”Fake News”⁴. Deseori site-urile amatorilor publicau știri inventate și senzaționale pentru a atrage cititorii. În perioada anterioară știrile senzaționale apăreau doar în publicațiile tabloide. Odată cu trecerea online ziarele aflate în concurență cu site-urile de amatori au fost nevoite să adopte metodele tabloidelor, publicând în fiecare număr și știri senzaționale, relatând scandaluri reale sau inventate din viața politicianilor sau celebrităților și renunțând la articolele de analiză politică de calitate care nu atrag decât un număr mai mic de cititori. Deseori pe internet au un impact mai mare articolele care conțin fotografii sau clipuri video cu impact emoțional decât cele care oferă informații. Mediul online face posibilă obținerea unui număr de cititori mai mare decât în cazul publicării ziarului pe hârtie dar acest public are, în cea mai mare parte un nivel inferior din punct de vedere intelectual.

Platformele sociale au apărut pentru a facilita interacțiunea dintre utilizatorii internetului care aveau aceleași preocupări. Ele sunt aplicații interactive care se bazează pe conținutul creat de utilizatori, care poate consta din mesaje scrise, fotografii, clipuri video sau conținut audio. Facebook, cea mai mare platformă socială, folosită de aproape 3 miliarde de persoane, a fost concepută inițial ca o platformă prin intermediul căreia utilizatorii împărtășeau prietenilor diverse aspecte ale vieții lor. Treptat interacțiunile de tip privat au fost completate de activități de marketing, publicitate politică, evenimente transmise în direct prin stream video, jocuri online, etc. Numărul mare de utilizatori a făcut ca Facebook să devină atrăgător pentru politicienii care puteau să își transmită mesajul fără să plătească pentru asta, uneori spre mai mulți oameni decât cei care urmăreau canalele de știri sau emisiunile politice. Datorită caracterului interactiv, și posibilității de creare a unor grupuri de utilizatori private, platformele sociale fac posibilă asocierea persoanelor care au aceleași preocupări sau preferințe. Cele mai importante platforme sociale sunt Facebook, Twitter, Instagram, TikTok, Tumblr, LinkedIn, Flickr, YouTube, Reddit, și Discord. Prin posibilitatea de a împărtăși instantaneu informații rețelei sociale din care faci parte platformele sociale fac posibilă răspândirea conținutului viral la toți utilizatorii. Mesajele transmise prin intermediul platformelor sociale nu mai corespund schemei clasice a comunicării, în care un transmitător al mesajului folosea un canal de comunicare prin care trimitea acest mesaj receptorului, urmând uneori să primească și un feed-back de la acesta. În cazul platformelor de pe Web 2.0, mesajul inițial este însoțit de comentarii ale altor persoane și de mesaje complementare,

⁴ Nygren, Gunnar; Widholm, Andreas, *Changing Norms Concerning Verification: Towards a Relative Truth in Online News?* în Otto, Kim; Köhlrm Andreas (eds.), *Trust in Media and Journalism: Empirical Perspectives on Ethics, Norms, impacts and Populism in Europe*, Wiesbaden; Springer VS, 2018, pp. 39-60.

înscriindu-se astfel într-un flux de informații care în unele cazuri curge timp de mai multe zile sau chiar săptămâni.

Fiecare platformă socială este dedicată unui anumit tip de comunicare și unui conținut specific. Twitter este o platformă de microblogging e care se pot transmite mesaje de până la 280 de caractere sau conținut audio sau video de până la 140 de secunde. YouTube este o platformă pe care utilizatorii pot încărca conținut video de până la 12 ore lungime sau pot transmite conținut video în direct. Instagram permite postarea de fotografii sau de conținut video de cel mult 10 minute. TikTok permite postarea de conținut video de cel mult 60 de secunde.

Comunicarea politică se face și prin intermediul serviciilor de "blogging" cum sunt WordPress, Blogger sau Technorati. Bloggurile erau la început jurnale personale publicate pe platforme online. Ulterior unele dintre ele s-au transformat în minireviste scrise de o persoană sau mai multe. Serviciile de streaming de muzică, dintre care cele mai importante sunt Spotify, Tidal, Deezer, Apple Music, Soundcloud și Amazon Music Unlimited au permis de câțiva ani încărcarea unor podcasturi, realizate de amatori sau de ziare, posturi de radio și televiziune. YouTube și serviciile de streaming au făcut posibilă comunicarea politică de calitate asemănătoare cu cea din emisiunile de televiziune sau radio și crearea unor surse de informații alternative.

Platformele sociale au transformat Internetul într-o arenă a dezbaterilor politice. Mulți autori au considerat că în acest caz avem de-a face cu o lărgire a participării democratice. Spre deosebire de perioada anterioară, când media era controlată de marile concerne de presă, în era Internetului oricine putea fi o sursă de informații și greșelile conducătorilor nu mai puteau fi ascunse. Mișcările anti-establishment au putut să se manifeste nestingherite și necenzurate ajungând mai ușor la audiență. Ideologia oficială putea fi contestată cu succes de ideologiile subversive. Un exemplu relevant este cel al grupării "Intellectual dark web"⁵, compusă din intelectuali nealiniați politic și în mare parte ateï, care critică tendințele pe care le consideră periculoase pentru societate cum ar fi politica identitară, mișcarea "woke", fundamentalismele religioase, amenințările la adresa libertății de exprimare dar și derapajele puterii⁶. Acești intelectuali și-au publicat mai întâi opiniile pe bloguri dar după un timp au migrat pe marile platforme – YouTube, Facebook, Twitter, Spotify, etc. Atitudinea lor critică față de politicile identitare a dus pentru o parte dintre ei la interdicția de a posta conținut pe aceste canale de media. Ca urmare unii dintre ei au continuat să activeze pe diverse platforme anti-establishment cu mai puțină audiență dar care nu le cenzurau ideile. Din punct de vedere ideologic majoritatea intelectualilor atașați grupării Intellectual Dark Web sunt adepți ai liberalismului clasic sau combină această ideologie cu elemente de stânga.

Deplasarea dezbaterii politice pe Internet a avut însă și o latură negativă. Fenomenele de tip "fake news", fanatismul politic, influențarea alegerilor și a opiniei publice prin folosirea "boților" și a identității false, folosirea pe scară largă a atacurilor la persoană și a

⁵. Termenul de "intellectual dark web" (sau internet intelectual întunecat) a fost inventat de Eric Weinstein care făcea aluzie la faptul că acești intelectuali, care au devenit stânenitori pentru toate grupările politice, fiind atacați atât de către progresiști cât și de către conservatori, au fost nevoiți să își facă cunoscute ideile pe site-uri obscure de pe internet, recurgând deseori la pseudonime pentru a nu avea de suferit. Cei mai importanți membri asociați acestei etichete sunt Sam Harris, un psiholog, Eric Weinstein, matematician, Dave Rubin, comedian și comentator politic, cuplul Bret Weinstein și Heather Heying, biologi, Jordan Peterson, psiholog, Douglas Murray autor conservator, Ben Shapiro, comentator politic, Maajid Nawaz, activist împotriva extremismului islamic, Ayaan Hirsi Ali, activistă feministă și Carl Benjamin (cunoscut pe YouTube și sub pseudonimul Sargon of Akkad), comentator politic..

⁶. Weiss, Bari, "Meet the Renegades of the Intellectual Dark Web: An alliance of heretics is making an end run around te mainstream conversation. Should we be listening?" în The New York Times, 8.05.2018 consultat la <https://www.nytimes.com/2018/05/08/opinion/intellectual-dark-web.html> în data de 022.12.2021.

calomniei precum și implicarea unor puteri străine în alegeri și încercările acestora de a manipula opinia publică, au devenit un fapt divers în epoca web 2.0.

Comunicarea eficientă în mediul online și influențarea publicului presupune într-o mai mare măsură o abordare de tip emoțional decât un conținut informațional. Campaniile de televiziune de la sfârșitul secolului XX au anticipat această tendință. În această perioadă campaniile electorale s-au făcut mai mult prin intermediul televiziunii, bazându-se pe imagini sugestive și pe mesaje scurte. Dacă înainte, mesajele electorale din ziare conțineau relatări detaliate ale programului electoral, odată cu transformarea televiziunii în arenă politică mesajele s-au scurtat, transformându-se în "sound-bites". Sound-bites sunt de fapt slogane politice comunicate de către candidat și însoțite de imagini. Durata sound-bites-urilor a scăzut în medie de la 42 de secunde în 1968 la 7,5 secunde în 1992. Pentru a avea efect sound-bite-ul trebuia să fie sugestiv și să aibă impact puternic asupra alegătorului. În mod ideal el trebuia să concentreze într-o propoziție întregul program electoral. Un exemplu elocvent este sound-bite-ul folosit de George H.W. Bush în campania electorală din 1988: "Read my lips: no new taxes"⁷.

În mediul virtual această tendință s-a accentuat, oamenii politici renunțând de multe ori să transmită un conținut informațional, și încercând în schimb să creeze un atașament emoțional din partea alegătorului sau să "îl miște" prin intermediul unor imagini. Donald Trump a folosit cu succes platforma Twitter, transmitând scurte mesaje de câteva ori pe zi și creînd astfel impresia că este alături de alegător, că comunică cu aceasta printr-un mediu personalizat, asemănător cu e-mail-ul. De obicei politicienii angajează specialiști în imagine care au rolul de a gestiona profilurile lor social și de a răspunde la mesajele alegătorilor în numele lor. Zizi Papacharissi observă că pe platformele sociale informația a fost înlocuită de narațiune, de relatarea unor întâmplări care sunt mai potrivite pentru transmiterea sentimentelor, credințelor și emoțiilor. Ideologiile care trebuie insuflate alegătorilor au atât o componentă rațională cât și una afectivă. Emoțiile au însă un impact mai puternic și de mai lungă durată decât informația rațională. Noile platforme sociale au puterea de a amplifica conținutul afectiv al mesajului ideologic pentru că generează pentru receptor sentimentul că este direct implicat în evenimente și că participă la ele în timp real⁸. Politicianul care postează zilnic pe facebook sau pe Twitter, relatând întâmplări zilnice, expunându-și gânduri intime și prezentând imagini cu familia sa fericită și cu animalele de casă, reduce distanța dintre el și alegător și se transformă dintr-un reprezentant într-un prieten. Pe platformele sociale granița dintre viața sa publică și cea privată se estompează. În încercarea de a părea oameni normali și nu persoane corupte care folosesc funcția publică pentru a obține avantaje financiare, politicienii postează informații cu privire la cărțile pe care le citesc, la filmele care le-au plăcut sau chiar rețete culinare ale mâncărilor pe care le-au preparat. Această strategie crează o impresie de autenticitate și de comunicare intimă cu alegătorul dând prin contagiune un caracter de autenticitate și mesajelor politice care sunt transmise ulterior⁹. Dincolo de acest efect pozitiv comunicarea continuă și împărtășirea gândurilor cu electoratul face posibilă, atunci când politicianul nu folosește experți în comunicare pentru articularea mesajului, apariția unor gafe. Datorită modului viral în care se propagă ideile pe Internet, aceste gafe pot fi chiar fatale pentru politicianul care le-a comis. O gafă de proporții dă naștere unor reacții în cascadă ducând uneori chiar la o campanie împotriva politicianului emitent.

⁷. Fishkin, James S., *The Voice of the people: Public Opinion and Democracy*, New Haven: Yale University Press, 1995, pp. 42-43.

⁸. Papacharissi, Zizi, *Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*, Oxford: Oxford University Press, 2015, pp. 3-4.

⁹. Papacharissi, Zizi, *op. cit.*, p. 109.

O campanie de succes, ca cea a lui Donald Trump, invocată mai sus are drept rezultat transformarea celor care consumă conținutul media livrat de politician în admiratori fideli și chiar fanatici. Masa celor care au devenit consumatori captivi ai conținutului livrat de politician poate fi apoi manipulată emoțional pentru a nutri sentimente de ură împotriva adversarilor politici, care sunt zugrăviți în tușe grosolane și întunecate. Folosirea calomniei și a "fake-news"-urilor pentru obținerea unei reacții de respingere a adversarului politic sunt fenomene devenite permanente în campaniile online. În campania din 2016, Donald Trump a susținut că Hillary Clinton se făcea vinovată de corupție și trebuia să fie condamnată. Cu puțin înainte, în campania din interiorul Partidului Republican, tot Trump susținea despre contracandidatul său Ted Cruz, că acesta avea mai multe amante iar despre tatăl său, care imigrase din Cuba, că a participat la asasinarea președintelui Kennedy. La rândul ei, doamna Clinton susținea că Trump este un apropiat al președintelui rus Putin, care îl controlează și dorește să ajungă președinte pentru a influența politica americană.

Mesajele transmise prin intermediul mediilor electronice sunt simple și deci ușor de înțeles. În campania electorală din 2007, staff-ul electoral al lui Barack Obama a folosit un clip pe YouTube în care o fostă câștigătoare a mai multor concursuri de frumusețe, Amber Lee Ettinger, cânta o melodie cu caracter ușor parodic în care declara că este îndrăgostită de Obama. În acest clip erau prezentate și scurte imagini ale candidatului la președinție. "Crush on Obama" a devenit un clip viral fiind vizionat de peste 7 milioane de ori iar ulterior în numele lui Ettinger, care era supranumită și "Obama girl" au fost vândute și tricouri care o înfățișau pe ea alături de președinte. Acest clip a fost urmat de alte clipuri în care diverse persoane de sex feminin declarau că sunt îndrăgostite de viitorul președinte. O metodă asemănătoare a fost folosită de către Alexandria Ocasio-Cortez, atunci când candida pentru un post de deputat în Congresul S.U.A. Staff-ul său electoral a postat anonim tot pe YouTube un clip cu o înregistrare făcută pe când candidata era la liceu și în care era înfățișată dansând senzual pe acoperișul unei clădiri. Clipul era însoțit de un comentariu în care presupusul proprietar al contului declara că atitudinea sa nu cadrează cu demnitatea postului de congresswoman. Acest clip, devenit viral, a transformat-o într-o presupusă victimă și utilizatorii YouTube au postat imediat mesaje de susținere raliindu-se în spatele ei. Ambele clipuri foloseau tehnica publicitară de prezentare a unui produs alături de o femeie frumoasă care face mișcări senzuale. De data asta nu era vândut un automobil ci un candidat politic.

Un alt fenomen prezent în campaniile electorale este cel al deepfake-urilor. Prin "deepfake se înțelege un procedeu de modificare prin intermediul unor programe specializate a imaginii dintr-o fotografie sau dintr-un clip video a unei persoane. Deepfake-urile pot fi folosite în scopul caricaturizării și ridiculizării unui adversar politic sau chiar al creerii unei impresii false despre moralitatea sa caracterul său. În prima categorii se înscrie de pildă accentuarea culorii pielii lui Donald Trump pentru ridiculizarea sa, sugerându-se că a stat prea mult la solariu. Un alt deepfake o prezenta pe Angela Merkel însă figura sa era înlocuită cu figura lui Hitler sugerându-se astfel că și ea se comportă ca un dictator. Din categoria a doua, a fake-urilor prezentate drept adevărate se înscrie de pildă imaginea lui Mircea Geoană, candidat la alegerile prezidențiale din 2009, în care acesta avea buze roșii. Sub imagine se relata că înainte de a apărea la televiziune Geoană se rujează ca să i se vadă mai bine buzele și că poartă în buzunar un ruj pentru eventualitatea că ar fi nevoie să apară în fața camerelor de luat vederi. Imaginea a fost postată pe rețelele de socializare cu o seară înainte de alegeri. În campania electorală din 2004, pe unele rețele de socializare a fost postat un clip pornografic filmat într-o cameră întunecată în care cineva asemănător cu Adrian Năstase, candidatul P.S.D. în alegerile prezidențiale, avea relații sexuale cu alt bărbat. Clipul era însoțit de explicația că în călătoriile în străinătate Năstase frecventează bordeluri pentru homosexuali. Ambele clipuri aveau drept scop sugerarea faptului că cei doi candidați sunt atrași de persoane de același sex sau sunt lipsiți de masculinitate, într-o Românie în care

astfel de relații erau condamnate de electoratul tradiționalist de la sate care vota de obicei pentru P.S.D.

Mediul online favorizează unele tipuri de conținut. Un mare succes îl au caricaturile sau imaginile comice cu diverși candidați, care sunt transmise pentru ridiculizarea lor. Imaginile în care Joe Biden se împiedica în timp ce urca pe scara avionului au fost transmise alături de mesajul că el este prea bătrân pentru a ocupa funcția de președinte. În cadrul campaniei electorale împotriva sa unele clipuri video au fost modificate pentru a acredita ideea că Biden suferă de boala Alzheimer. Într-un clip în care închidea ochii pentru câteva secunde această perioadă a fost prelungită pentru a părea că a adormit. O tehnică asemănătoare a fost folosită și împotriva adversarului său, Donald Trump, a cărui imagine șovăitoare în momentul în care cobora o rampă de metal alunecoasă după ploaie a fost invocată de nenumărate ori pentru a se acredita ideea că are o sănătate șubredă și nu poate să stea mai mult timp în picioare. Această imagine a fost asociată cu cea în care mâna cu care ținea un pahar cu apă la capătul unui discurs îi tremura.

Un tip de comunicare caracteristică Internetului este mema (meme în engleză). Aceasta este o idee hazlie materializată într-o imagine, într-un miniclip video sau un text care se propagă cu repeziciune în mediul online devenind conținut viral și fiind folosit ulterior pentru ridiculizarea unor atitudini sau invocarea unor sentimente. Memele preiau aici funcția pe care o au caricaturile în presa scrisă. Memele sunt folosite în special de către tinerii alegători iar unele site-uri s-au specializat în propagarea lor. În unele cazuri modul de folosire a unor meme a generat reacții care au mers până la campanii de cenzurare a imaginii respective. Un exemplu relevant este cea a lui Pepe broscuț, o imagine comică a capului unui broscuț folosită în diferite ipostaze atunci când era invocată o idee sau un om politic. De pildă, pentru a se sugera faptul că un om politic are tendințe autoritare, în textul despre el era reprodușă imaginea lui Pepe cu o mustață similară cu cea a lui Hitler. Faptul că această memă, împreună cu altele asemănătoare, au fost folosite de către persoanele de dreapta i-a făcut pe unii comentatori progresiști să o considere o memă rasistă sau extremistă și să ceară interzicerea ei.

Unii comentatori consideră că acest Internetul, caracterizat de fenomenul polarizării politice, favorizează mișcările extremiste, rasismul și propagarea urii. Sunt citate în favoarea acestei idei diversele site-uri care propagă știri false pentru a favoriza un candidat. Comentatori din ambele părți ale spectrului politic consideră că Internetul s-a transformat într-un instrument folosit pentru radicalizarea tinerilor și manipularea electoratului. Aceste temeri sunt însă exagerate. Lee McIntyre¹⁰ considera că cei mai mulți utilizatori ai internetului nu sunt neapărat convinși de știrile false ci de fapt caută conținutul care să le confirme orientarea politică proprie. Ei se află într-o stare de ignoranță voită, refuzând să accepte probele contrare și consultând doar site-urile care le confirmă opiniile. Fenomenul ignorării realității poate fi observat și în cazul unor evenimente politice recente. Imaginile video cu moartea lui George Floyd au fost folosite de organizația Black Lives Matter pentru acreditarea ideii că poliția americană este rasistă și folosește orice prilej pentru a omorî persoane de culoare nevinovate. În manifestațiile care au urmat s-a cerut desființarea poliției, care era considerată producătoare de criminalitate, membrii mișcării susținând că orice comunitate poate rezolva conflictele și elimina infracțiunile prin implicarea cetățenilor. Adepții acestei mișcări au refuzat să accepte realitatea statistică ce demonstra contrariul a ceea ce susțineau deși adevărul era evident¹¹. Pentru a valorifica momentul activității politice

¹⁰. McIntire, Lee, *Respecting Truth: Willful Ignorance in the Internet Age*, New York: Routledge, 2015.

¹¹. În S.U.A. există un număr de peste 650000 de polițiști. În anul anterior au murit ca urmare a intervenției poliției doar 19 persoane de culoare neînarmate, deseori în împrejurări la fel de tulburi ca și în cazul lui Floyd. Chiar dacă am admite că cei 19 polițiști care au provocat moartea unor persoane de culoare erau rasiști și au acționat conștienți de rezultatul faptelor lor, procentul polițiștilor rasiști ar fi infim.

au invocat incidente anterioare trecând cu vederea aspecte care arătau că intervenția poliției era justificată și se încadra în limitele procedurilor legale.

Un fenomen des invocat de cei care exagerează influența internetului în formarea opiniei publice este cel al profilurilor false folosite de puterile străine pentru a influența soarta unor alegeri precum și folosirea programelor automate care transmit mesaje și comentarii politice unui număr mare de alegători. Până acum nu s-a putut demonstra că aceste metode au influențat hotărâtor alegerile dintr-o țară. După cum observau Jungherr, Rivero și Gayo-Avello "Dacă au de ales, oamenii vor gravita spre informațiile și sursele care le confirmă credințele politice."¹²

Polarizarea extremă a opiniilor de pe platformele online dă naștere și unor atitudini radicale. Evenimente ca imigrația ilegală din ultimii ani sau generalizarea ideologiei identității de gen au provocat reacții xenofobice sau chiar rasiste în mediile de dreapta. Un fenomen similar se observă și la grupările de stânga. Purtați de un zel revoluționar și exagerând unele reacții și comentarii ale adversarilor, progresiștii au dus campanii pentru concedierea și stigmatizarea lor (fenomenul "cancelling culture").

O analiză la rece ne conduce spre concluzia că influența internetului în viața politică este totuși mai mică decât se susține de obicei. Un studiu al Institutului de sondare a opiniei publice Pew arată că 25% dintre adulții prezenți pe Twitter produc 97% dintre mesaje¹³. Din această cauză o analiză politică bazată pe aceste mesaje ne oferă doar o imagine a ceea ce gândesc 25% dintre utilizatorii acestui serviciu, care sunt la rândul lor o minoritate în cadrul masei alegătorilor. Chiar dacă unele tendințe generate de apariția platformelor de socializare sunt îngrijorătoare și influența lor se simte tot mai mult în politică, deocamdată studiile în privința comportamentului politic influențat prin intermediul Internetului sunt la început și orice concluzie definitivă ar fi hazardată.

BIBLIOGRAPHY

Aelst, Peter Van; Walgrave, Stefaan (eds.), *How Political Actors Use the Media: A Functional Analysis of the Media's Role in Politics*, Cham: Palgrave Macmillan, 2017.

Axford, Barrie, *The World-Making Power of New Media: Mere Connection?*, London: Routledge, 2018.

Bruns, Axel; Enli, Gunn; Skogerboe, Eli; Larsson, Anders Olof; Christensen, Christian (eds.), *The Routledge Companion to Social Media and Politics*, New York: Routledge, 2016.

Fishkin, James S., *The Voice of the people: Public Opinion and Democracy*, New Haven: Yale University Press, 1995.

Gerbaudo, Paolo, *The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy*, London: Pluto Press, 2019.

Giusti, Serena; Piras, Elisa (eds.), *Democracy and Fake News: Information Manipulation and Post-Truth Politics*, London, Routledge, 2021.

Jungherr, Andreas; Rivero, Gonzalo; Gayo-Avello, Daniel, *Retooling Politics: How Digital Media Are Shaping Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020

Khan, Farhat Basir, *The Game of Votes: Visual Media Politics and Elections in the Digital Era*, Los Angeles: Sage, 2019.

McIntire, Lee, *Respecting Truth: Willful Ignorance in the Internet Age*, New York: Routledge, 2015.

Noam, Eli (ed), *Who Owns the World's Media? Media Concentration and Ownership around the World*, Oxford: Oxford University Press, 2016.

¹². Jungherr, Andreas; Rivero, Gonzalo; Gayo-Avello, Daniel, *Retooling Politics: How Digital Media Are Shaping Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020, p. 193.

¹³. <https://www.pewresearch.org/internet/2021/11/15/the-behaviors-and-attitudes-of-u-s-adults-on-twitter/>

Otto, Kim; Köhlern Andreas (eds.), *Trust in Media and Journalism: Empirical Perspectives on Ethics, Norms, impacts and Populism in Europe*, Wiesbaden; Springer VS, 2018, pp. 39-60.

Pătruț, Bogdan; Pătruț, Monica (eds), *Social Media in Politics: Case Studies on the Political Power of Social Media*, Cham: Springer, 2014.

Perloff, Richard M., *The Dynamics of Political Communication: Media and Politics in a Digital Age*, Second Edition, New York: Routledge, 2018.

Papacharissi, Zizi, *Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*, Oxford: Oxford University Press, 2015.

Pond, Phillip, *Complexity, Digital Media and Post Truth Politics: A Theory of Interactive Systems*, Cham: Palgrave Macmillan, 2020.

Rogers, Richard; Niederer, Sabine (eds.), *The Politics of Social Media Manipulation*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2020.

THE GREAT PERSONALITY OF VISARION PUIU, THE METROPOLITAN BISHOP

Ionel Chira

Lecturer, PhD, Faculty Orthodox Theology „Episcop Dr. Vasile Coman”, University of Oradea

Abstract: Among the names of the great hierarchs who marked the church and cultural history of the Romanians, the one of the Moldavian metropolitan bishop Visarion Puiu is also outlined. Until 1989, the pronouncing of his name involved the risk of entering the attention of the political police of the time. So, we could say about Visarion Puiu, as well as about other personalities who belonged to this nation and whose voices often resounded "in the desert", that they were born too early for the time they lived.

However, the tenacity shown by the worthy metropolitan bishop from Pascani in the noble and difficult mission of spiritual leader, the faith in the word of the Gospel that he preached and put into practice in spirit and letter, identifying himself with it and offering himself, modestly, as an example, are deeds that entitle us, today, to inscribe his name in the pantheon of the great Moldovan hierarchs whose vocation was the unconditional service to God and people.

Considered by the great historian Nicolae Iorga as "one of the most cultured Romanian Orthodox clerics of the interwar period", Visarion Puiu, high hierarch of the Romanian Orthodox Church, also nicknamed "The Monk Soldier", would suffer like many other scholars of the nation for his convictions, after the communist regime was established.

Keywords: bishop, metropolitan bishop, communist regime, exile, death sentence.

Born in Pascani, on February 27, 1879, Visarion Puiu, named Victor at his baptism, was the first of three children of Ioan and Elena Puiu. The whole family of the future metropolitan bishop lived in a house of civil servants of various categories in Pascani¹ and here he spent his childhood, as he himself notes in his autobiographical book²: „*And I found myself suddenly growing up in a mixture of children of germans, poles, ruthenians and very few romanians ... a speckled world and so many different habits of life*”.³

He spent the first years of his childhood in an atmosphere of „*peace and order in the house, cleanly dressed, listening with reverence to the prayers and advice of the priests from Pascani whom his mother received at the Epiphany, laying a mat at the door for them, because they brought God in an invisible way, in our house.*”⁴

He took primary classes in Pascani (1886-1889), at the mixed railway school. About this period, the former pupil remembered with obvious admiration and nostalgia the names of the teachers he had.⁵

He experienced the first feelings of religious life in the family. „*My mother taught us how to worship in the evening and in the morning, then before and after eating, as my mother lit the candle of icons every night, on Sundays and holidays.*”⁶ Growing up in this pious

¹ * * *, *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC), fond Visarion Puiu, dosar 31, fila 3.*

² Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea*, ediție îngrijită de Dumitru Stavarache și Gheorghe Vasilescu, Iași, Editura Doxologia, 2014, 212 p.

³ Ibidem, p. 21.

⁴ Ibidem, p. 23.

⁵ * * *, *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC), fond Visarion Puiu, dosar 3, 1944, filele 6-7.*

⁶ Ibidem, dosar 31, fila 10.

atmosphere, the steps of the young Victor Puiu naturally went, in the autumn of 1891, with the support of Bishop Ioanichie Flor Bacauanul, to the Orthodox Theological Seminary „Saint George” in Roman. After three years spent at Roman, he will enrol in the higher course of the „Veniamin Costachi” Seminary from Iasi. The thirst for knowledge and longing for priestly fulfilment and service to the Church made him attend the Faculty of Theology in Bucharest between 1900 and 1904.⁷ In parallel, he also attended the courses of the Faculty of Law for which he asked for the episcopal blessing.⁸ His preoccupations during his studies were not limited to theological and law studies, he provided for himself from work a good part of the resources for a decent living. As a result of his merits as an eminent student, he was employed, on May 15, 1902, as a copyist in the Administration of the House of the Church, which later became the Ministry of Cults.

Also in 1905, when he graduated from the Faculty of Orthodox Theology from Bucharest, obtaining the title of Bachelor of Theology with the work "Christianity and Nationality", which he dedicated to P. Garboviceanu, the administrator of the Church House (later called the Ministry of Cults), he returned to Roman where, after long deliberation, he had to opt either for the career of a high civil servant, for which he had prepared for so long, or for joining the clergy where he had two options, that of the clergy of myrrh or the monastic order. Thus, on December 22, 1905, the young Victor Puiu was ordained a monk at the Roman Episcopal Cathedral by the Bishop Gherasim Safiriu, receiving the name of Visarion, and three days later, on the very day of the feast of Nativity, he was ordained hierodeacon.

In January 1907, he obtained the consent to move to Russia to complete his theological studies, as a stipended student of the *Melchizedek Bishop's Fund* in Roman, at the most prestigious theological school of the time, the Kiev Spiritual Academy, which also offered him the scientific title of PhD in theology.⁹ Here, his first concern was the rapid and thorough acquisition of the Russian language, mentioning the fact that „both the rector, as well as the teachers and students, showed me a special kindness, which I will never forget, taking me in all circumstances in their midst.”¹⁰

On his return to the native country, in July 1908, he was sent to Galati, where he was ordained a hieromonk at the "Saint Nicholas" Cathedral, at the proposal of Bishop Pimen Georgescu, and on December 6, 1908, he was ordained protosinghel. The following year, 1909, on January 1st, he was elevated to the rank of archimandrite and appointed vicar of the Lower Danube Diocese with residence in Galati.¹¹ Here, on May 20, 1909, at the initiative of Bishop Pimen, who had meanwhile become Metropolitan Bishop of Moldavia, he was appointed director of the Seminary "St. Andrew".¹² In this capacity he was responsible for the destinies of this theological educational institution that functioned in Costache Negri's former house for almost a decade, during which time he endured, together with the seminarians and the teachers, the vicissitudes of the First World War. The experience gained at the Galati Seminary will apply in his position of „the first Romanian director”¹³ of the Spiritual Seminary in Chisinau, where he was appointed on September 1st, 1918. On September 17, 1918, Visarion Puiu was elected president of the *Church Historical-Archaeological Society of Chisinau*, an important cultural institution of the Bessarabian clergy, with the purpose of

⁷ Dorel Man, *Visarion Puiu - un ierarh al românilor de pretutindeni*, în *Studia Universitas Babeş-Bolyai. Theologie Ortodoxă*, LI (2006), nr. 2, p. 40.

⁸ * * *, *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC)*, fond Visarion Puiu, dosar 31, fila 38.

⁹ N. Cotos, *Alegerea, investirea și înscăunarea I.P.S. Mitropolit Visarion*, în *Candela*, (1935), nr. 1-12, p. 44.

¹⁰ Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea*, ... p. 64.

¹¹ * * *, *Mitropolitul Visarion Puiu, 48 de ani de la trecerea la Domnul*, Melidonium, Arhiepiscopia Romanului și Bacăului, 10 August 2012.

¹² * * *, *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC)*, fond Visarion Puiu, dosar 31, fila 60.

¹³ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Trinitas, Iași, 1993, p. 112.

researching the historical past of the church institutions of this province, to keep in its own museum old, interesting objects and to take care of the historical monuments of the church. A few months later, on December 22, 1918, he was appointed president of the *Missionary Cultural Society „Brotherhood of the Nativity of Christ”*, one of the most fruitful Bessarabian cultural societies, placed in the service of the national cause and the Orthodox faith. As head of the "People's Eating House" Committee, which operated next to the Chisinau Cathedral, he provided daily food for about 400 poor people, „with all the terrible expense of winter”.¹⁴ On February 16, 1921, Dimitrie Onciul, general manager of the State Archives, appointed Visarion Puiu as a member of the Commission of the State Archives of Bessarabia, as a recognition of his labouriously activity on multiple levels, including on the line of detecting and capitalizing acts and documents regarding the history and organization of the land between the two rivers Prut and Nistru.¹⁵

An important event in the career of clergyman of Visarion Puiu occurs on March 25, 1921, the day of the Annunciation, when, by the High Decree no. 1482, signed by King Ferdinand from the Kingdom of Romania and the primate bishop, future patriarch, Miron Cristea, from the Holy Synod of the Romanian Autocephalous Orthodox Church, the archimandrite Visarion Puiu is ordained, at the Cathedral of Bucharest, as bishop of Arges.

The investment diploma as bishop, dated March 30, 1921, is signed by King Ferdinand and the Minister of Cults and Arts, Octavian Goga.¹⁶ We do not go over this detail, because, in a short time, a friendship based on mutual understanding and appreciation was forged between the new bishop and the minister-poet Octavian Goga. From the relationship of the two came out, in addition to morality, rigor and boundless diligence, an absolutely impressive character trait of the high hierarch who was Visarion Puiu, often uncomfortable for his contemporaries, namely his perfect correctness in managing the Church's assets.

This attitude, hostile to the frivolity of the political class, did not remain without consequences, Visarion Puiu being forced to leave the diocese of Arges and opt for one of the two Bessarabian bishoprics or for the Roman diocese, which had become vacant. Although he had the assent of the political and religious authorities, led by Prime Minister Ionel Bratianu and the primate Metropolitan bishop Miron Cristea, to take over the diocese of Roman, Visarion Puiu prefers to go to Bessarabia, to avoid other political interventions in his work, especially from the minister Alecu Constantinescu, who was the local political leader of the Roman land.¹⁷

It must not be believed, however, that the bishop was animated by subjective adversity towards politicians. He corresponded with many of them, from Alexandru Marghiloman to Nicolae Iorga and Ion Antonescu, always trying to promote the good of his native country.

He knew how to appreciate the merits of some of them, but he also warned them of the irregularities and weaknesses they showed. He appreciated, for example, at their fair value the merits of Ion I. C. Bratianu in the creation of the Romanian national unitary State and its modernization in a memorable speech at the inauguration of his bust in Chernivtsi, on November 28, 1936.¹⁸

Nicolae Iorga himself, in his capacity as president of the League for the Cultural Unity of Romanians, promoted him as an honorary member of the League and asked him to patronize its congress held on May 6 and 7, 1922 at Curtea de Arges. Speaking at the

¹⁴ Elena Istrătescu, *Personalitatea Mitropolitului Visarion Puiu reflectată în fonduri și colecții arhivistice*, <https://biblioteca-digitala.ro> muzeul national jurnal.

¹⁵ Ibidem, fond C. Tomescu, dosar 2, fila 246.

¹⁶ Ibidem, dosar 1, fila 58.

¹⁷ Ibidem, fila 68.

¹⁸ Ibidem, dosar 29 f. 71.

congress, the energetic and uncompromising bishop reveals the whole tumult of his Romanian heart eager to help the nation to prosper and strengthen its faith.

On March 10, 1923, within the Archdiocese of Chisinau, in Bessarabia, an essential restructuring of the church life took place. Two dioceses are rebuilt: that of the White Citadel - Izmail (with residence in the city of Izmail) and the diocese of Hotin (with residence in the city of Balti). The Holy Synod of the Romanian Orthodox Church proposed him as the only candidate for the episcopal see of the newly established Episcopate of Hotin.¹⁹

As bishop of Hotin, he was especially concerned with the arrangement of the diocese. Thus, with his blessing and under his direct supervision, the diocesan cathedral, the bishop's residence and other auxiliary buildings were built, necessary for the good increase of things in the new Diocese of Balti. „The organizer of Balti” is the word that most successfully characterizes Bishop Visarion Puiu.²⁰

The wish of the All-Holy bishop of Hotin, Visarion Puiu, was that there should be more places of worship in the city of residence of the diocese. Therefore, from the first months after his installation in Balti, he made numerous efforts to acquire the lands necessary for the construction of the churches. Thus, apart from the Cathedral „St. Emperors Constantine and Helen”, five more churches were to be built in the city. The consecration service of the Cathedral was officiated by the Patriarch of the Romanian Orthodox Church, accompanied by the First Hierarch of the Church of the Holy Sepulchre. King Charles II was also present at the consecration. Also, bishop Visarion obtains from the town hall a plot of land in the north-western part of the city, beyond the station, called „Pamanteni”²¹, for the construction of the episcopal palace.²²

Also purchased: 1) A building for the chancellery of the Diocesan Council; 2) The priestly dormitory from the street Regele Ferdinand, no. 174; 3) The building meant for the theological Seminary; 4) A building as a dwelling for the cathedral staff; 5) A building as a dwelling for the officials of the Diocesan Consistory; 6) A building as a dwelling for the clergy of the church „St. Peter and Paul”; 7) House on the lot of 100 ha of the episcopal Sesia; 8) The house of the spouses Dumitru and Maria Calugarescu, donated to the new council “St. Emperors Constantine and Helen”. But, in addition to these, churches and parish houses were also built and repaired in the parishes of the other towns and villages in the Diocese; A total of 18 new churches were built and several old churches were repaired.

Visiting the parishes, Bishop Visarion did it in a special and original way. They were really working visits, direct, without protocol, with blessings, elevations in honorary rank, or direct rebuke. In one year, in June, July and August alone, he visited 106 parishes.²³

By the decision of His Holiness, the following diocesan institutions were established: 1) The church candle factory; 2) Workshop of church objects with sections for painting and church clothes; 3) The mutual aid house and pensions, which helped the families of priests and church singers; 4) The clergy Bank and the Sanatorium for clergy in Burnas, Cetatea Alba County, inaugurated on June 25, 1934.

The life of the monasteries in the Diocese of Hotin, as well as of its inhabitants, was reorganized. The Bocancea and Rughi (Rudi) hermitages started a new life, the first obtaining in 1920 independence from the Harjauca monastery, through the perseverance of the archimandrite Visarion Puiu, who was then in the position of exarch of the Bessarabian

¹⁹ Pr. Ioan Puiu, *Constantin N. Tomescu, 10 ani de la reînființarea Episcopiei Hotinului*, Institutul de arte grafice, București, 1933, 331 p., în *Candela*, XLV (1935), nr. 1-12, pp. 341-342.

²⁰ * * *, *Bălți*, Editura Proart, Chișinău, 2006, p. 58.

²¹ * * *, *Localitățile Republicii Moldova*, Vol. I (A-Bez), Chișinău, 1999, pp. 368-373.

²² * * *, *Bălți*, Editura Proart, Chișinău, 2006, p. 58.

²³ Pr. Mihai Mocanu, *Mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu, un nedreptățit al istoriei*, în *MitrMold*, IV (1994), nr. 1-4, p. 148.

monasteries. Likewise, he increases the household of the hermitages, acquiring lands, forests, ponds, etc. At the same time, new holy places were built in Balți, Soroca and Hotin counties (which were part of the Hotin Diocese): Cornesti hermitage, Galita hermitage, Serbesti hermitage and Hotin Episcopate hermitage "St. Victor and Visarion" from the village of Sturzesti-Balti. He also guided the establishment of the new hermitages in Magura-Balti and Vascauti-Hotin. A collection of monastic rules was printed for monks and nuns.

In 1923, according to the blessing of Bishop Visarion, a *School of Church Singers* was opened inside the Dobrușa Monastery, with the aim of raising the level of knowledge and professional training of teachers, which officially started its activity only in 1924. At Japca Monastery he opened a *village household school for girls*.²⁴

After the death of His Eminence Nectarie Cotlarciuc on July 4, 1935, the seat of the Bucovina Metropolitan Church became vacant. The majority of the Bucovina clergy, as well as the members of the Diocesan Assembly from Chernivtsi, had proclaimed, shortly before the election date, the candidate for the deprived seat, the Vicar Bishop Ipolit Vorobchievici. For reasons of age and health, His Holiness Ipolit gave up his candidacy. The only candidate remained Bishop of Hotin, His Holiness Visarion Puiu.²⁵ And here that, „*from the seat of one of the neediest bishopric, he will be elected metropolitan bishop of the richest metropolitan church in the country and even in the world, given that the Metropolitan Church of Bukovina owned a forest fund of over 190 thousand hectares of forest.*”²⁶

His ordination as Metropolitan bishop of Bukovina was confirmed by the royal decree of October 28, 1935, and his investment took place on October 30 in Sinaia, the "Florentine" hall of Peles Castle. Here, King Charles II utters a word in which he shows with great honour the merits of the newly enthroned Metropolitan bishop. He appreciates his activity until his ordination as Bishop, his service at the Dioceses of Arges and Hotin. The enthronement took place on Sunday, November 10, 1935.²⁷

The first findings regarding the organization of the chancellery and the clergy were depressing. „*After the first work-related meetings with these officials, I found that I was in an environment handcuffed to the past, numb and discouraging.*” Everyone greeted him with distrust and curiosity.²⁸

The misunderstanding and collaboration with them brought him many inconveniences along the way, especially related to the irregularities he discovered in the Church Fund of Bukovina.

His denigration through booklets and pamphlets which scandalized public opinion and various political factors in the state, had also begun „*to cause the Government to demand my dismissal from the metropolitan seat, so that, by some decree-law, those fortunes could be easily taken from the church.*”²⁹

On a monastic level, he fought for the restoration of the „Resurrection of the Lord” church from Suceava, from the Roman Catholic cult to the Orthodox patrimony, after 155 years and the re-establishment in 1938 of the Maramures Diocese.³⁰

²⁴ * * *, *Școală de gorpodărie satească de fete din Japcă*, în *Anuarul Episcopiei Hotinului*, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1930, p. 16.

²⁵ Pr. Mihai Mocanu, *Mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu, un nedreptățit al istoriei*,... p. 342.

²⁶ Arhim. Timotei Aioanei, *Mitropolitul Visarion Puiu - moment comemorativ*, în *CandMold*, I-IV (2006), p. 34.

²⁷ N. Cotos, *Alegerea, investirea și înscăunarea I.P.S. Mitropolit Visarion*, în *Candela*, (1935), nr. 1-12, p. 7.

²⁸ Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea*, ediție îngrijită de Dumitru Stavarache și Gheorghe Vasilescu, Iași, Editura Doxologia, 2014, p. 97.

²⁹ **Alexandrina Cernov**, *Bucovina și personalitatea universală a mitropolitului Visarion Puiu*, <https://www.bucpress.eu/cultura/bucovina>.

³⁰ * * *, *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC)*, fond Visarion Puiu, dosar 31, fila 71.

Despite all these tense relations, during the four years of governing the Church from Bucovina, he took care of the smooth running of affairs within the Metropolitan Church, showing, as before, the qualities of a good administrator, a gentle pastor and a wise leader.

He did great things for the Romanian church of Bucovina: he built and consolidated many churches, set up canteens for forest workers, rebuilt the resort of Vatra Dornei (owned by the Metropolitan Church), built a cultural palace in Chernivtsi worthy of a capital of orthodoxy.

In 1940, when the military forces were facing great material shortages, with the support of His Holiness, from the Church Fund and from the Diocese, financial aid was allocated for the endowment of the army.³¹

Throughout his stay in the Metropolitan seat in Chernivtsi, he had conflicts with a well-known historian and liberal politician, Ion Nistor, who held several ministerial portfolios (1939-1940), including the Ministry of Cults and Arts. The fighting between the two took place in the media, in courtrooms and around King Charles II. The successes alternated, on one side and on the other, culminating with the removal of the metropolitan bishop, his retirement (forced), at the age of 59, in May 1940 and his refuge at the Vovidenia hermitage of the Neamț Monastery.

Shortly after 1940, Metropolitan Bishop Visarion "oscillated" between his residence in Vovidenia and the Cernica Monastery (Bucharest), dedicating his time to writing and corresponding with prominent personalities from church and political life. He did not use the correspondence to „complain” about the injustices he had to face, his main concern remained to fight corruption in the structures of the Church and the State and to protect at all costs the major national values and interests.

Moreover, Visarion Puiu himself was appointed on November 16, 1942, by Marshal Antonescu, Head of the Romanian Church Mission for Transnistria, equivalent to the position of Metropolitan bishop, a responsibility he held until December 14, 1943. The mission from Transnistria had been established on the initiative of the Marshal, on August 15, 1941, for „the organization of the church and the spiritual guidance of the population between the Dniester and the Bug.”³² The appointment of Metropolitan bishop Visarion Puiu in this ecclesiastical dignity has once again shown to be a gain.³³

He reorganized the 2,000 parishes and sent priests from the country ready for the mission, set up a printing house, published a mission magazine: „*Christian Transnistria*”, officiated missionary services in all corners of the region with pomp and also with piety. Here, the hierarch mentioned in a correspondence, „we are in a war to stop Bolshevism and revive Christianity.”³⁴

Hundreds of churches were reopened, which had been given another destination for decades (stables, barns, storage houses, warehouses), paying special attention to orphans and the elderly, opened seminars in Odessa and Dubasari for church staff, etc. It was the period with the richest results in line with the objectives pursued by the Mission.

The events that followed in 1944 destroyed all this beautiful missionary work, and those who had engaged in it, both locals and those who had left the country - suffered

³¹ Dorel Man, *Visarion Puiu – un ierarh al românilor de pretutindeni*, ... p. 43.

³² Dumitru Stavarache, Elena Istrățescu, *Mitropolit Visarion Puiu la sfârșit de mandat în Transnistria*, în *Revista de Istorie militară*, nr. 6, București 1999; Visarion Puiu, *Irodul contemporan*, în ziarul *Ceahlăul*, Piatra Neamț, 2 ianuarie 1943; Gheorghe Radu, *Basarabia pământ românesc. Aspecte istorico - documentare, legături fraterne, județul Neamț -Basarabia*, Vol. I, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2008. (Studia Romanensia, nr. 13, 2015, Editura Papirus Media, Roman, pp. 165-166).

³³ Dumitru Stavarache, *Mitropolitul Visarion Puiu (1879-1964), șef al Misiunii Bisericești Ortodoxe pentru Transnistria (decembrie 1942 – decembrie 1943). Documente înregistrate la Serviciile Administrativ, Economic și Cultural ale Misiunii*, în *Omagiu istoricului Florin Constantiniu*, Focșani, 2003, pp. 422-475.

³⁴ * * *, *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC)*, fond Visarion Puiu, dosar 25, filele 30-31.

(imprisonment, investigations, persecutions). Thus, in 1944, Metropolitan bishop Visarion also, was forced to take refuge in Europe, where he remained until his death.³⁵

His activity was not limited only to the pastoral aspect but also extended in the educational-theological plan. His work *"Village Priests"*, published in Bucharest in 1902, will have its second edition in 1925. He also published his bachelor's thesis entitled *"Christianity and Nationality"* (Bucharest, 1904). At the same time, another book appeared, *"Some Church Speeches"* (Bucharest, 1904). After the internship at the Kiev school, he translated from Russian and published *"From the travels of the Russian hieromonk Partenie through Moldova"* (Vălenii de Munte, 1910). During his service in Galați, he published two books with reference to monastic life: *"Monasteries of nuns"* (Bucharest, 1910) and *"From the history of monastic life"* (Bucharest, 1911). Being in Chisinau, and especially in the position of exarch of the monasteries from Bessarabia, he published in the magazine of the Society of Church History and Archaeology from Chisinau the monography *"Monasteries in Bessarabia"* (Chisinau, 1919). Also, in Chisinau he published his monumental works: *"Sermons for Cities"* (1920), *"Voice in the Desert"* (1931 and 1935) and *"Bessarabian Documents"* in two volumes (1928-1938), in collaboration with Stefan Berechet, Stefan Ciobanu, Leon T. Boga and Constantin N. Tomescu, as well as about 40 articles in booklets and various periodicals, in which he addressed issues of education, Christian morality and history, for the thorough training of young people in general and theologians in particular.³⁶

After 1944, Romania experienced dramatic changes on all levels of political, social, economic and religious life. Countless injustices have been done in the name of the notion of "socialist and communist justice." Such an *unjust justice* was done to the hearty hierarch Visarion. In May 1945, the People's Tribunal of Bucharest was established. It was meant to detect and convict people who plotted against the interests of the Romanian State and who are guilty of the country's disaster. A table was drawn up of 302 accused persons. At the current number 293 was entered in that register Metropolitan bishop Visarion Puiu, the head of the Orthodox mission in Transnistria. The accused persons were grouped in so-called lots. Visarion Puiu was part of lot 11 and was accused of *"the disaster of the country by committing war crimes, consisting in having left the national territory, putting himself in the service of Hitlers' policy, attacking the country in writing and orally, a fact provided by art. 2, letter j and punished by art. 3, paragraph 2 of the law no. 312/1945, declared and supported the war against the USSR, sowed and cultivated hatred against the cohabiting people of Romania. That is why he is condemned to suffer the death penalty"*.³⁷

Fortunately, at the time of his death sentence, Metropolitan Visarion was abroad, having officially left, as a delegate of the Holy Synod of the R. O. C., in August 1944, to the ordination of a bishop in Zagreb. He travelled extensively in exile, temporarily living in Italy, Austria, Switzerland, France.

The Romanian government was not only satisfied with the death sentence but tried through repeated attempts to the Ministry of Foreign Affairs to obtain the extradition of the defendant in order to execute the sentence, but the answer was always that "The Romanian Metropolitan bishop is not included in the war criminal lists of the United Nations Commission on War Crimes".

³⁵ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Trinitas, Iași, 1993, p. 122.

³⁶ Idem, *Dictionarul Teologilor Români*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 403; Pr. Maxim Melinti, *Mitropolitul Visarion Puiu - ierarh, martir si patriot*, <http://forum.teologie.net>.

³⁷ Arhim. Mihail Daniliuc, *Condamnarea la moarte a „călugărului ostaș”*, <https://doxologia.ro/viata-bisericii/biografii-luminoase/condamnarea-la-moarte-calugarului-ostas>; Idem, *Mitropolitul Visarion Puiu, o condamnare nedreaptă*, Ziarul Lumina, 27 februarie 2009.

His great merit during his exile is the fact that he managed to gather all Romanians from the diaspora under one omophorion, establishing the first Western Romanian Orthodox Diocese based in Paris (1945). He tried to achieve the unity of the Romanian diaspora through the Church, the Christian unity being for him an ideal that he pursued since his youth.

Apart from the Romanians settled in France, there were also part of this Diocese, some Romanian Orthodox parishes from Germany, Sweden, Belgium, England and Canada.³⁸

In the session of February 1950, the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church discusses the case of Metropolitan bishop Visarion Puiu, who already by the decision of the People's Tribunal no. 11 of February 20, 1946, was put on trial in contumacy and sentenced to death. The Holy Synod finds the decisions of the Tribunal well-founded, and, in addition, he is accused of manifesting pro-Catholic attitudes and of opposing the establishment of the Romanian Patriarchate; on the basis of the above, it is decided unanimously by votes: "*The Holy Synod on the basis of the apostolic canon, of the Fourth Ecumenical Synod, applies to the Metropolitan bishop Visarion the punishment of defrock. Through this, he is stripped of his dignity of Metropolitan bishop and Bishop and his actions abroad are considered null and void*".³⁹

The absurd decision to remove the Metropolitan bishop Visarion from the hierarchical rank was taken out of a disqualifying obedience of the hierarchically superior forum to the newly installed communist power, but also under pressure from the foreign political factor, one of the reasons, kept in silence, being the letter on which Metropolitan bishop Visarion Puiu had addressed from Chernivtsi to Marshal Stalin, reproaching him for the injustices to which the Church and its faithful were subjected.⁴⁰

In 1958, Mihail Sadoveanu, his childhood friend and colleague at the school where Mihail Busuioc taught - alias *Domnul Trandafir* - visited him in Paris, advising him, without success, to send to Gheorghe Gheorghiu-Dej a file to prove his innocence so that he may return to the native country.

In June 1958, Metropolitan Visarion retired from active church life and being in exile, not keeping in touch with anyone in the country, he lived "a simple life, very modest and with many shortcomings".

Harassed by Horia Sima's legionnaires, who took revenge for refusing to join them, compromising him, but also by some opportunistic Orthodox priests, Visarion Puiu spent the last years of his life in a monastery of a Roman Catholic order, of the Trappist Cistercians, at Viels-Maison, in the north of France, where on August 10, 1964, he would die at the age of 85.

He was buried in the local cemetery of Viels Maison, then was reburied in the Montparnasse cemetery from Paris in 1992, along with other Romanian religious ministers.

On the marble slab, the posterity dug a verse from a Psalm (136), according to his wish: "At the river of Vavilon, there I sat and wept", showing the sadness that pressed him to this day, remaining alienated, far from the native country.

After December 1989, an activity of recognition and restitution of his personality began, so that the Holy Synod annulled the church condemnation of Metropolitan bishop Visarion Puiu, rehabilitating him post-mortem on September 25, 1990.

Personality with a vast theological and secular culture, endowed with a rare energy, through his prodigious and humble activity, His Eminence Metropolitan bishop Visarion left a deep imprint in the souls of several generations and in the history of the Romanian

³⁸ Mircea Basarab, *Mitropolia Ortodoxă Română pentru Germania și Europa centrală. Scurt istoric*, în *MitrMold / TV*, XII (2002), nr. 5-8, p. 153.

³⁹ Pr. Mihai Mocanu, *Mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu, un nedreptățit al istoriei*, ..., p. 155.

⁴⁰ Vasile Iancu, *O prietenie complicată*, în *România Literară*, nr. 23/12-16 iunie 2009.

Orthodox Church. Although he lived and served in an extremely difficult period for the Orthodox Church, Metropolitan bishop Visarion remains a remarkable hierarch and theologian, with the face of a gentle and diligent archpastor.

Metropolitan bishop Visarion Puiu was a great scholar, founder of churches, monasteries, church schools, preacher, and organizer of monastic life, and also one of the great hierarchs of the Church who suffered, fighting until the last moment of life for the ancestral orthodox faith.

As His Holiness Father Patriarch Daniel considered, Metropolitan bishop Visarion Puiu was „*admired and controversial, cherished, and persecuted, self-exiled in 1944 and sentenced to death in contumacy, in 1946, he was still too great to be overlooked, or forgotten. His dynamic and complex personality must be understood in the context of the time and space in which he lived and activated, but his love for the Church must be valued in any time and space we are in.*”⁴¹

BIBLIOGRAPHY

Aioanei, Arhim. Timotei, *Mitropolitul Visarion Puiu - moment comemorativ*, în *CandMold*, I-IV (2006).

Basarab, Mircea, *Mitropolia Ortodoxă Română pentru Germania și Europa centrală. Scurt istoric*, în *MitrMold / TV*, XII, nr. 5-8, (2002).

Cotos, N., *Alegerea, investirea și înscăunarea I.P.S. Mitropolit Visarion*, în *Candela*, nr. 1-12, (1935).

Gheorghe Radu, *Basarabia pământ românesc. Aspecte istorico - documentare, legături fraterne, județul Neamț -Basarabia*, Vol. I, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2008.

Iancu, Vasile, *O prietenie complicată*, în *România Literară*, nr. 23/12-16 iunie 2009.

Man, Dorel, *Visarion Puiu - un ierarh al românilor de pretutindeni*, în *Studia Universitas Babeș-Bolyai. Theologie Ortodoxă*, LI, nr. 2, (2006). **Mocanu**, Pr. Mihai, *Mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu, un nedreptățit al istoriei*, în *MitrMold*, IV, nr. 1-4, (1994).

Păcurariu, Pr. prof. dr. Mircea, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Trinitas, Iași, 1993. **Idem**, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Trinitas, Iași, 1993. **Idem**, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 403;

Puiu, Pr. Ioan, *Constantin N. Tomescu, 10 ani de la reînființarea Episcopiei Hotinului*, Institutul de arte grafice, București, 1933, 331 p., în *Candela*, XLV, nr. 1-12, (1935).

Puiu, Visarion, *Însemnări din viața mea*, ediție îngrijită de Dumitru Stavarache și Gheorghe Vasilescu, Iași, Editura Doxologia, 2014. **Idem**, *Irodul contemporan*, în ziarul *Ceahlăul*, Piatra Neamț, 2 ianuarie 1943. **Stavarache**, Dumitru, Elena Istrățescu, *Mitropolit Visarion Puiu la sfârșit de mandat în Transnistria*, în *Revista de Istorie militară*, nr. 6, București 1999. **Idem**, *Mitropolitul Visarion Puiu (1879-1964), șef al Misiunii Bisericești Ortodoxe pentru Transnistria (decembrie 1942 – decembrie 1943). Documente înregistrate la Serviciile Administrativ, Economic și Cultural ale Misiunii*, în *Omagiu istoricului Florin Constantiniu*, Focșani, 2003.

Țușcanu, Pr. dr. Aurel Florin, *Un nedreptățit al istoriei - Mitropolitul Visarion Puiu, 56 de ani de la „nașterea în ceruri”*, în *Ziarul de Roman*, 10. 08. 2020.

⁴¹ Ibidem.

* * *, *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (DANIC)*, fond Visarion Puiu. *
* *, *Localitățile Republicii Moldova*, Vol. I (A-Bez), Chișinău, 1999.***, *Mitropolitul Visarion Puiu, o condamnare nedreaptă*, 27 februarie 2009, Arhim. Mihail Daniliuc, *Ziarul Lumina*.* * *, *Școală de gorpodărie sătească de fate din Japcă*, în *Anuarul Episcopiei Hotinului*, Tipografia Eparhială “Cartea Românească”, Chișinău, 1930.

THE RENAISSANCE OF THE ROMANIAN VILLAGE THROUGH THE VALORIZATION OF THE RURAL HERITAGE

Petru Marcel Fotea

Assist. Prof., PhD, "Hyperion" University of Bucharest

Abstract: The village has always given value to traditions and, through them, has always commemorated the historical past by celebrating ancestral customs and traditions. He exalted through the word of carols, bundled in the verse of the old creations of wish, the feelings of the local people through everything they had in the sacred popular culture. In their well-kept houses, lime, as a product of the skill of materializing limestone, was used both for the walls inside the houses and for the exterior walls and had a proven durability.

Keywords: village, rebirth, heritage, feelings, spirituality

Motto: *"Each stone placed along the road of a village has its own history in the wind, in the breath of the man who was and who lives through the leaves, through the water of the river. Every tab in the history of the village roads strengthens the fact that the man of the world was born in the house tied to the land of his people, fenced it with the fence that delimited his property from his estates and ancestors, caught it in his belt as if detached from the mighty mountains. and to the Wallachian plains, he whitewashed it and made it lasting for his family in remembrance. "* (Ștefan Lucian Mureșanu)

The village has always given value to traditions and, through them, has always commemorated the historical past by celebrating ancestral customs and traditions. He exalted through the word of carols, bundled in the verse of the old creations of wish, the feelings of the local people through everything they had in the sacred popular culture. In their well-kept houses, lime, as a product of the skill of materializing limestone, was used both for the walls inside the houses and for the exterior walls and had a proven durability. The skill of the Romanian peasant was the material exposure through everything that gave him the comfort of everyday life: the tools he used for field work, gardening, household items, from wooden spoons to pots in which they skillfully prepared food, to beginning with clay, then with glazed metal, the furniture inside the houses where they lived in a desire for the harmony of the whole family. Romanian folk costumes still shine through the bright color, handcrafted both by the natural dyeing of the woven fabric and by the manual sewing of the yarns, an invaluable and unique ornament introduced in the UNESCO heritage catalog. The chimera of the "moți" (people from the mountains), made of the skin of hunted animals, as well as the belt masterfully woven by skilled women, can still be seen today on the belts of the lads of Romanian villages, as many as they could remain in our country. And all these have their inestimable material value in the Romanian patrimony of the village. Romanian folk costumes still shine through the bright color, handcrafted both by the natural dyeing of the woven fabric and by the manual sewing of the yarns, an invaluable and unique ornament introduced in the UNESCO heritage catalog. The chimera of the moți, made of the skin of hunted animals, as well as the belt masterfully woven by skilled women, can still be seen today on the belts of the lads of Romanian villages, as many as they could remain in our country. And all these have their inestimable material value in the Romanian patrimony of the

village. Spiritually, the man from the villages rose through the literary creations, through the songs of longing, of joy that only the sun could face through the roundness and warmth of the dance of the choirs. The shouts resounded in the manhood of the lads' voices, and the girls in the beauty of the braiding of their hair, of the masterfully crafted costumes in colors and symbolic representations. It was the world of love, of the ancient and present history of a people who have lived for centuries in these lands given for the purpose of beauty in the peace so long desired by the Romanian Wallachians.

The Romanian village falls and dies materially but spiritually, through everything that our ancestors gave with perseverance, it will last in time due to the word that rises through all the artistic creation of the man from the villages. Researchers in the field, folklorists, ethnologists, ethnographers, recorded in their writings, collected doines, ballads, old songs and recorded them for immortality in the records of the archive of the golden sound library of specialized institutes.

Descending from an old family of Romanian peasants deep in the history of the Romanian people in the Cotul Vameși area, a village near the Roman city, I spent time calming my thoughts in the happiness that, one day, the village world will remember that inside to its existence are traditions, customs and habits that our ancestors do not want to forget. There are attitudes inherited and linked in time to all the rites of passage that we must not forget.

"In my search I will meet ..., I tell you at a time when the words in a work of an author, kidnapped me in a world with people," said an anthropologist, gathering in the pages of his volume of literary criticism written images of people's lives. At one point, wrote the exegete Ștefan Lucian Mureșanu, in his search he stopped on a beginning of communication with those who wanted to read his lines. He had not memorized the name of the author of that essay and was not mistaken in integrating the article as an essay of confessions in the prose of deep meditation, but the approach to the subject made him stop, after reading Stephen Hawking's book, *The Universe in a Walnut Shell*, to some of the expressions that article so deeply expressed. He searched for other articles by the same author, confessed for a while, but did not find. He thought that the author would keep them in a volume that he would one day publish to the delight of his readers. Contacting the author, in my person, the one who is now writing this article about the Romanian village, he found that this was the first article, apart from the bachelor's thesis and the dissertation he was working on intensively. He had learned that the author of that study, in which he wanted to express the desire to capitalize on the material and spiritual heritage of the Romanian village, is a graduate of theology and psychology and soon a master's degree graduate in philology. A man full of ideas, a young man torn from the traditional village, educated at the high schools in the city, had inside his being a package with great plans, a man who thought a lot. The title of the article made the exegetus stop and read it. He wanted to see how a village son felt about all his spiritual wealth and how he wanted to capitalize on it in the world of readers in the city. It was a message, an attempt to reveal himself and through which the young man wanted to be known in a simplicity of facts, of what, at one time, the moments were clocks that decidedly beat his way forward, a beginning of bildungsroman, physical and spiritual evolution in the great social circular, in a society that he chose himself. The finding that "Today is a day like any other, like yesterday, only today the sun rose differently" was a profound message in which both the theologian and the psychologist could come together to unite in the call to a meaning, that the days are the same, from 1 to 31, from January to December, only that nature changes from one moment to the next, from one season to another. Doesn't it have to be a teaching of the human condition that is so oscillating in the society in which we evolve! The human heart, in which my heart was also, is sometimes warm and loving, sometimes cold, domineering and repulsive. "A lot of people, few people!", The professor pointed out in

his speech, who urged me to lean towards the ethnological study of the village, of the attitudinal anthropology of the simple man, from the stae. I always say it and I find that we stop being silent, to define ourselves as sensitive beings in front of the pleasant, our beings are more and more inclined to the needs of every day, and the need for true knowledge of desires decreases with each time we spend in this world. I had a moment of confessions that I will follow in the following lines are words that let the freedom of the heart feel that it lives in a world where there must be love. In a presentation of the events, in a course of ideas that moves deeply inside the one who reads this attempt to narrate, as if of a course of psychology of the village man in which the theological nuance strongly imprints itself, of some moments of life, of past events, of which we were aware that many of them would not be able to return. I free myself at that moment from all that desire to say what my self gathered in my mind, in the deep meditation of the meaning of love, the totality of the peasant's mind that came to think differently about the city. It was everything I had learned from theology schools, it was the deep contemplation of life as a psychologist, as one who wanted memories, life in the life I had had to express in words, those words in which the letters had their purpose, the order of the game writing.

The two subchapters of the paper, "The angel whose wings cannot be seen" and "The purpose of the words" " I LOVE YOU! ", Give depth to the work, dividing it into two states of behavior: respect and love.

1. The meaning of the word "good" in the greeting of the man from the villages

Today is a day like any other, like yesterday, only today the sun has risen differently. Forgiveness! It rose yesterday and the day before yesterday, but today it warmed up more strongly. How good it is, I also warmed up that, anyway, the wood in the stove is wet and doesn't burn much. So ... in this thick robe I want to continue the story.

Today I talked to people who managed to rekindle my fire because of which I was able to warm up again. Oh my! It's good that there is still room for a little heat. Yesterday, I talked to the man dear to my heart, as today, by the way, but besides that there are a few who manage to detach me from my area, from states that depress me and from the fog that, most of the time, puts a dirty pressure on me. It's good that these people are, without them I don't know what I would have done, honestly! The man of the village has a different simple way of presenting himself and of approaching spiritually the man who speaks, the one who expresses words.

2. The angel whose wings cannot be seen

It's a true story, I met a man in this lost world. He is the man who has succeeded what others have failed to do, whom we consider an air of the ego in the difficult paths of my life, in the years that have passed since I was raised in the middle of the world. He is the man who knew how to make me regain my long-lost trust, the one who saw in me a potential that I could not highlight because the "people", who I said were close to me, were knocking me down. with their defiance. At the time, I thought I was like a bridge between myself and success, but it seems I was wrong. I was wrong when I shyly stepped on that "bridge" and saw that, halfway through, when the time of need left I was banging my forehead on the sole of my worries and I needed support to cross the bridge, the bridge on which I said I was going to pass it, it was halfway through.

It was a bridge that I could not see from the first steps that it is only half, a bridge that connected two worlds, one in which I was born and received the necessary education and another of the world that I was forced to accept. . And I noticed that I couldn't lean on anyone

or anything, but I often received blows. I was blind. I was not aware, in fact, that I was walking through a thick fog and I was only using a simple flashlight that shone very dimly, of naivety. As time went on, from that fear that I had always felt at every step in the paths I took, I noticed that this cloud of fear dissipates easily, much easier than I imagined. It was clear evidence that God remained with me, and I realized this too late. I was pierced, at one point in crossing this bridge, by a feeling that made me forget about divinity, my clear purpose, my identity as a human being, the ideals I had to reach and the hand I had to stretch it every time I hear from a great distance that someone needs me. Despite this distance, from which I felt my body as if someone were shooting at me with arrows that were causing me pain, I understood one thing, that I had to do only good. This was my calling, this is how I felt I had to do, it was everything that represented me as a human being and no one could change me. The love of people represented me as the goal of my existence. I was blinded by the deception of the world, of those who thought themselves human only in the image of the present, but not of the future. I am convinced that God, every time evil intentions bent me, sent me to help real people who lifted me spiritually above all material wealth. I felt and received the hand of people I had never had before me. Real people who built in a second a realm of feelings and gave me aspirations, self-confidence. People who filled my heart with the warmth of words from their warm hearts. Special people, the messengers of His will, and I understand that this is the purpose of God's creation. There were many of those who stood by me, but my heart told me that some of them were the ones who at one point broke the beams of the bridge I had to cross, were the roads of life, to it prevented me from moving forward, and at one point my heart began to listen to only a few of them whom I let approach me. Slowly, I began to understand and grasp the purposes of the world. This cannot be said of a man who is evil and receives no one in his heart. No, this is clear proof that the people you allowed to enter the establishment of your heart did not wipe their feet before crossing the threshold of feelings. This is like an optics, unseen, as I did not notice, which awakened in me the true feeling of hope, which was there, a feeling thrown in a corner of an abandoned room. A corner of which I no longer knew what was around him, but, in fact, there was my self, my confidence that I, due to unfortunate circumstances, had completely forgotten.

I am a lover of beauty and, especially, of music. I hear mute music even when it's not on. A music that makes me float through the air in a scent I have never encountered before. When I feel the music, I catch a slight breeze as if I take my arms and go to a place of my own that I could neither imagine nor realize as an image. This feeling is not a cold air, it is a warmth that starts from within, a feeling of the desire to love and to be loved.

It is a warm breeze that calms me, that embraces me and clothes me in a garment of peace and love. I love music. It is the therapy through which I am urged to close my eyes and think that I must be silent and listen. I'm not a composer, but maybe one day I'll become a composer who will delight the people of this world in such a hurry with my music. I reveal one of my passions, namely, to create my own ballads sung and listened to only by me and with me. One day, I will take the courage to give these ballads, to people, for their happiness. The village gave the city people delighted with love, the beauty of nature, but naive people who went through a hard life. The earth is worked hard, from dawn to dusk. The man of the village made the tools of life and work of the field, created in the desire to make this life easier and sang with all his heart the beauty, giving the choirs the magic of the solar circle. On the days of rest, the young man of the village sat with his beloved girl on the grass of the flowering plains and composed verses, as I also composed: I spoke with a star, / And in her thought, / She whispered to me: / I will -I give you, what you did not have, / A friend, / And when I woke up / I knew exactly, that miracle, / It was fulfilled./ To thank you, to the celestial speech, / That from this morning , I understood / That in this world, when everything is obscure, / A good man is also needed.

3. The study and purpose of the words "I love you!"

I have often heard the utterance of two words, "I love you ...", but did I wonder, everyone feels the same, that tingling inside the body when he utters these words whose divine meaning expresses so much? I believe and am convinced that these two words have a special importance in expression! When you discover them, in that mysterious bag of your heart, you tremble and, in an unknown trembling of nature, you plant them in the hearts of others and wait to see their fruit. A fruit from which you hope, spiritually, to turn into something in which love is the infinity of beauty and where happiness abounds like mountain springs, fast and full of life. This fruit is the fastest evolution of your transformation from what you are in the great dreamer, because this fruit is not a fruit or a finite matter, it is above all the Universe. It's a mysterious feeling. The most intense and powerful experience on this so studied face of the Earth, is the secret of love that you understand only when you are loved and radiate love. It is connected by nature. Look around you, when you don't know how to love you don't notice anything, only when love sprouts do you see trees, and flowers, and heavy, fluffy clouds and the sun's rays and you even feel the warmth in the night of the moon (now, don't laugh reader, I I love). All that the Romanian peasant has created in his intensity of being seen and heard is the universal patrimony. The house where his family lives every day, as many as they still live in Romanian villages, is:

"The place where the traditional Romanian family created the beauty of life during the time they traveled, was the secret for the birth of the desired one, the baby carrier of all the traditions of the nation. The house was the place of life on Earth where they each went to their daily chores, and in the evening they returned to share impressions, to discuss in the smooth running of their coexistence, it was the resting place of the body and thoughts that often i -they were afflicted. " (Mureșanu, 2021: 15)

Imagine a love affair between two young men, him and her. How do you think it should be! Full of flowers and chocolate, with colorful balloons rising into the sky? No, their love must be like a bouquet of flowers that is always required to remain in bloom and never wither, and the strongest sweetness must not be chocolate or, let's be serious, the words, because they are fleeting, they are sounds, unnecessary openings of the mouth. It is not the words that are beautiful, but the feeling of love that must dominate absolutely everything in our lives, a special feeling that is meant to exist. And everything will turn into the Absolute. Yes, because the image of love is the image of God, and we represent Him.

Reader, have you noticed that no matter what ethnicity you are, whatever religion you have, your thoughts are on love? You can't be away from people when you feel like crying for help, when you feel alone and you don't have love. Even the wicked pray, you know, but they are far too blinded by distrust, by pride, to understand this. They are devastated by the material needs of life, they do not create ideas to feel in words, they have words, letters in a row.

I, the son of a peasant who wrote these lines in special moments, few words arranged as I felt them in a moment of my despair without using an academic language, but only small drops of words in a naive philosophy, I sought to shed light on what I felt must be important to a man as a fact of his existence. I gave freedom to my inner, naive feelings, which came with them from the heart of the village where I was born and learned to make words. These simple words created our doines and old songs, fairy tales and immortal legends of Romanian history. A heritage created with great dedication by our estates and ancestors for the survival of the nation.

I live in a theological and philological environment, I love this environment and, if I

were to be born a hundred times, I would still walk this path. This environment gave me the opportunity to take advantage of my sensitive side and, through this, at the same time, to see the beauty of everything around me. I learned that in life, you don't have to look at people's faults or analyze them. This can be done by anyone and it would be extremely easy for us. If we smile at a man we will feel how the good of love radiates inside us, and our nature takes us to a completely different state than the one presented in the company of a man, it is as if we wash our hands and wipe ourselves with a dirty towel. Instead of showing ourselves the beauty of ourselves, we often choose to go on the simplest path, free from any obstacle. Wrong. A victory is not beautiful if it is not won by obstacles, we live in a community, the world of the village is a world of conservatism, it is difficult to penetrate if you are not wanted:

"The folk community uses, adapts and subsequently abandons cultural goods only to the extent that they are needed or not, at a certain point in its evolution. In this sense, the dynamics of the relations between the individual - his culture - the culture of small groups - the planetary information are manifested. "

(Ispas, 2003: 45)

In their lives, the peasants make their beauty in the days, in the images they create by materializing them through all the necessities of life! Yes, they really are needed and they live for beauty! I lived many beautiful days with dear and lonely people! There are days when time is so crowded with absolutely nothing, only my "being" is full, but I do not feel difficult. This expression, "being", I borrowed from a dear man, a scholar who, in turn, managed to capture my attention indefinitely both his special high knowledge and his status as a true man. I'm telling you, he's the man who, when I fell, reached out to get up, and then he said, "Come on, get up, I'll help you cross this bridge that stops you from getting up." keep going! " If you ever read these lines, know that I thank you with a sincerity of the man from the village. It is the most beautiful and sincere friendship I have received from God and which I regard as a Blessing. It is the voice of God that said to me: "I love you" and I am with you. He is the man for whom, I know for sure I have to thank Him, and this friendship will exist until we become more aware of what friendship is. I speak so deeply of this friendship because it is not accidental, it is a providential one. She helped me to recover, to regain my long-lost self. He is the man who deserves all the appreciation, respect and love, not only mine. He is a special man, a wonderful man. I say this with all conviction because both the spiritual and moral values of this man are truly impressive, and I feel blessed. I develop and evolve in a theological environment and I know how a servant of the Church should behave, but especially what teachings and stories he must offer to people. But through this wonderful man I saw that God's mission does not necessarily require the wearing of clothes, but the love with which you approach your people and the way you heal their wounds. He is so immersed in the mystery of understanding the word from popular creations, so absorbed by the evolution of the village man that the warmth of his words make everything that the village people created, material and spiritual, reborn in the full truth of his creations. People don't need theories, people need to be listened to, people need to share their pain with someone, their grief and to be loved. People are tired of being hit, offended, marginalized and, above all, constrained by the fact that someone would be willing to listen to them. We must remember one idea, one simple in appearance, but difficult to understand. In order to understand a ballad, all that is needed is a feeling and only two instruments at the recital, namely: the breath, the result of the special state of love and the murmur through which it expresses its suffering. Bucium reproduces in its sound all the suffering expressed by longing. This is, I believe, our mission as branches of the fruit of love which is God. I am sure that there are people who would like to have friends as I have and who, in the difficult moments of life, this man who is a teacher, allowed me to put my head on his shoulder and cry, to

understand me and urge me to step, because the step he led me to the light was the most precious path in the search for love in life. The advice is the result of my accomplishments as a man who brought spirituality from the village to the city, the belief that that man, bent on working in the fields, garden or orchard, is the man who gave the future to today's world in the city. The material and spiritual heritage of the villages is the birth of modern science and technology created in the city.

5. Instead of closing

I was a freshman, caressing this word that my older colleagues and even some of our teachers used as a difference between us and the beginners. This fact happened in a year of my life when I was a boy at the Faculty of Theology "Sfântul Andrei Șaguna" of the "Lucian Blaga" University of Sibiu. Okay, I end and sigh. The story begins like this. I was in the house, in my native village, and I was walking as if the batteries of the compass had run out without pointing me to any cardinal point of the house. Being close to the city of Roman, I thought of starting my university studies in Iasi, the university capital of Moldova, closer to home, family. Let's be serious, I am the youngest child in the family and we know quite well that the youngest child is also the most emotional. That's why I wanted to be closer to my parents. But, forget that things did not go exactly as I expected. My road was laid from above on another route. I say it with all sincerity and conviction. I felt that something was not attracting me, something was insistently stopping me from going to the Faculty of Theology in Iași, so, on the penultimate day of enrollment, I decided to embark on a journey about which I did not know what to reserve. life on the roads I had set out on. I told my mother, the being I had never heard saying that she could no longer or that she had nowhere and nothing to give us to be satisfied, like the mother of our great storyteller Ion Creanga. At that moment, I now think that we humans are so slow in mind that it is very difficult and far from clear, over the years, what a real mother can do for her babies. My mother taught me what the fear of God is and how to behave in my relationship with God. In the long winter nights, spent with my mother, when with a gentle speech she told me to kneel and pray with her, I felt feelings that then, I did not understand, but I felt. A mystery that was and remains divine, I tell you with my hand on my heart. The first spiritual parent in our lives is the mother. The mother is the seen being that God gives us in the life we live on this Earth, as long as he leaves it with us. This mystery, of prayer, enters into the undeniable mysteries of the spirituality of the village, the Romanian peasant lived in fear of doing harm. My mother is here, next to us, only for a short time and we know this fact. She is like a teacher who puts the pen in our hand until we step into the wonderful mysteries of writing, and then, she separates from our hand in a time that we do not notice, as if she would never break away from us. . The mother and the child are forever linked, you can't untie this connection. It has happened that we often say that we look like some of our parents, but most of the time people from outside, without thinking too much, tell you: "You look like your mother, leit", "You are good like a mother ", or " You have a mother's heart ". These words are not said out of the will of speech, they are, in fact, the echo of the soul that asks for help from speech to make them heard:

“Moral consciousness coincides with psychological consciousness only at the point or at the highest level of organization of the Ego. Indeed, discursive operations, personality structures and levels go beyond or involve reason (theoretical and practical). This Self that establishes itself as a rational being can only be known in its situation or in its world, that is, in the issue of its existence, which means openness to another in a world of values. ” (Ey, 1983: 55)

That mysterious echo, of the heart, was left to us to never feel alone and to sit with

ourselves in peace, knowing that our mother is with us and always accompanies us. The mother is loved so much that the village has reserved an entire cultural heritage for the woman who gives birth to the baby, raises him and educates him in the hope of a bright future. It is an incredible erasure that we, with our reason, to some extent, are not able to perceive. Therefore, the Soul is above all meaning. We, as rational beings, even limited, will not be able to understand, never, the mysteries through which our self passes beyond us and those seen, just as we will never know the mysteries through which we live inside the mother.

The village created man related to the mysteries of nature, which he alone deciphered in all fields of today's sciences: medicine, food, technology, astrology, physics, biology, etc. Historical time was the one that gave him the power to decipher their secrets, to compare them and to discern. All these movements of the images were a reality compared to the material and spiritual heritage that the man of the village gave to his descendants, a light in the Way of Life.

BIBLIOGRAPHY

*** *Orthographic, Orthoepic and Morphological Dictionary of the Romanian Language*, (2005), Academy Romanian, Institute of Linguistics «Iorgu Iordan - Al. Rosetti», Univers Publishing House Encyclopedic, Bucharest.

*** *Dictionary of Musical Terms*, (1984), Scientific and Encyclopedic Publishing House, Bucharest.

*** *Explanatory Dictionary of the Romanian Language*, (1975), Romanian Academy, Institute of Linguistics «Iorgu Iordan - Al. Rosetti», Univers Enciclopedic Publishing House, Bucharest.

*** *Universal Illustrated Dictionary of the Romanian Language*, (2010), Litera Publishing House, Bucharest.

Ey, Henri, *Consciousness*, Scientific and Encyclopedic Publishing House, Bucharest, 1983.

Ispas, Sabina, *Oral culture and transcultural information*, Romanian Academy Publishing House, Bucharest, 2003.

Mureșanu, Ștefan Lucian, *Ethnological study of the image of the contemporary village*, Ethnological Publishing House, Bucharest, 2021.

OBSERVATION OF THE ROMAN-CATHOLIC PRIESTS ACCORDING TO THE ARCHIVES

József Gyenge

**PhD, Technological High School „Domokos Kázmér”, Sovata, Secondary School
Sărațeni**

Abstract: The Roman Catholic Church was in a very difficult situation at the time of the introduction of communism, because it had to face a system that ideologically rejected religion and drove people towards atheism. During this period, the Romanian Catholic Church had been attacked several times, mainly because it refused to accept the intervention of government agencies in the church's internal affairs and due to the refusal to engage in the political ideology's propaganda and to spread it among its followers. The most important of these attacks were the persecution and observation of priests, the dissolution of the Concordat, the dissolution of the Greek-Catholic Church and the Monastic orders, and the inventory and nationalization of church property.

Observation and, in many cases, imprisonment of the Roman-Catholic priests became ordinary from 1948 onwards, lessened only with the release of Bishop Áron Márton from prison in 1955, since from this period onwards, the state became aware that the separation of the Catholic Church from the Vatican is not going to happen, so that only those priests were constantly monitored, whose activities were claimed dangerous by the government agencies of the communist dictatorship.

Keywords: communist dictatorship, observation, archive data, priests, Church

Data de 30 decembrie 1947¹ însemna pentru poporul român și pentru țară, intrarea României în epoca „betonului”, care a transformat societatea conform modelului comunist. Această epocă, a fost construită în țara noastră prin teroare, prin naționalizări masive, prin colectivizări, prin puternica supraveghere a cetățenilor cu ajutorul poliției și a securității, prin frică și prin „reeducări” în lagăre. Pentru minoritățile etnice, această epocă venea cu promisiunea asigurării dreptului la egalitatea de șanse, cu etnia majoritară. Ideologic, mai ales pentru clasa muncitorească, sistemul proletar era foarte atractiv, însă punerea sa în practică aducea contrariul așteptărilor.²

În marea majoritate a cazurilor, sistemul comunist a respectat drepturile cultelor, care erau garantate prin constituție, dar numai în acele cazuri, în care, aceste instituții au recunoscut autoritatea sistemului asupra organizației interioare a cultului, sau au deservit prin influența lor asupra credincioșilor, dorințele sistemului. Cazul Bisericii Catolice și a riturilor

* Vezi în Gyenge József, *Episcopul Márton Áron: Rezistență și Martiraj. Implicații Internaționale*, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș, Școala doctorală de Litere, Științe Umaniste și Aplicate Domeniul Istorie, Teză de Doctorat, Coordonator Științific Prof. Univ. dr. Cornel Sigmirean, Târgu Mureș, 2020; Gyenge József, *Elita Bisericii Catolice din Transilvania: Episcopul Márton Áron*, Revista Philohistoriss, Nr.6, Iunie 2018, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018, pag. 217-227; Gyenge József, *The penal court trial of Bishop Márton Áron*, revista *Multiculturalism through the Lenses of Literary Discourse*, ed. Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2019 pag. 237-243, din această cauză există posibilitatea că unele aliniate din această lucrare vor fi identice, cu unele aliniate din articolele sus amintite.

¹România liberă, An. VI, Nr. 1033, București, 2 Ianuarie 1948, pag.1.

²Conform alineatelor 1 și 2 al Articolului 27-lea din Constituția Republicii Populare Române, adoptată la 13 aprilie 1948, era garantată libertatea conștiinței și libertatea religioasă, iar cultele religioase pot să se organizeze și să se funcționeze liber, dacă practica lor rituală nu este în contradicție cu securitatea publică sau a bunelor moravuri.

ei, reprezintă un caz special în istoria sistemului comunist român, din trei cauze principale, și anume :

1. Biserica catolică recunoștea suveranitatea unui suveran străin, al cărui decizie era una sfântă în legătura organizației interioare Bisericești, și în legături dogmatice, și nu a acceptat să fie supusă sistemului, și să devină un instrument în mâna comuniștilor, mai ales din cauza rezistenței episcopului Márton Áron.

2. Biserica Greco-Catolică reprezenta un „spin” în ochii Bisericii Ortodoxe, și ai sistemului, dintr-un caz simplu, și anume: era considerată ca fiind un cult, care cauzează o ruptură în rândul poporului român, și va produce ruptura în două a trupului poporului românesc, și pentru că reprezenta prin elita ei conducătoare apropierea de cultura occidentală.

3. Credincioșii Bisericii Romano-Catolice în marea lor majoritate aparțineau unei minorități etnice (majoritatea lor era din rândul minorității maghiare și germane), Biserica reprezenta pentru ei singura instituție sigură, care, în ciuda transformărilor sociale, teritoriale și politice la care a fost supus teritoriul Transilvaniei, a rezistat și a rămas în continuare, ca să acorde credincioșilor săi un sprijin spiritual și în multe cazuri și de întărire națională. Întărirea națională, nu era pe placul sistemului, mai ales în cazul minorității maghiare, pe care, prin diferite metode, sistemul comunist a vrut să o asimileze. Acest plan al sistemului, a căpătat o importanță majoră, mai ales sub conducerea lui Ceaușescu, știind că prin deznaționalizarea populației maghiare, s- ar rezolva definitiv problema „maghiară” și s- ar putea pune capăt definitiv, eventualelor cereri revizioniste ale Ungariei.

În această situație, nu e de mirare faptul că organele statului au încercat să suprimă Biserica Catolică, a cărei existență era o insultă pentru sistemul comunist, și pentru ideologia marxistă. Suprimarea Bisericii, de către comuniști, se desfășoară treptat, prin pași mărunți, dar foarte eficienți. Primul dintre acești pași era adoptarea Legii Cultelor votată de Adunarea Deputaților în ședința din 20 Februarie anul 1948, apărută în Monitorul Oficial Nr 51 din 2 martie 1948, aprobat cu majoritate, adică de 160 de voturi pentru, și 2 contra.³ Această lege care era urmată de denunțarea Concordatului, semnat între Sfântul Scaun și Guvernul României la 10 mai 1927, ratificat ulterior la 12 iunie 1929, în urma Decretului Nr. 151 al Consiliului de Miniștri Nr.1099 din 17 Iulie 1948 publicat în Monitorul Oficial nr. 164 din 19 Iulie 1948⁴. Consiliul de Miniștri era nevoit să apeleze la denunțarea Concordatului cu Sfântul Scaun, pentru că acest tratat reglementa statusul juridic al cultului Catolic, cu riturile lui, și aceasta asigura și garanta drepturile acestui cult, pe care era obligat Guvernul României să îl respecte. Însă după denunțarea acestui tratat internațional, cu un stat, care din punctul de vedere al comuniștilor, era un stat „antidemocratic”, „bastionul” capitalismului și al burgheziei, Republica Populară Română scapă de obligații, privind respectarea statusului cultului Catolic, și astfel puteau să înceapă persecuțiile împotriva lui.

Între hotărârile Guvernului împotriva bisericii, după denunțarea unilaterală a Concordatului, fără nici un preaviz adică într-un fel ilegal, nerespectând angajamentul legat de denunțare a acestui acord, fiindcă părțile implicate, adică guvernul României și Sfântul Scaun, s-au angajat conform articolului XXIII că „*Cele două părți contractate își rezervă*

³Gyenge József, *THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CATHOLIC CHURCH AND THE COMMUNIST STATE IN THE PERIOD BETWEEN 1948-1949: THE INVENTORY*, revista JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES Nr. 16, 2019, pag. 997.

⁴Monitorul Oficial, nr. 164 din 19 Iulie 1948, pag 2 (pagina 5964 după numerotarea oficială a Monitorului Oficial), nr. 164 al Monitorului Oficial se poate accesa la următoarea pagină cibernetică : <https://www.dantanas.ro/exclusiv-retrocedare-ilegala-in-cazul-cladirii-colegiului-unirea-din-targu-mures-arhiepiscopia-romano-catolica-alba-iulia-nu-a-fost-niciodata-proprietarul-cladirii-documente-de-ar/#prettyPhoto>.

facultatea de a denunța prezentul Concordat, în urma unei înștiințări făcute cu șase luni înainte”⁵. Trebuie să amintim următoarele decizii :

- Legea Cultelor Nr. 177 din 4 august 1948 (decretul 177/1948)⁶
- Decretul Nr. 302 din 2 Noiembrie 1948 conform căruia se naționalizează toate instituțiile sanitare care nu se găsesc în proprietatea Statului.
- Decretul Nr. 352 publicat în Monitorul Oficial nr. 280 din 1 Decembrie 1948, asupra înființării Controlul Financiar intern al Ministerului Cultelor .⁷
- Decretul Nr. 358 care anunță prin hotărâre că ritul greco-catolic intră în ilegalitate, și bunurile mobile și imobile ale cultului revin Statului Român, iar lăcașurile și parohiile sunt transferate Bisericii Ortodoxe.
- Decizia Nr. 26/949, a Băncii de Stat. Conform acestei decizii cultele religioase sunt obligate să deschidă conturi de trezorerie la sediile Băncii de Stat.
- Apelul Nr. 20377/949 al Ministerului Cultelor, direcțiunea Serviciul Administrativ, privind inventarierea bunurilor mobile și imobile ale cultelor.
- Desființarea Ordinelor și naționalizarea instituțiilor și a averii lor a fost posibilă conform Hotărârii Nr.810 din 29 Iulie 1949⁸.
- Hotărârea Ministerului Cultelor Nr. 135261/949, către Episcopia romano-catolică din Alba Iulia, în care se cere înaintarea urgentă a unui tabel cu pivnițele și hrucele de depozitare de vinuri și rachiuri, deținute de Eparhie și de către unitățile care se află în subordinea Eparhiei.⁹

Aceste hotărâri sunt foarte importante în privința evoluției evenimentelor, care duc la sfârșit la arestarea episcopului Márton Áron, din cauza faptului că episcopul nu poate să treacă peste aceste evenimente, fără proteste, care erau înaintate spre guvernul Republicii Populare Române, sau spre Ministrul Departamentului Cultelor. Márton Áron era considerat de către Partidul Muncitoresc Român ca fiind un om foarte încăpățânat, care este împotriva ideologiei marxismului, și care este fanatic religios, și aceste lucruri, în marea lor majoritate erau adevărate. Încăpăținarea lui Márton Áron însă, mai ales în domeniul teologic și spiritual, salvează Biserica Romano- Catolică din România, fără ca acesta să devină slujitorul sistemului. Sigur, dacă ar fi fost puțin mai dispus la negocieri, cultul romano-catolic ar fi câștigat în plan economic, și ar fi putut să câștige niște drepturi și privilegii, dar episcopul a ales un drum mai drept, plin de represii, de urmăriri, de izolare și de martiraj, astfel redobândind credința și încrederea oamenilor în biserică, și fiind pentru ei, un exemplu bun de urmat.

⁵Unirea, Anul XXXVII, nr. 45, Blaj, 5 Noiembrie 1927, pag. 3/ *Curierul Creștin*, Anul XI, Nr. 13-14, Gherla, 1-15 Iulie 1929 pag.110-111/ Acta Apostolica Sedis, Anul XXI , Vol. XXI, ed. TypisPolyglottisVaticanis, Roma, 1929, pag. 449-450.

⁶Decretul nr. 117 din 4 august 1948, garanta libertatea religioasă, și drepturile cultelor recunoscute, însă conform articolul 14-lea : „În vederea recunoașterii, fiecare cult religios va înainta, prin Ministerul Cultelor, spre examinare și aprobare, statutul sau de organizare și funcționare, cuprinzând sistemul de organizare, conducere și administrare, însoțit de mărturisirea de credință respectiva.” (sursa <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/47>) cerea, un plan pentru statutul cultelor, aceste planuri pentru recunoașterea statutului Bisericii Catolice, nu au fost aprobate de către Departamentul Cultelor, astfel Biserica Romano-Catolică din România, active până la sfârșitul anului 1989 fără un statut oficial.

⁷Arhivel Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Alba-Iulia, fond 35 din 1949, f. 715/1949.

⁸Marton József, *A Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegye a 20. Században*, pag 193.

⁹Arhivele Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Alba Iulia, fond 35 din 1949. f. 2229/1949.

Supravegherea preoților mai ales celor din religia Romano-Catolică nu este un caz necunoscut în perioada comunistă, și este un lucru la ce se aștepta fiecare preot, din această cauză, după un timp, cei mai mulți dintre ei, în timpul slujbelor religioase și în timpul discuțiilor private sau publice, au vorbit în aceeași mod ca să nu fie înțeles greșit și să nu aibă probleme cu securitatea.

O parte dintre preoții bisericii romano-catolice trădează Religia, alăturând curentului Anti-Pius¹⁰, și din lașitate se vor angaja în slujirea partidului, devenind informatorii securității. De la acești preoți va primi informații Mihály Alexandru despre Fehér Gabriel cine o să fie supravegheat și nu poate să părăsească localitate fără acceptul partidului.

„Serviciul de Securitate a Poporului Mureș
Nr. 1-6.-186
4-V-1949
Către

Biroul de Securitate a Poporului

Luați de urgență măsuri pentru identificarea în raza unității Dvs.-re a numitului Fehér Gavriel, preot Romano Catolic născut la 4 ianuarie, în comuna Lunca de Jos, Județul Ciuc, cu ultimul domiciliu în comuna Lemnia, Județul Trei Scaune și ținerea lui în strictă supraveghere până la noi ordine, raportându-ne rezultatul până la 9 Mai 1949.

Capitan de Securitate
Mihály Alexandru

Slt. De Securitate
Löte Vasile”¹¹

Urmărirea și supravegherea Preoților Romano-Catolici era sarcina securității și a miliției. Fiecare preot, considerat ca reprezintă un pericol pentru sistemul comunist, a avut o fișă de urmărire unde este identificat numele lui, data nașterii, localitatea unde a petrecut viața, numele părinților, domiciliul actual, starea lui materială, situația militară și civilă, și dacă simpatizează cu regim sau nu și gândirea lui politică. Cu timpul aceste fișe de urmărire se dezvoltă și v-o să găsi în ele precizat studiile preotului, activitatea lui politică în trecut, și în prezent și caracterizarea lui. Acest Tabel nominal despre preoții Romano-Catolici din raza Serviciul Securității Poporului Mureș, conține toate detaliile necesare pentru începerea urmăririi, și supravegherii preoților, de exemplu: Preotul Pálfi Iosif, născut la Dezideu, Odorhei, în 01.10.1915, Domiciliul actual: Batoș, Numele Părinților: Ludovic și Elena, Originea socială: Funcționar, Starea Civilă: necăsătorit, Studii: teologie, Situația militară: confesor, Starea Materială: o casă, Activitatea Politică în Trecut: fără, Activitatea politică actual: U.P.M, Caracterizarea: Dușman al organizațiilor în mese, și fanatic catolic.

Preotul Márton Adalbert, născut la Vite Someș, în data de 1 iunie 1884, Domiciliul actual: Gurghiu Mureș, Numele Părinților: Joan și Berta, Originea socială: țăran, Starea Civilă: necăsătorit, Studii: teologie, Situația militară: confesor, Starea Materială: fără avere, Activitatea Politică în Trecut: fără, Activitatea politică actual: U.P.M, Caracterizarea: Imoral, materialist.

Preotul Joc Francisc, născut la Batoș, județul Mureș, în data de 30 ian. 1917, Domiciliul actual: Reghin, Numele Părinților: Francisc și Carolina, Originea socială: agricultor, Starea Civilă: necăsătorit, Studii: teologie, Situația militară: confesor, Starea

¹⁰ mai multe informații în Gyenge, József, *THE STATUS OF THE CATHOLIC CHURCH DURING COMMUNISM: THE "ANTI-PIUS" TREND*, revista *MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue*, ed. Arhipelag XXI Press, 2018

¹¹ A.N.D.J.M., Fond. INSPECTORATUL JUD.MI MUREȘ-DIR .REG.MAI-MAM, Departamentul cultelor. Dos 75, f.147

Materială: fără avere, Activitatea Politică în Trecut: fără, Activitatea politică actual: apolitic, Caracterizarea: fanatic, șovinist, sentimente antidemocrate.¹²

Cei considerați ca fiind un pericol pentru regimul comunist sunt urmăriți și fiecare zi sau săptămână, primește securitatea despre ei un raport. În această situație se afla și preotul Romano-Catolic Oláh Áron, fiind considerat simpatizantul ideilor Episcopului Márton Áron. Oláh Áron a fost preotul Bisericii din Reghin, este considerat dușmanul organizațiilor cu caracter „democratic” și în raporturi despre el în dosarul INSP. JUD. MI. MUREȘ-DIR.REG. MAI-MAM, dosarul 76 în documentele 193,194,195 și 196 că este caracterizat ca un Element ce nutrește sentimente șovine și anti-democrate.

Cel mai mare „dușman” a lui Oláh Áron este chiar Căpitanul de Securitate Mihály Alexandru cine, cum am putut observa deja din această lucrare, este un fanatic luptător al ideilor partidului, mai ales care sunt împotriva Bisericii Romano-Catolică, că îl dă ca poruncă urmărirea preotului la 3 Martie 1949, și chiar urmărirea oamenilor cu care se află în relații bune.

După o slujbă pe care a ținut în Aprilie 1949, raportată numai în luna iulie, în care a spus în predică ținută că „ Această lumen nu este lume, și oamenii să caute de ași strânge cât mai mult în jurul bisericii pentru că, numai așa vor putea învinge greutățile de astăzi”¹³. Preotul Olah Aron va fi obligat să părăsească orașul și parohia Reghinului. El, ca să nu ajungă la închisoare, se mută la Bistrița. În documentul 202 primit de la Mihaly Alexandru un raport unde amenință pe Krausz Alexandru că nu este responsabil, și că din cauza lui au pierdut, sau nu a primit în timp informațiile despre Olah Aron, pe care el consideră că sunt importante:

„ La raportul dvs. No.3.933 din 15 iulie 1949 referitor la supravegherea preotului Olah Aron raportați cazuri petrecute de 4-5 luni, cazuri care sunt importante și numai din neglijența Dvs nu au fost semnalate.

Veți lua măsuri ca în viitor ca să nu mai întârziați și ca să raportați mai rapid cele constatate.

Veți ține și mai departe în supraveghere pe sus numitul și ne veți raporta cele constatate”

După ce preotul Oláh Áron părăsește parohia Reghinului, și se mută la Bistrița, din păcate nu mai găsim informații despre el, și astfel nu știm ce s-a făcut și cum a petrecut viața după ce a scăpat de sub supravegherea Capitanului de Securitate Mihaly Alexandru.

În această situația ajunge și preotul Divid Ladislav, cine are numai o singură vină ca a mers la comuna Stănceni și a ținut 3 slujbe religioase, și a dat insigne copiilor cu Isus Christos și cu Fecioara Maria.

„ Biroul de Securitate a poporului Toplița
Nr. 64. -2-2-1949

Serviciul de Securitate a Poporului

Tg.Mureș

Vă rugăm de a lua măsuri de trecere sub supraveghere a preotului Romano Catolic David Ladislav, domiciliat în Alba Iulia, Str. Carl Marx, Nr. 27.

Numitul preot în zilele 4, 5, 6 și 7 ianuarie 1949 a fost deplasat în comuna Stănceni unde cu ocazia botezului a umblat din casă în casă pe la credincioșii romano-catolici

¹² *Ibidem*, dos. 76 f. 320

¹³ *Ibidem*, f. 199

împărțind copiilor insigne cu Isus Christos și Fecioara Maria în Scopul de a întări sentimentul religios între acești copii de școală.

De asemenea în tot timpul șederii în Stănceni a ținut la biserică câte trei slujbe zilnic mobilizând pe credincioșii romano-catolici la aceste slujbe.

El este născut în anul 1907 la Târgul Secuiesc, Jud Treiscaune, fiul lui Joan și Vertoma.

De la data 7 ianuarie preotul din cauză s-a întors în Alba Iulia la adresa mai sus arată și nu și-a mai făcut apariția în raza Biroului Nostru.

În Stănceni a deținut relații bune cu o mătușă a preotului romano-catolici Kemenes Tomas care în anul 1948 primăvara a fost arestat de noi pentru activitatea antidemocratică și în prezent se află la închisoare.

Slt. De Securitate
Munteanu Augustin”¹⁴

Despre urmărirea și arestarea preoților romano-catolici, primim informații și din documentele din National Archives Kew – London, Foreign Office¹⁵. Legația Engleză din România a trimis numeroase rapoarte, documente și sinteze pentru înștiințarea serviciilor engleze asupra situației confesionale din România, condusă de un sistem totalitar, care avea un comportament dușmănos față de Biserica Catolică. Informațiile din documentele Foreign Office referitoare la situația în care se afla Biserica Romano-catolică din România sunt în conformitate cu informațiile accesate din Arhiva Arhiepiscopiei Romano-catolice din Alba Iulia și din istoriografia specială.

Desigur, cea mai urmărită și supravegheată dintre ierarhii bisericii era Episcopul Márton Áron. Episcopul era un element incomod în opinia comuniștilor, de care conducerea României nu putea să scape, având o popularitate uriașă în rândul credincioșilor romano-catolici și în rândul minorității maghiare, indiferent de apartenență religioasă. Se bucura de o susținere și o oarecare protecție internațională și avea simpatizanți și în interiorul conducerii partidului, ca de exemplu Emil Bodnăraș și Petru Groza. Din motivele sus amintite, autoritățile erau nevoite să-l marginalizeze pe Episcop, prin metode de izolarea a sa, prin arestare și restricții domiciliare, dar au fost nevoite să abandoneze, sub presiunile internaționale. Pe lângă metoda izolării, autoritățile au folosit și alte metode în rezolvarea „problemei Márton Áron”, iar după suspendarea detenției Episcopului, au recurs la urmărirea și supravegherea acestuia prin informatori și prin ascultarea convorbirilor sale cu tehnică operativă. Astfel, după anul 1955 și până la moartea sa Episcopul era supus unei supravegheri permanente.

Despre planul de acțiune al securității, găsim date la Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond Informativ, volumul 9 al Dos. I. 209511. Conform acestui plan, pentru „descifrarea activității dușmănoase desfășurată de episcopul Márton Áron și preoții Farago Francisc, Pakocs Carol și Nestman Leopold”¹⁶, au fost propuse în anul 1955, următoarele măsuri informative și operative:

- Urmărirea îndeaproape a activității Episcopului și a preoților susnumiți cu ajutorul informatorului Apulum. Despre corectitudinea informațiilor colectate din partea acestuia și despre dirijarea acțiunii a răspuns Lt. Col. Mihály Alexandru.
- Au fost stabilite activitățile și legăturile acestor persoane în interiorul Bisericii Romano-Catolice. În această activitate a avut prilejul de demascare a persoanelor cu ajutorul cărora Episcopul, a putut să țină legătura cu Sfântul Scaun într-un mod „clandestin”.

¹⁴ Idem, dos 76, f. 161

¹⁵ Documentele din National Archives Kew – London, Foreign Office am accesat prin intermediul domnului Varga Attila.

¹⁶ Arhivele C.N.S.A.S, *Fond Informativ*, Dos. cit., vol. 9, f. 12.

- Dirijarea informatorilor Székely János, Somos Árpád, Nistor și Damian, pentru demascarea „dispozițiilor date de Márton Áron în privința activității(...) pe linia cultului romano-catolic”¹⁷. Responsabilii de dirijarea acestor informatori erau, după cum urmează : Lt. Maj. Staicu Ioan pentru informatorii Damian și Somos Árpád, Lt. Maj. Pavel Simion pentru informatorul Nistor și Lt. Tatu Ioan, pentru Székely János.¹⁸

- Studiarea materialelor informative și penale ale Episcopului, pentru identificarea legăturilor sale în diferite regiuni ale țării și infiltrarea informatorilor, din aceste regiuni, în instituția bisericii romano-catolice, în jurul acestor oameni de încredere ai Episcopului. În acest scop era dirijat și informatorul Buik, care, prin raporturile trimise, trebuia să descrie convorbirile Episcopului, în timpul vizitelor efectuate la București.

- Supravegherea operativă a Episcopului.
- Supravegherea operativă și percheziționarea oamenilor de încredere a Episcopului.¹⁹

- Studiarea oamenilor de încredere ai lui Márton Áron, pentru a putea fi „lucrați” și astfel recrutați ca informatori²⁰; etc.

În afară de informatorii din interiorul Episcopiei, a Institutului de Teologie și a Școlii de Cantori din Alba Iulia, pentru supravegherea Episcopului și a oamenilor săi de încredere, au fost numiți și alți informatori: din partea M.A.I. agenții Anton și Breban, din Regiunea Autonomă Maghiară agenții Halász și András, din Regiunea Cluj agentul Gáspár și din Regiunea Baia Mare agentul Borlești.²¹

Urmărirea, supravegherea și ascultarea Episcopului, cu ajutorul tehnicii operative și a informatorilor, i-au adus acestuia multe suferințe, necazuri și conflicte. Cea mai mare problemă cauzată Episcopului a fost întărirea neîncrederii lui Márton Áron în persoanele care se aflau în jurul lui, provocând un fel de autoizolare a sa, discutând probleme importante, care atingeau legătura între Biserică și R.S.R. numai într-un cerc restrâns de oameni, în care avea o încredere necondiționată. Urmărirea permanentă a lui a avut și efecte pozitive, și în privința Episcopului, și în privința Bisericii Romano-Catolice. Episcopul în acești ani s-a întărit spiritual și mai mult, văzând atașamentul și loialitatea credincioșilor față de el, astfel rezistând față de sistemul comunist.

BIBLIOGRAPHY

I. Arhive:

- **Arhiva Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Alba Iulia:**

- Fond 1 din anii 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956
- Fond 3 din anii 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956
- Fond 10 din anii 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956
- Fond 35 din anii 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956

¹⁷ *Ibidem*, f. 13.

¹⁸ *Ibidem*,

¹⁹ *Ibidem*, , f. 17.

²⁰ *Ibidem*, f. 22 .

²¹ *Ibidem*, f. 21.

- Fond 1000 (cu numai câteva file, găsit între filele Fondului 1 din 1950)
- **Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității:**
 - Fond Penal: Dos. P. 000254, volumele : 1, 2, 3 , 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
 - Fond Informativ: Dos. I. 209511, volumele : 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
- **Arhivele Naționale. Direcția Județeană Mureș:**
 - Fond: INSPECTORATUL JUD.MI MUREȘ-DIR .REG.MAI-MAM, Departamentul cultelor: Dos. 32, Dos.44, Dos. 75, Dos. 76
- **Arhivele Statului Maghiar: Secțiunea K, Magyar Távirati Iroda,** documentele din Secțiunea K, pot fi accesate gratuit la pagina cibernetică : https://library.hungaricana.hu/hu/view/BizalmasErtesitesek_1925_01_03/?query=Rom%C3%A1n%20Konkord%C3%A1tum&pg=76&layout=s
- **National Archives Kew – London, Foreign Office. British Legation to Bucharest :**
 - Fond: Southern Department, Dos. R.
 - Fond: Northern Department, Dos. NH. și NR.

II. Documente editate:

- *Acta Apostolica Sedis*, Anul XXI , Vol. XXI, ed. Typis Polyglottis Vaticanis, Roma, 1929
- Gyenge, József, *THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CATHOLIC CHURCH AND THE COMMUNIST STATE IN THE PERIOD BETWEEN 1948-1949: THE INVENTORY*, revista JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES Nr. 16, 2019
- Gyenge, József, *THE STATUS OF THE CATHOLIC CHURCH DURING COMMUNISM: THE "ANTI-PIUS" TREND*, revista *MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue Arhipelag XXI Press*, 2018
- Gyenge, József, *Elita Bisericii Catolice din Transilvania: Episcopul Márton Áron*, Revista *Philohistoriss*, Nr.6, Iunie 2018, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018
- Marton, József, *A Gyulafehérvári Római Katolikus Egyházmegye a 20. Században*
- *România liberă*, An. VI, Nr. 1033, București, 2 Ianuarie 1948

III. Documente needitate:

- Gyenge, József, *Episcopul Márton Áron: Rezistență și Martiraj. Implicații Internaționale*, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș, Școala doctorală de Litere, Științe Umaniste și Aplicate Domeniul Istorie, Teză de Doctorat, Coordonator Științific Prof. Univ. dr. Cornel Sigmirean, Târgu Mureș, 2020

THE BEGINNINGS OF UNIVERSITY EDUCATION IN TÂRGU MUREȘ

Marcela Berar, Antoniu-Ioan Berar

PhD, Secondary School no. 1, Luduș, PhD, Mureș County School Inspectorate

Abstract: Târgu Mureș became one of the university cities in our country after World War II, more precisely in 1945. That year was established the Institute of Medicine, the Hungarian-language teaching educational facility. In 1965, Târgu Mureș hosted three major higher education institutes: The Institute of Medicine and Pharmacy with Romanian and Hungarian language teaching, the 3-year Pedagogical Institute (I.P.3.) and the Institute of Arts. The universities of Târgu Mureș played an important role in educating the young generation during the communist regime. New generations of doctors and pharmacists have been trained through the University of Medicine and Pharmacy, and an important problem has been solved through the Pedagogical Institute: the training of teachers to teach at secondary schools in Mureș county, as well as in neighboring counties, and the Institute of Arts which has been nursery for generations of outstanding actors that have been noticed over the years on the stages of theaters in the country or in cinema.

Keywords: university, Târgu Mureș, education, medicine, theater.

Centrul universitar Târgu Mureș

Târgu-Mureș a fost ridicat la rangul de centru universitar în anii puterii populare, în anul 1945. Un prim pas a fost înființarea *Institutului de Medicină*, cu limba de predare maghiară. În anul 1965, orașul Târgu Mureș găzduia trei importante institute de învățământ superior: *Institutul de Medicină și Farmacie* cu predare în limbile română și maghiară, *Institutul Pedagogic de 3 Ani (I.P.3.)* și *Institutul de Teatru*. Centrul universitar din Târgu Mureș cuprindea în anul 1965 peste 2000 de studenți. În luna ianuarie era în plină desfășurare sesiunea de examene. Studenții erau prezenți în biblioteci și în sălile de examen, depunând eforturile maxime pentru a-și sistematiza cunoștințele însușite pentru a promova sesiunii.¹ După un semestru de pregătire științifică, încheiat cu examenele specifice sesiunii de iarnă, 158 de studenți mureșeni au petrecut perioada dintre semestre în taberele studențești de la Timișul de Sus, Predeal, Sinaia, Pârâul Rece și Poiana Brașov. Ceilalți, prin grija organizațiilor U.T.M. a consiliilor organizațiilor studenților, în colaborare cu conducerea instituțiilor de învățământ superior participau la manifestări-cultural distractive în cluburile studențești sau în stațiunile montane. Nu lipseau activitățile de propagandă inițiate de oamenii de știință și artă precum și de activiștii de partid care aveau rolul să le prezinte „realizările obținute de poporul nostru în anii luminoși ai socialismului”.²

În regiune exista o tabără națională pentru studenții în stațiunea Borsec. În luna februarie 1965, peste 400 de studenți din centrele universitare ale țării au venit să-și petreacă vacanța de iarnă în Tabăra Borsec³. Studenții participau la concursuri de schi, săniuțe, patinaj, șah ș.a, iar de trei ori pe săptămână erau organizate diferite manifestări cultural-educative, inclusiv seri distractive.⁴

¹ Cotidianul „Steaua roșie”, Târgu Mureș, nr.15/20.01.1965, p.1.

² *Vacanța studenților* în „Steaua roșie”, nr.28/04.02.1965, p.1.

³ Până în anul 1968, localitatea Borsec a aparținut de Regiunea Mureș Autonomă Maghiară. După reorganizarea administrativ teritorială din acel an, localitatea Borsec a devenit parte a județului Harghita.

⁴ Ion Cristea, *Tabăra studențească de la Borsec* în „Steaua roșie”, nr.37/14.02.1965, p.2.

Institutul de Medicină

Învățământul medical târgumureșean a început în anul 1945, în cadrul Facultății de Medicină a Universității „Bolyai” din Cluj-Napoca. După înființarea acestei universități prin Decretul nr. 407/1945, Facultățile de Filologie-Filozofie, drept-economie și științele naturii și-au început activitatea la Cluj, iar Facultatea de Medicină a fost mutată la Târgu Mureș, unde a funcționat între anii 1945-1948. În anul 1948, după reforma învățământului, s-a înființat Institutul Medico-Farmaceutic, un institut de sine stătător, cu următoarele Facultăți: Medicină generală, Pediatrie, Igienă, Stomatologie și Farmacie. Între anii 1951-1958 a avut trei Facultăți: Medicină Generală, Pediatrie și Farmacie. Apoi, în anul universitar 1958-1959, Facultatea de Pediatrie s-a transformat în secție, iar din anul universitar 1960-1961 a funcționat din nou secția de Stomatologie, care s-a transformat în facultate în anul universitar 1965-1966.

Între anii 1966-1989 I.M.F. a beneficiat de cadre didactice de o valoare incontestabilă, completați de absolvenți care au dus renumele facultății peste tot în lume.⁵

În anul 1966, din centrul universitar târgumureșean au plecat în diferite sate și orașe, prin repartitie, peste 2000 de absolvenți: medici, farmaciști, profesori, actori care și-au adus contribuția la ocrotirea sănătății populației, la dezvoltarea științei, culturii și artei. La pregătirea acestor generații de intelectuali și-au adus aportul peste 430 cadre didactice. Acestea reprezintă date cu care conducerea de partid se mândrea în anul 1966 prin vocea prim-secretarului al Comitetului regional de partid, la Conferința organizației de partid din cadrul I.M.F. din luna noiembrie 1966.⁶

În urma rezultatelor obținute de elevi la concursul de admitere în Institut pentru anul școlar 1966-1967 s-a ajuns la concluzia că studenții au fost mai bine pregătiți decât în anii anteriori, deși au căzut mulți candidați la examenul scris. Profesorii institutului considerau că trebuie acordată o mai mare atenție pregătirii elevilor în liceu.

Institutul de Teatru „Szentgyörgyi István” din Târgu Mureș

În anul 1946 a fost înființat Conservatorul Maghiar de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, prin Decretul-lege nr. 276 din 9 aprilie, semnat de Regele Mihai, de Ministrul Artelor, Mihail Ralea și de Ministrul Finanțelor, Gheorghe Tătărescu. Această instituție a reprezentat precursorul legal al Universității de Artă Teatrală din Târgu-Mureș.

În anul 1948, în contextul reformei învățământului de atunci, prin Ordinul Ministerului Învățământului Public nr. 263.327/1948 s-a înființat la Cluj, Institutul Român de Artă cu facultățile de muzică, actorie și dans și Institutul Maghiar de Artă, cu facultățile de muzică, regie de teatru, actorie dans, în cadrul căruia s-au continuat programele de studii superioare începute în Conservator. Prin unificarea facultăților de teatru din cele două Institute de Artă din Cluj a luat ființă Institutul de Teatru „Szentgyörgyi István” cu predare în limba română și în limba maghiară. Institutul de Teatru „Szentgyörgyi István” a fost înființat în forma instituțională actuală în anul 1950.⁷ În anul 1954 Secția română și specializarea regie de la secția maghiară a Institutului de Teatru „Szentgyörgyi István” din Cluj au fost transferate la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București, iar specializarea actorie a secției maghiare, cu păstrarea titulaturii inițiale a instituției, la Târgu-Mureș. Astfel, zestia orașului Târgu Mureș s-a îmbogățit cu o a doua instituție de învățământ superior. În anul 1962 a fost inaugurat Teatrul Studio, cu 200 de locuri, dotat cu infrastructura necesară, care a devenit în timp scurt un teatru cu realizări artistice recunoscute

⁵ Site-ul Universității de Medicină, Farmacie, Știință și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș, disponibil online la adresa: <https://www.umfst.ro/medicina/prezentare/istoricul-facultatii.html>, accesat în data de 10.04.2021.

⁶ Cotidianul „Steaua Roșie”, nr.273/19.11.1966, p.1

⁷ Andrei Florin Sora, *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc 1968-2011*, ANC, 2011, p.33.

în țară. În anul 1972 au fost reluate studiile de regie în limba maghiară, absolvite de o singură promoție. În anul 1976 s-a reînființat linia de studiu în limba română, specializarea actorie.⁸

Noutatea din anul universitar 1966-1967 a fost organizarea concursului de admitere pentru regie de teatru. Examenul s-a desfășurat în limba maghiară, dar studenții au urmat cursurile I.A.T.C. „I.L. Caragiale” din București, după absolvire urmând să profeseze ca regizori de teatru la teatrele de limbă maghiară din țară. La actorie au fost declarați admiși 6 candidați, conform planului de școlarizare. Absolvenții anului 1966, zece la număr, au fost repartizați la Teatrele din Târgu Mureș, Cluj-Napoca, Satu-Mare, Sfântul Gheorghe, Timișoara. Absolvenții Institutului de Teatru din Târgu Mureș erau foarte bine pregătiți, actori apreciați la teatrele din țară unde își desfășurau activitatea. Un factor important în pregătirea profesională a studenților, viitori actori l-a reprezentat studioul, înființat în anul 1962. Aici, studenții prezentau, în fiecare an, câte 100 de spectacole. În anul universitar 1965-1966 au prezentat 108 spectacole. Dintre piesele jucate de studenți în acei ani, amintim: „Troienele” după Euripide, în prelucrarea lui Jean Paul Sartre, „Familia anticarului” de Carlo Goldoni, „Nu sunt turnul Eiffel” de Ecaterina Oproiu.⁹

La capitolul „baza materială”, în anul 1966 a fost pusă în funcțiune sala de imprimări și a fost amenajat un atelier de machiaj. În cadrul practicii de vară studenții au vizitat studioul regional de radio din Târgu Mureș, Casa regională de creație și Casa raională de cultură Reghin.

Catedra de specialitate din institut, cea de *Arta actorului*, care avea rolul de a crea educația artistică-profesională a studenților, era formată integral din „specialiști din afara școlii” – adică din actorii calificați ai Teatrului de Stat din Târgu Mureș. Prin virtutea lucrurilor, cele două instituții erau legate organic într-un proces pedagogic de pregătire a viitorului actor. Problema care trebuia rezolvată începând cu anul școlar 1967-1968 era planificarea stagiunii Teatrului de Stat (repertoriu, repetiții, deplasări, turnee și alte activități – toate însă coordonate de așa manieră încât să nu aducă prejudicii procesului de învățământ din Institutul de Teatru, pentru a nu mai fi puși actorii să lucreze „illegal, peste orarul oficial al Institutului”. Acest fapt genera o dereglare a procesului de învățământ care-i pune pe studenți în situația de a acuza oboseală, surmenaj, cu consecințe concretizate în numărul sporit de calificative mediocre și uneori submediocre la disciplinele de științe sociale și de cultură artistică teatrală.¹⁰

Institutul Pedagogic din Târgu Mureș

La Congresul al VIII-lea al P.C.R. (Congresul al III-lea al P.M.R.) desfășurat în iunie 1960 la București, s-a luat hotărârea ca la nivelul întregii țări să fie înființate Institute Pedagogice care să pregătească viitoarele cadre didactice pentru învățământul general de 8 ani. În perioada comunistă au existat două tipuri de Institute Pedagogice de 3 ani: cele care funcționau pe lângă o universitate, care erau integrate în universități și respectiv cele care funcționau independent, cunoscute ca Institute Pedagogice din centre regionale. Din a doua categorie făcea parte și I.P.3-ul din Târgu Mureș, care a fost înființat în anul 1960.

Institutul Pedagogic din Târgu Mureș a pregătit în perioada 1960-1965 un număr de 554 cadre didactice repartizate în școlile generale de 8 ani din toată țara. Facultatea de Filologie a pregătit un număr sporit de profesori pentru clasele I-VIII, o dată cu integrarea în profilul ei și a secțiilor română și istorie și maghiară-istorie, începând cu anul universitar 1961-1962. Tot în acel an, Institutul și-a lărgit profilul și cu Facultatea de Muzică, cuprinzând în anul 1965 un număr de 90 studenți, viitori profesori și activiști culturali pentru satele țării.

⁸ Site-ul din Universitatea de Arte din Târgu-Mureș Târgu Mureș, disponibil online la adresa <https://www.uat.ro/despre-universitate/istoric-documente-de-infiintare>, accesat în data de 10.04.2021.

⁹ Profesor Szabó Lajos, *Rectorul Institutului de Teatru*, interviu pentru „Steaua roșie” nr.224/23.09.1966, p.2.

¹⁰ Problemă ridicată de conf. univ. Ion Chereji într-un articol intitulat *Catedra și scena* din cotidianul „Steaua roșie”, nr.211/08.09.2021, p.2.

În cadrul Institutului Pedagogic își desfășurau activitatea 131 cadre didactice între care și profesori, conferențieri și lectori universitari proveniți de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Aceste cadre didactice au elaborat 129 de cursuri. Studenții anilor II și III participau la practica pedagogică la școlile din oraș. Cercetarea științifică își urma cursul firesc în acest Institut. Astfel, în perioada 18-19 mai 1965 a fost organizată prima sesiune științifică a cadrelor didactice. La dispoziția studenților erau 12 laboratoare în care se efectuau 200 lucrări practice, repartizate în proporție de 50% la fizică și chimie. În cadrul acestei catedre au fost proiectate peste 100 de aparate în atelierele Institutului pe care le foloseau în activitățile practice. Exista și o bibliotecă pentru studenți cu peste 40.000 volume. Baza materială era completată cu două cămine studențești cu o capacitate 660 studenți, o cantină modernă cu o capacitate de 2000 mese zilnic, iar 60% din totalul studenților primeau integral burse. Cheltuielile pe cap de student erau de 8766 lei în anul 1965.¹¹

Pe lângă activitățile didactice, studenții erau antrenați și în activități cultural-artistice și sportive. Existau formații artistice numeroase: cor, orchestră, formație de dansuri populare, echipe de teatru atât la secția română cât și la secția maghiară.¹²

Institutul Pedagogic din Târgu Mureș, înființat la 1 octombrie 1960¹³, făcea parte din rețeaua celor 47 institute de învățământ superior existente în R.S.R., în toamna anului 1966. La conducerea institutului se afla lectorul universitar Petre Nireșteanu¹⁴. Rolul acestui institut era acela de a pregăti noi și noi promoții de cadre didactice pentru învățământul general și pentru activitatea cultural-educativă din mediul sătesc. Inițial, Institutul a cuprins două Facultăți (Filologie și Fizică-Chimie), cu un număr de 160 studenți români, magiari și alte naționalități. În anii următori s-a dezvoltat o dată cu baza materială și corpul profesoral. Astfel, au apărut încă două facultăți: Facultatea de Matematică și Facultatea de Muzică, ajungându-se în anul 1967 la 850 studenți. În anul 1963 existau 794 absolvenți repartizați la școlile din țară. Începând cu anul școlar 1964-1965, în profilul institutului a fost integrată și secția fără frecvență la care au absolvit în anul 1966 un număr de 319 foste cadre didactice necalificate și alte categorii de angajați din diferite sectoare de activitate. Numărul cadrelor didactice universitare a crescut timp de 7 ani de la 34 în anul 1960, la 139 în anul 1966¹⁵. Cadrele didactice desfășurau o susținută activitate de cercetare științifică concretizată în noi elemente din domeniul științei, tehnicii și culturii contemporane, introduse în procesul instructiv-educativ. În cadrul sesiunii științifice organizate la Institut în anul 1965 au fost prezentate 50 lucrări științifice, apreciate de participanții proveniți din cinci centre universitare. La Facultatea de Științe (fizică-chimie) munca de cercetare avea un caracter aplicativ, catedra axându-și tematica pe necesitățile perfecționării procesului tehnologic din diferite întreprinderi: Fabrica de Conductorii din Târgu Mureș, Secția de instrumente muzicale de la C.I.L. Reghin, Fabrica de Hârtie Foto din Târgu Mureș, Gostat Reghin ș.a. În acei ani, catedra de fizică a obținut frumoase rezultate științifice, materializate într-un număr de 45 aparate de înaltă tehnicitate, proiectate în catedră și executate în atelierele institutului. Anul școlar 1966-1967 aducea ca noutate realizarea unui laborator de cercetare destinat numai pentru cadrele didactice din specialitățile fizică și chimie. Cele două cămine studențești fuseseră renovate, aveau o capacitate de 660 locuri, fiind dotate cu stații de radioficare și

¹¹ În vara anului 1965 a fost aprobată noua Constituție a Republicii Socialiste România, „în cinstea zilei de 23 August” și ca urmare a „victoriei depline a socialismului în patria noastră” după cum spunea Nicolae Ceaușescu în raportul cu privire la proiectul de Constituție a R.S.R. în 20.08.1965, în cadrul sesiunii M.A.N.

¹² P. Nireșteanu, prorector al Institutului pedagogic din Târgu Mureș, *Pregătirea viitoarelor cadre didactice în institutul pedagogic*, în „Steaua roșie” nr.191/13.08.1965, p.2

¹³ În cadrul celui de-al VIII-lea Condres al P.C.R. (Congresul al III-lea al P.M.R.) se luase hotărârea înființării în țară a unor institute pedagogice care să pregătească profesori pentru învățământul gimnazial.

¹⁴ Petru Nireșteanu a fost și președinte al Filialei Societății de Științe istorice și filologice din Târgu Mureș.

¹⁵ Date folosite din articolul *Institutul Pedagogic din Târgu Mureș – creație a regimului nostru*, autor Petru Nireșteanu, prorector al Institutului Pedagogic din Târgu Mureș, în „Steaua roșie”, nr.194/18.08.1966, p.3.

televizoare. La stația de radioficare erau organizate emisiuni cu caracter educativ și științific. Erau abordate teme precum: *Conceptul de cultură generală în accepția contemporană*” și „*Ce înseamnă a fi modern*”.¹⁶

Evenimente mai importante din mediul universitar consemnate în presa vremii

La 1 octombrie 1965, în Târgu Mureș, la Institutul de Medicină și Farmacie, la Institutul Pedagogic sau la Institutul de Teatru, facultățile au fost din nou martore ale revărsării tinereții și a entuziasmului cu ocazia începerii noului an universitar 1965-1966. Era primul an universitar din România Socialistă. Presa nu ezita să marcheze evenimentul în spiritul acelor vremuri „minunate într-o țară minunată în care porțile învățământului de toate gradele sunt deschise tuturor.” Festivitatea de deschidere a avut loc la sala mare a Palatului Culturii din Târgu Mureș. Au luat cuvântul: Nicolae Vereș, membru al C.C. al P.C.R., prim secretar al Comitetului regional de partid, Mihai Gere, vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, președintele Comitetului Executiv al Sfatului Popular Regional. Cuvântul de deschidere a fost rostit de prof. dr. Ludovic Csöngör, rectorul Institutului de Medicină și Farmacie. Au mai vorbit prof. Ioan Lapohoș, rectorul Institutului Pedagogic, Iosif Valter, prim secretar al Comitetului regional U.T.C, Ioan Rus, student în anul IV la I.M.F., Ioan Bokos, președintele Asociației studențești din centrul universitar Târgu Mureș, Ildiko Kiss, studentă la Institutul de Teatru și Eftimia Găină studentă la Institutul Pedagogic.¹⁷

Tot în Târgu Mureș funcționa Universitatea Serală de marxism-leninism cu secțiile economie (anii I, II, III), filozofie (anul I și II), istorie (anul I) și de construcție de partid (anul I). Cursurile se desfășurau la Cabinetul regional de partid din strada Lungă nr.93.

În fiecare an, era organizat un festival artistic în care se confruntau formații studențești de amatori. Centrul universitar Târgu Mureș, unul dintre cele mai tinere centre din țară din acei ani s-a prezentat la acel festival al artiștilor amatori studenți cu formații și artiști, cucerind un număr însemnat de premii și mențiuni. Corul Institutului Pedagogic. Dirijat de conferențiarul Valeria Covătaru a obținut locul I la faza națională.¹⁸

Anul universitar 1967-1968 a reprezentat al 22 an de viață universitară în Târgu Mureș, care cuprindea la 1 octombrie 1967 peste 2500 de studenți, români, maghiari, germani, dintre care 600 erau „boboci”.

Importanța învățământului academic târgumureșean

Universitățile târgumureșene au avut un rol important în educarea tinerei generații în perioada regimului comunist. Prin universitatea de medicină și farmacie s-au pregătit noi generații de medici și farmaciști, iar prin Institutul Pedagogic s-a rezolvat o problemă importantă: pregătirea cadrelor didactice care să predea la școlile gimnaziale din județul Mureș, precum și din județele limitrofe, într-o perioadă în care numărul populației a crescut considerabil și s-au construit foarte multe școli. Nu putem omite nici importanța Institutului de teatru care a fost pepiniera unor generații de actori de excepție care s-au remarcat de-a lungul anilor pe scenele teatrelor din țară sau în cinematografie.

BIBLIOGRAPHY

1. Cotidianul „Steaua Roșie”, nr.273/19.11.1966;
2. Cotidianul „Steaua roșie”, Târgu Mureș, nr.15/20.01.1965;
3. ***, *An universitar 1965-1966* în „Steaua Roșie”, nr.213/02.10.1965;
4. ***, *Vacanța studenților* în „Steaua roșie”, nr.28/04.02.1965;

¹⁶ Lector univ. Petre Nireșteanu, prorectorul Institutului Pedagogic de 3 ani, interviu pentru „Steaua roșie” nr.224/23.09.1966, p.2.

¹⁷ *An universitar 1965-1966* în „Steaua Roșie”, nr.213/02.10.1965, p.1.

¹⁸ Olga Apostol, *Confruntare artistică studențească* în „Steaua roșie” nr.121/25.05.1966, p.1.

5. Apostol, Olga, *Confruntare artistică studențească* în „Steaua roșie” nr.121/25.05.1966;
6. Chereji, Ion, *Catedra și scena*, în cotidianul „Steaua roșie”, nr.211/08.09.2021;
7. Cristea, Ion, *Tabăra studențească de la Borsec* în „Steaua roșie”, nr.37/14.02.1965;
8. Nireșteanu, Petre, *Institutul Pedagogic din Târgu Mureș – creație a regimului nostru*, în „Steaua roșie”, nr.194/18.08.1966;
9. Nireșteanu, Petre, interviu pentru „Steaua roșie” nr.224/23.09.1966;
10. Nireșteanu, Petre, *Pegătirea viitoarelor cadre didactice în institutul pedagogic*, în „Steaua roșie” nr.191/13.08.1965;
11. Sora, Andrei Florin, *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc 1968-2011*, ANC, 2011;
12. Szabó, Lajos, *Rectorul Institutului de Teatru*, interviu pentru „Steaua roșie” nr.224/23.09.1966;

Webografie

13. Site-ul Universității de Medicină, Farmacie, Știință și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș, disponibil online la adresa: <https://www.umfst.ro/medicina/prezentare/istoricul-facultatii.html>
14. Site-ul din Universitatea de Arte din Târgu-Mureș Târgu Mureș, disponibil online la adresa: <https://www.uat.ro/despre-universitate/istoric-documente-de-infiintare>

CONSIDERATIONS ABOUT FRENCH EXTREMISM IN THE EARLY 21ST CENTURY

Bogdan Iulian Ranteș
PhD, „Valahia” University of Târgoviște

Abstract: In the proposed paper we will analyze the evolution of French extremism at the beginning of the 21st century. At the beginning we will present the way in which the first manifestations of French extremism appeared and the way in which it evolved until the beginning of the 21st century. The evolution of far-right and far-left parties and movements will be analyzed in parallel. The second part of the paper will analyze the main parties and alliances of the two extremes in the 21st century. Emphasis will also be placed on the presentation of their ideology and on the results obtained in the French elections that took place during the study period. Also in that part we will try to discover the causes that led to their transformation from extremist parties to radical parties, by moderating their discourse and actions.

Keywords: far right, far left, National Front, Left Front, Jean Marie Le Pen

Conform lui Piero Ignazi, termenii stânga-dreapta și extrema stângă-extrema dreaptă au apărut în timpul Revoluției franceze din 1789 și la începutul secolului XIX, în timpul *Restaurației*.

Primul dintre aceștia a fost folosit pentru prima dată în timpul unei ședințe a Adunării Constituante din 29 august 1789 unde se dezbătea dacă regele putea avea drept de veto asupra hotărârilor acesteia. Atunci când s-a trecut la vot, președintele Adunării a decis ca cei care sunt de acord să treacă în partea dreaptă a sălii, iar cei care se opun să stea în stânga. Acel moment a fost considerat ca o separare între cei cu idei diferite. În dreapta s-au așezat conservatorii și tradiționaliștii, iar în stânga moderniștii și renovatorii.¹

Termenii extrema stângă-extrema dreaptă au fost utilizați prima dată în 1818, în timpul *Restaurației* franceze, atunci când parlamentarii erau prezentați în funcție de locul din sală, de la extrema dreaptă la extrema stângă. Bineînțeles că atunci acești termeni nu reprezentau ceea ce sunt în ziua de astăzi, însă ei s-au păstrat și au fost definiți în foarte multe feluri în secolul XIX și XX, răspândindu-se în întreaga Europă.²

Stânga și dreapta au câștigat forță și omniprezență în raport cu relevanța crescândă a decalajului dintre categoriile sociale. Opoziția dintre muncitori și proprietari, asupra căreia conflictul politic legat în societățile occidentale de mai bine de un secol a fost universal tradus în polaritatea Stânga-Dreapta, unde Dreapta reprezintă interesele proprietarilor și burghezilor, iar stânga interesele muncitorilor și proletariatului. Această interpretare „sociologică” a stângii și a dreptei, în ciuda reducerii conținutului multiform al termenilor spațiali a câștigat recunoaștere universală. Mai mult, pe baza acestui ancoraj sociologic, stânga a fost creditată cu sensul schimbării sociale către un egalitarism mai mare și dreapta cu menținerea ordinii capitaliste socio-economice tradiționale.³

În secolul XX, principalele ideologii extremiste au fost considerate fascismul și nazismul (extrema dreaptă) și comunismul (extrema stângă).

¹ Piero Ignazi, *Extreme right parties in Western Europe*, Oxford University Press, Oxford, 2003, p.4.

² *Ibidem*, p.5

³ *Ibidem*, p.6

Prin urmare, de la bun început trebuie spus că extremismul de dreapta este o etichetă alunecoasă și contestată. Termenii „fascism” și „nazism”, și apoi „neo-fascismul” și „neo-nazismul”, erau limbajul cercetătorilor politici și istorici până în anii 1960. Ulterior, termenul „radicalism de dreapta” a fost folosit ca termen colectiv pentru a explica fenomenele politice emergente și, ulterior, eticheta „Extremismul de dreapta” a ajuns la modă încă de la mijlocul anilor 1970 și a fost folosit inițial alături de radicalismul de dreapta și ulterior l-a înlocuit. Astăzi, există un consens internațional larg referitor la termenul „extremism de dreapta”.⁴

Unii analiști sugerează că termenul „dreapta radicală” a fost folosit mai frecvent în Statele Unite ale Americii (SUA), în timp ce academicienii din Europa de Vest tind să favorizeze termenul „extrema dreaptă”. Chiar și aici, totuși, trebuie să fim atenți, deoarece, în Europa, există distincții între dreapta extremă și cea radicală. Extrema dreaptă mai este definită și în contextul german ca mișcare care respinge pluralismul politic democratic în favoarea unui totalitar sau unei forme autoritare de guvernare.⁵

În schimb, dreapta radicală este considerată a fi anti-democratică, preluând naționalismul și rasismul de la extrema dreaptă, însă fără a fi ostilă față de democrațiile liberale.⁶

În zilele noastre, există mai multe categorisiri, denumiri și doctrine asociate acestor partide sau mișcări politice de către majoritatea specialiștilor. Cele mai importante dintre acestea sunt: fasciste, neofasciste, neopopuliste, nou populiste, dreapta radicală, dreapta radicală populistă, extrema dreaptă, populiste, populiste de extremă dreapta, anti-imigranți și noua dreaptă etc..⁷

Referitor la extrema stângă, până în 1989 aceasta era asociată de toată lumea, inclusiv de specialiști, cu comunismul. Acest lucru era firesc în perioada postbelică, deoarece în foarte multe state din Europa de Vest existau partide comuniste, care aveau o doctrină marxist-leninistă și erau considerate anexe ale Partidului Comunist din Uniunea Sovietică.

Totuși, pe lângă comunism au mai existat și alte doctrine politice de extremă stângă, care de multe ori erau ignorate de cei care se ocupau cu studiul acestui domeniu. Cele mai cunoscute erau socialismul, maoismul, troțkismul, anarhismul și noua stângă apărută în 1968.⁸

După prăbușirea comunismului, de la începutul anilor '90, clasificarea partidelor și grupărilor de extremă stângă a fost regândită. De asemenea, tot atunci a început să fie utilizat din ce în ce mai mult termenul de *stânga radicală*, în loc de extrema stângă. Acest lucru a fost posibil deoarece adepții acestei ideologii nu mai doresc existența unor regimuri totalitare ci acceptă democrația, însă cu anumite condiții. În secolul XXI exponenții stângii radicale sunt considerați o parte a socialiștilor și ecologiștii (verzii).

În secolul XXI populismul a început să fie adoptat de mai multe partide din spectrul politic al stângii, apărând astfel o nouă ideologie: stânga radicală populistă. Principala cauză care a dus la apariția acesteia a fost criza economică care a afectat UE la începutul anilor 2010. Atunci populismul a început să afecteze atât partidele politice cât și alte mișcări sociale, fiind adoptat de mai mulți lideri politici sau formatori de opinie.

Populiști de diverse genuri și orientări au ajuns la un nivel ridicat de recunoaștere pretinzând că reprezintă mai bine persoanele marginalizate și frustrate, împotriva elitelor

⁴ Paul Hainsworth, *The extreme right in Western Europe*, Routledge, New York, Londra, 2008, p.8

⁵ *Ibidem*, p.9

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p.10

⁸ Paolo Chiochetti, *The radical left party family in Western Europe, 1989-2015*, Routledge, Londra, New York, 2017, p.9.

politice care își vedeau doar propriile interese, înstrăinându-se de celelalte categorii sociale și anxietățile lor.⁹

Manifestări ale extremismului francez până la începutul secolului XXI

Extremismul în Franța are o tradiție de peste 200 de ani, atât cel de dreapta cât și cel de stânga fiind bine reprezentat în acea perioadă. Putem spune că momentul inițial al acestor idei a fost în timpul Revoluției Franceze începută în anul 1789, atunci când iacobinii au condus țara fără o legitimitate dată de popor și s-au manifestat violent împotriva tuturor celor care nu le împărtășeau viziunea. De altfel, unii specialiști consideră că iacobinii au fost primii exponenți ai unei extreme stângi incipiente datorită faptului că s-au impus la conducerea Franței prin teroare, doreau centralizarea instituțiilor și foloseau eliminarea opozanților prin ghilotinare sub diverse pretexte. De asemenea, ei se bazau pe susținerea reprezentanților claselor de jos ale societății franceze care erau denumiți în mod generic „sans culottes”.

În secolul XIX, principalul eveniment care a implicat extrema stângă a fost crearea Comunei din Paris din 1871. Atunci, la sfârșitul războiului franco-prusac din 1871 locuitorii Parisului s-au revoltat împotriva autorităților centrale și au decis ca orașul să se auto-guverneze prin înființarea unei instituții numită Consiliul Comunal, ai cărui membri erau aleși prin vot de către cetățeni. Printre membrii acestuia se aflau socialiști, anarhiști, admiratori ai iacobinilor etc. Ulterior, armata franceză a asediat Parisul iar Comuna a fost înfrântă, foarte mulți membri și susținători fiind judecați și executați.¹⁰

De partea cealaltă, prima manifestare importantă a extremismului de dreapta a fost afacerea Dreyfus. În anul 1894, un ofițer francez de origine mozaică, Luis Dreyfus, a fost condamnat după ce fusese acuzat că a divulgat secrete militare Germaniei. Ea a bulversat societatea franceză vreme de doisprezece ani, din 1894 până în 1906, divizând-o profund și de durată în două tabere opuse, „dreyfusarzii” partizani ai nevinovăției lui Dreyfus, și „antidreyfusarzii” partizani ai vinovăției lui. Deși se aflase că vinovat era alt ofițer francez, aceștia din urmă continuau să susțină vinovăția lui Dreyfus pe motiv că era evreu, antisemitismul atingând cote alarmante în Franța acelei perioade.

În prima jumătate a secolului XX cele mai importante partide de extremă dreapta au fost Acțiunea Franceză și Crucile de Fier. Primul dintre acestea avea o orientare naționalistă și susținea revenirea monarhiei în Franța. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial Acțiunea Franceză a colaborat cu guvernul marionetă al naziștilor condus de mareșalul Petain, iar după 1945 a fost desființată.

În partea stângă a spectrului politic cel mai important partid a fost Partidul Comunist Francez. Acesta a fost înființat în 1920, ca o anexă a Cominternului, atunci când majoritatea membrilor au demisionat din secțiunea socialistă franceză a Internaționalei Muncitorești (SFIO) pentru a înființa Secțiunea franceză a Internaționalei Comuniste (SFIC).

Până în 1936, PCF nu a fost un partid influent și vizibil pe scena politică franceză, remarcându-se doar printr-o politică de condamnare a colonialismului. În 1936 comuniștii francezi au ajuns la guvernare în urma afilierei la guvernul de coaliție al Frontului Național de Stânga, condus de Leon Blum. Cel mai cunoscut lider comunist francez din Perioada Interbelică a fost Maurice Thorez, care s-a remarcat cel mai mult printr-un conflict cu Troțki, în timpul luptei pentru putere din URSS dintre acesta și Stalin.

PCF a rămas activ și după 1945, a câștigat aproximativ 25% din voturi la primele alegeri din Franța după cel de-Al Doilea Război Mondial, iar în 1946 a participat la primul

⁹ Giorgios Katsambekis, Alexandros Kioupiolis, *The populist radical left in Europe*, Routledge, Londra, New York, 2019, p. 1.

¹⁰ Charles-Arlette Ambrosi, *Histoire de la France (1870-1970)*, Masson et C Editeurs, Paris, 1971, p.7

guvern al celei de-a patra republici. După mai 1947, când comuniștii au fost demiși din cabinet ca urmare a înăsprii atitudinilor politice, PCF nu a participat la nicio administrație a celei de-a patra republici, deși a câștigat în medie peste 22% din voturi la cele șase alegeri generale dintre iunie 1951 - iunie 1968 și a câștigat un număr mare de locuri în Adunarea Națională.¹¹

Când generalul Charles de Gaulle a devenit președinte al celei de-a cincea republici în 1958, PCF a pierdut de teren pe fondul unei creșteri a sentimentului naționalist. În septembrie 1965, partidul s-a aliat cu alte partide de stânga pentru a forma Federația Stângii Democratice și Socialiste (Fédération de la Gauche Démocrate et Socialiste). Alianța a reușit să-l păstreze pe De Gaulle la conducere, obținând majoritatea absolută în primul tur al alegerilor din 1965. În primul tur al alegerilor prezidențiale din iunie 1969, candidatul PCF a ocupat locul trei, cu 21 la sută din voturi.¹²

În anii 70 și 80 ai secolului XX, PCF a continuat să ocupe locuri în Adunarea Națională a Franței, iar între anii 1981-1984 a fost aliat cu Partidul Socialist care câștigase alegerile generale și a avut patru posturi de ministru în guvern.

În anii 90 PCF a început să decadă, obținând din ce în ce mai puține procente la alegerile din acea perioadă.

Pe plan extern, PCF era considerat un partid eurosceptic moderat, manifestându-se împotriva Comunității Economice Europene pe care o considera a fi o organizație a capitaliștilor.

În partea dreaptă a eșichierului politic, cel mai important partid din Perioada Postbelică este Frontul Național. Acesta a fost fondat în octombrie 1972 de membrii unei mișcări naționaliste revoluționare sub conducerea lui Jean-Marie Le Pen. De la început, partidul a îmbrățișat o versiune a rasismului cultural bazat pe o negare a egalității umane și apărarea identității naționale împotriva culturii inferioare ale imigranților. În consecință, Le Pen a cerut o oprire totală a imigrației ulterioare și implementarea unei politici naționale, care susținea că ar trebui acordată prioritate cetățenilor francezi în domeniul pieței muncii și al locuințelor, precum și în distribuția asistenței sociale.¹³

La nivel ideologic, FN combina anti-liberalismul politic, sub masca unui autoritarism „etnocentric”, cu un anti-liberalism economic sub forma protecționismului și „șovinismului bunăstării”. Ca atare, reprezintă ultima reîncarnare a unei tradiții de extremă dreapta - care a apărut pentru prima dată în Franța la sfârșitul secolului al XIX-lea și apoi reapărut în perioada interbelică.¹⁴

Pe plan extern, FN era considerat un partid eurosceptic dur, manifestându-se împotriva Comunității Economice Europene și a valorilor acesteia.

Începând cu anii '80 ai secolului XX, bazinul electoral al Frontului național era alcătuit în special din mai multe categorii sociale amenințate de procesele de modernizare economică și socială. Acestea au inclus clasa de mijloc tradițională, principala bază de sprijin pentru extrema dreaptă istorică. Compuse din mici independenți - negustori, meșteșugari, mici proprietari de firme familiale - aceste straturi și-au văzut funcția economică din ce în ce mai strămutată și bunăstarea materială și socială erodată progresiv ca un rezultat al raționalizării industriale și comerciale a țării pe toată perioada postbelică. La rândul său, de la începutul anilor 1990, FN a atras sprijin semnificativ în rândul muncitorilor industriali, astfel

¹¹ <https://www.britannica.com/topic/French-Communist-Party>

¹² *Ibidem*

¹³ Pontus Odmalm, Eve Hepburn, *The European mainstream and the populist radical right*, Routledge, Londra, New York, 2017, p.91

¹⁴ Andrea Mammone, Emanuel Godin, Brian Jenkins, *Varieties of right wing extremism in Europe*, Routledge, Londra, New York, 2013, p.87.

încât, până la sfârșitul deceniului devenise principalul beneficiar al votului muncitorilor francezi.¹⁵

Acest lucru a fost oarecum surprinzător deoarece, până atunci, muncitorii erau cunoscuți ca fiind mai degrabă simpatizanți ai PCF sau ai altor partide de stânga. Acest lucru a fost posibil deoarece în anii '80 și '90 acestea au început să fie pasive și nu mai reprezentau interesele proletariatului, așa cum o făcuseră mai multe zeci de ani la rând. În acest context, muncitorii aveau nevoie să se regăsească într-un alt partid. Pe scurt, lipsiți de marcasele lor corporative și colective tradiționale, de identitatea și privirea sindicatelor și a stângii ca nevrând sau fiind incapabile să le apere acquis-ul social, muncitorii francezi s-au orientat din ce în ce mai mult către Frontul Național. Ca și în cazul micilor independenți dinaintea lor, FN și-a cristalizat temerile și resentimentele, identificând imigranții recentii ca fiind țapii ispășitori pe care i-au putut acuza de declinul lor social și economic.¹⁶

Tot în acea perioadă, rezultatele la alegerile locale și generale ale partidului s-au situat pe un trend ascendent, obținând din ce în ce mai multe procente.

De asemenea, FN a fost considerat anii '90 principalul partid eurosceptic și anti-globalizare din Franța.

Extremismul francez în secolul XXI. Noi perspective

- *Extrema dreaptă*

După anul 2000 principalul partid exponent al ideologiei de etremă dreaptă a rămas Frontul Național, sub conducerea lui Jean-Marie Le Pen. Acesta a șocat opinia publică la alegerile prezidențiale din 2002, atunci când a reușit să intre în turul al doilea, după ce a obținut un scor mai bun decât primul ministru socialist din acea perioadă, Lionel Jospin.

Deși a pierdut în turul al doilea în fața candidatului de centru-dreapta Jacques Chirac cu o diferență destul de mare, Le Pen a primit al doilea cel mai mare număr de voturi la nivel național, fiind votat de peste 5,5 milioane de oameni. Pentru prima dată, el ajunsese în centrul politicii franceze, acest lucru fiind un indiciu clar al progresului acestui partid radical de dreapta.¹⁷

Specialiștii consideră că în perioada 2002-2012 FN și-a temperat acțiunile și politicile, radicalismul și extremismul scăzând în intensitate. În dimensiunea generală a FN-ului platforma radicală prezintă o scădere semnificativă a remarcabilității mai ales în 2007, când totalul numărul de promisiuni politice radicale a fost redus la jumătate de la 106 în 2002 la 58, urmată de o augmentare până la un total de 80 de propuneri în 2012. În 2002 manifestul se remarcă, de asemenea, ca fiind mult mai radical în ceea ce privește modul de intrare care sunt formulate politicile locale, autoritare și populiste. Politicile formulate într-o formă extremă - adică politicile care reprezintă cel mai serios obstacol în calea valorilor universaliste și standardele dreptului omului - sunt supra-reprezentate în 2002 (62 spre deosebire de 21 și 32 în 2007 și, respectiv, 2012). Datele indică faptul că FN s-a deradicalizat în 2007, pentru a se radicaliza din nou în 2012 după ce Marine Le Pen a preluat partidul cu un an înainte.¹⁸

Tot ea este cea care a încercat să modernizeze partidul și să oprească „demonizarea” acestuia. Scopul ei principal a fost îmbunătățirea partidului legitimitatea democratică prin

¹⁵ *Ibidem*, p.88

¹⁶ *Ibidem*, p.94

¹⁷ Michelle Halle-Williams, *The impact of radical right wing parties in West European Democracies*, Palgrave MacMillan, New York, 2006, p.85

¹⁸ Tjiske Akkerman, Sarah L. de Lange, Matthijs Rooduijn, *Radical right –wing populist parties in Western Europe*, Routledge, Londra, New York, 2016, p.227

expulzarea elementelor mai radicale ale „le Penismului”. Alegerile din 2007 au indicat că această reînnoire „ideologică” era necesară. cota de vot a partidului a scăzut considerabil; la alegerile prezidențiale, Jean-Marie Le Pen a primit doar 10,75% din voturi, iar la alegerile parlamentare în același an, cota de vot a partidului a scăzut la mai puțin de 5%. Cu toate acestea, în următoarele alegeri, strategia Marinei Le Pen a devenit influentă în cadrul FN. Deși aceasta și partidul ei au continuat să facă campanii având teme naționaliste, discursul FN a fost rafinat într-un mod care a popularizat ideile sale de extremă dreaptă. Acest proces de legitimare a contribuit foarte mult la capacitatea FN de a inversa căderea electorală. În cadrul alegerilor din 2004, regionale și europene, partidul a obținut 14,7% și respectiv 9,8%.¹⁹

Datorită declinului din acea perioadă, noul lider al partidului a revenit la politicile ce l-a consacrat pe vechiul conducător al partidului așa cum reiese din programul electoral al partidului de la alegerile prezidențiale din 2012.

FN îl prezintă pe liderul său, Marine Le Pen, în centrul programului, ca fiind personificarea voinței generale a oamenilor. Pagina de copertă a programului prezintă o ilustrare de aproape a președintelui FN, plasând-o în centrul primei pagini, prezentând-o ca lider și FN ca un partid al cărui obiectiv principal este să apere națiunea franceză și poporul ei. Programul este intitulat „Proiectul meu, pentru Franța și pentru poporul francez, și Marine Le Pen, vocea poporului, spiritul Franței”.²⁰

Pentru a convinge masele populare că politicile neoliberale sunt depășite, FN propunea măsuri populiste, inclusiv o creștere semnificativă a veniturilor și pensiilor modeste, protecția economiei franceze împotriva influenței străinilor și pedepsirea tuturor celor care abuzează de securitate socială în Franța. Imigrația, subiectul central al platformei lui Jean-Marie Le Pen, era direct menționat doar în mijlocul programului FN, situat între platforma economică a partidului, pe care acesta o prezintă în față, și agenda partidului în tărmurile sociale, culturale și străine. Cu toate acestea, această plasare mai puțin proeminentă în cadrul platformei FN nu face din imigrație un subiect mai puțin important. Dimpotrivă, pe tot parcursul programului FN cerea solidaritate între francezi. Cei care distrugau economia și sistemul social - străinii - erau neincluși în comunitatea națională și în sistemul de solidaritate pe care partidul își dorea să-l creeze. În consecință, străinii nu trebuiau să beneficieze de aceleași măsuri generoase ale sistemului de bunăstare, așa cum făc cetățenii francezi. Bunăstarea șovinistă și măsurile propuse de FN includeau eliminarea tuturor pensiilor pentru străinii care nu au lucrat în Franța de cel puțin 10 ani și suprimarea tuturor alocațiilor familiale dacă părinții nu aveau cetățenia franceză.²¹

În concluzie, FN și conducătoarea sa, Marine Le Pen, se prezentau ca venind din afara sistemului politic și se considerau ca reprezentând o alternativă la politica de mainstream promovată de alte partide. Partidul propunea un tip de democrație populistă, o formă de guvernare care reunește cetățenii francezi sub steagul naționalismului. De asemenea, se mai doreau întărirea autorității statului și identificarea principalilor vinovați pentru decăderea socială, politică și culturală pe care a cunoscut-o Franța în acea perioadă.²²

Prin măsurile radicale din domeniul imigrației, securității publice și organizarea statului, Marine Le Pen încerca să-și atragă suportul acelei părți a francezilor care considerau că aceste lucruri reprezintă o problemă pentru țara lor.

Cu toate acestea, Marine Le Pen a ieșit pe locul al treilea la alegerile din 2012, fiind devansată de Francois Hollande și Nicolas Sarkozy.

¹⁹ Daniel Stockemer, *The Front National in France*, Springer, Cham, 2017, p.23

²⁰ https://www.rassemblementnational.fr/pdf/projet_mlp2012.pdf (Programul electoral al FN, site accesat în data de 28.04.2021)

²¹ *Ibidem*.

²² Daniel Stockemer, *op.cit.*, p.34.

În cadrul alegerilor din 2017 Marine Le Pen a ieșit pe locul al doilea, fiind devansată de Emmanuel Macron, atât în primul tur cât și în al doilea. Trebuie menționat faptul că atunci, partidul a obținut cel mai mare scor din istorie, Marine Le Pen obținând 33,90 % din voturi în turul al doilea, devansându-l pe tatăl său care obținuse doar 17,8 % în 2002.

În anul 2018, Marine Le Pen a schimbat numele partidului din Frontul Național în Adunarea Națională. În 2019, partidul a ieșit din sfera euroscepticismului, Marine Le Pen afirmând în timpul campaniei pentru alegerile europarlamentare că Franța nu trebuie să iasă din UE ci trebuie să contribuie la reformarea acesteia.²³

- *Extrema stângă*

„Noua” stângă radicală franceză era în esență compusă din organizații vechi, care și-au păstrat numele tradiționale și cea mai mare parte a culturii lor politice, dar au încercat să își adapteze imaginea, discursul și practicile organizaționale la cerințe a perioadei istorice schimbate.

La începutul secolului XXI cel mai cunoscut partid de extremă stângă rămăsese tot PCF care în anii 80 și 90 ai secolului XX se aflate într-un mare declin.

Partidul a profitat de ocazia oferită de renașterea mișcării sociale de stânga pentru a încerca o reconversie tardivă într-un modern partid anti-neoliberal. Cu toate acestea, participarea dezastruoasă la Guvernul Jospin (1997-2002) și multe administrații locale și lipsa sa de viziune conducere și identitate, l-au expus la o concurență puternică din partea altor partide și organizații radicale de stânga și a determinat un declin progresiv suplimentar.²⁴

Pe lângă PCF, în Franța mai existau și alte partide de extremă stângă, acestea având o orientare ideologică apropiată de troțkism. Cel mai important dintre acestea este Lupta Muncitorească (Lutte Ouvrière), partid care a fost înființat în 1956.

În anii șaptezeci și optzeci, a reușit să se transforme într-o mică organizație națională cu un sprijin electoral decent și un personaj popular, Arlette Laguiller. Rezultatele sale electorale au crescut brusc în 1995, dar a dispărut din nou după 2002 din cauza stresului votului tactic pentru PS și o concurență de stânga radicală sporită. Al doilea cel mai puternic a fost Liga Comunistă Revoluționară (LCR), reînființat în 2009 ca Noul Partid Anticapitalist (New Anticapitalist Party, NPA). Creat în 1969 prin fuziunea unei organizații mai vechi (1944) și un grup recent de studenți (1966), a fost secțiunea franceză a celei de-a patra internaționale. Grupul a avut primul loc în top în deceniul post 1968, dar a scăzut rapid de la sfârșitul anilor șaptezeci până la mijlocul anilor nouăzeci, și a crescut din nou după 2002. Reorganizarea din 2008-2009 a avut inițial rezultate promițătoare, dar partidul nu a reușit să ajungă în fața Frontului de Stânga (FdG) la alegerile europene din 2009 și a pierdut în mod progresiv în fața ei a alegătorilor și a membrilor săi. Cea mai mică organizație a fost Partidul Muncitorilor (Partidul Muncitorilor, PT), redenumit în 2008 ca Partid Muncitoresc Independent (Partidul independent al muncii, POI). Născut prin Despărțirea din 1965 a celei de-a patra internaționale, a urmat o interpretare minoritară a troțkismului cunoscut sub numele de „lambertism”, de la numele liderului său istoric Pierre Boussel alias Lambert. În ciuda influenței sale uneori substanțiale în termeni de apartenență și legături organizaționale, în special în sindicatul studentesc UNEF și sindicatul FO, nu au depășit niciodată 0,5% din voturi alegeri naționale.²⁵

În anul 2009 mai multe partide de stânga au format o alianță electorală numită Frontul de Stânga (Front de Gauche, prescurtat FDG). Aceasta era alcătuită la început din PCF,

²³ <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/le-pens-rassemblement-national-makes-its-ties-to-the-eu-and-the-euro-official/> (site accesat in data de 4.05.2021)

²⁴ Paolo Chiocchetti, *op.cit.*, p. 163

²⁵ *Ibidem*, p. 164

Partidul de Stânga și Stânga Unitară. Aceasta a obținut 6,47 % din voturi la alegerile pentru Parlamentul European din acel an, iar la alegerile regionale din 2010 alianța a obținut 5,84% din voturi. La alegerile prezidențiale din 2012, candidatul FDG a fost ales Jean Luc Melenchon, președintele Partidului de Stânga. A ieșit pe locul patru și a obținut 11,10% din numărul de voturi. De când a fondat Partidul de Stânga și a fost văzut ca de facto lider al FDG, Mélenchon a fost cel mai ferm adversar al lui François Hollande iar relațiile dintre cei doi erau întotdeauna încordate și tensionate.²⁶

După aceea, Melenchon a părăsit alianța, și-a înființat un nou partid numit Franța Rebelă (France Insoumise) și a început să adopte o politică de orientare populistă, încetând să se mai considere un partizan al stângii radicale.²⁷

Cu toate acestea, fosta sa alianță politică, FDG, l-a susținut în cadrul alegerilor din 2016, acolo unde a obținut locul al patrulea cu 19,58 % din numărul de voturi.

BIBLIOGRAPHY

1. Akkerman, Tjiske, de Lange, Sarah L., Rooduijn, Matthijs, *Radical right –wing populist parties in Western Europe*, Routledge, Londra, New York, 2016
2. Chiocchetti, Paolo, *The radical left party family in Western Europe, 1989-2015*, Routledge, Londra, New York, 2017
3. Hainsworth, Paul, *The extreme right in Western Europe*, Routledge, New York, Londra, 2008
4. Halle-Williams, Michelle, *The impact of radical right wing parties in West European Democracies*, Palgrave MacMillan, New York, 2006
5. <https://www.britannica.com/topic/French-Communist-Party> (site accesat in data de 4.05.2021)
6. <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/le-pens-rassemblement-national-makes-its-ties-to-the-eu-and-the-euro-official/> (site accesat in data de 4.05.2021)
7. https://www.rassemblementnational.fr/pdf/projet_mlp2012.pdf (Programul electoral al FN, site accesat în data de 28.04.2021)
8. Ignazi, Piero, *Extreme right parties in Western Europe*, Oxford University Press, Oxford, 2003
9. Katsambekis, Giorgios Kioupkiolis, Alexandros, *The populist radical left in Europe*, Routledge, Londra, New York, 2019
10. Lazaridis, Gabriella, Campani, Giovanna, Benveniste, Annie, *The rise of the far right in Europe*, Palgrave Macmillan, Londra, 2016
11. Mammone, Andrea, Godin, Emanuel, Jenkins, Jenkins, *Varieties of right wing extremism in Europe*, Routledge, Londra, New York, 2013
12. Odmalm, Pontus, Hepburn, Eve, *The European mainstream and the populist radical right*, Routledge, Londra, New York, 2017
13. Stockemer, Daniel, *The Front National in France*, Springer, Cham, 2017

²⁶ Giorgios Katsambekis, Alexandros Kioupkiolis, *op.cit.*, p. 96.

²⁷ *Ibidem*, p.97

MINERALOGISTS AND ALCHEMISTS VISITING THE TRANSYLVANIAN MINES: THE CASES OF JACQUES BONGARS AND FELICIAN OF HERBERSTEIN

Narcis – Mihai Martiniuc

Research Assistant, „Gheorghe Șincai” Institute for Social Sciences, Târgu Mureș

Abstract: The present study based itself on the 3rd volume of the paper entitled „Foreign travelers through the Romanian countries”. Therefore, all the material on which the conclusions, observations and connections have been built, come from this earlier mentioned edition ; the book also represents a point of reference towards the most significant works of alchemy. We do believe that these observations and the two authors’ philosophical-occult discourse had certainly influenced their travelling notes and the beliefs regarding the „life” of metals. In the same time, this brief biographical presentation has had as the starting point, the above mentioned works that have been completed with other significant documents.

Keywords: Middle Age, Transylvania, Alchemy, Ocultism, Mineralogy

În loc de introducere

Studiul de față are ca sursă de documentare aproape în exclusivitate volumul „*Călători străini despre țările române*” volumul III. Așadar, întregul material pe care s-au construit unele observații, legături și concluzii provine din această traducere; ea stă și la baza trimerilor înspre lucrări clasice de alchimie, cu care descrierile, observațiile și discursul filozofic-ocult al celor doi autori au, credem, certe legături și inspirații atât prin stilul literar abordat cât și prin convingerile expuse referitoare la „viața” metalelor. Prezentarea biografică succintă s-a construit, de asemenea, pornind tot de la acest fond documentar ce a fost completat cu documente preluate digital.

Toate aceste observații nu minimalizează importanța descrierilor din textele celor doi autori; dimpotrivă, aduc o notă inedită, personală și ajută mai mult la înțelegerea mentalității omului medieval – ale cărui scopuri nu erau întotdeauna doar cele mercantile ci erau aproape întotdeauna dublate de un dat spiritual. Cu toate astea, bineînțeles, avem de-a face cu niște rapoarte oficiale, deseori scrise conjunctural și în grabă; scopul lor principal nu este alcătuirea unor texte cu trimiteri spre alchimie ci o descriere tehnică, obiectivă, asupra potențialului minelor din Munții Apuseni (Munții Metaliferi) și din Munții Igriș/Gutâi.

Pe de altă parte însă acest gen de raport nu presupune de facto descrierea unor procese alchimice atribuite metalelor, ba din contră am putea spune, ceea ce primează ar fi – după mentalitatea omului contemporan – un anumit caracter pragmatic și care să cuprindă cât mai clar date de ordin tehnic, iar aici cu atât mai interesante sunt textele despre care vorbim, cu trimiteri de un anumit tip spre cei care le-au creat, și anume una care înlesnește o anumită cunoaștere a omului medieval și post-renascentist.

Trebuie spus că abordarea noastră nu este una inedită ci doar aprofundează o temă atinsă în treacăt și de către autorii volumului mai sus-amintit, însă cu informații profunde și interesante. Faptul că aceștia au avut cunoștințe de alchimie în mediul academic românesc din deceniul șapte al secolului trecut este un lucru remarcabil, având în vedere că studiile de istorie din România socialistă nu erau axate pe subiecte de acest gen și care să presupună studii aprofundate și sistematice.

Autorii

Jacques Bongars, învățat și diplomat francez (1554 – 1612). S-a născut la Orléans într-o familie protestantă. A urmat cursuri primare la școlile din Marburg și Jena – în Germania, așadar departe față de locul său natal – iar după întoarcerea în Franța a continuat cu studii la Orléans, orașul său natal și la Bourges. După ce a petrecut câțva timp la Roma – unde a fost interesat de scrierile lui Eusebiu de Cesareea – a făcut o călătorie în estul Europei.¹ În anul 1587 a intrat în serviciul lui Ségur Pardallian, un nobil din Navarra, iar apoi în serviciul prințului Henric de Navarra, viitorul Henric al IV-lea al Franței. A fost trimis în mai multe misiuni diplomatice în nordul Europei – la principii protestanți din Scandinavia – după care a vizitat Anglia pentru a obține ajutorul reginei Elisabeta I în favoarea lui Henric de Navarra. Bongars a continuat să fie un diplomat activ și după ce Henric devine rege al Franței; a fost trimis pe la mai multe curți europene importante.

Ceea ce ne interesează în acest studiu este mai puțin cariera diplomatică a lui Bongars ci mai mult cea de cărturar, pentru că el este și un important traducător și publicist de opere vechi. A reușit să scrie o prescurtare a lucrării lui Marcus Junianus Justinus² „*Trogi Pompeii Historiarum Philippicarum epitoma de manuscriptis codicibus emendatior et prologis auctior*” (Paris, 1581). O altă realizare a lui Bongars este o culegere cu titlul „*Gesta Dei per Francos*” (Hanovra, 1611). Ea are ca temă cruciadele clasice și cuprinde mai multe scrieri ale unor autori francezi contemporani cu el pe această temă. Mai devreme cu câțiva ani a publicat colecția „*Rerum Hungaricarum scriptores varii*” (Frankfurt am Main, 1600). Epistolele sale au fost publicate pentru prima dată la Leiden în 1647, iar în ediția a doua la Paris între 1668-1670.³

În anul 1584 l-a vizitat pe umanistul olandez Justus Lipsius, care era pe vremea aceea rectorul Universității din Leiden.⁴

Notele lui Bongars despre Transilvania datează din anul 1585, la puțin timp după ce intrat în serviciul lui Henric de Navarra, în același an. Acum va face o călătorie de la Viena la Constantinopol, împreună cu un prieten, Guillaume Lenormand, la cerea suveranului său. Peste doi ani va merge în misiune diplomatică în Anglia reginei Elisabeta I.⁵

Bongars a fost un diplomat de formare protestantă și va milita pentru această cauză religioasă în toate misiunile sale. Inevitabil, misiunea sa în Transilvania a fost una ce urmărea interesele facțiunii protestante în detrimentul imperialilor catolici. „Aducând scrisori de recomandare de la Felician de Herberstein către consilierii principelui la Alba Iulia și către conducătorii sașilor din Sibiu și Brașov, Bongars venea hotărât să se informeze și dispus să se lase informat”.⁶

Transilvania se afla pe vremea aceea sub conducerea lui Sigismund Báthory, un personaj controversat în viața privată și instabil pe plan politic, motiv pentru care perioada în care s-a aflat „de jure” la conducerea principatului a cunoscut perioade destul de lungi în care atribuțiile oficiale i-au fost preluate de diferiți alți actori politici, unii chiar pretendenți la

¹ Însemnările pe care le avem în vedere datează din această perioadă.

² Marcus Junianus (sau Junianus) Justinus, istoric roman din secolul al II-lea d.H. Cf. Chisholm, Hugh, ed, „Justin” în *Enciclopedia Britannica* ed.11, Cambridge University Press, 1911, [https://en.wikipedia.org/wiki/Justin_\(historian\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Justin_(historian)) [accesat 12.10.2021]. A nu se confunda cu apologetul creștin Iustin Martirul (n.n.).

³ Cf. op.cit, p.204, https://en.wikipedia.org/wiki/Jacques_Bongars [accesat 12.10.2021].

⁴ Cf. Marino Sanudo Torsello, *The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross. Liber Secretorum Fidelium Crucis*, translated by Peter Lock, York St.John University, UK, Ashgate Publishing, 2011, p.17. Este important de notat aici faptul că Lipsius era un romano-catolic credincios și practicant, pe când Bongars a fost de confesiune protestantă. Lipsius a avut o carieră universitară de succes (n.n.).

⁵ *Ibidem*.

⁶ Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, *Călători străini despre țările române*, vol.III, București, Editura Științifică, 1971, p.150.

scaunul princial. Într-un astfel de moment se petrece și călătoria personajului nostru. „Jurnalul lui Bongars are o reală însemnătate datorită atât personalității autorului cât și momentului călătoriei, și anume 14 zile după înlocuirea triumviratului Kóvacsóczy, Kendy și Szombory de la conducerea treburilor politice ale Transilvaniei printr-un guvernator unic, I. Géczy.”⁷

Jocul politic al lui Bongars, ca și implicațiile diplomatice ale misiunii celui alt personaj amintit aici – Felician von Herberstein, ambii un fel de „agenți secreți” – nu fac subiectul acestui studiu.

Felician von Heberstein (? – înainte de 1 iulie 1591), nobil (conte) și diplomat de origine austriacă. Ambasador al Ungariei în Polonia și Rusia. A intrat în grațiile împăratului Rudolf al II-lea, la curtea căruia ocupa un loc de cinste. Între anii 1583-1584 este unul din consilierii imperiali delegați pentru negocierile dintre împărat și regele Poloniei Ștefan Báthory sub medierea iezuitului Possevino, privind soluționarea litigiului privind regiunea și cetatea Sătmăruului. Împăratul ar fi urmat să primească orașul Baia Mare și regiunea minelor de aici, însă cu obligația de a demola cetatea Sătmăruului.⁸

Felician von Heberstein va lua în concesiune și va exploata minele de la Cavnic. Atunci când vorbește despre „minele mele de la Baia Mare” se pare că este vorba de cele amintite mai sus. Din documente rezultă că avea o experiență bogată în domeniul mineritului. Consemnările de care ne ocupăm aici datează din această perioadă; în 1585 vizitează minele de la Zlatna, Almaș, Ruda, Brad, Abrud și Băița.⁹

Textul

Studiul nostru este, credem, unul important din perspectiva istoriei mentalităților; întregul eșafodaj argumentativ s-a construit după tehnica recitirii unui text-document și a interpretării acestuia, aducându-se în prim-plan și alte surse. Astfel s-a putut identifica un întreg discurs ce are legături clare cu alchimia occidentală. Autorii s-au ghidat după aceste concepte în analiza lor asupra metalelor din Transilvania; mai mult, au considerat firesc ca aceste credințe să fie transmise și inserate într-un raport scris către superiorii lor, ambii actori importanți pe scena politică a Europei de sfârșit de secol XVI.

După autorii studiilor introductive ideile ce țin de alchimie și care apar cu claritate la Bongars și Herberstein ar avea o sursă comună: lucrarea „*Hypomnematum*” a lui Wernherius „[...] al cărui text manuscris, publicat ulterior de el [de Bongars, n.n.] i-a fost probabil înmănat la Baia Mare de către Felician de Herberstein.”¹⁰ Bongars de fapt a și editat lucrarea mai târziu, după întoarcerea sa din călătorie, în culegerea sa „*Scriptorium rerum hungaricarum*”.¹¹

Scriitura amănunțită este însă prea densă pentru a fi doar o simplă compilație; aici avem de-a face cu idei, concepții, convingeri proprii și foarte probabil chiar cu inițieri private ce țin de cunoașterea alchimică profundă. Or asta se poate realiza doar prin accesul la textele fundamentale ale alchimiei; Bongars și von Herberstein nu reproduc și imită, ci expun și construiesc argumentativ și filosofic, pas cu pas, o ideologie – asta chiar dacă avem de-a face cu note de călătorie; am putea spune că tocmai din contră, aventura călătoriei într-un spațiu cvasinecunoscut, ba chiar exotic, susține foarte bine noutatea descoperirilor ce rezonază, pentru cei doi, la vechi idei oculte. Dacă Bongars dă de înțeles că ar cunoaște mult mai multe amănunte în ceea ce privește cunoașterea ocultă a mineralelor, von Herberstein intră mai în profunzime în diferite idei ce țin de alchimie.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p.186.

⁹ *Ibidem*, pp.186-187.

¹⁰ *Ibidem*, p.151.

¹¹ *Ibidem*, p.166.

Mai mult decât atât, specificul misiunii pentru care au fost trimiși în Transilvania fiecare dintre cei doi autori nu presupune absolut deloc niciun fel de trimitere sau de interpretare mineralogic ocultă, cu date de alchimie medievală. Din punctul acesta de vedere, patronii transilvăneni ai minelor sau regele Ștefan Báthory sunt mai „pragmatici” decât Bongars și Heberten în ceea ce privește potențialul economic al acestora. Totuși, aceștia pot analiza capacitatea de producție și de extracție din mai multe puncte de vedere, ce se pare că localnicilor le-au fost prea puțin cunoscute și cu atât mai puțin aplicate pe teren.

Bongars este atent la „minunile naturii”: „pretutindeni se află necunoscute până și de locuitori sau nebagate în seamă izvoare care sau denaturează, sau schimbă formele corpurilor înfundate în ele și care își prefac chiar undele lor în piatră tare sau transformă mase informe de fier în cupru mai frumos la înfățișare, mai ușor de îndoit și mai ușor de folosit decât cel natural, sau slobozesc ape fierbinți sau reci, uimitor de felurite la gust și la miros, unele spre salvarea și altele spre prăpădul oamenilor și al vitelor. Trec sub tăcere însușirile felurite ale pământului însuși și ale gliei sale și puterea dătătoare de viață sau de moarte a aerului și a emanațiilor. Acestea, tu știi bine frate Guillaume, că sunt spiritele acelea metalice și minerale de care țărâna mamă este atât de îngreunată, încât produce chiar vine de aur printre brazdele înverzite și bulgări de aur printre nisipurile râurilor repezi... Dar mă tem să pășesc mai adânc în acele taine înalte și ascunse de care nu aș fi îndrăznit să mă apropiu decât călăuzit de tine a cărui putere vie a spiritului mi-ar fi deschis cu folos închizătorile ferecate ale porților Naturii.”¹²

Textul ne trimite spre un anumit gen de inițiere prin alchimie și care demonstrează un alt tip de interes privind calitățile metalelor – unul ce transcende datul imediat, cel economic. Limbajul lui Bongars este unul clar alchimic, cu afinități evidente cu scrieri clasice de alchimie. Se vorbește despre puterea ocultă a metalelor, una ce este însuflețită de o anumită conștiință subtilă, supranaturală.

Textul lui Bongars este destul de lapidar; aflăm că ar putea să spună mult mai multe însă se abține din modestie și dintr-o anumită teamă de a nu dezvălui celor nepregătiți adevărurile unei inițieri oculte greu de înțeles sau de acceptat de către ei. Oricum, chiar și scurt, textul vorbește despre „spiritele metalice” care lucrează ocult și subtil dinspre sânul viu al pământului; pe scurt, despre o lume de „entități” ce influențează materia.¹³ Atunci când Bongars spune „trec sub tăcere însușirile felurite ale pământului însuși și ale gliei sale și puterea dătătoare de viață sau de moarte a aerului și a emanațiilor” este ca și când am avea în fața ochilor o variantă a unui fragment de text din lucrarea *Bergbüchlein* atribuită lui Calbus Fribergius, un distins medic și alchimist din Freiburg și apărută la Augsburg în anul 1505: „în opinia înțelepților, aurul este generat de un sulf cât se poate de limpede, bine purificat și rectificat în pământ, sub acțiunea cerului, îndeosebi a soarelui, astfel încât nu mai conține nicio umoare care să poată să fie distrusă sau arsă în foc, și nicio umiditate lichidă care să fie

¹² Jacques Bongars, [Epistolă Dedicatorie] „Către prea iubitul său frate Guillaume Lenormand <<Trunionus>>, 1 martie 1597” în *Călători...* pp.166-167.

¹³ După unii specialiști în istoria alchimiei am avea de-a face cu idei vehiculate încă din antichitatea cea mai veche. Mircea Eliade aduce în discuție în „*Făurari și alchimiști*” unele texte asiriene publicate în 1925 de către R. Campbell și pe baza cărora R. Eisler a avansat ipoteza existenței unei alchimii babiloniene, unde s-ar vorbi despre „fetuși” dedicați focului și care ar fi de fapt „embrioni” ai pământului însuflețit, minereuri ce ar avea un rol magic ca ofrandă adusă de alchimist în maturizarea metalului în cuptor. Însă mai curând credem că este vorba chiar despre sacrificii umane oferite focului prin avortoni, așa cum chiar Eliade aduce dovezi din mediul cultural african. Cf. M. Eliade, *Făurari și alchimiști*, traducere din franceză de Mona Antohi și Sorin Antohi, București, Editura Humanitas, 2019, pp. 71-76. Nu credem că se poate vorbi despre existența unei „alchimii” de tip medieval – atât european cât și oriental – în Mesopotamia antică, ci doar cel mult despre vehicularea unor idei asemănătoare, aflate într-un stadiu premergător și incipient pentru „filosofia” alchimică. În plus orice proces alchimic – în înțelesul devenit clasic al termenului – presupune o relație deja intelectualizată între maestru și ucenic. Toate aceste lucruri nu exclud un anumit statiu incipient, la nivel etnografic, pentru alchimia operativă.

evaporată de foc...”¹⁴ Mai mult, fierul și cuprul despre care se vorbește tot în textul de mai sus sunt „mai ușor de îndoit și mai ușor de folosit decât cel natural” – așadar avem de-a face cu minereuri care se „transformă” în permanență, „se coc” în matricea pământului viu, „cresc” fără de încetare. În concepția alchimiștilor orice metal are tendința naturală de a se autoprocasa, de a „crește” până la stadiul de a ajunge aur, metalul pur, în milioane de ani.

Felician von Herberstein în comparație cu Bongars dezvoltă mult mai multe idei de acest fel în textul său, așa după cum vom vedea mai jos: „Baia Mare 22 decembrie 1585 ...am plecat apoi la minele din Zlatna [...] speranțele de câștig din partea acestor mine, deși până acum se ivesc bulgări de aur care se separă după ardere, totuși după părerea mea sunt îndoielnice întrucât toate minele de aur din întreaga Transilvanie sunt de așa fel că se întind mai puțin în adâncime și uneori degenerază la loc foarte adânc. Dar cum particularitatea sau caracteristica acestei vine metalice de la Zlatna este că se ascunde ca un arbore în măruntaiele pământului și în stânca tare și – judecând după îmbelșugarea extragerilor celor mai curate – își dă ramurile sale mai luxuriante cu frunze abundente chiar în jurul trunchiului său și nu își produce fructele sale strălucitoare și mobile colo și dincolo fără vreun raport necesar cu coroana sa de ramuri foarte întinsă, va trebui să ne gândim la un alt arbore asemănător cu acel al acestei vine metalice, care va trebui căutat sau în adâncimea minei a doua prin canalul al treilea, sau într-adevăr – ceea ce este mai sigur – la suprafața stâncii solide, potrivit cu proporția distanței dintâi, căci de obicei locul unei asemenea vine metalice oferă după aceea arbori mai depărtați după măsura munților și a văilor. În sfârșit, minereul extras nu este spălat în băi așa cum trebuie, întrucât corpul de aur ușor se dezagregă sub forma unui antimoniu foarte rafinat și poate fi lesne luat ca o spumă de apa năvalnică [...].”¹⁵

Fragmentul de text de mai sus dovedește că von Herberstein are cunoștințe avansate în tehnicile de extracție ale epocii și se pare suficientă experiență de teren, practică, acumulată în timp. Raportul lui caută răspunsuri la diferite neajunsuri și dificultăți ce privesc exploatarea eficientă a minelor din zona Baia Mare și din Munții Metaliferi. Genul acesta de raport tehnic minuțios se întinde pe mai multe pagini. El nu ezită să tragă de multe ori concluzii ferme ce vor să eficientizeze la maxim munca din domeniul extractiv; așa ar fi de exemplu propunerile ca unele guri de mină deschise nu ar merita efortul de a fi exploatate în continuare și că munca aici ar trebui sistată; sau că alte mine vechi, insalubre, cu resurse „slabe de minereu” – cum se exprimă – ar fi mai mult o sursă de pierderi pentru visitieria statului prin întreținerea lor costisitoare și prin continuarea activităților miniere; prin urmare, ar trebui să fie părăsite și închise. Pe de altă parte și aici domnește o mentalitate tributară „gândirii alchimice”: unele mine merită să fie redeschise după o vreme, adică ele pot redeveni productive și „rodnice”. Este vorba de o perioadă de timp absolut necesară pentru regenerare; în cazul acesta zăcămintul este asociat pântecului matern, uterului; în cazul acesta uterul însuflețit al Pământului rodește din nou, de cele mai multe ori la intervale clare, ce sunt calculate ținându-se cont atât de calitatea zăcămintului ce zace în subsol cât și de structura geologică a zonei.

O altă sursă surprinzătoare de informații – pe lângă cele ce au legătură cu alchimia – sunt la von Herberstein cele care fac trimiteri la profesionalismul și la metodele de lucru ale minerilor din Transilvania. De multe ori ele îi par a fi neproductive, învechite, chiar ilogice, cu pierderi de minereu sau cu metode de recoltare și de producție care nu dau absolut niciun randament. Deseori minerii nu cunosc procese elementare de separare a minereurilor ce în stare naturală se prezintă sub formă compozită. Nici chiar față de băieșii care culeg aurul din apa râurilor nu are o părere prea bună: ei se așteaptă să găsească întotdeauna

¹⁴ M. Eliade, *ibidem*, p.48.

¹⁵ Felician de Herberstein, „Baia Mare 22 decembrie 1585”, în *Călători...* pp.190-191. Nota 12, pentru antimoniu, *ibidem*: „*Nobilissimi*. În mineralogia influențată încă de alchimie antimoniul juca un rol aproape magic”.

minereu de aur în formă pură și ignoră cu desăvârșire restul de minereu compozit, care la o fierbere – topire și separare prin metode adecvate ar elibera materialul nobil căutat.

Ceea ce ne interesează aici este însă altceva, și anume că pentru von Herberstein între profesionalismul din munca de exploatare minieră și viziunea alchimică asupra lumii minerale și asupra însușirilor acestora există o unitate certă – ba mai mult, chiar decurge una din cealaltă. Fragmentul următor este concludent: „atelierul de topit poate să-și împlinească sarcina sa încă și mai anevoie, întrucât foalele sunt uzate și cuptoarele sunt prea mici și odată cu piatra se adaugă o materie și mai grosolană care o întrepătrunde și care este rebelă la acest mod de topire, și din cauza aceasta materia care trebuie topită este silită să rămână în cuptor mai mult decât mi se pare potrivit, în sfârșit se vede că nu este niciun fel de boltă deasupra cuptoarelor care să poată primi vaporii metalici („*fumum metallicum*”)¹⁶ pentru ca uscăciunea pucioasei să nu ia cu sine umiditatea metalelor și să o ducă în sus (în văzduh). Dar mai ales ceea ce se cere până în cele din urmă pentru o adevărată exploatare a metalelor este munca neîntreruptă toată iarna atât la atelierele de topire cât și la băi, ceea ce de fapt eu fac la Baia Mare și se poate face în egală măsură și la Zlatna [...] iar minerelul de argint viu a fost așa de mult distrus de ape și prăpădit de exploatarea vechi, încât nicăieri nu se mai găsește o vână adevărată, și nu este cercetată cu sârguința ce s-ar cuveni, nici materia brută care întotdeauna se sapă la întâmplare și tot astfel nu se tratează cum trebuie, așa că oamenii de azi abia obțin jumătate din cantitate [...]”¹⁷ Textul continuă foarte dens și cu multe amănunte mai ales atunci când vine vorba despre minele din zona Abrudului; însă informațiile de acest tip nu fac parte din tema acestui studiu.

În *Ars Alchimica – Catehismul Alchimic* găsim o explicație sofisticată pentru ceea ce înseamnă „umiditatea” pentru un alchimist inițiat: „Î: Care este adevărata și prima materie a tuturor metalelor? R: Prima materie, numită corect așa, este duală în esența ei, fiind în sine de natură dublă; totuși, nu se poate crea un metal fără concursul celuilalt. Prima și cea mai însemnată esență este o uniditate atmosferică, combinată cu aerul cald sub forma unei ape uleioase, care aderă la absolut toate substanțele, fie acestea pure sau impure. I: Cum a fost numită această umiditate de către filosofi? R: Mercur. I: De cine este guvernat? R: De razele Soarelui și Lunii.”¹⁸

Folosirea cinabrilui pentru separarea metalelor este tot o practică alchimică, la fel ca procedura de separare prin folosirea antimonului, așa cum s-a văzut în citatul de mai sus: „de aceea sunt de părere ca acea materie amestecată cu cinabru să fie transportată spre valea și pârâul Ampoiului și acolo să fie fărâmițată de zdrobitor și să fie spălată cu atenție în felul care i se potrivește, pentru ca partea cea mai aleasă din ea să poată fi distilată cu grijă pricepută”¹⁹.

Din acest ultim fragment se poate deduce o anumită precauție specială în prelucrarea metalelor, demnă de un laborator alchimic medieval. Amestecul aur/cinabru²⁰ este una extrem de importantă, mai ales în ceea ce privește dozajul. În concepția alchimiștilor ea era

¹⁶ După Arthur Edward Waite, „alchimiștii latini considerau că vaporii sunt prima materie a tuturor lucrurilor și că, într-un fel special, sunt și Prima Materie a Filosofilor. În *Rosariul Filosofilor* se spune: <<Prima materie a corpurilor nu este mercurul vulgar, ci niște vaporii unsuroși și umezi. Piatra minerală este făcută din umed, iar corpul metalic din unsuros.>>”. Cf. Arthur Edward Waite (trad.), *Turba Philosophorum sau Adunarea Înțelepților, numită și Cartea Adevărului în Artă și Al Treilea Sinod Pitagoreic*, traducere din limba engleză de Gabriela Nica, București, Humanitas, 2019, p.147. Despre diferitele „emanații” ale pământului și ale diferitelor substanțe și materii – la modul general – vorbește și Bongars; v. textul lui de mai sus.

¹⁷ Felician de Herberstein, *ibidem*, p.191.

¹⁸ Theophrastus Ph. Paracelsus, „Catehism Alchimic”, în *Ars Alchimica. Șapte tratate în care se vorbește despre Natura, Știința și Arta Spagirică*, București, Editura Herald, 2020, p.43.

¹⁹ *Ibidem*, p.192. Cinabruul a avut o importanță deosebită pentru alchimiști.

²⁰ „Cinabru. Sulfură de mercur, de culoare roșie, folosită mai ales la prepararea vopselelor”. Cf. DEX, Dicționarul explicativ al limbii române, <https://dexonline.ro/definitie/cinabru> [accesat 25.11.2021].

folosită pentru longevitate prin ingurgitare. Astfel de idei sunt foarte clare de exemplu în alchimia chineză: „omul adevărat face aur pentru că dorește, folosindu-l ca remediu (adică asimilându-l ca aliment), să devină nemuritor”.²¹ În astfel de „proces” cinabru are un rol excepțional, chiar esențial, iar ceea ce se urmărește este prepararea Elixirului: „focul inimii este roșu precum cinabru, și apa rinichilor este neagră ca plumbul”²²; „sub primii împărați Han, alchimiștii foloseau cinabru pentru a obține aur (care nu era consumat, ci transformat în veselă magică: etapă intermediară). Dar din primele secole ale erei noastre, se credea că absorbția cinabrului poate înroși tot corpul”²³; „după Lie-sien Tchouan, un guvernator a absorbit cinabru timp de trei ani, apoi a obținut zăpadă ușoară din divinul cinabru. După ce a consumat asta timp de cinci ani, a fost capabil să se deplaseze în zbor [...] Tch'e-fu știa să facă mercur și să purifice cinabru pe care-l absorbea cu salpetru: după treizeci de ani (cu acest regim), redevenise ca un adolescent, perii și părul lui erau foarte roșii”.²⁴ Chiar dacă este dificil de demonstrat o filiație clară – așa cum este ea oferită cititorului larg în fragmentele de mai sus – dinspre alchimia chineză antică spre alchimia europeană nu putem să nu surprindem importanța ce se dă cinabrului în toate aceste situații. Cu toate astea – sau în plus față de cele zise – tradiția alchimică europeană surprinde folosirea cinabrului în cele mai delicate și oculte operații de natură transformatoare, ce înobilează atât natura cât și pe maestrul și ucenicul care practică, prin cunoaștere și credință, o asemenea metodă. Paracelsus scrie foarte clar despre importanța și utilizarea cinabrului în transformarea metalelor: „natura zămislește un mineral în măruntaiele pământului. Există două tipuri ale acestuia, care pot fi găsit în multe regiuni din Europa [...] măruntaiele pământului îl împing în afară, către suprafață. În prima lui coagulare, el apare colorat în roșu, și în el se ascund toate florile și culorile mineralelor [...] acum susțin că în acest mineral se găsesc trei principii, care sunt Mercurul, Sulfur și Apa Minerală, care au servit la procesul de coagulare naturală a acestuia [...] luați Cinabru Mineral și preparați-l în felul următor [urmează o lungă descriere a procedurilor, n.n.] el este ceea ce mulți caută și puțini găsesc.”²⁵

Von Herberstein vorbește despre un „arbore în măruntaiele pământului” care „își dă ramurile sale luxuriante cu frunze abundente” (v. mai sus). Surprindem aici omologarea lumii minerale cu cea vegetală și chiar cu cea animală: întreaga natură este însuflețită. „Ideea că metalele <<cresc>> în sânul minei, concepție atestată încă din Antichitate, se va menține multă vreme în concepțiile mineralogice ale autorilor occidentali. << Materiile metalice, scrie Cardan [Gerolamo Cardano, n.n.] sunt în munți, nu altfel decât copacii, cu rădăcini, trunchi, ramuri și frunze. Ce altceva este o mină decât o plantă acoperită de pământ?>> La rândul său, Bacon scrie: << câțiva antici afirmă că în insula Cipru se găsește un fier care, tăiat în bucățele și îngropat într-un pământ stropit întruna cu apă, vegetează, spre a spune așa, aici, astfel încât toate aceste bucățele devin mult mai mari”.²⁶

Unul din cele mai vechi tratate de alchimie europeană este „*Turba Philosophorum*”²⁷ – unde găsim tocmai tema „coacerii”, „creșterii”, „transformării” elementelor naturale prin

²¹ Ko Lung (254-334), în M. Eliade, *op.cit.*, p.114.

²² Alchimie chineză, sec. VII d.Ch, cf. M. Eliade, *ibidem*, p.116.

²³ Max Kaltenmark, „Le Lie-sien Tchouan”, pp.18-19, în M. Eliade, *ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p.117. Exemplele se pot înmulți considerabil, însă scopul acestui studiu nu este cel de a prezenta în amănunt practici medicale cu trimiteri spre alchimie.

²⁵ Theophrastus Ph. Paracelsus, „Comoara comorilor pentru alchimiști. Unde este descris procedeul prin care poate fi obținută Tinctura Universală”, *ibidem*, pp.73-76.

²⁶ M. Eliade, *op.cit.*, p.44.

²⁷ După Arthur Edward Waite, „nu există nicio dovadă a vreunei intervenții creștine în textul *Turba Philosophorum* și chiar dacă referința la piatra disprețuită amintește de piatra pe care constructorii au aruncat-o, ideea provine de la Zosimus, iar nu din Noul Testament; lucrurile ar putea sta altfel doar dacă Zosimus însuși ar fi împrumutat ideea din sursa amintită.” Cf. Arthur Edward Waite, *ibidem*, p.79. Totuși credem că este foarte posibil ca ideea „pietrei disprețuite” să fie preluată din Noul Testament de către Zosimus, mai ales că acest

processe ce presupun intervenția ocult-inițiativă a alchimistului.²⁸ Însă această operă nu face decât să imite și să precipite procesele derulate în stare latentă în sânul pământului; de aceea un alchimist trebuie să fie un bun cunoscător al substanțelor; el trebuie să știe caracteristicile, rolul și modul lor de utilizare, mai ales dacă este vorba de metale și de substanțe ce se transformă prin reacții chimice.

Mai departe raportul lui von Herberstein conține un important fragment de alchimie operativă: „plumbul care se adaugă la separarea argintului de aramă se rafinează acum cu mare pierdere și rămâne sărac, și acesta ar putea fi folosit a doua oară la topirea minerelului din Zlatna și ar putea fi îmbogățit: în sfârșit a se curăța în chipul cel mai potrivit de substanța de argint și de aramă amestecată cu plumb de acesta, datorită vaporilor de antimoniu, sulf și arsenic care, obosind corpusculul unit cu aurul, îl trag în jos, prin greutatea vaporilor lor, așa cum diavolii obișnuiesc să tragă cu ei sufletele nenorocite ale păcătoșilor. În sfârșit, nu este nicio îndoială că s-ar putea descoperi în Transilvania multe mine de aramă și de plumb [...]”.²⁹ Interpretarea pe care traducătorii și comentatorii textelor din „Călători străini despre țările române” este următoarea: „*medetur* (a se curăța) – subiectul fiind subînțeles: aurul. Valoarea oarecum morală a acestei purificări completează comparația mistico-religioasă din restul frazei [...] deci comparația este următoarea: antimoniul, sulful și arsenicul joacă rolul diavolului pedepsitor, aurul este sufletul curat se mântuie, iar corpusculul de materii impure tinând prizonier aurul este dezagregat și acestea sunt trase în jos, asemenea sufletelor păcătoase.”³⁰

Concluzii

Alchimia „operativă” este un concept și o mișcare practic-ocultă ce nu poate fi separată de lunga gestație culturală iudeo-creștină ce a dus la nașterea a ceea ce cunoaștem acum sub numele de Ev Mediu. Dacă baza operativă alchimiei occidentale poate avea elemente comune cu înțepinderi de același tip din alte spații și areale culturale – în special din Asia Centrală, India și China – baza pe care am putea-o defini ca fiind una „ideologică” este din plin impregnată de un iudaism tradițional bine centrat pe Cabala și pe ezoterism creștin.³¹

Fără existența societății de tip medieval nu am putea vorbi nici despre alchimie; așadar, ocultismul alchimic este indisolubil legat de societatea medievală occidentală. Nu întâmplător cei mai importanți alchimiști sunt cei ce provin din Europa Occidentală; în comparație, mediul bizantin cunoaște vechi tratate de alchimie de tradiție greacă sau arabă, însă foarte rar se poate vorbi de o alchimie operativă de proporțiile celei din mediul de cultură catolic sau protestant.

În cazurile Bongars și von Herberstein – mai exact în textele pe care le-am citat – se poate desprinde o anumită experiență de tip practic privind alchimia (pe lângă cea practică privind mineritul, desigur) ce nu pare a avea de-a face cu ceea ce am desemnat deseori și repetitiv mai sus sub termenul de „alchimie operativă”, ci cu o viziune pe care am putea-o

„Zosimos din Panopolis” a fost un gnostic grec ce a trăit într-un Egipt de secol III, parte a Imperiului Roman. Vezi Marcelin Berthelot, *Collection des anciens alchimistes grecs*, vol. III, Paris, 1887 – 1888, p.161, https://en.wikipedia.org/wiki/Zosimos_of_Panopolis [accesat 27.11.2021].

²⁸ „Atunci, Dumnezeu vă va da *arcana* pe care o căutați” spune *Turba Philosophorum*. Cf. A.E. Waite (trad.), *ibidem*, p.176. Autorul – sau autorii acestei lucrări de alchimie operativă – constituie subiect de dezbatere până în ziua de astăzi.

²⁹ Felician de Herberstein, *op.cit.*, pp.194-195.

³⁰ M. Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, notele 48 și 51, *ibidem*, p.195.

³¹ Însuși Paracelsus a pus Cabala în slujba alchimiei: „că el a fost un magician, este un fapt netăgăduit; a scris foarte mult despre tainele Cabalei și secretele alchimiei și magiei naturale.” Ilie Iliescu, *Cuvânt înainte la Theophrastus Ph. Paracelsus, ibidem*, pp.15-16.

numi „filosofic-alchimică” asupra naturii, în speță asupra lumii minerale ce acționează ca forțe de voință în lumea minerală din galeriile minelor din Transilvania.

Pe de altă parte „alchimia precede chimia științifică” după cum s-a tot afirmat într-un mod credem incomplet de către unii reprezentanți moderni ai științelor empirice – sau că alchimia ar fi o formă de „protochimie”.³²

Unele idei din alchimia speculativă am putea spune că au fost omologate de către științele contemporane cum ar fi chimia și geologia, fără o recunoaștere clară a vreunei filiații ideologice cu pretenții științifice. Așa ar fi concluzia după care petrolul are capacitatea de a se regenera periodic, una validată prin experimente ce se vor a fi un produs al științei contemporane.³³

Activitatea celor doi cărturari occidentali despre care vorbim în Transilvania se petrece la sfârșitul secolului al XVI-lea, o perioadă de transformări profunde în societatea transilvăneană – este tocmai perioada în care populația germană la început și o parte însemnată din cea maghiară puțin mai târziu aderă cu o rapiditate surprinzătoare pentru noi cei de astăzi la cele două confesiuni protestante, lutherană și respectiv calvină. Astfel Bongars „reformat convins, a continuat să-l servească pe Henric de Navarra ajuns regele Henric al IV-lea și după trecerea acestuia la catolicism [...] de altminteri un prim element de legătură [cu sașii transilvăneni în timpul misiunii sale, n.n.] era constituit de religia reformată”.³⁴ Este dificil de stabilit măsura în care Bongars era adeptul unor idei ce țin de alchimie, mai ales că ne aflăm în plin secol al XVI-lea protestant – mediul de formare spirituală și intelectuală a învățatului francez. Ar fi hazardat să-l catalogăm ca fiind „un alchimist”,³⁵ însă ceea ce se poate afirma cu certitudine este prezența unei clare influențe ce ține de alchimie în textul său de mai sus.

Felician von Herberstein, ca nobil austriac aflat în slujba lui Ștefan Báthory, rege al Ungariei și Poloniei, a fost de confesiune romano-catolică. De aceea „este desigur o legătură între serviciul tainic amintit de Possevino³⁶ [despre care nu cunoaștem amănunte, n.n.] și noile propuneri pentru un contract mai avantajos.”³⁷ Este vorba de concesionarea minelor de la Căvanic (v. mai sus).

Este interesant că între cei doi autori ai studiului nostru există atât o apropiere în ceea ce am putea numi „reminiscențe ale unor idei ce țin de alchimia teoretică” cât și interese de natură politică și economică, ambele combinate strategic cu acțiuni din domeniul diplomației. „Jacques Bongars a fost oaspetele său [al lui von Herberstein, n.n.] la Baia Mare trei săptămâni încheiate, în care interval a vizitat desigur și minele de aur exploatate de el. Dar, destul de ciudat, nu avem nicio însemnare în jurnal pentru acest răstimp.”³⁸ Într-adevăr, însemnările sale cu trimiteri spre inițieri într-ale alchimiei datează după plecarea sa de la Baia Mare spre minele din Munții Apuseni (Munții Metaliferi), cu toate că minele de aur de la Căvanic i-ar fi oferit din belșug material pentru observații de acest gen.

³² Este suficient să amintim aici pictura din 1771 a lui Joseph Wright cu titlul „Alchimist căutând piatra filosofală” – care ar ilustra de fapt descoperirea fosforului de către Henning Brandt. Cf. Nicolas Pioch, „Wright, Joseph”, *Encyclopaedia Britannica*, 1994, <http://www.triblio.org/wm/paint/auth/wright/> [accesat 27.11.2021].

³³ Astfel de păreri au fost publicate în articole de presă și nu sunt doar știri de senzație. Un exemplu documentat este articolul lui Sorin Golea din Libertatea cu titlul „Zăcămintele de țiței epuizate au început să se refacă singure”. Cf. <https://www.libertatea.ro/stiri/zacamintele-de-titei-epuizate-au-inceput-sa-se-refaca-singure-790663> [accesat 26.1.2021]. Este vorba de teoria organică a formării și regenerării petrolului. Sunt citați mai mulți oameni de știință axați pe chimia industrială și mai mulți specialiști în petrochimie.

³⁴ M. Holban și col, *ibidem*, pp.150-151.

³⁵ „Poate că tot unei influențe germane se datorește fondul atitudinii sale cvasireligioase în fața minunilor tainice ale naturii; a rolului misterios al <<spiritelor metalice>>[...]”. *Ibidem*.

³⁶ Antonio Possevino, diplomat și teolog iezuit aflat în slujba Sfântului Scaun (n.n.).

³⁷ M. Holban și col, *ibidem*, p.187.

³⁸ *Ibidem*.

Am putea afirma în plus că tot interesant este și faptul că nici von Herberstein nu face absolut deloc trimiteri inițiatice și de limbaj alchimic despre minele sale de la Căvnic, ci le pomenește în cu totul alte contexte. Textele sale alchimice se referă la alte mine decât cele aflate direct sub custodia sa în acel moment: „cât privește vizita din 1585 la minele de la Zlatna, Almaș, Ruda, Brad, Abrud și Băița, ea s-a făcut în grabă, pe o vreme neprielnică și fără participarea unor alți cunoscători ai mineralogiei [...] raportul redactat în curând după aceea e un amestec de observații directe vădind o experiență reală și de formule sau imagini care mai păstrează ceva din mistica alchimiștilor”.³⁹

După moartea lui von Herberstein contractul de arendare pentru minele de la Căvnic este prelungit pentru fiii acestuia (Sigismund și Friedrich) de către principele Sigismund Báthory printr-o diplomă în care sunt pomenite și satele ce țin de exploatarea minieră. Contractul prelungit prevede și dreptul de a folosi atelierele monetare pentru baterea de groși și denari.⁴⁰

Studiul nostru este o contribuție la istoria mentalităților ce vizează modul în care omul medieval percepea natura. Deloc surprinzător, aveam de-a face cu o natură profund impregnată de sacralitate, în care există corespondențe subtile la nivel micro și macrocosmic – iar asta nu doar la un prim nivel pe care l-am și putea defini într-o primă ipostază ca fiind unul „superficial”, cel al transformărilor „naturale”, de natură „chimică” într-o lume guvernată de legile fizicii. Pentru omul medieval în general și pentru alchimist în special „legile fizicii” sunt legile lui Dumnezeu iar acestea nu exclud miracolul sau, într-un cadru mai restrâns, pentru inițiați, manifestările oculte, profunde ce presupun transformări ce țin de un miracol apropiat de fizic, aproape un miracol „natural”. De aceea atunci când alchimia caută „transmutarea substanțelor” această acțiune nu este deloc un miracol ci un fapt natural ocult.

Alchimia nu se ocupă de miracole, ea nu este o sursă de miracole; ea este căutarea esenței lumii naturale, una chiar ineputabilă prin rezultatele la care o supune alchimia; ea este în căutarea a „mai mult decât naturalului”, am putea spune. Miracolul este domeniul teologiei, iar alchimia întotdeauna s-a ferit să intre pe acest teritoriu, tocmai din respect față de teologie și nu dintr-un așa-zis „spirit eretic”. Însă alchimia operativă preia din teologia creștină conștiința morală, sensul moral al Artei.

Bongars și von Herberstein nu sunt doar simpli „mineralogi”. Modul lor de a gândi și mai ales felul lor de a simți este, credem, unul dificil de descifrat pentru omul contemporan, unul care reține din ceea ce am putea numi „istorie” doar date, cauzalități și procese clare. Or, tocmai cea mai mare parte a trecutului umanității a cunoscut o cu totul altă raportare la realitățile cotidiene, la lume în general. O astfel de reminiscență surprindem la cei doi, în plin proces de afirmare a unei lumi cu totul noi, deocamdată una în stare latentă, mai mult intuitivă în acest sfârșit de secol XVI. Sunt realități ce țin de o lume dinamică, în plină mișcare, dar care totuși are un ritm al ei propriu și care cunoaște realități și valori surprinzătoare pentru epoca în care trăim.

Reminiscențele de gândire alchimică surprinse la Bongars și von Herberstein nu sunt tributare unei gândiri de sorginte magică. Pe de altă parte, nu putem găsi la ei nici elemente de mistică sau de teologie creștină, eventual doar indirect și doar la modul general. „Misterele naturii”, știința practică ce ține de mineralogie și transformările oculte ale lor fac toate parte dintr-o unică realitate.

Putem afla că nu doar factorii pur politici și economici – bazați pe relații de tip capitalist apărute mult mai târziu – sun cei care contează în creionarea unor interese clare și

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Ibidem.*

cu impact politic major pentru o regiune sau alta – în cazul nostru, cu totul particular credem, Transilvania și Partium.

BIBLIOGRAPHY

Berthelot Marcelin, *Collection des anciens alchimistes grecs*, vol. III, Paris, 1887 – 1888, p.161, https://en.wikipedia.org/wiki/Zosimos_of_Panopolis [accesat 27.11.2021].

Bongars, Jacques , [Epistolă Dedicatorie] „Către prea iubitul său frate Guillaume Lenormand <<Trunionus>>, 1 martie 1597” în *Călători străini despre țările române*”, vol.III, București, Editura Științifică, 1971, pp.164-170;

Chisholm, Hugh, ed, „Justin” în *Encyclopaedia Britannica ed.11*, Cambridge University Press, 1911, [https://en.wikipedia.org/wiki/Justin_\(historian\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Justin_(historian)) [accesat 12.10.2021];

de Herberstein, Felician, „Baia Mare 22 decembrie 1585”, în *Călători străini despre țările române*, vol.III, București, Editura Științifică, 1971, pp.189-197;

Holban, Maria, Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M.M., Cernovodeanu ,Paul, „Călători străini despre țările române”, vol.III, București, Editura Științifică, 1971;

Eliade, Mircea, *Făurari și alchimiști*, traducere din franceză de Mona Antohi și Sorin Antohi, București, Editura Humanitas, 2019;

Paracelsus, Theophrastus Ph., „Comoara comorilor pentru alchimiști. Unde este descris procedeul prin care poate fi obținută Tinctura Universală”, în *Ars Alchimica. Șapte tratate în care se vorbește despre Natura, Știința și Arta Spagirică*, București, Editura Herald, 2020, pp.71-81;

Idem, „Catehism Alchimic”, în *ibidem*, pp.37-69;

Pioch, Nicolas, „Wright, Joseph”, în *Encyclopaedia Britannica*, 1994, <http://www.ilibrio.org/wm/paint/auth/wright/> [accesat 27.11.2021];

Torsello, Marino Sanudo „*The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross. Liber Secretorum Fidelium Crucis*”, translated by Peter Lock, York St.John University, UK, Ashgate Publishing, 2011;

Waite, Arthur Edward (trad.), *Turba Philosophorum sau Adunarea Înțelepților, numită și Cartea Adevărului în Artă și Al Treilea Sinod Pitagoreic*, traducere din limba engleză de Gabriela Nica, București, Humanitas, 2019.

THE WORKING CLASS AND PROPAGANDA'S DISCOURSE IN THE SOCIALIST (SOCIAL DEMOCRATIC AND COMMUNIST) PRINTED PRESS

Corina Hațegan

Scientific Resercher, PhD, „Gheorghe Șincai” Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy

Abstract: The working class has often been seen as a poverty-stricken, less knowledgeable category, without a political or civic conscience, but an also indispensable one. Without the many laborers, neither the industries nor the interwar bourgeoisie workshops would have functioned, as would those of the "communist bourgeoisie". The present study aims to highlight the way in which the rhetoric looking at the working class was mirrored in the left-wing press. Starting with the social democratic press before the First World War, we will investigate some reference publications. Thus, we will examine not only the interwar period publications, but also the periodicals from communist Romania, both during the period of Gheorghe-Gheorghiu Dej and Nicolae Ceausescu.

Keywords: socialism, communism, Romania, working class, printed press, propaganda.

If the interwar industrialists were portrayed as the exploiters of the working class, on the opposite end, the socialists, then the communists, became its saviors. The communist period in Romania, experienced an idealization of the worker who occupied an important place in the functioning of the system, but only through self-submission to communist policies.

The disintegration of the communist regime in Romania brought to light not only dilemmas of economic or political nature but also social difficulties. One of these is related to the situation of the communist worker versus the post-socialist worker, in other words, the difficulties of the ex-socialist worker in a capitalist world. Communist propaganda overstated the theme of the worker (and labor) to the point where it almost becomes a maneuver element. Everything was done for and with the worker, for example the struggle for peace or the multilateral social development, but also countless sacrifices to which he was subjected. As is self-evident, the image of the worker proposed by propaganda is ideal, as are all the other areas of socialist society. The last decade's reality shows a revolted worker who was no longer willing to pay homage to the Party and the leader. After 1989 the situation worsens, "fighting hard in every area of life, workers look back and romanticize the period of glory of the social system as an ideal of the good life, which blocks their ability to make plans for the future [...]"¹. More tragic is that many socialist workers, from the certainty of tomorrow's life with which they were accustomed or from the extreme importance given by communist propaganda have reached the inability to adapt to the new requirements, "famous miners, former heroes of socialist work [...] feel now that they are useless and that someone is making fun of their life [...]"².

The subject of this study attempts to X-ray the status of the worker reflected in the left press (social democratic and communist). The present study aims to highlight some aspects of

¹ David Kideckel, *Romania post socialistă: munca, trupul si cultura clasei muncitoare*, Iasi, Polirom, 2010, p.221.

² *Ibidem*, p. 222.

the left-wing printed press (social democratic, communist) and propaganda's discourse regarding the worker and the working class during the interwar period, the period after 1948, but also the period before the First World War.

It is necessary to overview the whole social, political, and economic context, to provide a comprehensive but, unfortunately not exhaustive, picture of the working class and how this argument was approached by the socialist press. Therefore, the study will analyze the narrative thread, both of the social democratic press from the interwar (and pre-war) period, as well as in the period after 1948 (the Gheorghe Gheorghiu - Dej period and Nicolae Ceaușescu period).

The question to which historians, researchers, and many witnesses of communism try to find the answer is whether the rise of the working class was rather a political ploy, a maneuver, a philosophical concept that allowed obscure characters to reach high positions, or was indeed a political-economic and social desideratum, at least for some socialist promoters.

The economic, social, and political situation of Romania before the First World War, but also after the Great Union, favored the emergence of real dramas for large numbers of citizens. Thus, from the point of view of the population, we can state that one of the most dramatic events was the overcrowding of certain cities caused by the influx of people from the rural areas in industrialized cities. These everyday realities led to the emergence of needs that, unfortunately, exceeded the economic powers of those times. Romania after 1918, like Romania before the First World War, experienced an increase in marginal poor residence, a population that, despite working in various fields, was living on the edge of existence, hungry and with poor hygiene. Proofs are the statistics and sociological studies, mainly Dimitri Gusti's research school, which show that both in rural and urban areas, infant mortality was extremely high, contagious diseases were widespread and the general state of health was poor.

In this economic context enter the socialist ideas that directly refer to the working-class life improvements. The social-democratic press is the one that promotes the new concepts in order to change the paradigm concerning the workers and peasants as being poor, dirty, sick, and illiterate. For many, socialist ideas could not be seen as a valid alternative, nor other requests such as universal suffrage, eight hours of work and wage increases, health insurance for working families with children, and others, simply because they seem utopian.

However, socialist ideas penetrated with great difficulty among the targeted audience too, first being circulated only in intellectual environments. The reasons for this strong reluctance were numerous: ignorance, lack of education, the non-religiosity of the socialists, and on the other hand, obviously, for the political right-wing and the traditional parties, raising the working class is seen as a challenge. The socialist ideas, as the historical facts have shown, were not very successful in Romania, and as a result, the communists were, eventually, forced to falsify elections and end up taking power and forming a workers' government for the workers.

From Dej's communism to Ceaușescu's national-communism, the working class continues to be the most important factor in propaganda's discourse. The discourse goes back and forward between the exploited working class, a victim of imperialists, capitalists, and landowners or bourgeois to the revolutionary working class and even further, fighting for peace and paying homage to the communist leader. In the approximately 40 years of dictatorial government, the communist press continued, through the propaganda apparatus, to perpetuate this idea of the working people saved by the communists, but who must continue to work, to become heroes of labor because only in this way they will reach the so-called prosperity of the homeland.

In our analysis we will try to examine how the propagandistic discourse towards the working-class changes at different moments of history emphasizing the interwar period, Dej's

period and the Ceaușescu's period. We also intend to bring to light and analyze press articles from popular periodicals, so that we have a clear picture of the facts.

The Ceausescu-era worker, the worker of the 1980s, for example, had to be permanently occupied. Despite the downfall of life's quality and economy, the regime continues to invest in production goods, relying only on supply and perpetuating with even greater magnitude the role of the working class in social and economic development. Finally, the worker is treated as a part of the economy; but the well-being, free time, etc., were also controlled by politics, without having in reality, anything in common with improving the quality of life.

On the other hand, it is important to keep in mind that the worker was not only depicted by the propaganda as a key factor in socialist societies but a *builder of his destiny*. After the collapse of the socialist regimes, the communist worker turns out to be, in reality, only a character without initiative, economic education, or horizons and who will fall into the net of capitalist chaos. The collapse of the socialist economy and the economic crises of the 1990s, also showed a rise of corruption and the brutal contact with capitalism's competitive market, which are just some of the examples that argue the above and that the ex-communist worker had to face. After the 1990s, the worker - *the soul of communist society* - sometimes becomes devalued, useless, and retrograde in a country that has invested looking good on the outside, based only on offer, and less on the welfare of the human force.

The construction of the propagandistic discourse concerning the worker goes in several directions, the exploited worker, the revolted and revolutionary worker, and the worker who pays homage to the leader who has improved his quality of life.

Regarding the publications before 1948, especially those from the interwar period, we will consider, through the view of the left-wing social democratic publications³, how the worker is presented. The most common portrait illustrates some features like the worker being exploited by the bourgeoisie, landowners, or capitalists; the foul worker, that is hungry, illiterate and miserable. No less important are the aspects that show us the medical situation of the working class and the peasants, the lack of information on hygiene, the lack of access to medical care, all leading to the existence of countless diseases and finally to a poor general condition of their health. Due to poor working conditions and inadequate nutrition, the author concludes that most members of the community suffer from various ailments. It is stated that the rescue does not come from employers or politicians, workers are urged to stand up against injustice and to free themselves: "[...] the worker has nothing to expect from social surveys [...] the worker has nothing to expect from the philanthropy and goodwill of some individuals. That is not where his release can come from. The liberation of the workers can only come to them through themselves [...], the workers will shape a better humane life [...]"⁴. We note the focus of criticism on the workers' living conditions, as well as on hygiene and health. It is implied that part of the blame for this tragic reality lies with governments and industrialists. The need for money, as well as the possibility to be easily replaced, determines some workers to continue working even being seriously ill⁵, so they delay the medical help as much as it is possible, in many cases being too late. The socialist press also highlights another reality of the worker's life, like the proliferation of diseases among a large number of people living or working together in small and unhealthy buildings, malnutrition, physical overload, mental exhaustion etc.

³ Some of the resources used in this study were also used as primary resources for the article Corina Hațegan, "Publicistica socialistă/social democratică din România (1907-1930)", Yearbook of the „Gheorghe Șincai” Institute for Social Sciences and the Humanities of the Romanian Academy, pp. 85- 121. For a better picture of the social democratic press discourse, I suggest the article mentioned above.

⁴ "Dintr-o anchetă oficială", *Calendarul muncii*, 1911, p. 92.

⁵ See: "Medicină și Igienă", *Viitorul Social*, no. 1, August 1907, pp. 118-119.

The problem of poor health due to working conditions is also addressed in the magazine *Viitorul Social*; as an example, an article brings light on the increasing number of tuberculosis patients among workers. There were many cases when doctors show socialist attachments, and thus they raise awareness or debate the issue of workers' health in left-wing publications. An example is Ecaterina Arbore, who signs numerous articles related to occupational medicine, highlighting statistics that show that jobs such as blacksmith, tailor, printer etc., favor diseases, both through the workers' exhaustion and unhealthy working spaces. Moreover, the workers also get sick from the dwelling where they live; cheap and unhealthy slums, with numerous members in a confined space. Being also a socialist activist, Ecaterina Arbore concludes her article with a piece of advice towards the workers: "in the campaign undertaken by doctors, the working class must be associated first and foremost, because waiting for initiative or support from the state or another class of the population is in vain. [...]. But do not forget at the same time that without universal suffrage will not be able to carry out reforms no matter how necessary they may be"⁶. Of course, not only contagious diseases seem to be the problems of workers, in addition to low wages, accidents at work, alcoholism play an important role in socialist magazines.

At the same time, left-wing rhetoric deepens the gap between workers and bourgeois, peasants and landowners. The first ones are mostly portrayed as exploited, poor, hungry, and victims of capitalism, the rich or political games. It is necessary to show that the publications also portray the workers through the view of the bourgeoisie, which says that they are beggars, thieves, and other offensive names. Thus, the worker or peasant is always depicted as dressed poor, weak, and sick, while the bourgeois and landowners are obese taking walks on boulevards, participating in culinary feasts, or other activities that the common worker cannot afford. In this sense, the publications offer us texts as ironic as they are dramatic, but which aim to shed light on the situation of the worker and deepen the cleavage between them and the rich. Although humorous, an illustration depicts the conversation between two peasants who notice their master as more and more overweight. The discussion between the two boils down to a self-irony, as they look somewhat resigned: "God, man! Our master will blow up! [...] It is not a joke [...]. Look at him; how many kilos do you think he weighs?! / Many, my cousin! But where the hell does the fat come from? / I will tell you directly! From me, from you [...]"⁷. From the drawing next to the text, the reader also distinguishes a physical portrait of the two categories, the landowner who "looks like it's going to blow up in the air", meanwhile the workers or the peasant are malnourished, tired, and hungry.

As I stated earlier, the image of the worker emerges from the almost obsessive comparison between social classes. The worker is so under privilege that some even reach the level of begging on the streets, while the bourgeois has an attitude of disgust. A drawing that reflects this disparity offers the image of a woman who, accompanied by a naked child, asks a lady to give at least her puppy's coat for the child, but she is completely ignored⁸. In order to mirror the poverty-stricken citizens, left-wing periodicals also show the defiant attitude of the bourgeoisie towards the life of the unlucky ones. For example, when beggars appear at the door of a restaurant, they are told ironically that they cannot be helped because it is a financial crisis⁹ or they are even admonished and humiliated¹⁰ for the recklessness of asking for food.

⁶ Dr. Ecaterina Arbore, "Tuberculoza pulmonară în clasa muncitoare din țara noastră", *Viitorul Social*, no. 2, September 1907, p. 172.

⁷ Ficșinescu (text), "Între țereani", *Lumea Nouă științifică și literară*, no. 08, 31 July 1895, p.5.

⁸ *Lumea Nouă științifică și literară*, no. 07, 24 July 1895, p. 1.

⁹ "Criza!", *Lumea Nouă științifică și literară*, 1, no. 05, 10 July 1895, p. 1.

¹⁰ "Sfaturile sătului", *Lumea Nouă științifică și literară*, 1, no. 14, 11 September 1895, p. 1.

Last but not least, we have the other side of the worker, the one who fights for his rights supported by socialist representatives, and consequently, the worker revolted against injustices.

In this sense, the publications promoted the trade union movements, especially in an attempt to stimulate the adherence of the workers to the respective groups, but also to disseminate the socialist ideas: "Brother, worker! Do you want to tell someone about your obstacles and troubles? - join the union, there you will find workers -friends, and your brothers. Do you want to know why you are poor and how you can improve your life? - enter the union, there you will find people who seek enlightenment, who will show you the way to salvation. Do you want to find help and guidance in your fight with the boss; do you want to find sincere and good advice for the countless events in your life? - join the union, the union is the big family of workers"¹¹. No less important is the promotion of the Social Democratic Party, which stands as a defender of the poor exploited worker, and, last but not least, supported the fight against injustices, both scholastic and economic: "Workers of all trades and both sexes: your salvation is in the social democratic party!"¹². The cause of the Romanian worker and peasant was supported by various socialist promoters, by parties such as the Social Democratic Party, but also by the Communist Party. However, the reality showed that a small, almost insufficient part of the population would have adhered to socialist ideas. The reasons are numerous, among which we list the difficulty to access information, the distrust in new non-traditional parties, the non-religious character of the socialists, the poor education of the population, and others.

The struggle against injustice culminates in the interwar period with numerous strikes, thus publications promote the image of a fighting worker, a revolutionary's portrait who, supported by socialist organizations, gives voice to all the oppressed. Left-wing publications in the interwar period consider such events as far-reaching and the characters participating in strikes are often elevated to the rank of heroes. On the other hand, these events in the interwar periods or strike leaders weren't seen as crucial as it appears, the communist regime reinterpreted the meaning and even bases their Party history or authority on them. Moreover, periodicals such as *Facla*, *Dimineata* show an aggressive, threatening attitude towards the ruling government, stating that it is trying to cover up workers' problems and find culprits where they are not¹³.

But, in the period immediately after the communist takeover, these revolutionary heroes not only receive honors or become dignitaries, but they are offered as positive examples. Also, during this period we notice a strong difference related to the discourse regarding the workers' status. After the communists took power, the worker is no longer presented as a victim, on the contrary, from the marginal character he becomes an important citizen who escaped exploitation and exceeded his condition. It outlines the new type of discourse that has an interest in highlighting the new political context. The left-wing publication's articles report cases, some dramatic, but with a happy end, of workers or peasants who under the new leadership, transforming them from hopeless people into true models of life.

For a better understanding, we will illustrate with a few examples, thus we identify the articles that show us the *right people* like, Lupu Anica, exploited as a teenager, poor, peasant becomes a *Scînteia* correspondent or Boboc Sergiu, shepherd, unskilled worker. Both are given the task of revealing inequities and illegalities that occur in the factory, or Virginia

¹¹ See: "Muncitori, intrați în sindicatele voastre!", *Calendarul munciei*, 1908, p. 57.

¹² C. Rakowski, "Intrați în partidul Social democrat", *Calendarul munciei*, 1911, p. 35.

¹³ See: "Gospodăria atelierelor CFR și tulburările de la Grivița", *Adevărul*, 47, no. 15071, 19 February 1933, p.3; "Procesul muncitorilor dela atelierele Grivița", *Dimineața*, 14 June 1934, p. 5 and „Procesul incidentelor de la ateliere Grivița”, 15 June 1934, p.5.

Balan (school principal), "raised from thousands of women" from being a common railroad official to a director, which "has been writing for several years to *Scinteia*. In her critical correspondence reveals with courage and determination the manifestations of bureaucracy and unmasks those who try to hide this"¹⁴. These are just a few examples, but it is necessary to observe the narrative thread. People are chosen from those previously marginalized, then after 1948, regardless of professional training, they received civic duties. They are given a role in society, impossible, in fact, in the near past. As a result, the Party, and the leaders are in a position to be associated with hope and progress, and the workers become key actors reconsidered not only from an economic point of view but also socially.

There so, the workers seem to get involved voluntarily and show great self-improvement, a situation not encountered before 1948, all for the development of the country. In other words, the work is promoted as a competition, and the results are true events celebrated with festivities¹⁵.

The latter example is important for understanding the socialist propaganda: "an important action is currently taking place in the *Jiu Valley* under the guidance and leadership of the Romanian Labor Party to introduce a new method of working in coal mines [...] inspired by the methods of rationalizing the work innovated by the Stakhanovisms in the Soviet Union [...]. The team [...] managed exceptionally well the first experience, made in the most favorable conditions, to exceed the norm [...]"¹⁶. The public's perception of the new type of worker is that under the new leadership, he is not exploited; he works willingly and even participates voluntarily in various workers' competitions and exceeds production by his own will. First of all, this speech is meant to excite the people, support the attachment to the new leaders, and secondly, the extraordinary result has the role of legitimizing the Party and the political decisions. The photos attached to the articles always show young people at workplace, utterly pleased¹⁷, while most of the time they take part in workers' competitions or thank the Party for opportunities.

The next article presents the visit of a *Scinteia* correspondent to a locomotives and wagons factory, depicting the way in which workers participate in the socialist competition. Each section tried to overcome the economic plan both in time and production. At the same time, are highlighted some aspects like, the freedom of having personal initiatives, the workers' eagerness, the countless privilege etc., all this being possible only after coming out from under bourgeois exploitation¹⁸. In the same spirit, Catinca Moraru, weaver, and Elena Despa, engineer, both employed at the weaving factory in Iasi city, declare that they have made a common front to improve product quality and exceed the norm: "this is how our workers and technicians understood to answer the Party's call. This is how we will respond in the future"¹⁹ or Bădulescu and Cristea Ciobanu, employers at *23 August Bucharest* factories, say enthusiastically "that we assure our beloved Party that we will work with love and enthusiasm in the future, constantly raising the quality of our work"²⁰.

One of the most obvious features of the discourse related to the worker is the political education that defines the Romanian communist. In other words, the emphasis is on the importance of education in this regard. If the worker in the interwar period was a victim of capitalist trusts, in the communist period he is portrayed as having a solid political education.

¹⁴ "Corespondenții muncitori și țărani muncitori", *Scânteia*, 6 May 1950, p. 2.

¹⁵ "Continuă cu avânt întrecerea socialistă", *Scânteia*, 6 May 1950, p. 1.

¹⁶ *Scânteia*, 7 May 1948, p. 3.

¹⁷ See "Întrecere muncitorească", *Scinteia*, 8 May 1960, p. 1. Competition between workers in several textile factories in honor of the Third PMR Congress.

¹⁸ Florin Avramescu, "Dincolo de cifre", *Scânteia*, 8 May 1960, p. 1 and p. 3.

¹⁹ "Când Partidul ne cheamă", *Scânteia*, 8 May 1961, p. 3.

²⁰ *Ibidem*.

It is worth noticing that, in general, political education was reduced to propagandistic teachings. As a result, the working class receives a definite role in communist society, in fact, a fundamental role in the revolutionary transformation.

The communist worker is not like any other worker; he is considered a true hero, a model, often even decorated. Communist propaganda exploited the idea of a selfless worker, a communist martyr, promoting the image of a workaholic, dedicated entirely to society's progress. The printed press provides us with numerous examples; an article from *Scinteia* offers readers a group of interviews with workers considered heroes. Their qualities are highlighted, like the love for work, homeland, the progress of society, and not least, the perfect merge between family life and work is put forward. The conclusion of the article supports the workaholic theory, "every fellow citizen has lit in the cup of his heart a particle of the sacred fire of the socialist labor heroism"²¹. Equally, other articles expose the achievements of workers as a celebration of communist policies; the press abounds with graphs, percentages, statistics that show a positive consequence of good management.

Beyond this spectacle of work, propaganda proposes a discourse from which emerges the image of a fully satisfied worker and who feels the need to praise the leaders. Thus, we end up in a situation where we start talking less about workers and more about what Ceausescu did and do for workers. An eloquent example is provided by an article describing a parade on the occasion of May 1, where Elena and Nicolae Ceausescu are celebrated: "In the vibrant atmosphere, in which emotion and enthusiasm reached the highest levels, all participants say in a voice wishing the dearest to our people: "Long live the Party, Ceausescu, Romania". [...] The standing crowd applauds for minutes [...] they chant slogans. [...] The eyes of all those present in the hall turn with unspeakable pride, love and respect to the central tribune from where comrade Nicolae Ceaușescu warmly responds to the cheers"²².

Under this credo of progress through work, the worker is led towards a special loyalty to the party and high devotion to the communist leader. A connection is made, on one hand, between the benefits obtained from work and Ceausescu's prodigious thinking. No less important is the fact that in time, more and more often evokes the celebration of the man who, "for the last 17 years he is at the helm of the country, it's country's first worker, organizing practical activities for our extensive development programs, permanently discussing with the people. This has become the living symbol of our unity of will, of the decision not to spare any effort for our dear homeland, to climb new steps on the path of social and economic progress"²³.

The reality behind these socialist work competitions, exceeding the production plan or demonstration of worker's satisfaction, are different from those idealized by the publications of the period. For example, the files with notifications and requests from the workers reflect the difficulties of exceeding the plans, the lack of raw materials, or even defective administrative decisions. A notification of this kind shows that in some enterprises, from various counties, due to the employment of some artists and sportsmen, who do not participate, the production is carried out with great difficulty²⁴. Those megalomaniacal plans of the regime to have outstanding economic results as soon as possible and to keep all workers employed have inevitably led to the increasingly questionable quality of products, low yields, falsifications of results and numerous rejections. In other words, the work was often in vain, as shown by a complaint that depicts the image of a disaster. Unused

²¹ Sergiu Andone, "Eroismul în muncă-excepția cea mai accesibilă", *Scinteia*, 1 May 1974, p. 2.

²² "Având un neînfricat conducător- Partidul Comunist Român", *Scinteia*, 1 May 1979, p. 4.

²³ "Țara în mai", *Scinteia*, 1 May 1982, p. 1

²⁴ ANIC, Fond CC al PCR, secția cancelarie, Dosar 58/1980, ff.42-43f/v, *apud.* Mioara Anton, *Ceausescu și poporul! Scrisori către iubitul conducător (1965-1989)*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2016, p.152.

equipment, malfunctions of the assembly lines, a huge percentage of waste products, influence peddling among quality control bodies etc²⁵.

As a result of the general dissatisfaction, there are demonstrations of the workers; a famous example is the one at the *Red Flag* factory in Brasov, 1987. Workers were outraged by financial difficulties and lack of various goods. The revolt was repressed and silenced; the riot authors being considered hooligans, in the end, were blamed for the indiscipline shown towards the Party. So, beyond the newspapers that had depicted the happy image of the worker this was completely dissatisfied with the life and privileges offered by the regime. An eloquent conclusion is offered by the Emanuel Copilaş study, which appreciates that "nobody cared about the efficiency of the employees from the state-owned companies, no one cared, neither workers nor directors, the latter was only looking to obtain a more compliant position [...]"²⁶. The radiography of work productivity continues with examples showing the inefficiency of work, but also the fact that "pathetic appeals to heroism and to the spirit of sacrifice"²⁷ were meaningless.

Over ranking of the fondness towards the labour theme acquires an almost ritualistic nature and sometimes exceeds the comprehension capacity of the modern reader regarding the images of the written press. Consequently, the celebration of *Labor Day* turns into a parade for the Party and leader and less for the workers. Browsing through *Scinteia* newspapers, for example, gives us a particular image in this regard, the first pages offer pictures from the festivities dedicated to *Labor Day*, with Ceausescu spouses in the foreground, some graphics that evoke the 1938 workers' parade, the peace dove, factories etc., a brief review of the Party's struggle for workers' rights history, photos of young people handing flowers to the political leaders and some patriotic poems overwhelmed with words like Homeland, Party and Ceauşescu²⁸. As we note, the importance of the worker as an actor is diminished in favor of Ceausescu and homage towards the Party. Most likely the worker remains an actor, but an absent one.

The positive attitude towards work was taught early, so publications addressed to young people stressed out the importance of work, associating the devotion to work with a good citizen. Some eloquent examples can be found even in the comics dedicated to children and youngsters²⁹ where examples of young people with outstanding work results are promoted, extremely passionate not only about the work itself but denotes a special civic and patriotic sense and a great interest in building socialism. Thus, young readers have in front of them the image of the super-worker who has great successes because he followed the directives of the Party, "experience, the huge, innovative, communist stream"³⁰ or of the worker who is firmly convinced that the labor he does is not just a maturity exam, but also a possibility to make new friends³¹ in addition to social and economic contribution. In other words, the young workers, examples offered to the readers, are almost legendary, perform

²⁵ *Ibidem*, 108-1987, f.6, *apud*. Mioara Anton, *Ceausescu și poporul! Scrisori către iubitul conducător (1965-1989)*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2016, p. 158.

²⁶ Emanuel Copilaş, *Cetatenii și revoluția. Contradicții între Partid și Stat în Epoca de Aur*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2016. p. 212.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Two issues of the newspaper *Scinteia* were used as examples, (1 May 1985 și 1 May 1989).

²⁹ This topic was analyzed in the study, Hațegan Corina, "Call of duty" – the socialist labor for youngsters.

Study case: the comic strips from the Romanian youth magazines (1980-1989)", *Globalization, Intercultural Dialogue And National Identity* 6, 2019, pp. 168-172.

³⁰ "Uriaşa putere", *Cutezători*, no. 2-5, 1980, p.6. Scenario by Ilie Tănăsache, drawings by Puiu Manu.

³¹ "Brigadierii", *Cutezători*, no. 30, 1983, pp. 6-7. Scenario by Mihai Caranfil, drawings by Ioan Mincu. The quoted comics refer to the of the Danube-Black Sea Canal's construction, where young people who had just turned 18 end up working.

heroic deeds and going beyond their duties, as evidenced by comics such as *The Bridge*³² or *Three Months and Seven Days*³³, which emphasizes the courage of the communist worker. The rhetoric of propaganda's discourse is quite clear for children and young people, work is not only for material benefits but is associated with patriotism, civic sense, and has powerful social connotations.

Conclusions

Our research tried to bring to light some aspects related to the worker's situation reflected in the left-wing press. As a result, we can acknowledge the fact that, following the printed press first and foremost, we attain an image from the point of view of the socialists related to the status of the worker. Therefore, the social democratic press before the Great Union, as well as in the interwar period, presented itself as a defender of workers' rights, often promoting the image of a victim. Of course, the dramatization of events and facts had the role of emphasizing real situations that show that worker's life was genuinely difficult. In addition to advocating for universal suffrage, improving working conditions and hygiene, membership in the Socialist Party is also advertised. The communist period can be analyzed from the perspective of the communist printed press from Dej's period and equally, Ceausescu's period, given the fact that the propaganda discourse undergone some changes after the latter seized power. The communist press of the 1950s presented the worker as the beneficiary of the struggles against bourgeoisie, exploitation, and inequality. For the most part, the press shows numerous cases of Romanians who, from unqualified workers, become administrators, civil servants etc. The stories told are almost identical: women and men who have experienced countless shortcomings and innuendos due to the previous government, but who have associated themselves with the communist movement, manage today to be masters of their destiny.

But after some adjustment of the propaganda's discourse, the press placed the workers in close contact with the Party, Ceausescu and their homeland. There is less and less mention of the merits of the revolutionary working class, as in the 1950s. The improved discourse pays tribute to the communist leader, Ceausescu, as the one and only benefactor of the workers.

Towards the end of the 1980s, the disapproval of the working class began to appear more and more frequently, totally opposed to the image mirrored in the communist press that continued to worship work, the worker's usefulness and, implicitly, the Party. Also, the quality of a respectable communist is associated with that of a competitive worker who devotes to the progress of society.

BIBLIOGRAPHY

Periodicals: *Scînteia/Scânteia*, *Cutezătorii*, *Luminița*, *Facla*, *Dimineața*, *Adevărul*, *Lumea Nouă științifică și literară*, *Calendarul muncii*.

Anton Mioara, *Ceausescu și poporul! Scrisori către iubitul conducător (1965-1989)*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2016.

Budeancă Cosmin și Florentin Olteanu (coord.), *Identități sociale, culturale, etnice și religioase în comunism*, Iași, Polirom, 2009.

Budeancă Cosmin și Florentin Olteanu (coord.), *Stat și viață privată în regimurile comuniste*, Iași, Polirom, 2009.

³² "Podul", *Luminița*, no. 12, 1985, pp. 8-9. Scenario by Ștefan Zăides, drawings by Puiu Manu.

³³ "Trei luni...plus șapte zile", *Luminița*, no.10, 1984. Scenario by Ilie Tănăsache, drawings by Gyorgy Mihail.

Copilas Emanuel, *Cetatenii si revoluția. Contradicții între Partid și Stat în Epoca de Aur*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2016.

Frunza Victor, *Istoria comunismului in Romania*, București, Editura Victor Frunză, 1999.

Kideckel David, *Romania post socialistă: munca, trupul si cultura clasei muncitoare*, Iasi, Polirom, 2010.

Shafir Michael, *România Comunistă (1948-1985). O analiză politică, economică și social*, București, Meteor Press, 2021.

THE STALINIST POLITICAL REGIME IN ROMANIA - AN EXPRESSION OF STATE TERRORISM

Mariana-Ana Bulmez
PhD Student, University of Oradea

Abstract: The position of the Communist Party in Romania on August 23, 1944 was quite uncertain. From this perspective, it could not be a party with a well-defined structure, with a coherent political program and a socio-political and economic segment that would ensure its electorate for political rise. The "one thousand" party was, at that time, looking for a "body." Returning from illegality, having a apparatus of Soviet "advisers", relying on the presence of Soviet troops in Romania, the PCR realized that political success depended on aggressive propaganda throughout society. "We have been illegal for a long time. No doubt this made our work of organization and propaganda more difficult ... The work for the popularization of the Bolshevik Party and that of Romania is hard work. Propaganda and agitation are heavy not only for those who do not know us and should know us. They are heavy for our younger comrades and for the oldest in the party. They are difficult, because after years and years of illegality, we come to legality with an unusual situation, with a political situation that we were not used to during our illegality".

From the moment the PCR came to power, the terror campaign launched had the effect of spreading a general feeling of insecurity and insecurity at the societal level, and without having a well-defined enemy, coercive measures could target "anyone at any time".

The denunciation becomes a virtue, the informant being protected by the repressive organs. An example of this is the operation aimed at arresting a group of subversive "elements" organized on the night of 15/16 August 1952. In the context of the action, a series of measures are in place to ensure the "safety" of informants. The document, classified as "strictly secret" and signed by Lieutenant General of Security Pintilie Gheorghe, as Deputy Minister, decided to create a "legend to cover their release, such as: disappearance from home, travel to other regions or districts, disappearance during operations".

Between September 1 and December 31, 1948, the internal execution budget of DGSP was in the total amount of 720,000,000 lei, having the following distribution on expenses: Art.1 - Salaries: 220,000,000 lei; Art.2 - Miscellaneous personnel expenses: 78,000,000 lei; Art.3 - Material expenses: 246,000,000 lei; Art.4 - Investment expenses: 162,000,000 lei; Art.5 - Information expenses: 14,000,000 lei. This information was classified, for the entire communist period, as a "top secret" document.

The operative evidence of the hostile elements represented an important link in the efficiency of the activity of the security organs. The results of "informative and investigative work, of deep and timely discovery, as well as in order to liquidate the intentions and actions of the enemy", depend on the good organization of an operative record. This service, known as Service "C", is a powerful means of preventing the possibility of foreign intelligence agency penetration and internal reaction to guarded state secrets, in important sectors of the Party and State Apparatus, such as and of the National Economy, helps to pursue dangerous state criminals who hide in the bodies of the Ministry of State Security. "

Keywords: propaganda, enemies of the people, Security, "C" Service, denouncement

Poziția Partidului Comunist în România la 23 august 1944 era destul de incertă. La momentul respectiv nu putea fi vorba despre un partid având o structură bine definită, un program politic coerent cu un segment socio-politic și economic care să-i asigure electoratul

în vederea ascensiunii politice. Partidul „celor o mie” era, la data respectivă, în căutarea unui „corp”¹.

Reîntors din ilegalitate, dispunând de un aparat de „consilieri” sovietici, mizând și pe prezența trupelor sovietice pe teritoriul României, PCR a conștientizat faptul că, succesul politic depindea de o propagandă agresivă la nivelul întregii societăți. „Noi am fost multă vreme ilegali. Fără îndoială aceasta a îngreunat munca noastră de organizare și de propagandă...Munca pentru popularizarea Partidului Bolșevic și a celui din România e o muncă grea. Propaganda și agitația sunt grele nu numai pentru cei care nu ne cunosc și ar trebui să ne cunoască. Sunt grele și pentru tovarășii noștri mai tineri și pentru cei mai vechi din partid. Sunt grele, căci după ani și ani de ilegalitate, ieșim la legalitate cu o situație neobișnuită, cu o situație politică cu care nu am fost obișnuiți în timpul ilegalității noastre”.²

Potrivit analistului politic, Serge Chakotin orice campanie de propagandă, dacă dorește să-și atingă scopul, trebuie să fie planificată eficient și să aibă în vedere anumite aspecte: stabilirea clară a grupului asupra căruia intenționează să acționeze, analiza și relizarea profilului psihologic al grupului vizat, elaborarea instrumentelor ce vor conduce la punerea în practică a acțiunilor specifice fiecărui grup, și nu în ultimul rând, monitorizarea constantă, în timp și spațiu, a campaniei propagandistice. A împărțit oamenii în două categorii distincte, și anume, „minoritatea activă”, estimată la aproximativ 10% din populație, și restul de 90%, „majoritatea pasivă”, în acest context activii, fiind cadrele de partid, iar pasivii reprezentând ceea ce filosofia marxistă numește „mase”.³

Dacă în perioada stalinistă aparatul propagandistic comunist se axa pe identificarea „dușmanului de clasă”, personaj care, în anii tulburi de după 1945, nu se mai raportează exclusiv la burghezie și moșierime, ci se identifică tot mai frecvent cu perspectiva ambiguă de „complotul imperialist mondial” care transformă în „dușman”, de altfel fără o identitate bine definită, orice individ ce amenință structurile de partid și ideologia comunistă, începând cu 1968 manipularea ideologică a maselor este mult mai persuasivă și elaborată, prin intermediul presei, radioului, televiziunii, cinematografei și a unor expuneri urmate de film.⁴

Prin Decretul Nr.221, din 28 august 1948, Prezidiul Marii Adunări Naționale a RPR, lua decizia înființării și organizării Direcției Generale a Securității Poporului în cadrul Ministerului Afacerilor Interne (Art.I), ce avea drept îndatoriri, potrivit Art.II, din prezentul decret, „apărarea cuceririlor democratice și asigurarea securității Republicii Populare Române contra uneltirilor dușmanilor din interior și exterior”.

Deciziile referitoare la organizarea și funcționarea acestei instituții intrau sub incidența „secretului de stat”, potrivit Art.III, care specifica faptul că „Organizarea, încadrarea, atribuțiile și funcționarea tuturor serviciilor centrale și exterioare a Direcțiunii Generale a Securității Poporului, se vor reglementa prin deciziile și instrucțiunile interioare ale Ministerului Afacerilor Interne. Aceste decizii și instrucțiuni nu se publică. Ele devin executive prin înscrierea lor într-un registru special și comunicarea cu cei interesați.”⁵

Conducerea DGSP era încredințată la 28 august 1948 lui Pintilie Gheorghe, având gradul de general locotenent de securitate, iar în funcția de director al prezentei instituții este instalat Popescu Gogu, deținând gradul de colonel de securitate.⁶

Prin Decizia nr.10.560 din 1 septembrie 1948, ministru secretar de stat al afacerilor interne, Teohari Georgescu, legifera atribuțiile cu caracter discreționar ale ofițerilor de

¹ Victor Frunză, *Istoria comunismului din România*, București, Editura Victor Frunză, 1999, p.180.

² ANIC, fondul CC al PCR, Secția de Propagandă și Agitație, dosar 2/1945, ff.2-3.

³ Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului din România, „*Structuri de partid și de stat în timpul regimului comunist*”, Editura Polirom, Iași, 2008, p.20.

⁴ A.C.N.S.A.S., Fond Documentar, dosar 86, vol.8, ff.137-140.

⁵ *Idem.*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7346, Vol.1, ff.7-8.

⁶ *Ibidem*, f.6.

securitate, aceștia având posibilitatea de a instrumenta, la nivelul întregii țări, orice misiune ce viza siguranța statului.⁷

Ordinul Nr. 38.093 din 16.06.1952, semnat de Alexandru Drăghici, în calitate de Ministru de Interne, stabilea că una dintre sarcinile cele mai importante ale trupelor de securitate era lupta „activă” și „pemanentă” pentru „lichidarea bandelor care acționează în interiorul țării”⁸. Acesta a fost ulterior completat printr-un nou Ordin al M.A.I., Direcția Generală a Miliției, Nr.00805 din 25 iulie 1952 care viza „lichidarea și distrugerea totală” a bandelor, bandiților și fugarilor, prin orice mijloace.

Pentru îndeplinirea exemplară a ordinelor se solicita: reorganizarea întregii rețele informative care să ducă la „descoperirea și distrugerea bandiților”, supravegherea tuturor persoanelor necunoscute sau cu domiciliul flotant prezente în zona de acțiune a „bandiților”, crearea unor noi rețele informative pe lângă „cooperative, depozite de cereale și alimente, case de odihnă din munți și cabane, stâne cooperatiste, stâne întovărășite și alte obiective de acelaș fel, pentru a preveni atacarea și jefuirea acestora de către bandiți”, intensificarea muncii informative pentru găsirea tuturor posesorilor de arme și muniție.⁹

Delațiunea devine o virtute, informatorul fiind protejat de organele represive. Un exemplu în acest sens, îl reprezintă operațiunea ce viza arestarea unui grup de „elemente” subversive organizată în noaptea de 15/16 august 1952. În contextul desfășurării acțiunii se dispun, o serie de măsuri în vederea asigurării „siguranței” informatorilor. Documentul, catalogat „strict secret” și semnat de general locotenent de securitate Pintilie Gheorghe, din postura de ministru-adjunct la interne, hotăra crearea unei „legende care să acopere rămânerea lor în libertate, ca: dispariția de la domiciliu, deplasarea în alte Regiuni sau Raioane, dispariția în timpul operațiunilor”.¹⁰

În perioada 1 septembrie – 31 decembrie 1948 bugetul interior de execuție al DGSP era în valoare totală de 720.000.000 lei, având următoarea repartitie pe cheltuieli: Art.1 - Salarii: 220.000.000 lei; Art.2 - Diverse cheltuieli de personal: 78.000.000 lei; Art.3 – Cheltuieli de materiale: 246.000.000 lei; Art.4 – Cheltuieli de investiții: 162.000.000 lei; Art.5 – Cheltuieli de informații: 14.000.000 lei. Aceste informații au fost încadrate, pentru întreaga perioadă comunistă, la categoria de document „strict secret”.¹¹

Cadrele DGSP sunt foarte motivate, din punct de vedere salarial, pentru a fi instrumente docile în impunerea politicii noului regim. Potrivit „Tabelului de salarizare pentru personalul Direcției Generale a Securității Poporului, valabil de la 1 iulie 1949 (aprobat la 23.06.1949)”, cel mai mic salariu de bază în cadrul instituției îl avea îngrijitorul: 4.524 de lei. Un sergent-major, cadru operativ: 5.356 de lei, un plutonier-major șef: 7.589 de lei, un locotenent: 10.850 de lei, un căpitan: 13.350 de lei, un maior: 16.550 de lei, un colonel: 25.450 de lei, iar un general locotenent: 38.350 de lei, acest grad fiind cel mai bine remunerat pe grila de salariu.¹²

Și la nivel de U.T.M., în baza art.22 din „Regulamentul de Salarizarea organelor de securitate”, se prevedeau în nomenclatorul de funcții în securitate următoarele: Prim Secretar al Comitetului U.T.M., remunerat cu suma de cuprinsă între 2050 și 2600 de lei, Secretarul Comitetului U.T.M., primind un salariu între 1850 și 2050 lei, Șef secție org. Conducător, dispunând de 1550 – 1850 lei. Cel mai puțin plătite erau funcțiile de, Instructor prim al Comitetului U.T.M., doar 1340 lei, și Instructor Comitetul U.T.M., între 930 – 1140 lei.¹³

⁷Idem, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7346, Vol.3, ff.96-97.

⁸Idem, Fond M.I./D.S.-J, dosar 3610, ff.138-141.

⁹Ibidem, ff.69-71.

¹⁰Ibidem, ff.39-47.

¹¹Idem, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7346, Vol. 7, ff.34-36.

¹²Idem, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7347, Vol. 7, ff.43-45.

¹³Idem, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7363, vol.57, f.413.

Veniturile salariale erau suplimentate din fondul destinat cheltuielilor informative speciale(C.I.S.) de care beneficiau rezidenții, agenții, informatorii și colaboratorii „care dau rezultate bune în colaborarea cu organele operative ale Ministerului Afacerilor Interne”, precum și gazdele caselor de întâlniri. Începând cu anul 1965, pentru a se evita deturnarea de fonduri, mandatarii de fonduri C.I.S. vor ține evidența sumelor intrate-ieșite într-un „caiet” numerotat, sigilat, înregistrat ca document „strict secret”, operațiunile în acest caiet realizându-se în momentul în care „s-a primit suma sau s-a efectuat plata”.¹⁴

„Contul special T 65 deschis la Banca Națională a Republicii Socialiste România pe numele Ministerului Afacerilor Interne totalizând 4.933.834 dolari S.U.A.(cca. 29.603.009 lei valută)” se punea în anul 1965 la dispoziția Băncii Naționale, iar în viitor 80% din orice sumă în valută realizată fiind supusă aceluiași regim și numai 20% urmând a fi la dispoziția ministerului „în scopul procurării pe cale directă, prin exceptare de la regulile de import și vămuire a unor materiale aparatură și mijloace tehnice necesare Ministerului Afacerilor Interne”.¹⁵

În anul 1952 structurile instituționale ce asigurau controlul sunt riguros reorganizate în vederea eficientizării activității lor: Direcția I-a¹⁶, Direcția a II-a ce viza „lupta cu contrarevoluția economică”¹⁷, Direcția a III-a cu scopul de a „lupta contra activității politice subversive”¹⁸, Direcția a IV-a: Contrainformații militare¹⁹, Direcția Contraspionaj indicativ „I”²⁰, Direcția a VI-a: Cercetări²¹, Serviciul „C” – Evidența Operativă și Arhiva²², Serviciul „K”²³, Direcția a VII-a: Operativă²⁴, etc., aceste funcționând în forma respectivă până în anul 1963²⁵ când are loc o reorganizare de amploare a aparatului de securitate, la nivel de rapoarte, scheme, ștate, situații.

Prin Ordinul Nr. 2073 din 1 aprilie 1955 al Ministrului Afacerilor Interne al R.P.R., general locotenent Alexandru Drăghici, era numit Șef al Serviciului I, din cadrul Direcției a IV-a, locotenentul major Pacea Mihai Mihai.²⁶

Direcția VI-a și a IX-a asigurau, printre altele, paza și securitatea transporturilor de importanță deosebită. Prin transporturi de importanță deosebită se înțeleg „acele trenuri cu care circulă” membrii și membrii supleanți ai Biroului Politic al Comitetului Central al P.M.R., secretarii C.C. al P.M.R., Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, președintele și vice-președinții Consiliului de Miniștrii. De pregătirea și formarea trenurilor speciale se ocupa Unitatea Militară Transporturi Feroviare Nr.40. Avizarea și controlul personalului acestei unități revenea organelor Direcției a V-a, responsabile și de munca

¹⁴ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3623, vol.5, ff.130-166.

¹⁵ *Idem*, Fond Documentar, dosar 13101, vol.1, ff.266-267.

¹⁶ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7354, Vol.13, ff.6-28.

¹⁷ *Idem*, Direcția II-a „lupta cu contrarevoluția economică” – grafice și scheme de organizare (1952 – 1953), ff.63-95.

¹⁸ *Idem*, Direcția III-a „lupta contra activității politice subversive” – scheme de organizare și încadrare (1952 . 1953),ff.131-170.

¹⁹ *Idem*, Direcția IV-a Contrainformații Militare – atribuții, state de organizare/încadrare, propuneri de reorganizare (1952 – 1953), ff.191-255.

²⁰ *Idem*, Direcția Contraspionaj, indicativ „I” – atribuții, grafic,state de organizare și încadrare (1952 – 1953), ff. 29-61, 96-129, 535-540.

²¹ *Idem*, Direcția VI Cercetări – schema de organizare (1952 – 1953), ff.345-379.

²² *Idem*, Serviciul „C” Evidența Operativă și Arhiva – tabele și grafice de organizare și încadrare (1952 – 1953), ff.720-738.

²³ *Idem*, Serviciul „K” – grafic și tabele de organizare (1952 – 1953), ff.739-745.

²⁴ *Idem*, Direcția VII-a Operativă – schemă de organizare și încadrare (1952 – 1953), ff.257-343.

²⁵ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7378, vol.5, ff.1-1039.

²⁶ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7362, vol.52, f.478.

informativ-operativă ce avea drept scop prevenirea la timp a oricărei acțiuni cu caracter dușmănos.²⁷

Membrii P.M.R. și ai U.T.M. din cadrul organelor de contrainformații ale trupelor Ministerului Afacerilor Interne urmau să facă parte din organizațiile de partid și de tineret ale Direcției Centrale sau Regionale, ale unității, subunității sau formațiunii unde lucrează. În birourile de contrainformații, unde existau un număr suficient de membrii de partid, se puteau înființa grupe sau organizații de partid independente care se aflau sub coordonarea Serviciilor Politice ale Direcțiilor Centrale ale Ministerului Afacerilor Interne.²⁸

Evidența operativă a elementelor dușmănoase a reprezentat o verigă importantă în eficiența activității organelor de securitate. Rezultatele „muncii informative și de anchetă, a descoperirii adânci și la timp, precum și în scopul lichidării intențiilor și acțiunilor dușmanului”, depind de buna organizare a unei evidențe operative. Acest serviciu, cunoscut sub indicativul Serviciul „C”, „este un mijloc puternic de prevenire a posibilităților de pătrundere a agenturii serviciilor de informații străine și ale reacțiunii interne la secretele de Stat păzite, în sectoarele importante ale Aparatului de Partid și de Stat, precum și ale Economiei Naționale, ajută la urmărirea criminalilor de stat periculoși care se ascund în organele Ministerului Securității Statului.”²⁹

Serviciul „C” era completat de Serviciul „K”, fiind format atât din ofițeri, cât și din funcționari civili³⁰, efectivele sale fiind sporite la fiecare reorganizare: în 1962, potrivit noului ștat de organizare și funcționare, dispunând de 240 de ofițeri de securitate, 48 de subofițeri de securitate și 11 angajați civili³¹, în 1963 numărul de ofițeri de securitate fiind suplimentat la 253³².

Controlul Ministerului Securității Statului asupra tuturor domeniilor societății, demonstrează faptul că, în perioada 1952 – 1953, regimul comunist se afla în plină fază de consolidare a poziției sale în societatea românească.

Sub directiva de „Strict Secret”, la nivelul M.S.S., se dădeau instrucțiuni privind „organizarea acțiunilor de planificare” prin organizarea unui „serviciu de planificare” în calitate de organ ce conducea „întocmirea, evidența și realizarea planului” în cadrul M.S.S. ținând legătura cu C.S.A., C.S.P., M.C.E., Ministerele producătoare și organizațiile economice de stat „în vederea înscrierii planului în producție și rezolvării tuturor problemelor de planificare.” Erau vizate direct domeniile construcțiilor, transmisiunilor, sanitar, exploatarea imobile, auto-transport, gospodărie, aprovizionare, reprezentând domenii vitale ale societății.³³

Nu orice ofițer de securitate putea să acceadă în structurile superioare ale structurilor de securitate. Prin „Ordinul M.S.S. nr.121 din 16.02.1952 referitor la criteriile de recrutare a ofițerilor pentru Școala medie a Ministerului Securității Statului” se stabileau condițiile pe care trebuia să le îndeplinească orice ofițer ce dorea să urmeze o școală medie de securitate.

Ofițerii trebuiau să facă dovada originii sănătoase, provenind din familii de muncitori, țărani săraci, să fie de profesie muncitori calificați, membrii de partid sau U.T.M.- iști. Urmău să fie bine verificați din punct de vedere politic, cu perspective de creștere în munca de securitate, care au dat dovadă de abnegație și spirit de sacrificiu în munca profesională.

²⁷ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3618, vol.4, ff.1-6.

²⁸ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7358, vol.39, ff.6-10.

²⁹ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3611, vol.1, ff.56-68.

³⁰ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7358, vol.60, ff.189-194.

³¹ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7377, vol.13, ff.64-77.

³² *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7379, vol.8, ff.553-569.

³³ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3611, vol.1, ff.86-97.

Pentru a fi admiși trebuiau să aibă minim 7 clase primare, să fie perfect sănătoși și să nu depășească vârsta de 35 de ani.³⁴

Selecția este atentă și în ceea ce privește admiterea într-o școală de M.S.S. de „Filori și Investigatori”. Condițiile pe care trebuiau să le îndeplinescă „tovarășii” candidați la aprofundarea studiilor în domeniul securității aveau în vedere: să fie membrii ai partidului sau ai Uniunii Tineretului Muncitor, să fie muncitori, de preferință „mecanici auto, conducători auto, electricieni, radiotehnicieni”, să aibă cel puțin 7 clase primare, desigur ca să știe să scrie și să citească, probabil, vârsta lor să fie între 19 și 25 de ani, să fie perfect sănătoși și rezistenți din punct de vedere fizic. Recrutarea lor era realizată de către ofițeri „îmbrăcați civil”, discuțiile cu viitorii candidați urmând a se desfășura în afara sediilor securității. Aceste criterii de admitere se decideau prin „Ordinul M.S.S nr.525 din 27.03.1953 referitor la criteriile de selecționare pentru Școala nr.4 filor și investigatori”.³⁵

La data de 15 iunie 1953 se înființa și „Școala Nr.6 a Ministerului Securității Statului” prin „Ordinul M.S.S. nr.1103 din 28.05.1953”³⁶, în condițiile creșterii nevoii de noi cadre operative.

Criteriile de selecție, pentru școlile de securitate, în anul 1955 sunt mult mai punctuale, pentru a se evita eșecurile din anii precedenți. Candidații trebuiau să facă dovada faptului că sunt absolvenți ai „uneia din următoarele școli: Școala Medie de 10 ani, Școala Medie Tehnică de 10 ani, Școala Teoretică de 10 sau 11 ani” și au terminat cursurile cu calificativul „Foarte Bine” sau „Bine”. Să îndeplinescă criteriile de vârstă, între 17 și 24 de ani, de orientare politică: membrii sau candidați ai Partidului Muncitoresc Român, sau membrii UTM, și nu în ultimul rând, „originea sănătoasă”, exprimată prin proveniența din rândul muncitorilor, țăranilor colectiviști, țăranilor săraci, funcționarilor.³⁷

În 1957 se modifica sistemul de notare în învățământ, notele fiind de la 1 la 10, aplicat și în școlile de securitate în baza ordinului de ministru nr.1342 din 3 octombrie 1957. Prezentul ordin specifică foarte clar „criteriile” de acordare a notelor.

Nota „10” se acordă elevului care cunoaște excepțional întreaga materie făcând dovada însușirii sale temeinice. Dă răspunsuri ireproșabile ca formă și fond, fără a fi necesară intervenția profesorului, aduce în discuție aspecte deosebite, dovadă a studiului individual facultativ, iar în diferitele situații practice aplică cunoștințele deținute dovedind o bună orientare. La polul opus, nota „1” se acordă în cazul în care elevul încearcă să-l „inducă în eroare” pe profesor. Pentru a fi promovat elevul trebuie să obțină minim nota „5” la materiile de bază care se predau în școală.³⁸

Modificări în ceea ce privește condițiile de admitere apar în 1958, când școala devine mai specializată. Pentru „Cursul de lucrători operativi” se solicită, pe lângă vechile criterii legate de nivelul minim de pregătire, minim 7 clase sau 2 ani de școală profesională, și originea sănătoasă, vârsta candidaților trebuie să se încadreze între 23 – 32 de ani.

Pentru „Cursul de traducători”, doritorii trebuie să dețină diplomă de maturitate sau de bacalaureat. Sunt preferați absolvenții de școli teoretice și pedagogice, cu vârsta cuprinsă între 18 – 26 ani.³⁹ În 1959 sunt acceptați și intelectualii cu condiția de a avea origine „muncitorească”.⁴⁰

³⁴ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3611, vol.1, ff.47-49.

³⁵ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3611, vol.1, ff.99-100.

³⁶ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3611, vol.1, f.169.

³⁷ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7362, vol.52, ff.470-472.

³⁸ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3615, vol.5, ff.127-128.

³⁹ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3616, vol.4, ff.140-141.

⁴⁰ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3617, vol.6, ff.154-156.

Sunt introduse în proceduri: vizita medicală și examenul de admitere se va face în sediile direcțiilor regionale de către comisii speciale numite în acest sens.⁴¹

În 1962, în urma unei analize temeinice în ceea ce privește situația „elevilor introduși în școala de ofițeri de miliție” s-a constatat faptul că, aproape jumătate din numărul lor sunt funcționari și elevi, iar „membrii și candidați de partid nu reprezintă decât 27%”, și pentru școala de ofițeri pentru trupe „numai 17% sunt membrii și candidați de partid”. Această disfuncție în sistem trebuia remediată prin respectarea fără abatere a normelor de selecție a candidaților: să fie membrii sau candidați de partid, pentru școlile de miliție, de trupe și Școala Nr.3 a M.A.I. putând fi selecționați și membrii ai U.T.M., să fie absolvenți ai școlii medii cu examen de maturitate, să fie de profesie muncitori calificați sau tehnicieni, iar într-un număr redus învățători sau funcționari. Întreaga acțiune de selecție a candidaților era organizată și coordonată de către Direcția Cadre a Ministerului Afacerilor Interne, iar dosarele acestora urmau să fie verificate de Direcția Cadre, pentru școlile de securitate, și de Serviciul de cadre din D.G.M., pentru ofițerii de miliție.⁴²

Pentru Școala de ofițeri de miliție și Școala de ofițeri pentru trupe, începând cu anul 1964, puteau fi recrutați și elevi din clasa a XI-a, curs de zi, a școlilor medii de cultură generală, avându-se în vedere respectarea criteriilor specifice de selecționare: origine socială: muncitori, țărani colectiviști, intelectuali; vârsta între 17 – 25 de ani, pentru Școala de ofițeri de trupe să nu depășească 24 de ani; să posede o bună pregătire politico-ideologică, să aibă o comportare morală corespunzătoare, să fie hotărâți și disciplinați, sănătoși, prezentabili și bine dezvoltati din punct de vedere fizic.⁴³ Examenul de admitere în școlile de securitate și de miliție cu durate de 3 ani urma, din 1965, normele de admitere în învățământul superior.⁴⁴

Din anul 1966 „absolvirea liceului cu examen de bacalaureat sau al altor școli echivalente cu diplomă este obligatorie pentru toți ofițerii din Ministerul Afacerilor Interne. Ofițerii care nu au terminat încă studiile de cultură generală se vor înscrie pentru completarea acestora în condițiile stabilite de dispozițiile legale în vigoare”.⁴⁵

Admiterea în școlile de ofițeri, subofițeri și maiștrii militari devine mult mai competitivă, minim doi candidați pe loc, din anul 1968, punându-se accent pe selecția de candidați din rândul absolvenților de studii universitare și cunoscătorilor de limbi străine.⁴⁶

Personalul activ în cadrul M.S.S. (Aparat central) era selectat și din rândul absolvenților de învățământ superior, fiecare „tovarăș” având un loc bine stabilit în cadrul direcțiilor operative: Direcția a II-a, a III-a, a VIII-a (T.O.), Direcția „B”, Serviciul „F”, „în funcția de lucrător operativ, cu gradul de locotenent”.⁴⁷

În 1958, 17 ofițeri de securitate absolvenți ai cursurilor de specializare din URSS, erau repartizați în diverse unități și funcții de conducere: șef direcție, locțiitor șef direcție, șefi birouri direcții regionale.⁴⁸

La aceștia se adăugau încă 13 ofițeri absolvenți ai cursului de specializare de securitate din URSS, fiind puși la dispoziția Direcției Cadre a MAI: 4 ofițeri în Direcția II-a cu funcții operative, 2 în Direcția III-a, 2 Direcția IV-a, 3 Direcția V-a și 2 Direcția VIII-a, gradele lor fiind de locotenent maj., căpitan, maior și locotenent colonel, încadrați în funcții de conducere a Birourilor și Serviciilor operative din cadrul acestor Direcții.⁴⁹

⁴¹ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3616, vol.6, ff.22-24.

⁴² *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3620, vol.4, ff.338-342.

⁴³ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3622, vol.1, ff.90-93.

⁴⁴ *Idem*, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3623, vol.1, ff.21-23.

⁴⁵ *Idem*, Fond Documentar, dosar 13088, vol.42, pp.1-7.

⁴⁶ *Idem*, Fond Documentar, dosar 86, vol.2, ff.53-63.

⁴⁷ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7358, vol.40, ff.395-396.

⁴⁸ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7367, vol.34, ff.192-200.

⁴⁹ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7367, vol. 34, ff.39-40.

Alți 76 de ofițeri din direcțiile operative la care se adăugau 3 profesori cu grad de ofițeri din școala Nr.1 M.A.I. plecau la cursuri de specializare în URSS în 1958.⁵⁰ În funcția de șef al Școlii de securitate operativă Nr.1 a Ministerului Afacerilor Interne era numit colonelul Voiculescu Frantz Ervin, fiind retribuit cu un „salariu lunar de 3590 lei”.⁵¹

Absolvenți de studii superioare în URSS se regăsesc în diverse servicii, de exemplu în serviciul „T”- biroul V independent, era repartizat un căpitan, absolvent al Academiei Militare de Ingineri transmisiuni din Leningrad, în funcția de inginer din aparatul tehnic operativ.⁵² Serviciul „T” era deservit în anul 1960 de 316 cadre, ofițeri și personal civil⁵³, în 1963 personalul fiind extins la 340 de ofițeri, 29 subofițeri și 36 civili⁵⁴ și suplimentat în 1965 cu 27 de ofițeri și un subofițer ca urmare a intensificării activităților operative.⁵⁵

Prin ordin de ministru, în vara anului 1959, 34 de ofițeri absolvenți ai cursului de specializare de securitate din U.R.S.S. erau numiți în diverse funcții de conducere la nivel de regiuni: locțiitori șefi servicii operative raionale, șefi raion, șefi serviciu III, VI, IV, VIII.⁵⁶

Desigur, propriile structuri, fie politice sau militare, erau supuse unui permanent proces de investigare din partea organelor de securitate pentru a se evita infiltrarea unor elemente ostile regimului democrat-popular. Regimul se dovedea a nu avea încredere în nimeni și nimic.

BIBLIOGRAPHY

Arhivele Naționale ale României, Fond CC al PCR Secția Propagandă și Agitație (1921 – 1976);

ACNSAS, Fond Documentar, dosar 13088, vol.42; dosar 86, vol. 2 și vol. 3; dosar 13101, vol. 1;

Idem, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7367, 7370, 7372, 7379, 7383;

Idem, Fond M.I./D.S.-J., dosar 3610, 3615, 3616, 3617, 3620, 3622, 3623;

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului din România, „*Structuri de partid și de stat în timpul regimului comunist*”, Editura Polirom, Iași, 2008.

⁵⁰ *Ibidem*, ff.452-454.

⁵¹ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7370, vol.36, f.86.

⁵² *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7367, vol.34, f.631.

⁵³ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7372, vol.3, ff.511-527.

⁵⁴ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7379, vol.8, ff.516-536.

⁵⁵ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7383, vol.7, ff.340-341, 343-344.

⁵⁶ *Idem*, Fond M.I./D.M.R.U., dosar 7370, vol.35, ff.214-216.

PR. MARINESCU I. NICOLAE

Ionuț Enache

PhD Student, „Dimitrie Cantemir” State University

Abstract: The Romanian Communist Party, by coming to power, tried to remove everything that is spiritual, longing for material wealth. During this period, the population experienced economic growth due to certain restrictions, but the Church and its servants suffered greatly due to the fact that they were not collaborators of the Securitate. Among them is the priest Marinescu Dumitru also called "Prioteasa".

Keywords: regime, communism, dictatorship, persecution, detention.

Generalul Ion Victor Antonescu, s-a născut la data de 2/14 iunie 1882, la Pitești, România. A fost o mare personalitate românească, personalitate care a deținut o serie de funcții importante la nivelul țării, precum: ofițer de carieră cu numele de general, Șeful Biroului Operațiilor din Marele Cartier General al Armatei în Primul Război Mondial, atașat militar la Londra și Paris, Comandant al Școlii Superioare de Război, șef al Marelui Stat Major și ministru de război. Prin toate funcțiile deținute, I. V. Antonescu, a rămas cunoscut ca fiind o mare personalitate a timpului.

În perioada 4 septembrie 1940 - 23 august 1944 a ocupat cea mai importantă funcție politică din stat, bineînțeles după cea a Regelui, și anume aceea de prim-ministru al României cu titlul de „*Conducător al Statului*”.

În urma pierderilor teritoriale semnificative din anul 1940, Ion Antonescu l-a constâns pe Regele Carol al-II-lea să abdice în favoarea tânărului Rege Mihai I. Antonescu a făcut aceste presiuni asupra regelui Carol în dorința de a-și putea desfășura politica proprie dictatorială în timpul tânărului Rege Mihai. În urma Rebeliunii Legionare dintre 21 și 23 ianuarie 1941, partidele democratice au refuzat întreprinderea oricărei legături serioase cu Statul, iar prin acest refuz al partidelor, Ion Antonescu a ajuns să exercite singur puterea în Stat, făcându-se responsabil de toate atrocitățile comise împotriva evreilor și romilor de pe teritoriul României, dar și de pe teritoriile pe care aceasta le avea în subordine din punct de vedere politic.

Datorită Generalului Ion Antonescu, România a intrat în cel de-al Doilea Război Mondial, de partea Axei, deoarece generalul a avut mare încredere în Adolf Hitler care i-a promis retrocedarea teritoriilor pierdute în anul 1940, ca urmare a Dictatului de la Viena și Pactului Ribbentrop-Molotov. Datorită politicii externe, care pentru început s-a dovedit a fi câștigătoare, România recapătă pentru scurt timp teritoriile cedate Uniunii Sovietice și Transnistria.

Prin ocuparea teritoriilor estice de către Armata Roșie, Ion Antonescu a fost înlăturat de la putere prin Decretul Regelui Mihai I, Decret care s-a manifestat prin lovitura de stat de la 23 august 1944, fiind arestat de către comuniști, apoi predat Uniunii Sovietice, revenind în țară la 17 mai 1946, pentru ca la 1 iunie 1946 să fie executat prin împușcare, în închisoarea Jilava din București.

Înlăturarea regimului implementat de către Ion Antonescu, a însemnat alipirea țării la Coaliția Națiunilor și totodată repunerea în vigoare a 37 de articole din cele 138 ale

Constituției din 1923, repunere care a făcut ca România să redevină o monarhie constituțională.

După înlăturarea de la conducerea puterii în România a lui Ion Antonescu, din 23 august 1944, Blocul Național Democratic, a avut foarte mult de suferit deoarece s-a dezintegrat din cauza mai multor presiuni și totodată a unor ambiții politice concurente. La scurt timp și anume la data de 31 august 1944, Președintele Partidului Național Țărănesc, Iuliu Maniu, a adresat o circulară tuturor organizațiilor Partidului prin care li se comunica acestora că activitatea Partidului Național Țărănesc trebuie să fie reluată, dar fără acei membrii ai partidului care se alipiseră fără aprobare Frontului Renașterii Naționale sau Partidului Națiunii create de Carol al-II-lea. Stabilirea programului după care să se conducă Partidul Național Țărănesc a fost realizată până la 16 octombrie 1944 de către Iuliu Maniu și Ion Mihalache. Programul de guvernare rămâne în mare măsură asemănător cu cel vechi, în privința vechilor teze economice și sociale ale țărăniștilor și ideii statului țărănesc. Mihai Fătu, vorbind despre programul Partidului Național Țărănesc, afirmă că programul se ocupa pe larg de caracterul aparte al proprietății rurale și totodată că partidul va susține cu înverșunare drepturile de proprietate particulară, evidențiind faptul că programul partidului nu are nici o intenție să răstoarne structura socială existentă a statului¹.

Prin guvernarea lui Antonescu, se face începutul guvernărilor premergătoare Regimului Comunist.

Acest partid, mic și neînsemnat la început, a cunoscut o foarte mare dezvoltare în ceea ce privește susținerea de afara, în special a URSS-ului.

Regimul comunist, datorită susținerii din toate punctele de vedere de către URSS, nu a făcut altceva decât să deumanizeze omul prin control absolut, control dus în extremă, să domine și să conducă absolut tot ce se putea controla, economia, industria și tot ce mai putea și acapara. În România, Regimul Comunist a lăsat urme adânci, urme dintre care unele nu sunt cunoscute, însă cel mai important lucru este acela de a scoate în evidență situația celor care și-au pierdut viața împotriva regimului, situația celor care au fost supuși la diverse terori în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (tinere, muncitori, țărani care și-au manifestat dezacordul față de confiscarea terenurilor și față de colectivizare) și totodată a celor care au avut de suferit în timpul regimului comunist, condus de către Nicolae Ceaușescu.

Sistemul comunist din România, datorită hotărârilor pe care le lua, nu aducea prin acestea nici un beneficiu poporului, ci doar îl sărăcea și totodată, îl învrăjbea foarte mult împotriva acestuia.

Regimul Comunist, prin tot ce a reprezentat el, promova și impunea un totalitarism absolut, indiferent de ce parte era, de stânga sau dreapta, nega toate drepturile umane și subordona persoana entității colective a partidului. Acest totalitarism, a făcut-o pe scriitoarea Hannah Arendt să afirme: „Mișcările totalitare sunt organizații de masă formate din indivizi automatizați și izolați. Comparate cu toate celelalte partide și mișcări, caracteristica lor externă, cea mai evidențiată, este cererea lor de loialitate totală, nelimitată, necondiționată și totodată, inalterabilă în raport cu membrul individual².

La nivel global, regimul comunist a fost pedepsit și înrobitor de sute de milioane de oameni. Se cunoaște situația că numai în URSS, au dispărut peste 20 de milioane de oameni în sinistrul experiment bolșevic. În fabuloasa carte „Cartea Neagră a Comunismului” se prezintă cele mai importante și zguduitoare momente ale dezastrului civilizaționar ale

¹ Prof. Dr. Liviu Lazăr., „Ghidul elevului. Istoria recentă a României”, Editura „Tradiție”, București, 2015, p. 9.

² Hannah Arendt, „*The Origins of Totalitarianism*”, San Diego, New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1973, p. 323 (editată în limba română „Originile Totalitarismului”, traducere de Ion Dur și Mircea Ivănescu, București, Editura Humanitas, 1994).

dictaturii comuniste, pierzându-se în totalitate, sau dispărând definitiv, în timpul acestui sistem, noțiunea de umanitate sau falsificarea binelui³.

Învățătura comunistă, sau ideologia comunistă, învățătură distrugătoare, a avut atât pentru Nicolae Ceaușescu, cât și pentru Gheorghe Gheorghiu-Dej, o ideologie care promova crima politică. Această crimă politică avea în prim plan omul, omul care era parte componentă a societății și care munea și aducea beneficii acesteia. Ideologia comunistă prima să construiască nu un socialism care să nu uite omul, ci un comunism cu chip uman. Importanta decizie de desovietizare de după anul 1963, a reprezentat mecanismul de supraviețuire a elitei comuniste prin împrăștierea și manipularea simbolurilor politice.

Regimul comunist din România a avut mai multe etape: prima fiind cea dintre anii 1948-1964, perioadă în care consolidarea și instituționalizarea au avut de beneficiat în creștere majoră, iar cea de-a doua fiind cea din perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, care implementa o spaimă interioară în așa fel încât acțiunile represive să aibă loc numai în situații foarte deosebite⁴.

Potrivit fondatorilor comunismului și continuându-se cu Nicolae Ceaușescu, se implementează cea mai mare ideologie: rolul conducător al partidului unic, anihilarea proprietății private și a pieții, batjocorirea dreptului omului, etc..

După înlăturarea Regelui Mihai I, relația dintre Biserică și Stat nu a fost întocmai cu așteptările Regimului Comunist. Începându-se cu Gheorghe Gheorghiu-Dej și continuându-se cu Nicolae Ceaușescu, prigonile, șantajele și arestările erau la ele acasă. Regimul Comunist evita orice fel de manifestare publică națională deschisă împotriva Bisericii, deoarece foarte multă populație purta credința străbună în suflet. Pentru evitarea divergențelor între Stat și Biserică, cel dintâi a fost nevoit să numească în fruntea Frontului Național Democrat (Uniunea Patrioților și Uniunea Preoților Democrați din România), o serie de preoți legionari în frunte cu Constantin Burducea, Valentin Zaharia și Gala Galaction (care la un moment dat se părea că a capitulat în fața fascismului)⁵.

O măsură foarte importantă pe care a luat-o Regimul Comunist, una foarte importantă, a fost aceea de a infiltra în cadrul Adunărilor Eparhiale și a Consiliului Național Bisericesc, persoane care erau procomuniste și care puteau să influențeze Sfântul Sinod în vederea impunerii unor legi de pensionare și retragere a anumitor membrii din înaltul cler, modificări ce au fost promulgate la 30 mai 1947. Prin aceste modificări, regimul comunist dorea să vină la conducerea Bisericii cineva care era ușor de manipulat și totodată un bun conducător, după rânduilele comuniste. Regimul comunist a dorit întotdeauna înlăturarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe de la conducere, lucru care s-a întâmplat și în cazul lui Nicodim Munteanu și a Episcopului Irineu Mihălcescu, care au avut o moarte suspectă, în locul lui Nicodim la cârma Bisericii a venit Iustinian Marina⁶.

La începutul comunismului, Statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române, a reprezentat un scut împotriva acestuia. Începând cu prima jumătate a anului 1948 s-au adus câteva modificări în cadrul acestuia, modificări care includeau statul în jurămintele prelaților față de noua republică socialistă și totodată obligația tuturor cultelor religioase de a face servicii religioase la toate solemnitățile naționale și ocazionale care se desfășurau pe teritoriul republicii.

Partidul Comunist, în dorința de acaparare a puterii și de înrobire a omului, în cadrul ședințelor sindicatului de la Minister, a organizat acțiunea anti-religioasă și s-a dezlănțuit în

³Gheorghe Boldur-Lătescu, „*Genocidul comunist în România*”, București, Editura Alcatros, 1992, pp. 112-145.

⁴ Paul Goma, „*Culoarea Curcubeului '77. Cod „Bărbosul” (Din Dosarele Securității)*”, Iași, Editura Polirom, 2005, pp. 45-70.

⁵ „Ce au făcut scriitorii români în timpul războiului?”, în „Scânteia”, anul I, nr.16, vineri, 6 octombrie 1944, p. 2.

⁶ Cicerone Ionițoiu, „*Preoții cu crucea-n frunte*”, în „Altarul Banatului”, nr. 1-3, 1996, p. 82.

masă, deoarece Biserica era considerată ca fiind un dușman al clasei muncitoare, prin activitatea ei împăciuitoare⁷.

În susținerea celor mai sus menționate, fac afirmația că Inspectorii Ministerului Cultelor, în conformitate cu instrucțiunile pe care primeau, trebuiau să exercite aceeași teroare, ca și în rândul preoților, asupra episcopilor și mitropoliților, să-i amenințe, să-i bârfească și să-i privească ca pe niște dușmani ai partidului și ai poporului.

Partidul Comunist, în dorința de acaparare a întregii puteri, de subjugare a omului și de înlăturare a Bisericii din viața omului, a pornit o prigoană împotriva poporului. În timpul acestui regim, Biserica și slujitorii ei a avut foarte mult de suferit, din cauza că, preoții nu erau informatori și astfel combăteau ideologia comunistă de la amvonul Bisericii.

În județul Olt și Romanați au fost foarte mulți preoți care au fost arestați din cauza nesupunerii față de regim, printre aceștia numărându-se și Preotul Marinescu I. Nicolae.

PREOTUL MARINESCU DUMITRU ZIS „PRIOTEASA”

Marinescu Dumitru s-a născut la data de 8 iunie 1908 în Comuna Vața din Județul Olt, fiind fiul lui Marin și Gherghina Prioteasa.

Acesta a urmat clasele primare în satul natal și cursurile Seminarului Teologic din Curtea de Argeș, finalizând cursurile în promoția 1928. După o scurtă perioadă de la absolvirea Seminarului, tânărul Dumitru, a primit la 9 martie 1930 Sfânta Taină a Preoției, pe seama Parohiei Tătuleștii de Sus.

În cadrul parohiei, Preotul Dumitru s-a făcut remarcat prin faptul că era un foarte bun gospodar, acest aspect reieșind din grija pe care a purtat-o în renovarea celor două Biserici, împodobirea acestora cu obiecte de cult, precum și prin donarea a zece hectare de pământ arabil. Un aspect foarte important de precizat, este acela că în perioada interbelică, acesta nu făcea parte din nici un partid politic.⁸

Părintele Marinescu Dumitru, chiar dacă nu făcea parte din nici un partid politic, a fost arestat în noaptea de 17/18 iunie 1959 de către Securitate și supus unor anchete lungi și dureroase, anchete însoțite de schingiuri inimaginabile. După aceste anchete, preotului i s-a intentat un proces, în urma căruia a fost condamnat la zece ani de închisoare corecțională pentru uneltire contra ordinii sociale, și cinci ani de închisoare corecțională, pentru deținere de publicații interzise. Pe lângă această condamnare, părintelui i-a fost confiscată întreaga avere, pentru ca suferința acestuia să fie tot mai mare.

După ispășirea unei părți din condamnare, după eliberarea acestuia, părintele a înaintat un memoriu către Episcopia Râmnicului și Argeșului, prin care făcea afirmația că a fost arestat pe motive neclare, inexistente în Codul penal. Părintele Marinescu Dumitru a fost eliberat de la Penitenciarul Jilava la data de 13 aprilie 1964.

Prin condamnarea nedreaptă pe care a primit-o din partea Securității, aghiotantă a Regimului Comunist, și-a distrus propriu-zis întreaga familie, acest lucru reieșind dintr-un memoriu pe care l-a înaintat Episcopului Iosif, Episcopul Râmnicului și Argeșului: „*Totodată, cu supunere vă aduc la cunoștință că, ieșind bolnav din detențiune, am fost nevoit să-mi caut sănătatea, având de două ori internare în spitalele de stat. Cei patru copii se răspândiseră în toată țara și aveau o situație modestă, fiind obligați să-și câștige prematur existența, iar accesul la învățătură le era interzis de organele comuniste. Astfel, Eugenia, una din fiice, era funcționară la fabrica Fiola-București, Paula era muncitoare la Cooperativa 7 Noiembrie din Timișoara, unde lucra și Felicia. Cezar Marinescu (fiul), era muncitor la*

⁷ Prof. Mihai Manea, „*România 1965-1989. Epoca lui Nicolae Ceaușescu*”, București, Editura Tradiție, 2015, p. 111.

⁸ Ana –Maria Rădulescu, „*Slujitori ai Bisericii din Olt și Romanați, prizonieri în timpul regimului comunist*”, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, 2013, p. 220.

întreprinderea Montaj Calorifere din București. Datorită acestor chinuri la care a fost supus părintele Marinescu Dumitru, a avut momente în care a cedat psihic, în anul 1964, fiind internat la spitalul de boli nervoase din București”⁹.

Datorită perioadei grele prin care a trecut părintele Dumitru, în discuțiile pe care le purta deseori cu enoriașii, legate de propria familie, folosea mai de fiecare dată expresia „mult necăjită mea familie”. Părintele Dumitru a fost foarte marcat de perioada grea prin care a trecut, și de modul în care familia s-a destrămat.

La data de 1 iunie 1964, în urma vizitei preotului protoiereu, responsabil de zonă, se constată că Părintele Marinescu Dumitru de la Parohia Dealu Mare, parohie unde fusese trimis după eliberare, are lipsa totală a capacității de slujire bisericească, cu toate că acesta s-a dovedit ca fiind de fiecare dată ca fiind o persoană integră ca și până în momentul de față.

Datorită perioadei de detenție, preotul Dumitru, s-a îmbolnăvit, nemaiputând să desfășoare programul liturgic ca și înainte. Datorită problemelor medicale, la 29 februarie 1968 a fost decarat de Expertiza Medicală a Capacității de muncă, ca fiind catalogat la gradul III de invaliditate pentru psihoză de evoluție de aspect depresiv.

Datorită problemelor de sănătate, s-a pensionat la data de 1 ianuarie 1969, iar la data de 13 februarie 1991 a trecut la cele veșnice.

CONCLUZII

Perioada premergătoare venirii la putere a Regimului Comunist, nu a făcut altceva decât să pregătească terenul pentru instalarea la putere a acestuia.

Partidul Comunist, foarte mic la început, a luat o deosebită amploare prin numirea în fruntea acestuia a lui Nicolae Ceaușescu.

Prin politica partidului, se încerca foarte mult, acapararea puterii totale în Stat, subjugarea omului și distrugerea celor care erau potrivnici acestui sistem.

În perioada Comunistă, Biserica și slujitorii ei a fost foarte greu încercată. Mulți dintre slujitorii acesteia fiind condamnați la închisoare sau detenție corecțională pe nedrept, unul dintre aceștia fiind și preotul Marinescu Dumitru, zis și Preoteasa, preot care, după detenție a fost într-o perpetuă suferință.

BIBLIOGRAPHY

1. „Ce au făcut scriitorii români în timpul războiului?”, în „Scânteia”, anul I, nr.16, vineri, 6 octombrie 1944.

2. Arendt, Hannah, „*The Origins of Totalitarianism*”, San Diego, New York, Harcourt Brace Jovanovick, 1973, p. 323 (editată în limba română „Originile Totalitarismului”, traducere de Ion Dur și Mircea Ivănescu, București, Editura Humanitas, 1994).

3. Boldur-Lătescu, Gheorghe, „*Genocidul comunist în România*”, București, Editura Alcatraz, 1992, pp. 112-145.

4. Goma, Paul, „*Culoarea Curcubeului '77. Cod „Bărbosul” (Din Dosarele Securității)*”, Iași, Editura Polirom, 2005.

5. Ionițoiu, Cicerone, „*Preoții cu crucea-n frunte*”, în „Altarul Banatului”, nr. 1-3, 1996.

6. Lazăr., Prof. Dr. Liviu, „*Ghidul elevului. Istoria recentă a României*”, Editura „Tradiție”, București, 2015.

⁹ Ibidem, p. 221.

7. Manea, Prof. Mihai, „*România 1965-1989. Epoca lui Nicolae Ceaușescu*”, București, Editura Tradiție, 2015.

8. Rădulescu, Ana –Maria, „*Slujitori ai Bisericii din Olt și Romanați, prizoniți în timpul regimului comunist*”, Editura Episcopiei Slatinei și Romanaților, 2013.

IMPROVEMENT OF THE TEACHERS IN MUREȘ COUNTY BETWEEN 1970 AND 1989

Sabin-Gavril Pășcan
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The year 1971 was officially the setting up of the Education Staff House at national level, a methodical, scientific, cultural and educational institution for teaching staff in pre-university education. For the school year 1970-1971, the opening ceremony of the activity of the Educational Staff House was accompanied by an exhibition by university lecturer Natalia Popa from the "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca. At Mureș county level, during the years between 1979 and 1986 numerous activities took place under the aegis of the Education Staff House: debates, demonstration activities followed by debates, round tables, consultations, symposiums, trainings, assessments, courses and other activities.

Keywords: education, training, courses, teachers, communism

By Law no. 2 of February 16, 1968 on the administrative organization of the territory of the Socialist Republic of Romania, Mureș County was established with residence in Târgu Mureș.¹ The National Conference of Teachers took place in Bucharest between February 5 and 7, 1969. On this occasion, it was proposed to establish the Education Staff House from the Socialist Republic of Romania. Officially, 1971 represented the setting up of the Education Staff House at national level, methodical, scientific, cultural and educational institution for the teaching staff in pre-university education. This year the Regulation on organization and functioning was elaborated via the Address of the Ministry of Education no. 10.937 since 1971.

The opening of the activity of the Education Staff House in Mureș County took place, in fact, on November 9, 1969² when the Conference on "*Aspects of education modernization*" was organized, in which Professor Vasile Bunescu lectured for 400 of the county teachers³.

At the end of 1969, lecturer Maria Boaru gave a talk from the 3-year Pedagogical Institute from Târgu Mureș. The theme of the conference was: "*How should the teacher from the 1st to 4th grades work to make it easier for pupils to pass the difficult threshold from 4th to 5th grade*". University lecturer Maria Boaru also held other conferences on the same subject during the year 1970. In the same year, other events were organized with instructors like: Hungarian language and literature teacher Toth István from the 3-year Pedagogical Institute from Târgu Mureș, actress Ilyés Kinga from the State Theater from Târgu Mureș, Distinguished Professor Anatolie Chircev,⁴ Associate Professor Gavril Niac from the "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca.

For the school year 1970-1971, the opening ceremony of the activity of the Education Staff House was accompanied by an exhibition of the university lecturer Natalia Popa from the "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca. At the end of 1970, Professor Alexandru Savu and Associate Professor Dumitru Drașoveanu from the same university lectured.

¹ Conform textului actului publicat în B.Of. nr. 17/17 feb. 1968

² Conform Registrului de procese-verbale aflat în arhiva C.C.D. Mureș.

³ Vasile Bunescu a fost un pedagog, profesor al Universității din București.

⁴ Anatolie Chircev (1914-1990) a fost prorector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

The first manager of the Education Staff House from Târgu Mureş was Ana Chinezu teacher. Born in the commune of Zau de Câmpie on December 1, 1933, she graduated secondary school in Luduş, then in Cluj, where she graduated high school, and between 1953 and 1957 she attended the Faculty of Letters, day course, "Babeş-Bolyai" University, being licensed in the teaching of Romanian language and literature. During the years 1958 and 1964, she taught Romanian language and literature at the mixed High School in Luduş, along with her husband, the history teacher and the great man of culture Mircea Chinezu. After 1965 she was a teacher at "Alexandru Papiu Ilarian" High School, a specialized school inspector, teacher at the "Unirea" High School until 1973. Starting with 1970, she was appointed director of the Education Staff House, setting up the foundations of this new institution. From 1973 she became manager without teaching obligations, until December 1979. During the years 1979 and 1990 she served as Deputy General School Inspector of I.S.J. Mureş. Under the leadership of Ana Chinezu teacher, the period between 1973 and 1979 was the affirmation of the *Education Staff House of Târgu Mureş* by carrying out bold projects to modernize the teaching of the Mureş county education. With thorough training in approaching these portfolios, but also with effort and tenacity, methodical teachers trained in experiments, during an educational cycle (4 years), teachers who expressed the desire to renew an education paralyzed by proletarian orientations and, by consultation, with a large number of educators and teachers (Romanian, Hungarian, History, Mathematics, Physics, Chemistry, Biology) with the methodical and pedagogical patronage of the Institute for the Improvement of the Teaching Staff, Cluj-Napoca Branch, three projects were established: *"Schooling of children at the age of six and the consequences of lowering the age of seven in primary education"*, *"Formative values of active teaching-learning methods and procedures, especially the method of problem-solving and learning by discovery"* in primary, secondary and high school education, experiment taking place in all towns and large rural centers of Mureş County. The generalization of this valuable experiment materialized in two volumes of communications: *"Active teaching-learning methods"*. A third project well received and appreciated by the specialized teachers referred to the *"Biformative-formative values of interdisciplinary teaching"*, training teachers of Physics, Chemistry, Biology, Geography, experiment and evaluation of this activity in collaboration with the counties of Suceava, Bacău and Bucharest municipality.⁵

At the level of the school year 1975-1976, the activities organized by the Education Staff House were presented in accordance with the following table.⁶

Table no. 1

The activities organized by C.C.D. for the year 1975-1976

Number	Prese ntations followed by debates	D ebates	Sym posiums	Commu nication sessions	Demonst ration lessons, consultations, round tables, courses, exchanges of experiences, pedagogical circles, conferences, performances, meetings

⁵ Dorin Borda, Ilarie Gh. Opriş, *Dascăli mureşeni*, vol.II, Editura Nico, Târgu Mureş, 2007, pp.68,68.

⁶ Date obținute din arhiva C.C.D. Mureş.

Acti vities	67	8 1	9	1	170
Part icipants	6110	4 570	1170	80	9640

This period during which teacher Ana Chinezu was at the helm of the Education Staff House was beneficial to the Mureş county education system. In those years, the Romanian Communist Party Program of building the multilaterally developed socialist society and Romania's progress toward communism established, as fundamental objectives of education, among other things, the training and education of the new man, the continuous improvement of the professional, scientific and technical training of the working people, ensure the conditions for developing and affirming the creative capacities of members of society, raising the general level of culture and knowledge of the people.⁷

Between December 1985 and October 1984, the director of the Mureş county Education Staff House was psychology teacher Emilia Aurica Maria Albu, born in Săuşa village, Ungheni town, on March 29, 1947.⁸ This period was a very difficult one for our country. At national level, since the end of the 1960s, 1970s the cult of personality also included Ceauşescu's wife, Elena. She was celebrated as a "mother of the nation," but also as a scientist and a political person. Nicolae Ceauşescu used the help of a powerful propaganda machine and dressed in various forms. The outstanding features of the leader were the subject of press articles, of the homage literature, including numerous poems and paeon, in which Ceauşescu was presented as: "the hero of the nation", "the hero of world peace", "the most beloved son of the people", "the genius of the Carpathians", "wise helmsman", "visionary leader", "exceptional personality of the contemporary world". The ninth decade saw a tightening of the regime, of economic and social conditions, while the cult of personality of the communist leader was exacerbated. All these also influenced the activity of the Education Staff House in Târgu Mureş.

In addition to the traditional debates on topics such as: *"Teachers' tasks in planning and carrying out school and vocational guidance actions by disciplines and levels of education"*, *"Ways of integrating folk genres into music lessons"*, *"Teaching-learning opportunities in interdisciplinary vision on the Physics subject"*, *"Ways and means used to achieve the requirements of the new mathematics programs in the 1st and 2nd grades"* and many others, debates were organized in which the main themes were *the new man, building socialism and the cult of personality of the head of state*. Of these debates organized at the Education Staff House in Târgu Mureş, we mention: *"Methods used in the materialist-scientific education of pupils at Mathematics lessons"*, *"Current problems in the construction of socialism in the Socialist Republic of Romania"* and so on. On April 26, 1980 a debate was held on *"The characteristics of the crisis of the capitalist system; the consequences of the economic-monetary and energy crisis on the development of the contemporary world"* and *"Current problems of the socio-economic development of the socialist countries"* involving 300 teachers, of Philosophy, Economics and Politics. Lecturers from C.C. of the P.C.R. gave talk. Another activity was organized on the same date, with the participation of C.C. lecturers of the P.C.R. with the participation of 150 county History teachers in which the topics *"Information on the current problems of the internal and international policy of our party and state"* and *"National and international in the socialist building"* were discussed. Both debates took place in Târgu Mureş. These topics were frequently encountered in the course of

⁷ Legea nr.28 din 21 decembrie 1978, Legea educaţiei şi învăţământului, publicată în B.Of. nr.113/26.12.1978

⁸ Vezi biografia în Dorin Borda, Ilarie Gh. Oprea, Dascăli mureşeni, vol. III, Editura Nico, Târgu Mureş, 2008, p.29

activities carried out during the years 1979 and 1989, which were organized by the Education Staff House in Târgu Mureș. The number of debates on topics related to the cult of the personality of the leader increased during the years 1984 and 1986. During this period, the debates were organized in the cities and municipalities of the county for the commanders of the pioneers and the U.T.C., with the theme "*Methods used in knowledge of the structure of the group of pupils and the strengthening of the cohesion of the community in order to increase the level of education in the pupils*"⁹. At the high schools in the county were organized exchanges of experience for the U.T.C. mentors in high schools and schools with the from 1st to 9th grades, with the theme: "*Effective ways used in the political preparation of students through U.T.C. political information and political-ideological education classes*", with the participation of county, municipal and city council presidents of the pupils, U.T.C. guides and school inspectors. Through the Education Staff House, training sessions were organized for teachers from rural areas who were teaching political information. A circular sent by the general school inspector attached the chart of teacher training, and the participating teachers were asked to prepare to ask questions about the issue of training. The schools mentioned in the chart were to prepare short information, of 10-15 minutes, on the experience gained (the preoccupation of the party organization and of the school management regarding the organization and conduct of political information classes, the training of teachers, the methodology of holding political information classes, the exchange of experience held at school level). Such a chart of teacher training for teaching political information in the 1970s is presented in the following table.

In the 1974-1975 school year, 155 activities were organized in the first term, 119 activities in the second term and 72 activities in the third term, a total of 346 activities that consisted of: presentations (80), debates (79), symposiums (3), demonstration lessons (41), special courses (42), round tables (16), exchanges of experiences (15), consultations (17), meetings (5), office meetings (3), communication sessions (3), demonstrations (1), recycling (1) and "Teacher's Day".¹⁰

This institution was involved in the organization of numerous symposiums during the years 1970-1986. One of these symposiums was organized on May 22, 1975 in the headquarters of the Education Staff House in Gheorghe Doja Street. The theme of the symposium was "General physical training in all degrees of education, seen in the light of control rules". This event was carried out in partnership with the Union of Health Sciences, Mureș Branch. In the opening speech was the primary doctor, Dr. Ioan Dorgo, the manager of the Sports Polyclinic.

Communications were presented by: lecturer Fărcaș Valeriu "*General considerations on the biometric capacity of students in general schools, viewed through the light of current control norms*", Dr. Dorgo Ioan "*Research on control norms and biological indexes, in students of schools in Târgu Mureș*", Haler Ștefan, Bálint Béla, Dr. Halmágyi Emeric "*Some considerations on the application of the unique control norms, to the technical schools*" and so on.¹¹

At Mureș county level, between the years 1979 and 1986, numerous activities took place under the aegis of the Education Staff House: debates, demonstration activities followed by debates, debates, round tables, consultations, symposiums, trainings, tests,

⁹ Activități susținute de profesorii Emilia Albu și Eugen Dosa, în diferite orașe.

¹⁰ Date preluate din arhiva C.C.D. Mureș.

¹¹ Conform Invitației – program la Simpozion, arhiva C.C.D. Mureș. De când au apărut primele școli în spațiul românesc, învățătorii și mai apoi toate cadrele didactice care învață copiii au sărbătorit în 30 iunie Ziua Învățătorului. Ziua Învățătorului a fost păstrată și de regimul comunist trecând însă sub tăcere că în aceeași zi Biserica Ortodoxă Română are în calendar „Soborul Sfinților 12 Apostoli”, iar Biserica Greco-Catolică are în calendar „Adunarea celor 12 Sfinți Apostoli”.

courses and other activities. Statistically, these activities, grouped by school years from 1979 to 1986, are presented in accordance with the following table¹²:

Table no.2

Activities carried out through the Education Staff House in the years between 1979 and 1986

Sc hool year, term	Categories of activities	umber of ctiviti es	Sc hool year term	Categories of activities	umber o f a ctivitie s
1979- 1980 fir st term	Presentations followed by debates	7	19 82-1983 sec ond term	Tribute exhibitions	1
	Debates	2		Exhibitions- debates	2
	Demonstration activities	5		Demonstration activities	2
	Pedagogical circle	3		Methodical- scientific debates	5
	The decade of the socio-political book	6		Activity analysis E.S.H.	1
	Courses	3	Total activities in the second term, 1982-1983		6
	Round tables	1	19 82-1983 thir d term	Exhibitions- debates	4
	Demonstrations	1		Methodical- scientific debates	1
Trainings	1	Demonstration activity		4	
Total activities in the first term, 1979-1980		8		Course	1
19 79-1980 second term	Debates	2		Communication session	1
	Demonstration activities	8		Symposium	1
	Presentations followed by debates	3		Field applications	2
	Round tables	2	Analysis meeting	1	
	Consultations	2	Teacher ' s day	1	
	Symposium	2	Total activities in the third term, 1982-1983		6
	Training	1	19 83-1984 firs t term	Exhibitions- debates	8
	Tests	6		Psycho- pedagogical activities	2

¹² Datele au fost preluate din arhiva C.C.D. Mureş.

	Special course	5		Demonstration activity	3
	Demonstrations	7		Methodical-scientific debates	1
	Total activities in the second term, 1979-1980	8		Symposiums	6
1979-1980 third term	Presentations followed by debates	8		Theoretical-methodological seminar	2
	Debates	10		Tribute exhibitions	2
	Exchanges of experience	5		Office meeting	1
	Demonstrations	6		Total activities in the first term, 1983-1984	6
	Demonstration activities	4	1983-1984 second term	Exhibitions-debates	5
	Theoretical-methodological seminar	2		Methodical-scientific debates	3
	Practical application	2		Demonstration activity	4
	Teacher 's day	1		Psycho-pedagogical activities	7
	Total activities in the third term 1979-1980	7		Methodological seminar	2
1980-1981 first term	Trainings-debate	3		Training	2
	The decade of the socio-political book	1		Analysis meeting	1
	Demonstration activity	2		Total activities in the second term, 1983-1984	9
	Symposiums	2	1983-1984 third term	Exhibitions-debates	5
	Debates	6		Demonstration activities	3
	Exhibits/debates	1		Methodical-scientific debates	1
	Methodical-scientific debates	2		Symposium	2
	Demonstrations	3		Communication session	1
	Communication session	3		Theoretical-methodological seminar	1
	Course	7		Field applications	2
	Seminars	1		Teacher 's day	1
	Office meeting	1		Activity analysis E.S.H.	1
	Total activities in the first term 1980-1981	0		Total activities in the third term 1983-1984	5
					7

19 80-1981 second term	Demonstration activities	2	Ex hibitions- debates	Exhibitions- debates	5
	Methodical- scientific debate	4		Symposiums	5
	Exhibitions- debates	8		Trainings	6
	Teaching technology course	1		Demonstration activities	2 7
	Debates	7		Office meeting	1
	Training-debate	2		Total activities in the first term 1984-1985	4 4
	Practical application	1			
Total activities in the second term 1980-1981		5	19 84-1985 sec ond term	Exhibitions- debates	1 2
19 80-1981 third term	Demonstration activity	4		Demonstration activity	2 9
	Exhibitions, debates	9		Methodical- scientific debate	6
	Methodical- scientific debate	8		Trainings	1
	Symposiums	3		Round tables	1
	Practical application	3		Literary medallion	1
	Debates	1		Activity analysis E.S.H.	1
	Analysis meeting	1		Documentation visit	1
Total activities in the third term 1980-1981		5	19 84-1985 thir d term	Total activities in the second term 1985	5 2
19 81-1982 first term	Exhibitions- debates	3		Exhibitions- debates	1
	Methodical- scientific debates	5		Methodical- scientific debate	4
	Demonstration activity	0		Symposiums	4
	Training-debate	2		Demonstration activities	2 6
	Symposium	1		Documentation visit	1
	Round table	1		Presenting teacher degree I	1
	Activity analysis E.S.H.	1		Teacher 's day	1
Total activities in the first		8	19 85-1986 firs t term	Total activities in the third term 1984-1985	3 8
				Exhibitions- debates	4
				Methodical- scientific debates	1 2
				Demonstration	3

term 1981-1982		5		activities	0
1981-1982 second term	Exhibitions-debates	0		Consultations	9
	Methodical-scientific debate	1		Exchange of experiences	4
	Demonstration activity	7		Exchange of experience	1
	Symposium			Exchange of experience	1
	Recycling course			Theoretical-methodological seminar	1
	Communication session			Literary medallion	1
	Activity analysis of E.S.H.			Conference	1
Total activities in the second term 1981-1982		3		Total activities in the first term 1985-1986	6
1981-1982 third term	Exhibitions-debates		1985-1986 second term	Exhibitions-debates	3
	Demonstration activities	3		Methodical-scientific debates	3
	Methodical-scientific debates	0		Demonstration activity	4
	Documentation visit			T rainings	1
	Symposium			Symposium	1
	Demonstrations			Exchange of experience	2
	Analysis meeting			Activity analysis E.S.H.	1
Total activities in the third term 1981-1982		4		Total activities in the second term 1985-1986	6
1982-1983 first term	Demonstration activity	1	1985-1986 third term	Exhibitions-debates	3
	Methodical-scientific debate	7		Exchange of experience	1
	Exhibitions-debates	0		Symposiums	2
	Theoretical-methodological seminar			Essay, communications session	1
	Exchange of experience			Conferences	3
	Consultations			Documentation visit	6
	Activity analysis E.S.H.			Literary medallion	1
Total activities in the first term 1982-1983		4		Exchange of experience	2

		Activity analysis E.S.H.	1
		Total activities in the third term 1985-1986	3 8

In the course of these activities, renowned guests from different fields lectured: professors, writers, literary critics, textbook authors, delegates from the Ministry of Education, etc. Among the guests I mention: Dr. Serafim Duicu, writer, teacher Valeriu Nițu, Dr. Grigore Ploșteanu (Center for Social Sciences from Târgu Mureș), teacher Nicolae I. Nicolae (author of the textbook of Romanian language and literature for the 12th grade), Associate Professor Ioan Nicola (Institute of Higher Education from Târgu Mureș), Associate Professor Eugenia Goia (Institute of Medicine and Pharmacy from Târgu Mureș), Professor Eugen Simion, Distinguished Professor Grigore Posea, Distinguished Professor Victor Tufescu, Professor Ion Rotaru (University of Bucharest), Eva Turcu (manager, Scientific and Encyclopedic Publishing House of Bucharest), Professor Gavril Nicu (Polytechnic Institute of Cluj-Napoca), Professor Ignatie Berindei, Professor Liviu Crinciu, lecturer Ecaterina Pop, lecturer Gyimesi Eva ("Babeș-Bolyai" University of Cluj Napoca), literary critic Mircea Iorgulescu, etc.

In the period between October 1984 and October 1986, the manager of the County House of the Education Staff was appointed teacher Ioan Matepiuc. On October 15, 1986, a telephone note was issued by which teachers' education houses across the country were abolished without any explanation.

BIBLIOGRAPHY

1. B.Of. nr. 17/17 feb. 1968;
2. Legea nr.28 din 21 decembrie 1978, *Legea educației și învățământului*, publicată în B.Of. nr.113/26.12.1978;
3. Registrul de procese-verbale aflat în arhiva C.C.D. Mureș;
4. Borda, Dorin, Opriș, Ilarie Gheorghe, *Dascăli mureșeni*, vol.II, Editura Nico, Târgu Mureș, 2007;
5. Borda, Dorin, Opriș, Ilarie Gheorghe, *Dascăli mureșeni*, vol. III, Editura Nico, Târgu Mureș, 2008.

REFORMING THE ROMAN MILITARY SYSTEM IN THE TIME OF AUGUSTUS

Adrian- Cosmin Petrică
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The Roman military system was one of the bases on which the Roman state developed and which contributed to the fulminant territorial expansion of Rome, turning it into the hegemon of the ancient world. The Roman army excelled in ingenuity, organization and adaptation. Even though at the beginning, the military system was based exclusively on the population of Roman origin possessing wealth, the last two centuries of the life of the Republic would bring radical economic, social, political transformations, whose echoes will be strongly felt in the military field as well. The military reform carried out by the consul Caius Marius turned the army into a permanent military force, paving the way for the reorganization carried out later by the Emperor Augustus. The sum of the military reforms undertaken by Augustus was the transformation of the army into a force at the emperor's disposal, faithful to him, an instrument to pave the way to success.

Keywords: army, reform, security, peace, Rome.

Introducere

Pentru evidențierea unui sistem de securitate incipient care să aibă capacitatea de a livra securitate membrilor societății este imperativ necesar să facem referire la un sistem militar bine pus la punct care să ofere stabilitate și premise de dezvoltare persoanelor în slujba cărora se află. Pentru aceasta ne vom raporta la sistemul militar roman, cu precădere la perioada de tranziție de la Republica Romană la începuturile Imperiului Roman.

Ca orice mare putere globală ce s-a dorit hegemon al lumii antice, Roma a trebuit să dezvolte o forță militară capabilă să își impună superioritatea atât din punct de vedere tehnico-tactic cât și din punct de vedere strategic. Pentru aceasta a fost necesar ca armata romană să se dezvolte continuu și să își impună superioritatea mai întâi în fața popoarelor din Peninsula Italică iar ulterior în fața celor riverane Mării Mediterane.

O primă ocazie de a își măsura forțele cu un oponent de același calibru s-a ivit odată cu izbucnirea războaielor punice, în care armata romană a trebuit să se ciocnească cu cea cartagineză, ale cărei forțe navale erau net superioare celor romane. Întrucât flota romană era cvasi inexistentă, armata romană a fost nevoită să se adapteze, să învețe și să evolueze, fiind impresionant modul în care romanii au reușit să creeze o flotă într-un timp atât de scurt.

Încă o dată armata romană a dovedit că are capacitatea de a se adapta oricărui tip de luptă iar ingeniozitatea romanilor, care au știut să adapteze corăbiile astfel încât să permită folosirea unor tactici de luptă pe care romanii le stăpâneau mult mai bine, a fost remarcabilă.

Practic, inginerii romani au copiat modelul de vas de luptă cartaginez, dar, întrucât soldații romani aveau mari lacune privitoare la manevrarea vaselor, acestea au trebuit să fie adaptate tehnicilor militare folosite de către armata română, care excela în luptele pe uscat, vasele fiind îmbunătățite prin adăugarea unei pasarele prevăzute cu un pinten metalic care permitea abordarea vaselor inamice, armata romană având astfel posibilitatea să ducă luptele în condiții favorabile.

Structura armatei romane republicane

Odată depășit pericolul cartaginez, superioritatea armatelor romane s-a evidențiat tot mai des în fața popoarelor situate în bazinul mediteraneean, însă, ca orice forță militară, aceasta a suferit un regres ca urmare a modului în care politicienii au considerat că trebuie exploatată, motiv pentru care o reformare a sistemului militar roman era necesară pentru ca forța militară romană să își păstreze strălucirea.

„Puterea armatei romane, instrument al unui destin istoric excepțional, s-a bazat multă vreme pe identitatea perfectă dintre structura politică și structura militară a orașului stat. [. . .]. Cetatea nu avea altă armată în afara celei alcătuite din cetățenii săi, mobilizați, prin rotație, și proporțional cu necesitățile, numai pe perioada războiului.”¹

Dar odată cu extinderea teritorială a Imperiului și alipirea de noi provincii s-a prelungit și durata războaielor, armata transformându-se într-una permanentă, soldații trebuind să învețe nu numai cum să cucerească noi teritorii, dar și cum să asigure securitatea provinciilor alipite.

Dacă în perioada de apogeu a Republicii marea masă de recrutare a militarilor romani o reprezenta lumea rurală, lucrurile se vor schimba spre sfârșitul secolului I a.Chr., când înrolările se vor axa pe populația situată în marile cetăți ale provinciilor. Practic, zonele mai prospere ale Imperiului au început să furnizeze și marea parte a armatei romane. Un procent de aproximativ 10 % din cetățenii romani erau înrolați în armată în ultimele secole ale Republicii², procentul fiind destul de ridicat și ar fi fost aproape imposibil crearea unei forțe militare permanente la a cărei constituire cetățenii romani să își aducă un aport atât de ridicat.

Noile achiziții teritoriale, făcute în ultimul secol de viață al Republicii, au necesitat o mai bună guvernare, dar și un sistem mai bun de exploatare și de asigurare a securității, fapt ce a dus la sciziuni la nivelul Senatului Roman. Acapararea de puteri extinse de către unii senatori ca urmare a averilor acumulate prin exploatarea noilor provincii, i-au determinat pe aceștia să se considere superiori însăși autorității Senatului. Cei care aveau să profite din plin de noile posibilități de a strânge avere au fost în special membrii ordinului ecvestru. „Ordinul ecvestru fusese înainte un organism disparat, dar acum se organizase în companii ale oamenilor de afaceri gata să se implice în activități comerciale. În plus, întrucât Roma nu avea un serviciu civil, acești întreprinzători cavaleri erau încurajați să își diversifice interesele în activități care într-un stat modern ar fi fost în mod normal efectuate de funcționari civili, activități cum ar fi colectarea taxelor și exploatarea industriilor de stat.”³

Clasa ecvestră a acumulat rapid capitaluri care le-a permis membrilor săi să se implice indirect în jocurile politice prin susținerea financiară a campaniilor electorale ale diverșilor senatori ce s-ar fi oferit să adopte o conduită favorabilă scopurilor mercantile ale ordinului cavalerilor.

Roma a cunoscut o infuzie de capital fără precedent, care, coroborat cu numărul foarte ridicat de sclavi ce au ajuns în peninsulă ca urmare a importantelor cuceriri, aveau să submineze piatra de temelie a civilizației romane, familia.

Toate acestea au dus la o dezvoltare fără precedent a vieții urbane, orașele devenind supraaglomerate, mirajul îmbogățirii rapide determinând pe mulți să i-a drumul marilor metropole.

O dezvoltare fără precedent au cunoscut-o fermele agricole, în care mâna de lucru foarte ieftină generată de numeroșii sclavi, a permis acumularea de proprietăți funciare extinse, în dauna micilor fermieri a căror celulă de baza pentru efectuarea muncilor agricole a rămas în continuare familia. Dar toate aceste schimbări, de ordin economic, social, demografic, aveau să își facă simțit ecoul și în sistemul militar roman. Dacă pentru o lungă perioadă de timp armata romană a fost alcătuită doar din cetățeni romani care dețineau avere,

¹Coordonator Andrea Giardina, *Omul Roman*, traducere de Dragoș Cojocaru, Editura Polirom, 2001, p.99.

²*Ibidem*, p. 100

³David Shotter, *Augustus*, traducere de Irina Ciornei-Sandu, Editura Artemis, București, 2003, p.21.

așa numitul sistem censorial, criza Republicii Romane va aduce mari modificări în structura și baza de recrutare a militarilor romani.

Armata romana a fost organizată încă de la începuturile sale în legiuni a căror conducere era încredințată celor doi consuli. Legiunile erau formate din aproximativ cinci mii de cetățeni romani, în marea lor majoritate voluntari. O legiune era alcătuită din zece cohorte, care, la rândul lor, erau formate din șase centurii în componența cărora intrau optzeci de soldați. Centuriile erau împărțite în subunități de opt- zece soldați, denumite *contubernia*, ai căror membri locuiau în aceleași barăci, fiind nevoiți să mănânce, să doarmă și să lupte împreună, fapt ce făcea ca randamentul lor în luptă să fie ridicat.⁴ Comanda legiunilor era asigurată de tribuni, iar conulii își exercitau autoritatea asupra legiunilor prin intermediul legaților. În situații excepționale sau de criză profundă, conducerea legiunilor revenea unui dictator, magistratură deținută pentru o perioadă de șase luni și acordată de Senatul Republicii Romane. În realizarea scopurilor pentru care dictatorul era numit, acesta era secondat de către *magister equitum*, comandantul cavaleriei, al cărui mandat avea aceeași durată ca și a dictatorului. Odată cu noile cuceriri în armata romană vor fi incluse și formațiuni auxiliare alcătuite din populația provinciilor cucerite, dispunerea acestora, în general, pe flancuri⁵, exprimând faptul că aceștia nu se bucurau de încrederea totală a comandanților militari.

Revenind la exodul populației rurale romane către marile metropole, s-a constatat ulterior că acest fenomen a avut influențe deosebit de negative asupra masei de recrutare a soldaților romani. În plan social această mișcare de mase a făcut ca fermierii să își abandoneze terenurile și, totodată, dorința de a participa activ în armata romană a dispărut. Aceasta într-o perioadă în care Roma era activă din punct de vedere militar iar necesitatea de soldați pentru pacificarea provinciilor cucerite sau întreținerea lungilor campanii militare de cucerire era tot mai acută.

Conducătorilor destinelor Republicii le revenea sarcina ingrată de a găsi urgent o soluție privitoare la recrutarea de noi soldați pentru armată, soldați care să corespundă din punct de vedere tehnico-tactic cerințelor armatei romane. Era tot mai evident necesitatea transformării armatei romane într-o forță permanentă, iar bazele de recrutare trebuiau extinse.

Cunoscutul reformator roman Tiberius Gracchus, cel care avea să aibă un sfârșit tragic, fiind ales tribun al plebeilor în anul 133 a.Chr. a propus un proiect de lege prin care populația urbană care nu era activă la viața cetății să fie obligată să se întoarcă în zonele rurale de proveniență⁶, astfel, sperând să se soluționeze criza de personal a sistemului militar roman. Soluția propusă a dus doar la o ameliorare de scurtă durată a gravelor probleme care măcinau armata romană.

Cel care avea să realizeze o reformă radicală a sistemului militar roman, fapt ce avea să revigoreze armata romană a sfârșitului de secol II a.Chr., avea să fie consulul Marius.

„Marius a abolit mult îndrăgita calificare prin deținerea de proprietate pentru serviciul militar, care era considerată o garanție a loialității soldatului. Totuși, în timp ce Marius a rezolvat probabil problema recrutării, făcând accesibil serviciul militar pentru toți cetățenii, prin aceasta el a creat ceea ce s-a numit relația vicioasă între armate și comandanții lor.”⁷

Practic armata a fost transformată într-una de mercenari, Marius deschizând calea oricărui cetățean apt din punct de vedere fizic să se înroleze în armată. Serviciul militar dura șaisprezece ani iar în această perioadă soldatul era remunerat, întreținut și beneficia de o parte din prada de război. Cei care reușeau să ducă la bun sfârșit stagiul militar erau lăsați la vatră și împroprietăriți cu un lot de teren agricol.

⁴Nic Fields, *The Roman Army of the Principate 27 B.C.- A.D. 117*, New York, Osprey Publishing Ltd., 2009, pp. 11-12.

⁵Tudor Dumitru, *Enciclopedia civilizației romane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 92.

⁶David Shotter, *op.cit.*, p.24.

⁷*Ibidem.*, pp. 24-25.

Toate aceste măsuri au dus la profesionalizarea armatei, care, în genere, fiind alcătuită din persoane sărace, credincioase celui care îi plătește, s-a emancipat de sub tutela organelor centrale ale Republicii Romane. Dar aceste transformări au creat din armată un pion al jocului politic roman, comandanții legiunilor devenind personaje influente ale vieții politice din Roma.

Eșecul Republicii s-a făcut vizibil în incapacitatea statului de a asigura soldaților cele necesare îndeplinirii stagiului militar, armatele trebuind să se bazeze pe iscusința comandanților lor pentru asigurarea bunăstării soldaților din subordine, ceea ce a făcut ca armata să fie credincioasă celui care o plătește și nu Republicii Romane, devenind un instrument de șantaj în mâinile unor iscusiți conducători cu valențe de oameni politici.

Dar acești influenți conducători militari au dorit să acapareze și conducerea politică a Romei, vădit fiind faptul ca instituțiile romane erau în pragul colapsului. Ultimul secol de viață al Republicii avea să fie unul tumultos, marii comandanți militari ajungând să pună față în față pe câmpul de luptă armate romane, care nu mai luptau pentru gloria statului roman ci pentru ambițiile politice ale celor ce îi finanțau.

Acesta este motivul pentru care lumea romană a fost măcinată de numeroase războaie civile, învingătorii fiind rând pe rând propulsați la conducerea Romei pentru a fi ulterior detronați de ambițiile personale ale altor conducători militari.

Se evidențiază în istoria Romei cele trei războaie civile care i-au avut ca oponenți pe Cornelius Sulla și Marius, Caesar și Pompei, respectiv tânărul Augustus, urmașul defunctului dictator Caesar, și Marcus Antonius. Războaiele civile vor adânci criza lumii romane și vor evidenția tot mai mult necesitatea înlocuirii actualei forme de guvernare romane, care eșuase lamentabil, cu un sistem care să permită cumulara factorilor de decizie în mâna unui singur om.

Cel care avea să facă tranziția de la Republica Romană la Imperiu, a fost Augustus, a cărui pricepere avea să readucă strălucirea lumii romane.

Armata reformată de Augustus

Dar pentru înfăptuirea reformelor mărește pe care și le-a propus și având experiența înfruntărilor militare împotriva lui Marcus Antonius, Augustus a realizat că are nevoie de sprijinul unei armate credincioase sieși, fapt ce necesita o reformă militară amplă.

Armata aflată în subordinea facțiunii cezariene, care decisese să pedepsească pe cei care urziseră asasinarea dictatorului la idele lui martie în anul 44 a. Chr., ajunsese să însumeze nu mai puțin de 60 de legiuni totalizând aproximativ 250.000 de soldați, un număr impresionant raportat la specificul lumii antice⁸.

„Fiind conștient de influența foarte puternică a armatei, dar și de riscurile pe care ea le putea reprezenta dacă nu era bine cârmuită, Augustus a luat măsuri de reformare a acesteia pentru ca ea să devină un sprijin al propriei puteri, în care, de la comandant la soldat, toți trebuiau să se supună voinței sale imperiale. Pentru Augustus, reformarea armatei, impunerea unui regim autoritar și controlul absolut al acesteia erau calea sigură pentru consolidarea propriei sale monarhii.”⁹

Constatând că bazele unei viitoare cariere politice ce avea să-l propulseze în fruntea statului roman sunt fundamentate pe forța militară, Augustus a acționat pentru stăpânirea deplină a acesteia. Nu mai puțin de 500.000 de soldați i-au jurat fidelitate viitorului împărat Augustus, intențiile sale de reformare totală a sistemului militar făcând ca mare parte dintre aceștia să fie demobilizați¹⁰. Soldații ce făcuseră parte din trupele demobilizate au fost trimiși în municipiile din care aceștia proveneau. Drept recompensă pentru serviciile prestate și

⁸*Ibidem.*, pp.37-38.

⁹ Romulus Gidro, Aurelia Gidro, *Roma Antică. O Istorie pentru toți*, București, Editura Never and, 2018, p.252.

¹⁰Eugen Cizek, *Istoria Romei*, București, Editura Paideia, 2002, p.257.

continuând practica romană de a asigura bunăstarea militarilor după ce aceștia erau lăsați la vatră, soldații au fost împroprietăriți cu loturi de pământ și au primit sume de bani.

O inovație adusă de către Augustus sistemului militar roman a fost aceea de a extinde competențele armatei în domeniul administrativ, comandanții armatei trebuind să stăpânească atât noțiuni specifice organizării militare cât și administrative.

Sub coordonarea lui Augustus, armata s-a transformat rapid într-o forță de elită, alcătuită din profesioniști.

Octavianus, deși era cel mai tânăr dintre cei trei ce aveau să continue opera lui Caesar, a pornit de la bun început având avantajul prestigiului oferit de numele unchiului său. Acesta a încercat mult timp să se identifice cu cea mai importantă nevoie a Italiei, pacea și ordinea. În timp ce Antonius s-a înclinat tot mai mult în fața Orientului, Octavian și-a dovedit respectul pentru tradițiile și gândirea din Republică, câștigând respectul oamenilor de rând.

Privitor la modalitatea de recrutare a militarilor, în epoca lui Augustus s-a continuat tradiția ca soldații să fie selectați în special din rândul populației italice dar au fost extinse recrutările și la nivelul provinciilor. Treptat, recrutarea personalului din rândul populațiilor nou cucerite a devenit o practică, acestea alcătuind în general trupele auxiliare. Stagiul militar pentru cei care formau trupele auxiliare era de 25 de ani, iar cei care reușeau să finalizeze stagiul, asemenea cetățenilor romani, erau împroprietăriți cu un lot de pământ din provinciile de care aceștia aparțineau.

Important este și modul în care romanii înțelegeau să pregătească pe viitorii comandanți militari, *collegia iuvenum* furnizând personal militar de calitate pentru trupele romane, cadeții fiind pregătiți pentru a asigura o rezervă de ofițeri pentru armata romană¹¹.

Deși romanii au reușit să construiască vase de luptă încă din perioada războaielor punice, copiind în mare parte modelul cartaginez, căruia, după cum am amintit, i-au adus mici adaptări la specificul și tacticile de luptă ale soldaților romani, cel care avea să creeze o flotă romană permanentă, care avea să aducă un important succes în bătălia de la Actium, ultima mare înfruntare navală la care a luat parte romanitatea, a fost Augustus. „Flota, deși era arma cel mai puțin valorificată și prețuită de armata romană, poate pentru că nu era de tradiție”¹² a fost utilizată atât pentru securizarea bazinului Mării Mediterane și asigurarea securității vaselor comerciale ce aprovizionau cu cereale Cetatea Eternă, cât și pentru stoparea pirateriei.

Au fost construite două importante centre navale, la Misenum și Ravenna. De asemenea, Augustus a creat și o flotă fluvială, ce avea menirea de a transporta soldați și de a aproviziona garnizoanele, Dunărea și Rinul fiind folosite ca și canale navigabile. Inițial, personalul flotelor a fost alcătuit din sclavii ce se aflaseră în subordinea lui Sextus Pompeius, ca, mai târziu, echipajele să fie recrutate în special din rândul dalmaților și tracilor.

Flota constituită de către Augustus a fost utilizată cu mare succes pentru neutralizarea fiului lui Pompei, Sextus, cel care își luase supranumele de „fiul lui Neptun”. Activitatea piraterească a acestuia puna în mare pericol comerțul din sudul Italiei, Sextus stabilindu-și baza în Sicilia¹³. Sextus Pompeius a fost înfrânt definitiv în anul 36 î.Hr. de către locotenentul și bunul prieten al caesarului, Agripa. Acest succes i-a deschis drumul lui Octavianus Augustus către acapararea întregii puteri în lumea romană și eliminarea ultimului său oponent, Marcus Antonius.

În urma succesului obținut în lupta navală de la Actium în fața fostului triumvir Marcus Antonius, Augustus a procedat la efectuarea unei reforme masive a sistemului militar roman, menite să îi consolideze poziția de lider militar suprem al armatei romane și să-i

¹¹ M. Cary, H. H. Sculard, *Istoria Romei Până La Domnia Lui Constantin*, traducere.: Simona Ceașu, București, Editura All, 2008, p.390.

¹² Madalina Strehie, *Noțiuni de civilizație latină*, Craiova, Editura Universitaria, 2008, p.79.

¹³ David Shotter, *op.cit.*, p.38.

permit o și mai bună coordonare a trupelor sale. Pentru realizarea acestui deziderat și totodată pentru a arăta Senatului Romei că intențiile sale sunt pacifiste, a decis să demobilizeze o mare parte a militarilor și să reorganizeze legiunile.

„Chiar după Actium, 120.000 de soldați au fost lăsați la vatră, majoritatea fiind trimiși în Gallia naraoneză sau Hispania. În total peste 300.000 de soldați au fost demobilizați și trimiși în municipiile lor sau în colonii noi înființate, colonii militare precum *Ateste* (în prezent Este), *Augusta Praetoria* (Aosta) și *Augusta Taurinorum* (Torino). Astfel, numărul legiunilor a fost redus de la șaiszeci la douăzeci și opt și mai târziu la douăzeci și cinci”¹⁴. A fost sporit în schimb efectivul trupelor auxiliare iar disciplina soldaților a crescut. Legiunile au fost cantonate în provincii, în Roma și împrejurimi fiind păstrat un număr redus de soldați pentru a asigura siguranța și securitatea cetățenilor. Pentru a asigura securitatea împăratului, a fost creată garda pretoriană, două cohorte fiind cantonate la Roma, recrutarea făcându-se în mod special din rândul populațiilor germanice. Conducătorul gărzii pretoriene, prefectul pretoriu, era selectat din rândul ordinului equestru. Pe perioada Principatului dar și mai târziu, pe perioada Dominatului, garda pretoriană se va impune ca o instituție de forță, a cărei influență se va manifesta inclusiv în viața politică, implicându-se în impunerea viitorilor împărați.

Dar, raportându-ne la epoca lui Augustus, garda pretoriană, al cărei creator era însuși Augustus „trebuia să îl apere pe împărat, ei erau simbolul puterii lui și o amenințare pentru toți cei care nu voiau să se supună noii cărmuiri.”¹⁵

Securitatea și siguranța zilnică a cetățenilor era asigurată de către *cohortes urbanae*, membri acestora fiind personal militar specializat în domeniul menținerii ordinii și siguranței în centrele urbane.

O altă creație inovatoare în domeniul militar a împăratului Augustus a reprezentat-o primul serviciu specializat pentru stingerea incendiilor, *cohortes vigilum*, instituție formată inițial din personal civil, care, ulterior, a fost constituită din militari a căror responsabilitate a fost extinsă și la asigurarea siguranței vieții nocturne din cetate.

Cantonarea legiunilor a fost efectuată în provinciile de graniță, unde amenințările la adresa securității granițelor imperiului erau mai ridicate, doar în cazuri excepționale existând posibilitatea ca legiunile să fie cantonate în provincii de rang senatorial.

O schimbare însemnată privitor la relația pe care Augustus a avut-o cu soldații din trupele sale s-a produs după finalizarea războiului civil. Dacă până atunci cel în subordinea căruia se aflau legiunile era văzut drept un camarad de arme de către soldați, ulterior Augustus a depus eforturi ca voința sa să devină autoritară asupra militarilor, iar el să fie conceput drept un imperator de către trupele sale. Fidelitatea soldaților față de Augustus era marcată prin depunerea jurământului de credință prin care soldații se puneau la dispoziția autorității sale. „Cinstirea genului împăratului era unul din riturile religioase principale practicate în armată și, totodată, expresia religioasă a disciplinei militare.”¹⁶

Conducerea legiunilor revenea unui propretor sau unui legat special, denumit *legatus Augusti legionis*, acesta din urmă fiind numit direct de împărat. O însemnătate aparte în structura militară romană din perioada lui Augustus au avut-o prefectii, care erau răspunzători de starea armamentului respectiv de partea logistică și infrastructură, dar și de organizarea și întreținerea taberelor. Aceștia erau recrutați din rândul cavalerilor.

Prin întărirea disciplinei militare împăratul a urmărit să reducă dependența directă de trupele aflate în subordine, având experiența neplăcută a anilor triumviratului când se văzuse nevoit să răspundă revendicărilor soldaților. Treptat, relațiile amicale stabilite între soldați și comandanți, atât de specifice armatei romane, au fost înlocuite cu cele de subordonare totală.

¹⁴Jochen Bleicken, *Augustus, The Biography*, tradus de Anthea Bell, Berlin 1998, pp. 503-504.

¹⁵N.A. Maskin, *Principatul lui Augustus*, Editura de stat pentru Literatura Științifică, București 1954, p. 445.

¹⁶*Ibidem.*, p.447.

O altă inovație pe care Augustus a adus-o sistemului militar, a fost crearea unei instituții menite să asigure soldaților care erau lăsați la vatră plata unei indemnizații, pentru început bugetul necesar acestei instituții fiind asigurat din averea împăratului, fapt ce reliefează intențiile împăratului de a își fideliza personalul militar.

Concluzii

Remarcând utilitatea armatei în sistemul politic roman, cât și dependența de aceasta pentru accederea la putere, reformarea întreprinsă de către Augustus a fost un pas firesc și necesar. Acest proces a avut ca finalitate fidelizarea militarilor față de comandatul lor cât și subordonarea totală a acestora. Disciplina mai riguroasă, relațiile stabilite la nivelul conducerii militarilor cât și stabilitatea financiară de care s-a îngrijit pentru soldații săi, au transformat sistemul militar într-o forță aflată la dispoziția împăratului, un instrument de constrângere și impunere a voinței acestuia.

Având experiența înaintașilor săi, care întreținuseră o armată numeroasă și foarte costisitoare, fapt ce a reprezentat unul din factorii ce declanșaseră numeroasele războaie ce au subminat autoritatea Republicii Romane, Augustus a decis că venise vremea unei reforme totale, care să creeze o bază solidă pentru noua formă de organizare a statului. Odată reformat sistemul militar, întreaga energie a împăratului s-a canalizat în realizarea unui sistem de reforme care să întărească Imperiul Roman.

BIBLIOGRAPHY

Lucrări generale

BORDET, Marcel, *Istoria Romei Antice*, Traducere de Maria Ivănescu, Editura Orizonturi, București, 2017.

CARY, M., SCULARD, H. H, *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, trad.: Simona Ceașu, București, Editura All, 2008.

CIZEK, Eugen, *Istoria Romei*, București, Editura Paideia, 2002.

DUMITRU, Tudor, *Enciclopedia civilizației romane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.

GIARDINA, Andrea, *Omul Roman*, traducere de Dragoș Cojocaru, Editura Polirom, 2001.

GIDRO, Romulus, GIDRO, Aurelia, *Roma Antică. O Istorie pentru toți*, București, Editura Never and, 2018.

KEPPIE, Lawrence, *The making of the Roman Empire: From Republic to Empire*, Routledge, Londra, 2005.

Lucrări speciale

BLEICKEN, Joachen, *Augustus, The Biography*, tradus de Anthea Bell, Berlin 1998.

DROGULA, Fred K., *Commanders and Command in the Roman Republic and Early Empire*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2015.

EDMONDSON, Jonathan, *Augustus*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2009.

EVERITT, Anthony, *The Rise of Rome: The Making of the World's Greatest Empire*, Random House, New York, 2012.

FIELDS, Nic, *The Roman Army of the Principate 27 B.C.- A.D. 117*, New York, Osprey Publishing Ltd., 2009.

GOLDSWORTHY, Adrian, *Augustus, First Emperor of Rome*, Yale University Press, New Haven, 2014.

MASKIN, N.A., *Principatul lui Augustus*, Editura de stat pentru Literatura Științifică, București, 1954.

POWELL, Lindsay, *Augustus at War. The struggle for the Pax Augusta*, Pen and Sword Military, 2016.

SHOTTER, David, *Augustus*, București, Editura Artemis, 2003.

STRECHIE, Mădălina, „Augustus’ defence policy: Pax Romana”, in The 20th International Conference The Knowledge-Based Organization, *Management and military sciences, Conference Proceedings 1*, 12-14 Iunie 2014, Sibiu, ”Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy Publishing House, 2014, ISSN: 1843-6722, pp. 170-175.

STRECHIE, Mădălina, ”The Praetorian Guard, Rome’s Intelligence Service” in The 27th International Scientific Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION 2021, ”Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy, Sibiu România, 10-12 June 2021, Section 1, Military Sciences. Security and Defence România, Conference proceedings, Issue I, Vol XXVII, pp. 136-143, ISSN: 2451-3113. Disponibilă on-line la: [https://content.sciendo.com/view/journals/Volume 27 \(2021\): Issue 1 \(June 2021\) \(sciendo.com\)](https://content.sciendo.com/view/journals/Volume 27 (2021): Issue 1 (June 2021) (sciendo.com)), indexată BDI: EBSCO, PROQUEST, SCINDO-De GRUYTER, ULRICH, KESLI etc.

STRECHIE, Mădălina, *The Roman army: war machine, political instrument and institution*, în volumul THE 15TH INTERNATIONAL CONFERENCE **THE KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION**, MILITARY SCIENCES. SECURITY AND DEFENCE, Conference proceedings 1, Sibiu, 26-28 november 2009 This event is organized by NICOLAE BĂLCESCU Land Forces Academy in collaboration with the Ministry of Education, Research and Inovation, ISSN: 1843-6722, Nicolae Bălcescu Land Forces Academy Publishing House, 2009, Cod CNCISIS 63, indexat ISI Thomas Reuters, ISI Web of Knowledge <http://apps.isiknowledge.com>, indexată BDI <http://ebschost.com/titleList/a9h-journals.pdf>. pp. 143-147.

STRECHIE, Madalina, *Noțiuni de civilizație latină*, Craiova, Editura Universitaria, 2008.

LA TRANSNISTRIE, UNE ZONE DE CONFLIT APRÈS LA GUERRE FROIDE

Galina Toderașco

PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: The Republic of Moldova needs a lasting Transnistrian settlement. In order to obtain a lasting solution at the conflict requires that its regulatory format take into account EU enlargement and NATO, and the growing interest of these institutions in the issue Transnistrian. As demonstrated by the EU's partial participation in the settlement issues related to the Moldovan-Ukrainian border and in exerting pressure on Transnistria, a more consistent involvement of the EU in Transnistrian settlement will bring benefits to Moldova. A settlement model for the Transnistrian conflict in which Russia would play a role dominant, even quasi-monopolistic, would not provide a lasting solution without the need the constant involvement of foreign actors in the internal affairs of the new state. The EU is the only European player that can act the full range of instruments needed for Transnistrian settlement - economic, political and security. Russia, Ukraine and the OSCE do not have these capabilities, and none clear interest in applying them. The role of the OSCE in resolving the Transnistrian conflict must also be reconsidered. The OSCE will be very useful in solving the Transnistrian problem, but not in the quality it has today. If Moldova wants a lasting solution to the Transnistrian problem, Chisinau must support a change in conflict resolution arrangements. In the interests Chisinau is for the OSCE to deal in Moldova with what it is doing successfully in others part. EU involvement in Transnistrian settlement will favor the Transnistrian settlement process, but also Moldova's European integration efforts. A more active involvement of the EU in Transnistrian settlement would bring the following benefits to Moldova: The EU is the only actor that has the full spectrum of economic, political and security to support long-term settlement of the conflict in the Transnistrian.

Keywords: the war in Transnistria, Memorandum Kozak, the Transnistrian affair in the context of the Ukrainian crisis, Poroshenko's plan, influence of Transnistria on the security of the Republic of Moldova

Introduction

La chute du bloc communiste a placé Moscou dans une situation défensive désagréable en raison de la perte des États qui faisaient partie de l'URSS et qui représentaient une barrière confortable à l'OTAN ainsi que d'autres avantages stratégiques. L'Union Soviétique, consciente de l'effondrement imminent, a essayé d'appliquer la majorité de la stratégie à la limite de la loi afin de maintenir son influence dans les États membres. La Transnistrie est un tel cas, faisant partie de la même logique néo-impériale du contrôle par Moscou des têtes de pont dans les territoires voisins¹.

L'origine du conflit découle de 1989 lorsque la République Socialiste Soviétique de Moldavie (RSSM) a adopté une série de mesures visant à formaliser la langue moldave linguistique et passer du cyrillique au latin. Puis, à l'été 1990, le RSSM a déclaré sa souveraineté. La question des langues officielles en République de Moldova est devenue très délicate. Nouvelle politique se manifestait dans une plus visible région où Transnistrie ethniques slaves (russes et ukrainiens) étaient majoritaires dans les zones urbaines. Grâce à une campagne d'intimidation et de violence, les séparatistes ont progressivement étendu leur

¹ Rapport d'analyse politique *Transnistrie Évolution d'un conflit gelé et perspectives de résolution. Prémisses*, Bucarest, septembre 2005, page 3.

contrôle sur toute la région. Dans le cadre des pourparlers sur la signature du nouveau traité de l'UE et le refus des autorités de la RSSM d'y adhérer. Direction soviétique a commandé 14 troupes de l'armée soviétique à occuper tous les points stratégiques de la Transnistrie, sans l'accord de la direction moldave.

En 1990 sur 2 Septembre 1990 a proclamé: la République Socialiste Soviétique Moldave de Nistrena (RSSMN) et le 25 Août 1991, le Soviet suprême a adopté la déclaration d'indépendance RSSMN la nouvelle république comme la République Moldave Pridnestroviennne

Le 12 avril 1991, l' URSS Président du Soviet suprême Anatoli Loukianov a approuvé la demande aux séparatistes transnistriens pour permettre l'enroulement et le changement des organes juridiques pour maintenir la loi et l'ordre dans la partie orientale de la Moldavie et de l'établissement de nouvelles. Document du Soviet suprême de l'URSS constitue la base juridique pour les réclamations non reconnu République Moldave de Transnistrie et un source de la guerre en Transnistrie (2 mars à 21 juillet, 1992)².

En juillet 1992, les batailles étaient massives et la 14e Armée soviétique intervenir pour soutenir les séparatistes, ce qui influence de façon décisive le sort de ce conflit armé et conduit à la défaite de la Moldavie en signant un armistice le 21 juillet 1992 à Moscou entre le président La République de Moldova Mircea Snegur et la Fédération de Russie Boris Eltsine ont signé un accord sur le règlement pacifique du conflit³. Cet accord prévoyait la mise en place d'une force de maintien de la paix, y compris le retrait progressif moldave, russe et transnistrienne de la 14e armée et de la mise en place de zones franches à Bender. En fait, cela signifie aussi que la direction de Moldavie conscient du fait être arrêté que seul en accord avec la Fédération de Russie conflit armé parce que la Fédération de Russie a été directement impliqué dans, alors l'armée était 14e en Transnitrie, et en soutenant directs, surtout informatifs et militaires, séparatistes. Même après la fin du conflit armé, la Russie a continué à soutenir le régime militaire, politique et économique de Tiraspol, permettant ainsi sa continuité et lui conférant un certain degré d'autonomie à la République de Moldova. Les troupes de la 14e armée sont restées sur le territoire moldave malgré les obligations assumées par la Russie lors du Sommet de l'OSCE à Istanbul en 1999, mais aussi à plusieurs reprises lors de la réunion de l'OSCE à Belgrade en 2011⁴.

En raison du soutien perpétuel de la Russie, la Transnistrie a été séparée du reste de la Moldavie, et le conflit s'est transformé en un conflit congelé⁵. La quatorzième armée reste un problème important même si, en 1994, un accord a été signé entre la Russie et la République de Moldavie selon lequel les forces militaires déployées sur le territoire national devaient quitter le territoire de trois mois, mais cet accord n'a pas été conclu. Ratifié par Douma⁶ cependant, au cours des années 1992-1999, le nombre de groupes a été réduit de 9.250 à 2.600 et une quantité importante de munitions a été détruite. Le 24 novembre 1994, une nouvelle constitution de la République de Moldova a été ratifiée et l'autonomie de la Transnistrie reconnue.

² Corneliu Filip, *Dosarul Transnistria. Istoria unui „conflict înghețat”*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2011, p. 25-35.

³ Inesa Baban, *Republica Moldova între Est și Vest, între Rusia și comunitatea euroatlantică*, în Geo-Politica, Anul : VI, Nr. 28, București, 2008, pp. 74-75.

⁴ <http://www.ziare.com/international/rusia/osce-solicita-din-nou-rusiei-retragerea-trupelor-din-transnistria-106590>, consulté 18.10.2017.

⁵ Constantin Gheorghe Balaban, *Conflicte înghețate și crize la limita de est a NATO și a Uniunii Europene – obstacol major în calea cooperării și stabilității regionale*, în Geo-Politica, Anul VI, Nr. 28, București, 2008, p. 10- 17

⁶ Il est le nom abrégé, le nom complet étant - Douma d'Etat et est la chambre basse de l'Assemblée fédérale russe (parlement)

Le conflit armé a causé des morts non seulement parmi le personnel militaire mais aussi parmi les civils. Il y avait environ 1.100 morts et 3.500 blessés⁷. Le nombre de personnes déplacées à l'intérieur du pays dépassait les 200. 000 et le préjudice moral était immense. Tous ces dommages et pertes pour les êtres humains ne peuvent pas être appréciés avec précision. Il y a eu 812 morts en Transnistrie, dont 310 civils, 42 femmes et 14 enfants, et 2.485 personnes ont été blessées, dont 231 civils⁸.

Le 8 mai 1997, grâce à la collaboration et à la médiation entre l'OSCE, l'Ukraine et la Fédération de Russie, Igor Smirnov, chef de facto de la République Moldave de Transnistrie (RMN) et Petru Lucinschi, président de la République de Moldova, ont enregistré un état commun. mais il spécifier les conditions claires de ce terme, ce qui laissait la possibilité d'interprétations divergentes des deux côtés.

À la fin des années 1990, on a tenté de résoudre le conflit. En juillet 1999, Chisinau et Tiraspol ont élaboré la «*Déclaration commune de Kiev*», selon laquelle ils ont convenu que les relations entre les parties se poursuivraient sur la base de frontières communes et de politiques économiques, juridiques, militaires et sociales communes⁹.

L'idée de former un État fédéral a été discutée pour la première fois dans le document de Kiev en juillet 2002 par des représentants de la Russie et de R.M. Alors que les négociations étaient en difficulté, le président moldave Vladimir Voronin a créé une Commission constitutionnelle commune chargée d'élaborer une constitution fédérale pour la Moldavie. Une médiation a été organisée avec la participation de la Moldova, de la RMN de la Russie, de l'Ukraine et de l'OSCE pour assister la Commission¹⁰. Mais c'était bloqué. Les Russes ont proposé un autre projet de colonisation appelé «*Mémorandum de Kozak*» qui prévoyait un «*état commun composé de la Moldavie et de la Transnistrie*»¹¹. Selon le plan, la Russie maintiendra 2 000 soldats en Moldavie d'ici 2020. Cependant, le mémorandum a été boycotté par les coroners Vladimir Voronin, qui a annulé la rencontre avec Poutine le 25 novembre 2003 pour avoir signé les pressions de l'OSCE, de l'UE et des Etats-Unis. Kozak mettrait en péril la possibilité que la Moldavie devienne un jour un État européen fiable¹².

Le président Voronin a proposé la signature d'un pacte de stabilité et de sécurité pour la Moldavie par la Roumanie, l'Ukraine, la Roumanie, l'UE et les Etats-Unis, mais la Russie semble considérer le plan Kozak comme la meilleure solution. En contradiction, l'UE et les États-Unis s'expriment pour la mise en place d'une opération internationale de maintien de la paix sous l'égide de l'OSCE¹³. Le président ukrainien Viktor Iouchtchenko a présenté un plan pour résoudre le conflit transnistrien qui contient certaines dispositions qui donnent l'autonomie à la région de Transnistrie, avec le droit de se séparer de la Moldavie en cas

⁷ <https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2016/03/11/consecintele-tradariei-in-razboiul-de-la-nistru/> accesat la data de 19.11.2017.

⁸ Buletin de informatii —Centrul de demografie si Institutul de prognoza economic ASR , Nr. 27, 1997 disponible pdf <http://www.cisr-md.org/pdf/Report%20ROM%20Master%20Draft%20vEG.pdf> consulté 19.11.2017.

⁹ Mémorandum sur la base de la normalisation entre la République de Moldova et la Transnistrie, 8 mai 1997, disponible à <http://www.osce.org/moldova/42309?download=true> consulté le 17.11.2017.

¹⁰ Coppieters, Bruno and Michael Emerson, 2002: “*Conflict Resolution for Moldova and Transnistria through Federalization?*” <https://www.ceps.eu/publications/conflict-resolution-moldova-and-transdnistria-through-federalisation> , accésé la data de 17.11.2017.

¹¹ Johannes Socher, *Rusia and the Right to Self-Determination in the Post-Soviet Space*, Editura Oxford University Press, 2021, p.117.

¹² Anatol Munteanu, *Epopoea libertății. Razboiul de la Nistru (1990-1992)*, apparaît à l'occasion de commémorer 200 ans d'occupation soviétique et les 20 ans depuis la guerre moldave-russe dans le Nistru, Editura All, București, 2012, p. 420.

¹³ Solomon C. *Rolul OSCE în menținerea stabilității în Republica Moldova. Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene*. Editura Perspectiva, Chișinău, 2000, p.153.

d'unification de la Roumanie avec la Moldavie. Le plan n'exige pas le retrait des troupes et des armements russes de Transnistrie. L'UE et les États-Unis joueraient le rôle de médiateurs.

Après que la Russie eut pris l'engagement de retirer du matériel militaire de Russie en coopération avec la Transnistrie suite à la réunion de l'OSCE à Istanbul en 1999 et 2001, la Transnistrie a refusé de mettre en œuvre le plan de désarmement de l'OSCE pour trois raisons principales: Le refus de la Moldavie de coopérer pour annuler la dette de Tiraspol envers Gazprom; le soi-disant "blocus économique par la Moldavie; le refus de la Moldavie de signer le Mémorandum de Kozak¹⁴.

Les États-Unis et l'UE ont participé activement au processus de médiation entre la Moldavie et la Transnistrie en tant qu'observateurs officiels. Parmi les nouvelles négociations «5 + 2» figurent Chisinau, Tiraspol, la Russie, l'Ukraine et l'OSCE en tant que cinq acteurs principaux, et les États-Unis et l'UE en tant qu'observateurs officiels. Le premier cycle de négociations, tenue à octobre 2005 et plus tard en décembre 2005, puis en janvier, février et mars 2006. Le tour Mars abouti à une impasse, en mettant l'accent sur le problème de l'accès à ses champs agriculteurs Doroțcaia dans la zone contrôlée de l'RMN.

Le 30 décembre 2005, les représentants de l'Ukraine et de la Moldova ont signé une déclaration commune stipulant que les marchandises produites par les sociétés transnistriennes devraient être légalement exportées en Ukraine. Pour respecter les protocoles Organisation Mondiale du Commerce (OMC) sur les documents relatifs à l'origine des marchandises dans le commerce international Moldova et L'Ukraine a accepté que les entreprises transnistriennes peuvent s'inscrire au gouvernement Moldavie pour recevoir des documents d'exportation ont été acceptées par l'OMC, qui sera reconnu par l'Ukraine.

L'RMN a dénoncé le plan presque immédiatement, le qualifiant de nouvelle tentative de blocus économique en violation du mémorandum du 8 mai 1997.

L'Ukraine a ensuite suspendu l'accord. Depuis Mars 2006 RMN a dit qu'il est prêt à demander une aide financière directe de la Russie suspendre sa participation au « 5 + 2 » pendant qu'il pense qu'il est soumis à des pressions économiques¹⁵.

Actuellement, la principale préoccupation de la République de Moldavie demeure l'expulsion des troupes armées russes du territoire moldave, ainsi que la signature d'accords pour la création d'un marché commun impliquant la suppression des postes douaniers transnistriens pour la simple raison que les deux parties doivent perdre économiquement. Les intérêts de la Russie ne sont pas clairs même aujourd'hui. Il est évident que la Transnistrie est une zone d'intérêt stratégique pour la Russie. L'un de ces intérêts stratégiques est l'industrie militaire. Sous prétexte de protéger les citoyens, la Russie maintient des soldats sur le territoire transnistrien, camouflant la production illégale d'armes, comme on peut le voir dans la déclaration suivante: «*L'industrie militaire est la base de l'économie transnistrienne directement soutenue par les entreprises russes manière illégale à l'étranger*»¹⁶.

Au cours des 20 dernières années, les économies de la Moldavie et de la Transnistrie se sont développées de manière autonome. Le système de régulation de l'activité économique extérieure, ainsi que de la taxonomie, du budget ou de l'activité économique étrangère fonctionne parallèlement à ce que font les nombreuses économies des deux parties. Les politiques économiques sont construites séparément, sans tenir compte des intérêts économiques de la côte voisine. Malgré le développement économique par excellence, la

¹⁴ Extrait du rapport d'activité de la Mission de l'OSCE en République de Moldova Nr. 8/2004

¹⁵ MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.3 (XLII), *Conflictul Transnistrean și procesul de negociere în format „5+2” 2008*, p. 175

¹⁶ Elena Bobcova, —*Etarea economică și socială a populației celor două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat Moldova-Transnistria aspect sociale*, Editura Cu drag, Chișinău, 2009, pag. 8-12

Moldavie et la Transnistrie ont la plupart des caractéristiques qualitatives communes, et elles font face à des risques et des menaces communs¹⁷.

Projets pour résoudre le conflit transnistrien. Plan Primakov

Le plan Primakov a été signé à la suite des pressions de Moscou et après de nombreuses hésitations de Chisinau, le 8 mai 1997, par le président Petru Lucinschi. Dans ce mémorandum préparé par les experts russes est apparu l'incertitude de l'état commun définissant le cadre des relations entre Tiraspol et Chisinau. Le Commonwealth a une frontière commune, un espace économique et juridique commun, un espace de défense commun, un espace social commun, mais ce terme a été interprété différemment par les deux parties. Les Transnistriens du Commonwealth sont une confédération de deux États de statut égal qui, d'un commun accord, peuvent décider de la formation de corps ayant des attributions au niveau républicain. Chisinau considère la Moldavie comme un État unitaire, souverain, doté d'organes centraux de pouvoir, sujet unique du droit international, dans lequel la Transnistrie possède une large autonomie régionale. L'un des avantages du plan Primakov était que Transnistria a obtenu le droit de délivrer des documents d'exportation douaniers¹⁸.

Le Mémorandum de Kozak

Le mémorandum Kozak a été proposé en 2003 par un représentant russe nommé Dimitri Kozak, représentant un projet de résolution du conflit à travers la fédéralisation de la République de Moldavie. Il a été considéré comme une extension du Mémorandum de 1997 à Moscou, mais a finalement été rejeté par le président moldave Vladimir Voronin.

Pour la Transnistrie, elle représentait le soutien que la Russie avait promis et qui supposait que la région aurait un statut égal à celui de la Moldavie. Le plan Kozak était basé sur une conception de l'origine soviétique du fédéralisme. En outre, les dispositions militaires de ce plan soulignaient l'objectif central de la Fédération de Russie: maintenir le contrôle militaire sur la Transnistrie. La République de Moldova devait être démilitarisée¹⁹. Mais le document ne sait pas sur la démilitarisation totale des troupes russes peuvent encore recevoir le droit de rester indéfiniment en Transnistrie, qui serait transformé en une seconde Transnistrie Kaliningrad. En outre, le plan Kozak n'incluait aucune garantie internationale, fondée sur une relation directe entre la Russie et la Moldavie, dans l'esprit du comportement de Moscou à l'étranger. États et en particulier l'OSCE et les États-Unis se sont opposés spécifiquement à ces dispositions, qui ont légitimé la présence militaire des troupes russes dans la sécession de la Moldavie et de la Transnistrie si autonomie pas éviter gagaouze.

Il convient de noter que le plan de la Russie ne visait pas à résoudre le conflit, mais à préserver un état de conflit. Le plan aurait rendu très facile au Moldavie être tenu responsable en cas de violation d'un document signé « bon voie » et le rôle de la communauté internationale dans la résolution du conflit ont été nul. Le plan du Kozak a provoqué d'importantes manifestations à Chisinau et membre diplomatique L'UE et les États-Unis, qui ont conduit le président Voronin à ne pas signer le mémorandum. Cependant, le rejet du plan par la Moldova ne veut pas dire pour la Russie une défaite diplomatique parce qu'il était pouvoir présent au sommet de l'OSCE à Maastricht posant un acteur qui a tout fait en son pouvoir pour résoudre le conflit transnistrien et non de l'état actuel de la statuaire a violé à plusieurs reprises les directives de l'OSCE. En ne mentionnant pas, la Moldova n'a reporté que le moment où elle devait se prononcer sur la question sensible de la Transnistrie, l'option étant toujours la même: la fédéralisation ou la sécession²⁰. Le sommet de l'OSCE à Maastricht

¹⁷ *Ibidem*, p. 45-50.

¹⁸ Tudor Blându, *Crizele identitare în conflictele înghețate ale spațiului est european*, în *Geo-Politica*, Anul VI – Nr. 28, București, 2008, p. 25.

¹⁹ Igor Boțan, *Reglementarea transnistreană: o soluție europeană*, Editura Arc, Chisinau, 2009, p 88.

²⁰ Institutul Ovidiu Sincai, *Transnistria. Evolutia unui conflict înghețat și perspective de solutionare*, Rapport de analize politic, București, septembrie 2005, pag. 3;

a montré que les Etats-Unis et les principaux Etats européens sont sur le point d'adopter une position sur les situations de conflit qui sont restées "d'intérêt régional". Cela signifie l'internationalisation du problème, son retrait du périmètre privilégié de la Russie.

Le projet Belkovski

Il est venu à la suite de l'échec du Mémoire de Kozak. En juin 2004, le directeur de l'Institut national russe de statistiques, Stanislav Belkovski, a proposé que la Russie, en échange de la reconnaissance de l'indépendance de la Transnistrie, accepte la réunification de la Bessarabie avec la Roumanie. Le plan russe, apparemment favorable à la Roumanie, comportait plusieurs pièges²¹. S'il avait été accepté, le plan Belkovski a créé des problèmes pour la Roumanie dans son aspiration à l'intégration européenne par l'intégration soudaine d'un territoire géo-stratégiquement instable²² et d'une population pauvre d'une administration postsoviétique post-soviétique avec une corruption et une inefficacité endémiques.

Le plan de Porochenko

Petro Poroshenko, conseiller en politique étrangère du président ukrainien Viktor Iouchtchenko²³ a proposé au printemps 2005 un nouveau plan pour résoudre le conflit, inspiré du plan de 1997 d'Evgeni Primakov. Ce plan est signé que l'Ukraine a décidé de s'affirmer à travers une politique étrangère active dans le voisinage immédiat, en prenant en charge et ou en transformant les idées russes en son propre usage.

Le plan visait à reconnaître le Soviet suprême de Transnistrie comme légitime après les élections qui devaient avoir lieu en octobre ou novembre 2005, et qui espérait probablement que les dirigeants qui en résulteraient seraient pro-ukrainiens. Le plan proposait également un statut d'égalité entre la Moldavie et la Transnistrie en tant que signataires d'un accord avec la Russie, l'Ukraine et l'OSCE. Les mêmes trois acteurs devaient être garantis pouvoirs de l'accord, ce qui a encore exclu la Roumanie du format de résolution de conflit et de former un protecteur de condominium Russie-Ukraine²⁴.

D'autre part, le plan proposé un comité de conciliation un arbitre constitutionnel et juridique entre Chisinau et Tiraspol dans la période après que le comité d'accord composé de la Russie, l'Ukraine et l'OSCE. Compte tenu de ce plan réunifié Moldavie sous la tutelle de la Russie et de l'Ukraine. Le plan prévoit également droit de veto en matière de Transnistrie politique extérieure de la Moldavie et ne fait aucune référence au retrait de l'armée russe de Transnistrie. En ce qui concerne le partage plan de compétences prévoit un nombre limité de tâches pour les autorités centrales à négocier plus tard. Étant donné que les négociations entre Chisinau et les plantages et Tiraspol commencer facilement, il est prévu que la mise en place de pouvoirs un long processus, ce qui en soi pourrait être une source de conflit, même si la Moldavie accepte l'aspect positif de ce principe fédéral. Un le plan se déplace le centre de gravité des négociations de chefs d'Etat vers les deux parlements. Il est donc pas la légitimité inconditionnelle il admet encore Igor Smirnov, est Transnistrie considéré comme un regroupement de diverses forces politiques²⁵.

Enfin, peut-être l'aspect le plus négatif du plan est, selon certains commentateurs, qui ne prévoit pas de mécanismes pour changer le statu quo en Transnistrie, offrant à la place la

²¹ Projet Belkovski: *Transnistrie vs. Basarabia* <http://www.revista22.ro/project-belkovski-transnistria-contra-basarabia-977.html> , consulté le 11.11.2017.

²² René de la Pedraja, *Putin confronts the West, The logic of Russian Foreign Relations, 1999-2020*, Editura McFarland Company Inc, Jefferson North Carolina, 2021, p. 95-98.

²³ Petro Poroshenko, <http://orekhovao.wordpress.com/category/petro-poroshenko/> , consulté le 15.11.2017.

²⁴ Adrian Pop, *România și Republica Moldova -Între politica Europeană de vecinătate și perspectiva extinderii UE*,

Editura Institutul European Român, București, 2010, p. 70-85.

²⁵ Нантой О. Приднестровский конфликт – от консенсуса декларации к консенсусу действий. *Кономическое обозрение*, Логос пресс(la voix de la presse),Nr. 14. 2005, p. 17.

légitimité du régime actuel en organisant des élections sous son contrôle en l'absence d'un cadre démocratique.

L'affaire transnistrienne dans le contexte de la crise ukrainienne

L'annexion de la Crimée par la Fédération de Russie en Mars 2014, comme l'escalade militaire dans les régions orientales de l'Ukraine (Donetsk et Lugansk), entre les forces de sécurité de l'Ukraine et les rebelles pro-russes ont un changement significatif dans le contexte géopolitique régional. D'ici 2014, les deux médiateurs et garants des négociations 5 + 2 sur le conflit en Transnistrie - Fédération de Russie et l'Ukraine - ont agi généralement accepté de retarder la résolution du conflit en Moldavie, en soutenant la république séparatiste. Après l'annexion de la Crimée par la Fédération de Russie, les relations se sont détériorées ukraïno-russes et les autorités à Kiev ont essayé l'isolement de la Transnistrie, essentiellement économique, mais aussi en imposant des restrictions sur les personnes dans la région transnistrienne, traversant la frontière entre l'Ukraine -Moldavie sur la transnistrien²⁶. Avec l'intégration de la Crimée en Russie, on peut admettre que pour le Kremlin, Transnistrie a perdu de son importance géostratégique dans une certaine mesure. Même en 2014, le fait que la Transnistrie n'a pas eu de sortie de la mer Noire l'a rendu vulnérable dans le cas d'une détérioration des relations russo-ukraïniennes et fermeture de l'accès à la région par l'Ukraine et la République de Moldova, pour les troupes militaires de Russie. Cependant, il est prévu que la présence une grande communauté de citoyens de la Fédération de Russie dans la région du Dniestr sera exploité au maximum par le Kremlin pour garder ses positions sur le Dniestr, le plus important l'objectif étant de garder le contingent militaire - qui a la mission déclarée d'assurance la garde des dépôts de munitions de l'ancienne 14e armée dans le village de Colbasna²⁷.

Influence de la Transnistrie sur la sécurité de la République de Moldova

L'enjeu de l'état gelé du conflit Dniestr est de maintenir la République de Moldavie dans la sphère d'influence de la Russie. La solution du conflit, à savoir le retrait du contingent militaire russe de la République de Moldova, équivaldrait au principal obstacle à l'intégration

L'Union européenne de la République de Moldova, ouvrirait la possibilité de l'adhésion de la Moldavie à l'UE²⁸. Dans le contexte de l'approche de la Moldavie vis-à-vis de l'Union européenne, la Transnistrie, en tant que territoire incontrôlé de la République de Moldavie, constitue un obstacle à l'intégration européenne et à l'adhésion de la Moldavie à l'UE.²⁹

L'instrument de Transnistrie peut être utilisé par la Fédération de Russie de diverses manières. L'un des scénarios envisagés dans la dernière période concerne la possibilité de lancer une nouvelle guerre sur le Dniestr (ou conflit décongélation), en réponse aux déclarations de plusieurs représentants de Chisinau sur la nécessité de retirer les troupes russes du territoire de la Moldavie et de la mission de remplacement maintien de la paix militaire avec un observateur civil. Cette initiative a été rejetée par le ministère des Affaires étrangères à Moscou. En cas d'effusion de sang, les autorités russes pourraient faire valoir que le maintien de soldats de la paix russes en Moldavie et contingent militaire fournissant des armes des dépôts de garantie Colbasna. La Transnistrie a une mauvaise influence sur la République de Moldova et du point de vue de la sécurité économique. La dette de Moldovagaz envers "Gazprom" est actuellement de 5,5 milliards de dollars. 11% de ce montant représente la dette de la République de Moldavie, et le reste - la dette de la

²⁶ Nicu Popescu, *Politica externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice*, Editura Cartier, Chisinau, 2013, p. 100-135.

²⁷ *Ibidem*, p. 250.

²⁸ Igor Botan, *op.cit.*, p. 55.

²⁹ Oleg Serebian, *Rusia la răspântie. Geostrategie, geocultură, geoeconomie*, Editura Cartier, Chișinău, 2014, p.82-90.

Transnistrie. Depuis « Moldovagaz » est une société enregistrée en République de Moldova, Chisinau à Moscou exige la rémunération région transnistrienne de la dette systématique, ce qui est un fardeau pour l'Etat moldave, et cela fait partie des stratégies Kremlin affaiblissement Moldavie³⁰.

Influence de la Transnistrie sur la sécurité de l'Ukraine

La Transnistrie a une influence indéniable sur la sécurité de l'Ukraine. Conscient de la possibilité d'une attaque par l'armée russe en Transnistrie sur la région d'Odessa, afin de réduire la possibilité d'un tel scénario, les autorités ukrainiennes ont procédé à creuser un fossé le long de la frontière transnistrien Moldavie et l'Ukraine (450 km). Ce fossé constituerait un obstacle à une éventuelle tentative d'invasion de l'Ukraine par le contingent militaire russe stationné à l'Est de la RM. Le projet d'excavation de fossé n'a pas encore été complété.

L'RMN non reconnue (Transnistrie) influence l'Est de l'Ukraine (Donetsk et Lugansk). Le président de l'Ukraine, Petro Porochenko, a mentionné dans une de ses déclarations les médias ne veulent pas "transnistriser" l'Est de l'Ukraine, c'est-à-dire la formation d'un ou deux "Républiques" non reconnues³¹.

Les événements de Crimée et de Donbass (Lugansk et Donetsk) ont changé radicalement l'attitude de l'élite politique à Kiev et de la société ukrainienne envers le conflit de Nistrie. si jusqu'en 2014, certains politiciens ukrainiens nationalistes ont déclaré que le territoire de Transnistrie était Ukrainien et que dans le cas de l'union de la République de Moldova avec la Roumanie, il devrait être réincorporé l'Ukraine, maintenant leur préoccupation pour la Transnistrie, afin de regagner la bande respectivement, est faible. Fédération de Russie - en tant que médiateur du conflit - a proposé un plan de règlement transnistrien des conflits en 2003. Ensuite, l'ancien vice-premier ministre Dmitry Kozak, a préparé un plan de règlement du conflit entre la Moldavie et le régime séparatiste en Transnistrie en créant un Etat fédéral moldave asymétrique. Il stipulait le stationnement de troupes russes sur le territoire de la République de Moldova pour 20 autres années (jusqu'en 2020), mais le plan a finalement été rejeté par Chisinau³².

Conclusions

Bien que le conflit dans la région du Dniestr reste gelé, la Transnistrie est toujours une source d'instabilité à la fois pour la région de l'Europe de l'Est et pour l'ensemble de l'Europe. En la possibilité d'un conflit plus large entre l'OTAN et la Fédération de Russie de Transnistrie pourrait être impliqués. Paradoxalement, la Transnistrie offre une valeur géostratégique à la République de perspective occidentale. Toutefois, des États-Unis et le soutien de l'UE à la République de Moldova envisage également contre l'influence russe dans la région, comme en témoigne la présence de contingent militaire russe en Moldavie orientale. En outre, il existe un intérêt stratégique à la fois la communauté euro-atlantique et la Russie à défaut Moldavie en Transnistrie, parce que le pays est situé dans le périmètre de la mer Noire dans la zone de transit de gazoduc vers l' UE .

Tout le temps ce territoire était un conflit en raison de la situation géographique entre l'Empire russe et les puissances de l'Europe, représentant une "tête de pont pour la Russie à l'heure actuelle. La Transnistrie est la seule zone d'influence de la Russie en Europe du Sud-Est, et c'est précisément ce qui tente de maintenir ce territoire à tout prix.

Pour un meilleur développement économique de la Moldavie et de la Transnistrie, une collaboration et une coordination étroites des actions sont nécessaires. À l'heure actuelle Chisinau et Tiraspol ne font rien pour saboter l'autre des droits de douane et les mesures

³⁰ *Ibidem*, p. 125.

³¹ *Ibidem*, p. 140-150.

³² <http://epochtimes-romania.com/news/dodon-ar-da-uitarii-obida-in-privinta-transnistriei-pentru-un-nou-impuls-dezvoltarii-moldovei---258259> accese la 20.11.2017.

prises et tout cela se passerait-il si le Kremlin ne serait pas tant intéressé de ce tronçon peu important la terre entre alteleeste très proche à la frontière avec l'OTAN.

Abréviations

RSSM- la République Socialiste Soviétique de Moldova

RSSMN-la République Socialiste Soviétique Moldave de Nistru

RM- République de Moldova

RMN- la République Moldave de Nistean ou la Pridnistrovie.

BIBLIOGRAPHY

Ancel, Jean, *Transnistria*, vol. I,II, III, Editura Atlas, București, 1998.

Baban, Inesa, *Republica Moldova între Est și Vest, între Rusia și comunitatea euroatlantică*, în Geo-Politica, Anul : VI, Nr. 28, București, 2008.

Balaban, Constantin Gheorghe, *Conflicte înghețate și crize la limita de est a NATO și a Uniunii Europene – obstacol major în calea cooperării și stabilității regionale*, în Geo-Politica, Anul : VI, Nr. 28, București, 2008, p. 10- 17.

Blându, Tudor, *Crizele identitare în conflictele înghețate ale spațiului est european*, în Geo-Politica, Anul:VI – Nr. 28, București, 2008.

Boțan, Igor, *Reglementarea transnistreană: o soluție europeană*, Editura Arc, Chișinău, 2009.

Bobcova, Elena, *Etarea economică și socială a populației celor două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat Moldova-Transnistria aspect sociale*, Editura Cu drag, Chișinău, 2009.

Băhnăreanu, C. *Rolul organismelor internaționale în managementul crizelor în regiunea Mării Negre*, Editura Universitatea Apărării Naționale Carol I, București, 2008.

Costaș, Ion, *Transnistria 1989-1992. Cronica unui război nedecarat*, Editura Rao, București, 2012.

Cucereanu, Radion, Cercavski Eleonora, Apetri Dumitru, *Martirul Transnistrian sub jugul totalitar rusesc*, Editura Balacron, Chișinău, 2013.

Filip, Corneliu, *Dosarul Transnistria. Istoria unui „conflict înghețat”*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2011.

Munteanu, Anatol, *Epopeea libertății. Razboiul de la Nistru (1990-1992)*, publié à l'occasion de commémorer 200 ans d'occupation soviétique et les 20 ans depuis la guerre moldave-russe dans le Nistru, Editura All, București, 2012.

Pedraja, René, *Putin confronts the West, The logic of Russian Foreign Relations, 1999-2020*, Editura McFarland Company Inc, Jefferson North Carolina, 2021

Pop, Adrian, *România și Republica Moldova -Între politica Europeană de vecinătate și perspectiva extinderii UE*, Editura Institutul European Român, București, 2010.

Popescu, Nicu, *Politica externă a Uniunii Europene și conflictele post-sovietice*, Editura Cartier, Chișinău, 2013.

Solomon, C. *Rolul OSCE în menținerea stabilității în Republica Moldova. Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene*. Editura Perspectiva, Chișinău, 2000.

Socher, Johannes, *Rusia and the Right to Self-Determination in the Post-Soviet Space*, Editura Oxford University Press, 2021.

Serebian, Oleg, *Rusia la răspântie. Geostrategie, geocultură, geoeconomie*, Editura Cartier, Chisinau, 2014.

Нантой ,О. *Приднестровский конфликт – от консенсуса декларации к консенсусу действий. Кономическое обозрение*, Логос пресс(la voix de la presse), Nr.14. 2005.

Extrait du rapport d'activité de la Mission de l'OSCE en République de Moldova Nr. 8/2004

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.3 (XLII), Conflictul Transnistrean și procesul de negociere în format „5+2” 2008.

Rapport d'analyse politique *Transnistrie Évolution d'un conflit gelé et perspectives de résolution. Prémisses*, Bucarest, septembre 2005.

Institutul Ovidiu Șincai, *Transnistria. Evolutia unui conflict înghețat și perspective de soluționare*, Rapport de analize politic, București, septembrie 2005.

<http://epochtimes-romania.com/news/dodon-ar-da-uitarii-obida-in-privinta-transnistriei-pentru-un-nou-impuls-dezvoltarii-moldovei---258259> accese la 20.11.2017.

<http://www.stiripesurse.ro/rusia-anun-a-cand-isi-va-evacua-munitiile-din-transnistria-1224325.html> consulté 20.11.2017.

<http://www.ziare.com/international/rusia/osce-solicita-din-nou-rusiei-retragerea-trupelor-din-transnistria-106590> , consulté 18.10.2017.

Projet Belkovski: *Transnistrie vs. Basarabia* <http://www.revista22.ro/proiect-belkovski-transnistria-contra-basarabia-977.html> , consulté le 11.11.2017.

Petro Poroshenko, <http://orekhovao.wordpress.com/category/petro-poroshenko/> , consulté le 15.11.2017.

<https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2016/03/11/consecintele-tradariei-in-razboiul-de-la-nistru/> consulté sur 19.11.2017.

Buletin de informatii Centrul de demografie și Institutul de prognoza economic ASR , Nr. 27. 1997disponible pdf

<http://www.cisr-md.org/pdf/Report%20ROM%20Master%20Draft%20vEG.pdf> consulté 19.11.2017.

Mémorandum sur la base de la normalisation entre la République de Moldova et la Transnistrie, 8 mai 1997, disponible à <http://www.osce.org/moldova/42309?download=true> consulté le 17.11.2017.

Coppieters, Bruno and Michael Emerson, 2002: “*Conflict Resolution for Moldova and Transnistria through Federalization?*” <https://www.ceps.eu/publications/conflict-resolution-moldova-and-transdnistria-through-federalisation> , accésé la date de 17.11.2017.

European External Action Service, What is the European Neighbourhood Policy?, disponibil http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm , accésé la date de 20.10.2021.

<https://patrir.ro/wp-content/uploads/2019/03/Moldova-Transdnistria-Working-Together-for-a-Prosperous-Future-Negotiation-Process-eBook-romanian.pdf> accésé la date de 20.10.2021.

THE SUPPLY AND DEMAND OF SEAFARERS ON THE GLOBAL SHIPPING MARKET

Tiberiu-Andrei Musat

PhD Student, „Ovidius” University of Constanța

Abstract: The seafarer's employment market is an extremely dynamic one, copying in this respect the shipping market as a whole. The present paper analyzes the supply and demand of the seafarers on the global market for a period of 10 years, 2014-2024, with an introspection to future expectations. The analysis is done also taking in consideration the salaries and contractual terms for the seafarers, as well considering the different development of various sectors of the maritime industry over the years.

Keywords: Seafarers; Maritime History; Shipping; Supply; Demand; Contract

Când discutăm despre costurile companiilor de transport maritim cu personalul navigant trebuie înțeles că aceasta este, probabil, cea mai mare variabilă în calculul costurilor totale, având în aceeași măsură și ponderea cea mai mare. Astfel cheltuielile curente ale unei nave comerciale, așa numitul “running cost”, sau cheltuială operațională, sunt constituite din următoarele componente: salariul și cheltuielile de transport ale echipajului, taxe de management, cheltuielile cu asigurările P&I, cu întreținerea corpului navei și al agregatelor, provizii, ulei, piese de rezervă, întreținere și reparații, diversele inspecții și certificări, precum și cheltuielile ocazionate de șantierele periodice necesare. Toate aceste cheltuieli sunt calculate ca un cost fix zilnic.

Din analiza studiului publicat de compania Drewry în 2019¹, se observă creșterea costurilor companiilor cu personalul navigant maritim în 2019, pentru al doilea an consecutiv, dar rata creșterii a rămas moderată și mult sub rata inflației. Creșterea a fost cifrată în jurul a 1%. Putem spune că salariile marinarilor la nivel global nu cresc în ritmul așteptat de aceștia. Astfel, estimările tind să exprime pentru următorii ani niște creșteri de 1-2%. Între timp, deficitul de ofițeri raportat la cererea de pe piață a continuat să descrească, și tinde să atingă un echilibru până la nivelul anului 2024, când putem asista chiar la un surplus de ofițeri pe piață. Personalul nebrătat rămâne în surplus și se pare că va rămâne așa.

La nivel salarial, față de cele spuse mai sus, există o creștere semnificativă doar în domeniul LNG (nave transportatoare de gaze naturale lichefiate). Rămâne, de asemenea, de remarcat nevoia particulară față de cererea generală a pieței la nivelul ofițerilor superiori cu foarte multă experiență și, în special șefi mecanici secunzi. O perspectivă interesantă pentru rezolvarea diferențelor dintre cerere și ofertă în acest domeniu ar fi putea fi oferită de programele de cooperare ale Uniunii Europene din regiunea Dunăre-Marea Neagră, de tipul *Sinergia Mării Negre*².

Una dintre concluziile cele mai importante ale studiului mai sus menționat, este că deficitul declarat de ofițeri de pe piața globală de personal navigant maritim se micșorează cu fiecare an, poate și datorită faptului că flota internațională a crescut mai puțin decât era

¹ Drewry Maritime Research, *Manning Annual Review & Forecast 2019/20*, Anul publicării 2019, www.drewry.co.uk, p. 2

² Costel Coroban, „Some Consideration on the EU Danube Strategy and the Black Sea Region” *Eastern Journal of European Studies*, vol. 2, nr. 1, iunie 2011, pp. 97-110.

anticipat³. Firește că acest echilibru preconizat este foarte fragil și poate fi foarte ușor perturbat dacă salariile din domeniul maritim nu vor păstra un trend ascendent comparativ cu cele de la uscat. Cheia este în a lua în considerare diferențele de ordin social dintre marinari și cei ce lucrează pe uscat. Tinerii sunt din ce în ce mai puțin înclinați în a urma o carieră pe mare. Dacă ar fi să particularizăm pentru România este chiar o meserie de nișă.

Oferta de personal navigant maritim a scăzut în ultima perioadă, astfel că s-a ajuns la o rată de numai 0.5% în 2019. În ciuda încetinirii evidente a creșterii ofertei de marinari, nebreveții continuă să fie într-un surplus evident, în timp ce rata creșterii la ofițeri a fost de 0.8% în 2019. Până în 2024 ne așteptăm ca creșterea ofertei de ofițeri să scadă până la o rată medie anuală de 0.6%. În timp ce există probleme legate de îmbătrânirea forței de muncă pe mare, în ciuda multor factori sociali descurajanți și a mult mai multor oportunități de muncă la uscat, cariera pe mare continuă să fie o atracție în multe țări. În India, spre exemplu, sunt numeroși oameni ce doresc să urmeze această carieră, iar aceasta este sprijinită intensiv de către stat. Vom asista, cu certitudine, în viitor la o tendință de creștere a numărului de marinari în unele regiuni, la fel cum probabil în altele vom asista la o scădere. Va fi important să descoperim unde ne situăm noi cu adevărat în această piață globală. Privind la perioada ultimilor 20 ani, descoperim că în intervalul 2000-2019 am asistat la o creștere a numărului de ofițeri de aproape 28%, și a nebreveților de 21%.

Discutând specific de România, vom expune în cele ce urmează câteva date statistice primite de la Autoritatea Navală Română și din presa de specialitate care citează surse din aceeași autoritate.

Astfel statistica din data de 22.11.2021 arată existența unui număr de 54.319 navigatori români având documentele valabile, aceasta reprezentând o creștere de 20% față de iulie 2019. Din aceștia, un număr de 39536 reprezintă navigatori certificați pentru sectorul maritim, sector care interesează din perspectiva studiului nostru. Numărul lor este în creștere cu 28% față de anul 2019, mai precis un plus de 11070 de personal navigant maritim.⁴

Pe de o parte, statistica este îmbucurătoare considerând creșterea spectaculoasă. Pe de altă parte este de remarcat faptul că nu toți navigatorii certificați reușesc să obțină contracte de ambarcare. Adrian Mihălcioiu, președintele Sindicatul Liber al Navigatorilor și șef al Inspectoratului ITF România declară pentru cotidianul „Cuget Liber” că doar 14.564 de ofițeri și 5.150 de nebreveți au reușit să își găsească o slujbă pe mare în cursul anului 2020. Deși numărul lor este mai mare cu aproximativ 5% decât cei ambarcați în anul precedent este totuși evident că foarte mulți nu reușesc să obțină încrederea armatorilor străini.

Analizând evoluția numărului de navigatori pe funcții din 2019⁵ în 2021 constatăm următoarele: numărul de comandanți și ofițeri punte secunzi a crescut cu aproximativ 44%, de la 2300 la 4120, iar numărul ofițerilor de punte operaționali a crescut cu aproximativ 38%, de la 3350 la 5388. Este o evoluție bună și normală, întru-cât în această meserie în mod special se urmărește evoluția profesională pentru a trece prin fiecare etapă și a ajunge la funcția cea mai înaltă, respectiv cea de comandant, pentru un ofițer de punte.

În ceea ce privește personalul certificat pentru efectuarea serviciului în sala mașinilor, constatăm o creștere după cum urmează: numărul de șefi mecanici a crescut de la 2.200 la 3.102, adică 29%, ofițerii mecanici secunzi de la 1.790 la 2.620, adică 31%, iar ofițerii mecanici de cart (operaționali) de la 2.038 la 2.755, adică 26%. Observăm că creșterea este

³ United Nations, *United Nations Conference on Trade and Development UNCTAD Review of Maritime Transport 2015*, Oct 2015, Geneva, https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2015_en.pdf, accesat pe 01.06.2019, p. 30

⁴ Ion Tița-Călin, “Câți navigatori are România și câți reușesc să plece pe mare?”, *Cuget Liber*, 29.11.2021, <https://www.cugetliber.ro/stiri-economie-cati-navigatori-are-romania-si-cati-reușesc-sa-plece-pe-mare-443425>, accesat pe 29.11.2021

⁵ Autoritatea Navală Română, document circulat agențiilor de crewing, 31.07.2019

un pic mai redusă decât la personalul de punte. Este destul de evidentă în industrie tendința celor ce doresc să îmbrățișeze această meserie de a se îndrepta către departamentul de navigație și transport maritim, mai degrabă decât către inginerie. Privind acest lucru și din perspectiva celui ce scrie aceste rânduri, după o îndelungată experiență în domeniul recrutării de personal navigant maritim, putem spune că cea mai mare provocare va fi identificarea cauzelor și atragerea mai multor tineri către acest domeniu al ingineriei navale.

Nu vom încheia această statistică a personalului navigant maritim românesc fără a aduce în discuție această categorie specială a ofițerilor electricieni. Este de notorietate capacitatea profesională a ofițerilor electricieni din România, notorietate câpătată în mulți ani în care ei au practicat meseria cu succes pe navele armatorilor străini. Trebuie precizat că în cadrul personalului navigant maritim există atât funcția de ofițer electrician, cât și cea de electrician de bord (o categorie de personal nebrevetat). Tradiția școlii românești de marină a consacrat funcția ofițerului electrician într-un moment în care ea nu era recunoscută la nivel internațional. Convenția SCTW certifică și separă funcția de ofițer electrician și de electrician nebrevetat abia odată cu amendamentele de la Manila din 2010⁶. Putem spune că România a văzut cu mult înainte importanța acestei funcții, și a dedicat o secție specială în școlile sale de marină.

Dacă în iulie 2019 existau 1600 de ofițeri electricieni, numărul lor a crescut în 2021 la 2335, o creștere de 30%, similară cu a celorlalte funcții.

Principalul factor care influențează cererea de personal navigant maritim este mărimea flotei comerciale globale. Ca alți factori am putea menționa diferitele clauze ale contractelor de ambarcare, durata contractului și a perioadei de concediu. În ciuda unei scăderi a așteptărilor legate de mărimea flotei mondiale, solicitarea de ofițeri va continua să crească. Ne putem aștepta ca efecte la o modificare a timpului petrecut acasă de aceștia (concediu), la o intensificare a activităților de pregătire înainte de plecarea pe mare, și posibil la o lungire a perioadei de familiarizare la bordul navei.

Până în 2024 ne putem aștepta la o cerere suplimentară de aproximativ 18269 de ofițeri, considerând o creștere estimativă a flotei mondiale de circa 317 nave, conform studiului Drewry din 2020. În același timp, oferta de ofițeri va crește cu o rată de 0.6% pe an, astfel încât deficitul de ofițeri se va estompa în următorii 5 ani. Totuși, asta nu înseamnă că provocarea legată de recrutarea de ofițeri cu experiență și bine calificați pentru vane cu particularități speciale se va diminua. Odată cu creșterea automatizării și a digitalizării navelor, activitatea de recrutare se va concentra mai mult pe calitate și mai puțin pe cantitate.

Discutând pe numere, vom prezenta mai jos o analiză pe intervalul 2013-2019 în privința cererii și a ofertei numărului de ofițeri:

2013: cerere de 585.000, ofertă de 560.000; 2014: cerere de 600.000, ofertă de 580.000

2015: cerere de 625.000, ofertă de 600.000; 2016: cerere de 630.000, ofertă de 610.000

2017: cerere de 640.000, ofertă de 625.000; 2018: cerere de 645.000, ofertă de 630.000

2019: cerere de 635.000, ofertă aproximativ asemănătoare, foarte puțin procentual diminuată.

Costurile cu echipajele ale companiilor de shipping au crescut cu o rată scăzută în 2019, similar cu 2018, dar totuși este un progres față de stagnarea din anii anteriori. Se așteaptă ca în viitor costurile echipajelor să continue să fie sub rata inflației. Industria shippingului își continuă recuperarea după marea criză financiară, dar impredictibilitatea

⁶ International Maritime Organization, *International Convention on the Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW) 1978*, 2017, London, www.imo.org, accesat pe 01.03.2019.

climatului economic mondial îi pune în continuare accentul asupra evoluției costurilor și a veniturilor generate de către companii.

Cea mai mare parte a costurilor cu echipajele sunt reprezentate de salariile navigatorilor. Nivelul salariilor marinarilor este reglat de către piața navlurilor și mai concret de către posibilitatea armatorilor de a și le permite. Cum deficitul de ofițeri apare ca fiind destul de redus, companiile au puține motive de a crește salariile.

În timp ce pentru personalul nebrețat salariile sunt în general reglate la nivel internațional prin contractele colective de muncă semnate între angajatori și sindicate, în cazul ofițerilor, salariile sunt reglate de către mecanismul pieței, dat fiind că oferta de personal navigant certificat și bine calificat este mereu în deficit.

Astfel, la nivel internațional există trei contracte colective de muncă (CBA):

1. Nivelul minim al salariilor stabilit de către ILO.
2. Structura salarială ITF TCC.
3. Cadrul negociat IBF.

1. Rata salariilor conform ILO.

Organizația Internațională a Muncii (ILO – *International Labour Organization*), prin intermediul unui subcomitet al Comisiei Maritime Reunit (JMC – *Joint Maritime Commission*) au stabilit o rezoluție prin care au stabilit grila minimă salarială și creșterea acesteia graduală pentru următorii ani. Astfel salariul unui timonier crește de la 614 \$ la 618 \$ de la 1 iulie 2019, la 625 \$ de la 1 ianuarie 2020 și la 641 \$ de la 1 ianuarie 2021 reprezentând o creștere generală de 4.5%⁷. Acest mecanism de reglare a salariului minim a fost inclus în MLC 2006 (*Maritime Labour Convention*), și specifică faptul că nivelul minim al salariului unui timonier pentru o lună calendaristică nu trebuie să fie mai mic decât suma fixată în mod periodic de către organismul mai sus menționat, sau de către un alt organism abilitat de către ILO în această privință.

2. Grila ITF TCC

Dacă armatorul dorește, poate implementa pe navele sale grila ITF TCC⁸, care este însoțită de un certificat albastru („Blue”), sau verde („Green”). Diferența dintre cele două este următoarea: Certificatul albastru este eliberat de către ITF atunci când armatorul sau managerul are o înțelegere în vigoare cu ITF pentru una sau toate navele sale. Astfel de contracte sunt numite generic “Uniform TCC”. Certificatul verde este eliberat când armatorul sau managerul este membru al JNG (*Joint Negotiating Group*), și este astfel un membru al IMEC (*International Maritime Employers’ Council*). În astfel de cazuri, contractul colectiv de muncă de tip IBF acoperă toți membri JNG.⁹

În ambele cazuri, armatorul sau managerul trebuie să îndeplinească toate celelalte criterii necesare cerute de ITF și JNG pentru a putea beneficia de certificatele albastre sau verzi.

Grila ITF este folosită în aproape toată lumea (excepție făcând vestul Europei, unde salariile sunt mai mari), indiferent dacă la bord există un certificat (verde sau albastru) sau nu.

Contractul Uniform ITF a fost revizionat în noiembrie 2014 de către Comitetul pentru Practici Corecte al ITF (*ITF Fair Practices Committee*) și s-a decis ca datorită condițiilor

⁷ International Labour Organization (ILO), “ILO body adopts new minimum monthly wage for seafarers”, 21.11.2018, *ILO Newsroom*, https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_650599/lang-en/index.html, accesat pe 01.05.2019.

⁸ ITF TCC = International Transport Workers’ Federation Total Crew Cost.

⁹ Nathan Lillie, „Global Collective Bargaining on Flag of Convenience Shipping”, *British Journal of Industrial Relations*, vol. 42, nr. 1, Martie 2004, p. 56.

economice existente grila existentă în 2014 să fie menținută și în 2015. Ea a rămas în vigoare și în 2019, și probabil vor apărea schimbări în următorii ani.

IBF (*International Bargaining Forum*) s-a format în 2003 ca un mecanism pentru negocieri colective în privința salariilor și a condițiilor de angajare între angajatorii maritimi și sindicatele maritime, pentru marinari angajați pe nave cu pavilion strain acoperite de Înțelegerile Speciale ITF (*ITF Special Agreements*).

Angajatorii maritimi sunt reprezentați de către IMEC (*International Maritime Employers Council*) și ISEG (*International Shipping Employers Group*), care cuprinde IMMAI (*International Maritime Managers Association of Japan*) și compania taiwaneză Evergreen, și Asociația Armatorilor Coreeni. Împreună ei au format un Comitet Comun de Negociere (*JNG – Joint Negotiating Group*), care permite astfel angajatorilor maritimi să prezinte ITF o viziune comună a angajatorilor din toată lumea.

ITF reprezintă 684 de sindicate din 140 de țări, reprezentând împreună interesele a mai mult de 600.000 de marinari.

Negocierile IBF includ atât negocieri la nivel central, cât și negocieri la nivel local, care permit înțelegerea și dezvoltarea principiilor de bază.

ITF și JNG s-au întrunit la Manila, în februarie 2018, pentru ultima rundă de negocieri în privința creării noului cadru IBF. Discuțiile s-au finalizat cu bine, și noul cadru a fost semnat. Clauzele înțelegerii vor fi valabile pentru o perioadă de 4 ani, cu menținerea revizionării salariilor minime o dată la doi ani. Principalele puncte ale înțelegerii sunt:

- O creștere a salariilor de 2.5% începând cu 1 ianuarie 2019.
- O creștere a reducerii aplicate membrilor JNG de contribuție la Fondul de bunăstare ITF la nivelul de 16%.
- Renominarea zonei de război de pe coasta Somaliei la zonă de mare risc (HRA – High Risk Area) și adăugarea unei zone de război (Warlike Area) de 12 mile nautice în largul coastelor statului Yemen.
- Schimbarea unor clauze contractuale, inclusiv revizionarea articolului referitor la muncă personalului neasimilat navigatorilor.
- Îmbunătățirea sprijinului pentru o calitate mai bună a vieții la bord.

Salariile variază foarte mult în funcție de tipul de navă. Dacă luăm ca referință salariul marinarilor de pe navele de transport produse uscate în vrac, așa-numitele vrachiere/mineraliere, pe tancuri vom constata o creștere de 50%, iar la LNG chiar de 80%. S-a constatat de asemenea că anumite funcții au beneficiat de niște rate de creștere a salariilor mai mari decât alte funcții în decursul ultimilor 10 ani.

Dacă salariile ofițerilor sunt în general reglate de către mecanismele de piață, în cazul nebreveților salariile urmăresc grilele contractelor colective de muncă negociate ITF¹⁰ și IBF¹¹.

În conformitate cu studiul Drewry 2019-2020 în privința disponibilității de personal navigant la nivel global, la nivelul anului 2019, lucrurile stau după cum urmează:

Deficitul de ofițeri s-a redus la aproape 1200, continuând tendința ultimilor ani.

Oferta de ofițeri anuală a fost în jur de 635.000 (ca și comparație în 2013 oferta de ofițeri a fost de 565.000).

¹⁰ ITF - International Transport Workers' Federation; Federația Internațională a Transportatorilor. Este o federație democratică, recunoscută drept autoritatea principală în lumea transporturilor, conectând sindicate din 147 de țări și reprezentând vocea a peste 18.5 milioane de muncitori din toată lumea. (International Transport Workers' Federation, *ITF House*, <https://www.itfglobal.org/en>, accesat pe 01.05.2019)

¹¹ IBF – The International Bargaining Forum; Forumul Internațional de Negociere. A fost fondat în 2003 ca un mecanism prin care, angajatorii din domeniul maritim reprezentați de JNG (Joint Negotiating Group – Grup Unit de negociere) și sindicatele marinarilor, reprezentate de ITF pot negocia salariile și condițiile contractuale ale navigatorilor pe navele pe care se aplică contractele speciale ITF (The International Maritime Employers' Council, *The International Bargaining Forum (Ibf)*, <http://www.imec.org.uk/grants/ibf/>, accesat pe 01.05.2019)

Deficitul curent de ofițeri este mai mic decât cel estimat datorită faptului că flota mondială a crescut într-un ritm mai mic decât cel așteptat.¹²

Tinerii de astăzi, crescuți într-o epocă a “social-media” sunt din ce în ce mai puțin dispuși să muncească într-o lume izolată, cum este lumea shippingului. Ei privesc munca pe mare ca o perspectivă descurajantă și mai puțin atractivă decât era privită de generațiile anterioare. Cu toate acestea, în anumite țări, datorită climatului social (cum este și în România), această meserie rămâne destul de atractivă, dar concentrată pe populația din regiunile cu specific maritim (în cazul României, Constanța, Tulcea, Galați). Ca rezultat, creșterea ofertei de personal navigant maritim pentru flota comercială globală s-a încetinit la o creștere de numai 0.5% în 2018 și 2019, și aceeași tendință se va menține până în anul 2024. În anii precedenți a existat o creștere anuală de 2.5%. Aceste cifre reprezintă tendința globală însă. După cum menționam la începutul studiului, observând statisticile Autorității Navale din România am constatat o creștere de 25-30% a personalului brevetat maritime în ultimii 2 ani.

Atunci când apar probleme cu oferta de personal navigant, companiile au la dispoziție mai multe mijloace de a o contracara. Astfel, perioada contractuală poate fi modificată cu +/- o lună, sau concediul de odihnă poate fi plătit în mod anticipat, stimulându-i astfel pe marinari să se întoarcă pe mare mai repede acoperind pozițiile lipsă. Firește că vor exista costuri suplimentare, și companiile nu vor apela la aceste mijloace decât în cazul unor situații extraordinare.

Dezvoltarea flotei mondiale, care antrenează la rândul ei cererea de personal navigant, este legată în mod direct de disponibilitățile financiare ale pieței shippingului. Acest lucru la rândul său influențează costurile cu echipajul, cu impact în posibilitățile de plată ale companiilor către echipaje. Lumea shippingului după criza financiară a continuat să se revigoreze, dar ritmul a fost mult mai lent decât se anticipase. Astfel, creșterea volumelor de marfă transportate a continuat într-un ritm de creștere anual, dar mai încetinit de la an la an. Astfel dacă în 2017 creșterea a fost cu 3.2% mai mare decât în anul precedent, în 2018 a crescut cu numai 2.3%, iar în 2019 cifrele erau așteptate să indice o creștere și mai scăzută. Aceste cifre pentru ultimii ani vin după anii 2015-16 care au avut o creștere de numai 1.9, respectiv 1.7%.

Deși creșterea din 2018 pare mica, este notabil de remarcat că volumul total al mărfurilor transportate în 2018 a atins cea mai mare valoare înregistrată vreodată, ajungând la 11 miliarde de tone¹³, Asia fiind de departe regiunea cu cel mai mare volum transportat în 2018, peste 4.5 miliarde de tone încărcate și peste 6.7 miliarde de tone descărcate în porturile ei. Interesant de precizat că din cele 11 miliarde de tone transportate pe mare în 2018, 7.8 miliarde au fost mărfuri uscate, și doar o cincime a fost reprezentată de petrol și produsele rafinate ale acestuia. Din anii '70, când țițeiul reprezenta cea mai transportată marfă pe mare, ea a pierdut constant teren, în ultimele patru decade.

Pentru o corectă înțelegere a contextului actual, vom prezenta mai jos care sunt principalele țări furnizoare de personal navigant maritim și cât personal furnizează fiecare dintre acestea:

1. Filipine. 218.800; 2. China. 168.600; 3. India. 122.000; 4. Indonezia. 86.600; 5. Rusia. 85.200; 6. Ucraina. 71.700; 7. Polonia. 40.300; 8. Myanmar. 32.000; 9. Vietnam.

¹² Drewry Maritime Research, *Manning Annual Review & Forecast 2019/20*, p. 12.

¹³ Date colectate de pe site-ul UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) – UNCTAD este un organism permanent interguvernamental înființat de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 1964. El sprijină țările în curs de dezvoltare pentru a primi în mod efectiv și corect o parte din beneficiile economiei globalizate. (UNCTAD, “World Seaborne Trade”, 7.12.2020, <https://stats.unctad.org/handbook/MaritimeTransport/WorldSeaborneTrade.html> , accesat pe 7.12.2020).

30.800; **10. România. 22.800**; 11. Marea Britanie. 22.530; 12. Croația. 22.100; 13. Bulgaria. 13.800; 14. Letonia. 12.000; Restul lumii: 600.000.

Datorită încercărilor continue de a minimiza costurile, companiile de shipping continuă eforturile de înlocuire a navelor vechi și de capacitate mică cu nave mai noi de capacitate mai mare. În ultimii 10 ani, în ciuda creșterii cu 65% a capacității mondiale de transport maritim, numărul de nave a crescut cu numai 18%.

Ne așteptăm până în 2024 la o creștere cu 3-400 a numărului de nave, dar firește că pot apărea diferențe, cu LNG-urile și vrachierele în poziția de a avea cele mai mari diferențe. Astfel sectorul Containerelor este de așteptat să aibă creșterea cea mai substanțială, de 2-300 de nave, însoțită firește de cea mai mare creștere de deficit de personal navigant, de peste 4.000 de ofițeri. Trebuie să ținem cont în aprecierea deficitelor de personal navigant, că rata de revenire la nave s-a modificat în mod consistent în ultima perioadă, mulți dorind să rămână cât mai mult acasă, perioadele petrecute cu pregătirea crescând în aceeași măsură.

Încă un element demn de luat în seamă în orice studiu sau cercetare în acest domeniu îl reprezintă considerarea momentelor când multe nave sunt oprite din operare pe o perioadă mai lungă, așa-numitul *lay-up*¹⁴, care apare în perioadele când navlul este atât de scăzut încât unele companii preferă să țină navele în conservare, cu un echipaj minim de siguranță.

Un alt element ce va determina schimbări va fi mai lunga perioadă de familiarizare la bordul navei (*overlap*)¹⁵ datorită, în principal nivelelor din ce în ce mai ridicate ale tehnologiei și digitalizării la bord.

Elementele precizate mai sus alcătuiesc împreună ceea ce se numește generic în limba engleză *Back-up manning ratio*, însemnând în mod generic rata de revenire la bord. Aceasta s-a modificat în mod substanțial în ultimii ani datorită factorilor mai sus-menționați. Se pronosticează o creștere relativă în următorii cinci ani a acestei rate.

Ea diferă, în mod tradițional în funcție de anumite caracteristici geografice și sociale. Astfel că, în perioada următoare, ne putem aștepta la schimbări în modificare acestei rate pentru țările asiatice, unde perioadele de concediu sunt mai scurte decât la echipajele europene, și se întrevide o creștere a acestor pentru a recupera decalajul existent. Pentru Europa de Vest nu se estimează schimbări importante, pentru că rata a ajuns deja foarte aproape de raportul 2:1, ceea ce va determina costurile companiilor cu echipajul să atingă limitele critice. Este interesant de arătat faptul că deși contracele ITF, negociate la nivel internațional arată o rată de revenire de 1.32 cu o estimare de 1.34 pentru 2024, rata reală este de 1.73, cu un maxim de 1.90 la personalul din Europa de Vest.

Toate schimbările în cererea de personal navigant maritim afectează atât ofițerii, cât și nebreveții, dar, după cum arătam și anterior, implicațiile referitoare la personalul nebrețat sunt insignifiante. Întotdeauna a existat un surplus de nebrețati, deficitul apărând rareori și numai circumstanțial pentru anumite funcții specializate (pompagiu, *gas engineer*). Ei necesită niște perioade mai scurte de pregătire, și marea lor majoritate sunt remunerați conform grilelor ITF, ceea ce face ca implicațiile costurilor să poată fi pronosticate exact de către companiile de shipping.

Cu toate acestea, creșterea salariilor în joburile de uscat, și practic îngustarea diferenței dintre salariile marinarilor nebrețati și a celor ce lucrează la uscat, a făcut și face

¹⁴ Lay-up. Există două metode de lay-up, warm (cald), reprezentând o oprire temporară a activității, și cold (rece), în care navele sunt puse în conservare pe termen lung, cu personalul de la bord redus la un minim, care uneori se reduce doar la câțiva supraveghetori. ("The Unwanted Ships: How to Lay-Up a Vessel", 20.05.2016, *qCaptain*, editorial,

<https://gcaptain.com/the-unwanted-ships-how-to-lay-up-a-vessel/> accesat pe 10.05.2019)

¹⁵ Overlap – semnifică perioada de familiarizare la bordul navei pentru înțelegerea complete a atribuțiilor și familiarizarea cu noile tehnologii; aceasta implică ca ambii ofițeri, atât cel nou-venit, cât și el ce trebuie să predea funcția vor sta împreună o perioadă necesară de timp.

ca disponibilitatea acestora, pentru anumite naționalități să nu mai poată fi garantată la nivelul costurilor actuale. Este de notorietate că pentru nebreveții din China s-a procedat cu o creștere a salariilor chiar și cu un număr procentual de două cifre pentru a reuși să țină pasul cu salariile din slujbele de la uscat.

Raportul Drewry 2019 estimează că flota maritimă comercială va avea un deficit mai mare cu 18.629 de ofițeri în 2024, față de deficitul înregistrat la începutul anului 2019, considerând o creștere anuală de 0.6%. Astfel, containerele și navele ce transportă mărfuri uscate vor mai avea nevoie de 4.400, respectiv 3.700 de ofițeri, în timp ce tancurile petroliere în jur de 7.400 de ofițeri. Menționăm că, întotdeauna, recrutarea pentru navele de tip tanc petrolier sau chimic, a generat probleme suplimentare datorită cerințelor suplimentare, atât de certificare, cât și datorită cerințelor de matrix de experiență în companie, pe funcție și pe tipul de navă¹⁶.

Oferta de ofițeri pe piața personalului navigant a continuat să crească în ultima decadă, dar cu o amplitudine mai mică în ultimii ani, și se estimează să descrească și mai mult. Se estimează că oferta de ofițeri în 2019 a fost de 635.300, iar a nebreveților de 908.200. Astfel în 2018-19 oferta de ofițeri a crescut cu doar 0.8%, în comparație cu o rată de creștere de 2.5% anual în perioada 2010-2017. Se pare că această rată va continua să scadă în orizontul anului 2024 până la 0.6% pe an.

Filipine rămân în continuare cel mai important exportator de forță de muncă în domeniul maritim, reprezentând peste 14% din forța totală de muncă. În aprilie 2019, POEA¹⁷ a anunțat o reducere a numărului de angajări a personalului navigant din Filipine. Această reducere se datorează, în principal, numărului mare de litigii provocate prin false îmbolnăviri și accidente de muncă, existând astăzi un mare număr de marinari filipinezi pentru care semnarea unui nou contract cu o societate de shipping înseamnă doar o potențială nouă șansă de a câștiga niște venituri frauduloase. În același timp, este în continuare considerat faptul că ofițerii filipinezi constituie o forță de muncă cu un foarte bun raport calitate-preț. Sunt multe rapoarte însă, care pomenesc de o proastă valoare a banilor investiți în personalul nebrevetat filipinez, toate acestea afectând în mod direct piața forței de muncă a marinarilor din Filipine.

BIBLIOGRAPHY

Surse primare:

1. Barnett, M.L., Stevenson, C.J. & Lang, D.W. *Shipboard manning*. WMU J Marit Affairs 4, 5–32 (2005).
2. BIMCO/ICS *Manpower report 2015*.
3. BIMCO, *Reflections 2019*
4. Coroban Costel, „Some Consideration on the EU Danube Strategy and the Black Sea Region” *Eastern Journal of European Studies*, vol. 2, nr. 1, iunie 2011, pp. 97-110.
5. Drewry Maritime Research, *Manning Annual Review & Forecast 2019/20*.

¹⁶ Cerințele de matrix sunt niște cerințe specifice navelor de tip tanc petrolier și chimic, impuse de către principalii producători din industria petrolului (așa numiții *oil majors*), și implementate prin intermediul OCIMF – *Oil Companies International Maritime Forum* prin programul SIRE – *Ship Inspection Report Programme* (Oil Companies International Marine Forum, OCIMF, <https://www.ocimf.org/>, accesat pe 10.05.2019)

¹⁷ POEA – *Philippines Overseas Employment Administration*, este un organism guvernamental ce supraveghează și reglează mecanismele cetățenilor filipinezi ce lucrează în străinătate. (Philippines Overseas Employment Administration, <http://www.poea.gov.ph/>, accesat pe 10.05.2019)

6. Hyman, Richard, *Understanding European Trade Unionism: Between Market, Class and Society*. London: Sage, 2001.

7. Nathan Lillie, *Global Collective Bargaining on Flag of Convenience Shipping*, British Journal of Industrial Relations, Martie 2004, p. 47-67

Surse secundare:

1. Brenker, Michael, *Challenges of multinational crewing: a qualitative study with cadets*, WMU Journal of Maritime Affairs, Septembrie 2017, Volume 16, Issue 3, p. 365-384

2. Fotinopoulou Basurko Olga, *The role of manning agencies or the seafarer's recruitment in the maritime employment market*, Publicat pe 17.02.2017 în <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01470405>

3. Guide to International Labour Standards, ILO International Training Center, Second edition, 2014.

4. Mansell John N. K., *Flag State Responsibility: Historical Development and Contemporary Issues*, Editura Springer, 2009.

5. MORI, *Seafarer's survey: research study conducted for ITF*, Market and Opinion Research International, London, 1998

6. Progoulaki Maria, Potoker Elaine, Parsons James, *An international survey on cross-cultural competency for maritime professionals through education and training*, Conferința IAME, Marsilia, 3-5 iulie 2013.

7. Sampson Helen, et al, *'Between a Rock and a Hard Place': The Implications of Lost Autonomy and Trust for Professionals at Sea*, Seafarers International Research Centre, Cardiff University, Work, Employment and Society 2019, Vol. 33(4), p. 648– 665

8. Mitropoulos, Efthimios, *The Year of the Seafarer and the impacts of piracy*, Editorial WMU Journal of Maritime Affairs, 2011

Surse online:

1. <https://portal.rna.ro/> - site-ul oficial al Autorității Navale Române;

2. <https://www.anmb.ro/> - site-ul oficial al Academiei Navale “Mircea cel Bătrân”;

3. <https://cmu-edu.eu/> - site-ul oficial al Universității Maritime din Constanța;

4. <http://www.imo.org> – site-ul oficial al International Maritime Organization;

5. <http://www.mt.gov.ro> – site-ul oficial al Ministerului Transporturilor;

6. <https://www.ilo.org> – site-ul oficial al International Labour Organization;

7. <https://www.wmu.se/> - site-ul oficial al World Maritime University;

8. <http://www.sirc.cf.ac.uk/> - site-ul oficial al *Seafarer's International Research Centre* al Universității din Cardiff;

9. <https://www.lr.org/en/> - site-ul oficial al Lloyd's Register;

10. <https://www.bimco.org/> - site-ul oficial al BIMCO (Baltic and International Maritime Council);

11. <https://www.drewry.co.uk/> - site-ul oficial Drewry.

12. <http://www.unctad.org> – site-ul oficial al United Nations Conference on Trade and Development (Conferința Națiunilor Unite asupra Comerțului și Dezvoltării).

13. <http://www.cugetliber.ro> - site-ul ziarului „Cuget Liber”

14. <https://www.ocimf.org/> - site-ul Oil Companies International Maritime Forum

15. <http://www.poea.gov.ph> – site-ul Philippines Overseas Employment Agency (Agenția Guvernamentală din Filipine pentru angajarea cetățenilor filipinezi în străinătate).

16. <http://www.imec.org.uk> – site-ul IMEC, The International Maritime Employers' Council (Consiliul Internațional al Angajatorilor Maritimi).

17. <https://www.itfglobal.org/en> - site-ul oficial al ITF, International Transport Workers' Federation (Federația Internațională a Transportatorilor).

THE IMPORTANCE OF THE MENTAL, FUNCTIONAL AND MATHEMATICAL CRITERION IN THE DELIMITATION OF BÂRGĂU DISTRICT

Timea-Melinda Darlaczi

PhD Student, „Babeş-Bolyai” University of Cluj-Napoca

Abstract: The Bârgău District, by its nature and geographical configuration, as a bridge between Transylvania and Bucovina, by the complexity of the interrelations with the neighbouring territories, presents certain major aspects in terms of delimitation of the area that defines and differentiates it from the neighbouring areas. Among the most important and effective methods of fixing the boundaries of the territory under analysis, is the one based on the mental criterion. In order to obtain a clearer picture on the behavioral and cultural specificity of the population, and the functional specificity of this territory, this criterion was combined with the genetic, functional and mathematical one. For the realization of this study was used the specific methodology of regional geography, namely, the questionnaire, the bibliographic method correlated with the functional one. The interpretation of the obtained results allowed the spatial delimitation of this area, based on the limits of the TAU (territorial administrative unit) superimposed on the existing natural ones (mountains, water courses). By its spatial development along the Bistrița-Tiha(Bârgău) morphohydrographic axis, Bârgău District is a valley district, and Prundu Bârgăului represents the main nucleus around which this district has crystallized over time, through the continuous addition of new cultural, spiritual and mental elements.

Keywords: Bârgău District, mental limits, mental space, genetic and functional criterion.

1. Introducere

Delimitarea spațială a entităților de dezvoltare teritorială din România, denumite *țări*, (18 țări și tot atâtea studii de cercetare) pe modelul aplicării *criteriului mental*, a fost extinsă și asupra regiunilor geografice de tip *ținut*, deoarece acest nou taxon regional ”se apropie cel mai mult de sistemul regional al țărilor” (Cocan, P., 2010, p.7), rămânând însă inferior acestora.

Cocan P., (2010, p.7) definește termenul de ținut ca ”o *entitate spațială mentală, un teritoriu locuit de o populație cu o cultură materială și spirituală[...] un sistem spațial*”, care însă se deosebește de modelul țărilor prin următoarele caracteristici:

- dacă în cazul țărilor, se evidențiază prezența unor ”[...] condiționări de ordin natural, precum depresiuni intra sau perimontane, văi și culmi de adăpost”, ținuturile nu au la baza dezvoltării lor o anumită formă de relief, ele ”se extind pe suprafețe cu o morfologie mozaicată, de la câmpie la munte, fără predilecție pentru una sau alta dintre formele de relief”.
- dacă formațiunile de tip țară au un spațiu mental bine conturat, ținuturile se caracterizează prin ”prezența unui spațiu mental incipient, rarefiat, slab conturat, ceea ce ar putea conduce la supoziția considerării lor o etapă premergătoare constituirii țărilor”.
- dacă în cazul țărilor funcția politic-administrativă este ”o regulă”, la formațiunile de tip ținut este doar o ”*excepție*”.

- dacă la nivelul țărilor autoidentificarea omului cu locul este pronunțată, ”autoidentificarea locuitorilor cu spațiul mental al ținuturilor apare doar în puține cazuri”.

- dacă țările sunt veritabile ”modele de coeziune teritorială”(Cocean, P. 2011, p.210), la nivelul ținuturilor această coeziune teritorială este abia schițată, divizându-se în mai multe subsisteme, fiecare sistem cu propria funcționare. Țările dispun de cel puțin un centru polarizator, de obicei fiind o așezare urbană, în puține cazuri o așezare rurală, un centru care polarizează întreaga regiune, dirijând toate fluxurile de materie, informație și energie, gestionând activitățile economice, culturale și sociale din sistem. În cazul ținuturilor aceste centre lipsesc, fluxurile fiind dirijate din exteriorul regiunii, sau în cazul în care există ele sunt net inferioare centrelor polarizatoare exterioare.

Prin urmare, delimitarea ținuturilor nu se va face prin ”aplicarea șablon a normelor de configurare teritorială a țărilor”(Cocean, P., 2010, p.12) ci se va ține seama atât de scopul urmărit, de specificitatea locului, prin analizarea mai multor tipuri de limite: geomorfofuncționale, politic-administrative, istorice, sociale și mentale.

Ținutul Bârgăului este entitatea regională funcțională a cărei locuitori populează partea de sud a Munților Bârgău, arealul geografic suprapus bazinului morfohidrografic mijlociu și superior bazinului Bistriței Ardelene, cu cei doi afluenți ai săi Bârgău (Tiha) și Bistricioara. În profilul longitudinal al văii Bistricioarei, ce constituie limita dintre Munții Bârgăului și Munții Călimani, se pot distinge trei sectoare, din aval spre amonte:

- culoarul depresionar Bistrița-Bârgăului;
- defileul Bistricioarei;
- depresiunea Colibița;

De asemenea și pe valea Bârgăului (Tihei) se evidențiază trei sectoare distincte:

- un culoar depresionar între Prundu Bârgăului și Mureșenii Bârgăului;
- defileul Bârgăului, între Mureșenii Bârgăului și confluența pâraielor Șendroaia, Corca și Pârâul Poștei;
- bazinul Tihuța.

Aceste culoare depresionare dezvoltate de-a lungul axei morfohidrografice aferente văilor Bistrița-Bârgău, funcționează ca o ”adevărată matcă” (Bâca, I., 2011, p. 417), la nivelul cărora s-au dezvoltat în timp entitățile habitaționale, deși câteva dintre nucleele inițiale au apărut în pădurile cu funcție de adăpost, la altitudini mult mai mari. Această entitate teritorială, denumită Ținutul Bârgăului, a funcționat în decursul timpului ca un ”areal habital unitar” (Mureșianu, M., 2000), iar apelativul de ”Bârgău” își are originea de la râul cu același nume. Valea Bârgăului a fost cel care a creat condițiile de apariție și de dezvoltare de-a lungul său a așezărilor umane, în interiorul cărora s-a înfiripat sub pecetea diferitelor perioade istorice viața social-economică. Astfel delimitarea geomorfologică este una evidentă, limitele Ținutului Bârgăului dominând subunitățile geografice vecine: în nord bazinul Someșului Mare, în est Depresiunea Dornelor, în sud Munții Călimani iar în vest Dealurile Bistriței.

Prin urmare, geografic acest ținut al Bârgăului este situat în partea central-nordică a României, cu încadrare în Regiunea de Dezvoltare Nord-Vest, desfășurându-se din punct de vedere administrativ în totalitate în județul Bistrița-Năsăud.

2. Scopul studiului.

Prin prezentul studiu s-a propus ideea de a analiza, dacă limita mentală a Ținutului Bârgăului se suprapune limitei geografice inițial stabilite. Deoarece evenimentele social-istorice desfășurate de-a lungul timpului în interiorul Ținutului Bârgăului au avut o importanță majoră în evoluția structurilor psiho-comportamentale, identitare și cele mentale

ale populației, delimitarea teritoriului analizat se va face pe baza criteriului mental, coroborat pentru o mai bună acuratețe cu cel funcțional. Așadar s-a urmărit percepția populației din acest ținut față de conștiința de apartenență la aceste meleaguri prin sentimentul de a se numi *"bârgăuan"*, de a se autoidentifica cu mediul în care trăiește. Prin urmare limita mentală se va trasa acolo unde acest sentiment de autoidentificare a omului cu locul se estompează și dispare, iar dincolo de aceste limite ia naștere o altă entitate a cărei populație are o altă percepție și *"aderă la un alt sistem de valori culturale și spirituale"*. (Cocean, P., 2010).

3. Metodologia de lucru.

Principala metodă utilizată în delimitarea Ținutului Bârgăului a fost ancheta sociologică, prin intermediul aplicării instrumentului de lucru specific acesteia, respectiv chestionarul. Astfel au fost evidențiate elementele specifice populației din acest ținut, elemente cu veritabilă încărcătură spirituală, culturală, mentală și psiho-comportamentală. De asemenea acest proces de delimitare a fost întregit și mijlocit și de cercetarea bibliografică, precum și de consultarea unor caiete etnografice existente. În elaborarea acestor chestionare a fost urmărit un fir logic, pe baza unor pași simpli și concisi, stabiliți de Rotariu, T., și Iluț, P., în anul 2001:

- tema cercetării a fost precis formulată;
- precizarea indicatorilor urmăriți în cadrul cercetării și prelucrarea acestora;
- formularea întrebărilor s-a făcut prin folosirea unui limbaj simplu și clar;

Așadar, ca prim pas a fost definirea clară și precisă a problemei ce se dorește a fi analizată pe parcursul acestui studiu, respectiv, trasarea limitelor mentale ale Ținutului Bârgăului, peste cele geomorfologice, administrative, etnografice, istorice și cele funcționale; Următorul pas a fost stabilirea indicatorilor urmăriți pe parcursul studiului, în vederea obținerii scopului prestabilit. Deoarece acest ținut are un puternic caracter rural, întrebările au fost formulate astfel încât să fie pe înțelesul tuturor. Au fost aplicate în totalitate 70 de chestionare, atât la nivelul UAT-urilor (unități teritoriale administrative) din interiorul Ținutului Bârgăului, cât și la nivelul localităților limitrofe, în special în Livezile și Dorolea, deoarece limita vestică este cea mai *vulnerabilă*, cu posibilitatea de pătrundere a influențelor din ariile învecinate. Aplicarea acestora s-a realizat în mod aleatoriu, fără să fi fost urmărit un eșantion prestabilit din punct de vedere educațional, al apartenenței etnice sau religioase. Tot demersul de cercetare a avut ca punct de plecare ideea lui Mureșan C., scoasă la iveală în urma consultării la Arhivele Naționale din Bistrița, a fondului Corneliu Mureșan, care scria: *"Ținutul Bârgăului este situat într-o regiune de mare frumusețe, înconjurat de munți, dealuri și coline și se întinde din comuna Rusu Bârgăului la vest, până departe spre Țara Dornelor la est și între apa Leșului la nord și Munții Călimani la sud¹".* Răspunsurile primite au fost utile atât în stabilirea limitei mentale a Ținutului Bârgăului, cât și în pătrunderea acestei lumi și înțelegerea mai profundă a noțiunii de *bârgăuan*.

4. Rezultate

În urma procesului de colectare și interpretare a răspunsurilor primite prin aplicarea chestionarelor, s-a constatat faptul că, limita mentală a Ținutului Bârgăului este relativ ușor de stabilit, această limită înscriindu-se în mare parte în interiorul limitei geografice inițial stabilite. Acest ținut, prin configurația lui geomorfologică de-a lungul văii Bârgăului și a Bistricioarei, se prezintă sub forma unui *"ținut de vale"* (Bâca, I., 2011, p.431). Ținutul Bârgăului este un spațiu fizic și unul mental unanim perceput și recunoscut de factorul uman, un spațiu creat și dezvoltat în jurul propriei identități, modelat în timp de factorii istorici, sociali, economici și administrativi.

¹ ANBN, Corneliu Mureșan, *Excursii în cuprinsul județului*, Fond Corneliu Mureșan, d.9, fila 47

În urma interpretării rezultatelor au fost surprinse următoarele realități:

- autoidentificarea unanimă a locuitorilor cu spațiul mental *bârgăuan*, aderând la aceeași set de valori culturale, spirituale și etnografice; O situație aparte se configurează în localitatea Mureșenii Bârgăului, unde locuitorii se autoidentifică ca și *morșenari*, respectiv din Mureșeni.

- populația dispersată în teritoriu, pe raza a treisprezece așezări rurale ce gravitează în jurul așezării Prundu Bârgăului, se numesc *bârgăuani* prin grai, port popular, obiceiuri și tradiții, trăsături psiho-comportamentale, și istorie. Printre reperele identitare ale bârgăuanilor se găsesc și *grănicerii*, sentimentul de apartenență a acestora la regimentul de graniță. În anul 1784 are loc militarizarea Văii Bârgăului, înglobarea comunelor din această vale în Regimentul II de graniță Năsăud, ceea ce a lăsat o amprentă puternică asupra vieții socio-economice și culturale a oamenilor din această zonă. Acest sentiment însă se *estompează* în rândul populației tinere, fiind lăsată într-un con de umbră în favoarea altor repere mult mai mediatizate precum mitul contelui Dracula și stațiunea Colibița (Horațiu, I., P., și colab., 2019, p. 27).

- prin trăsăturile lor de comportament putem diviza acest ținut în două unități distincte, Bârgăul de Sus, situat în amonte de Prundu Bârgăului și Bârgăul de Jos în aval de aceeași localitate. Cei din partea de sus a Bârgăului sunt considerați mai aprigi și mai iuți la mânia.

- delimitare hotarelor a reprezentat pentru bârgăuani un aspect sensibil și subiectiv. Dragostea față de pământuri, legăturile față de toate elementele din moșia satului a făcut ca aceste procese îndelungate de stabilire a limitelor să fie cu un puternic caracter "*implicativ*" și nu doar "*declarativ*" (Băca, I., Onofreiu, A., 2007).

- spre exteriorul nucleului Ținutului Bârgăului, distanțarea față de centrul polarizator supra comunal Prundu Bârgăului, în special în partea vestică a entității, spațiul mental se disipă, devine ne semnificativ și dispare în umbra fostului District săsesc al Bistriței . Municipiul Bistrița, prin forța sa de atracție, superioară centrului de atracție Prundu Bârgăului coroborat cu sentimentul de apartenență etnică a locuitorilor din comuna săsească Livezile, înglobează aceste așezări umane ca și teritorii aparținătoare *suburbanului* al municipiului Bistrița (Cocan, P., 2010).

- caracterul de spațiu mental deschis se datorează atât amplasării localităților de-a lungul axei gravitaționale Bistrița- Prundu Bârgăului-Piatra Fântânele-Vatra Dornei, axă ce conectează Transilvania cu Moldova, fapt ce a influențat structura mentală, comportamentală și culturală a populației autohtone prin contactul direct cu *străinii* care au tranzitat zona, cu cei care aderă la un alt set de valori, cât și prin *moștenirea* lăsată în urmă de diferitele grupuri etnice care s-au perindat pe aceste meleaguri, în special maghiari, nemți, evrei și rromi, în diferite perioade istorice, care au impregnat în zestrea cultural-mentală a bârgăuanilor elemente specifice propriilor identități.

Primele patru întrebări din chestionar au făcut referire la Ținutul Bârgăului ca și un spațiu geografic dar și mental în același timp, precum și la percepția locuitorilor asupra acestei entități teritoriale:

1. *Ați auzit de Ținutul Bârgăului?*
2. *Locuiți în Ținutul Bârgăului?*
3. *Care sunt localitățile care fac parte din Ținutul Bârgăului?*
4. *Cum vă considerați?*

Prin centralizarea și prelucrarea răspunsurilor primite la aceste întrebări spațiul mental bârgăuan s-a concretizat astfel:

- la prima întrebare, cu variante de răspuns DA/NU, toți cei care au fost chestionați au răspuns afirmativ, indiferent de rezidența lor. Acest fapt întărește

existența noțiunii de Ținut al Bârgăului în spațiul mental colectiv, fără să fi pierdut din intensitate, fără să fi fost estompat sau șters de numeroasele ocupații străine la care acest spațiu a fost supus.

- la a doua întrebare, a cărei variante de răspuns a fost DA/NU, cei cu reședința pe raza celor patru UAT-uri cu apelativul *Bârgău* au dat răspunsuri afirmative, iar cei din afara acestor unități administrative au dat un răspuns nefavorabil. Cele mai relevante răspunsuri au fost: *"nu, doar la margine, la poalele Bârgăului"*, (femeie, 69 ani, Dorolea); *"nu, Dorolea nu face parte din Bârgău"*, (bărbat, 72 ani, Dorolea). Aceste răspunsuri dovedesc în continuare perpetuarea în mentalul colectiv al termenului de *Ținut al Bârgăului*, chiar și în exteriorul limitelor acestuia.

- a treia întrebare are ca și variante de răspuns atât comunele din interiorul entității teritoriale studiate cât și anumite așezări de dincolo de limitele acesteia. Răspunsurile primite au fost clare și concise, marea majoritate a respondenților fiind de părere că, Ținutul Bârgăului are în componența sa cele patru comune înșiruite de-a lungul Văii Bistriței Ardelene și afluenții acesteia Bârgăul și Bistricioara, respectiv UAT-urile: Josenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Bistrița Bârgăului și Tiha Bârgăului. De asemenea aceste alegeri au fost marcate și prin unele afirmații precum: *"se întinde Rus până la Piatra Fântânele"*, (femeie, 70 ani, Livezile); *"cuprinde toate satele de la Rus până la granița cu Suceava"*, (bărbat, 66 ani, Josenii Bârgăului); *"cele patru comune care aparțin acestei văi al Bârgăului, fiind și la poalele munților cu același nume"*, (bărbat, 64 ani, Bistrița-Bârgăului); *"de la Rus în sus tot e Bârgăul"*, (femeie, 67 ani, Dorolea); *"în sensul autentic din Rus și până la Piatra Fântânele"*, (bărbat, 80 ani, Bistrița-Bârgăului). Un singur respondent a inclus în acest ținut și satul Dornișoara (sat aparținător Țării Dornelor), argumentând cu ideea conform căreia *"în timpul domniei Mariei Theresia, aceasta a împărțit munții din Dornișoara josenilor (celor din Josenii Bârgăului)"*. Un număr mic de respondenți au inclus în Ținutul Bârgăului și satul Livezile, însă fără o explicație plauzibilă. Analizând mai atent răspunsurile, majoritatea celor care au inclus și localitatea Livezile în acest ținut, sunt născuți sau au copilărit în unele dintre satele bârgăuane. Unul dintre cei chestionați consideră că *"Livezile este un sat repopulat. Dacă erau români și ei, își construiau casele în vremurile vechi, da, aparțineau și ei Bârgăului. Dar, nu. Satele din această comună sunt sate săsești, nu au scris o istorie comună cu românii din Bârgău"*, (bărbat, 57 ani, Livezile). În localitatea, tot cu o arhitectură specifică săsească, unde îmbătrânirea demografică e vizibilă cu ochiul liber, este o situație aparte. Chiar dacă o mare parte din populație are origini din Bârgău, consideră că această localitate nu este parte integrantă a Ținutului Bârgău, iar ei se consideră bârgăuani, doar datorită provenienței. Viața s-a înfiripat în acest sat odată cu strămutarea a mai multor familii din localitatea bârgăuană Mița/Colibița, odată cu începerea lucrărilor de construire a barajului de la Colibița. Un localnic a afirmat faptul că *"Bârgăul este dincolo de deal"*.

- întrebarea a patra, a avut mai multe variante de răspuns, precum: *bârgăuan, bistrițean, josean, morșenar, ardelean*. Majoritatea respondenților s-au autodefiniți ca *bârgăuan și ardelean*, însă aceste apelative au fost completate de cel specific comunei de unde provine. În consecință și cei din localitățile limitrofe, cu origini în așezările bârgăuane s-au autodefiniți ca fiind *bârgăuani*. Cei născuți, cei care au copilărit, cei care au fost strămutați din localitățile bârgăuane se consideră *bârgăuani*, dar precizează că nu fac parte din această comunitate.

Întrebarea următoare: *Ce înseamnă pentru dumneavoastră a fi bârgăuan?* a sensibilizat mai mult sufletele celor chestionați. Printre răspunsurile primite sunt: *"întotdeauna am simțit că sunt bârgăuan și m-am purtat ca atare, contribuind, prin toate acțiunile mele la cunoașterea și păstrarea tezaurului acestui ținut milenar"*, (bărbat, 75 ani, Bistrița); *"a fi bârgăuan înseamnă a fi om la locul lui, muncitor, păstrând mereu fruntea în sus"*, (femeie, 62 ani, Bistrița Bârgăului); *"locul în care m-am născut și o fală a sufletului"*, (bărbat, 42 ani, Josenii Bârgăului); *"când mă uit în josul acestei văi mă revăd pe mine, este eul meu. Fac parte din moș strămoș. Este o mândrie pentru mine. Nu este zonă mai frumoasă ca și Bârgăul"*, (bărbat, 80 ani, Bistrița-Bârgăului); *"pentru mine Ținutul Bârgăului înseamnă un ținut al măgurilor, plaiurilor, un ținut subiectiv, conștient și subconștient și identitar"*, (bărbat, 51 ani, Bistrița); *"nărăvie și îndărătnicie, dar și loc de păstrare a tradițiilor"*, (bărbat, 29 ani, Bistrița-Bârgăului).

Ca urmare, răspunsurile analizate scot la iveală o serie de trăsături care întăresc încă odată noțiunea de *bârgăuan* (Fig.1).

În aceeași idee de apartenență mentală și spirituală au fost analizate și căsătoriile. Astfel s-a constatat un număr mare de căsătorii între locuitorii din interiorul Ținutului Bârgăului, în ideea de ași păstra obiceiurile culturale și mentale, dar și datorită sentimentului de avuție. Căsătoriile între un locuitor bârgăuan și unul *străin* sunt reduse, cu proveniență din localitățile limitrofe precum: Leșu, Ilva Mică, Năsăud, sau din alte localități ai județului Bistrița-Năsăud influențele aduse de *străini* nu au avut un impact major asupra mentalului bârgăuan cât nici asupra elementelor de ordin etnografic precum port popular, obiceiuri, tradiții, cântece populare.

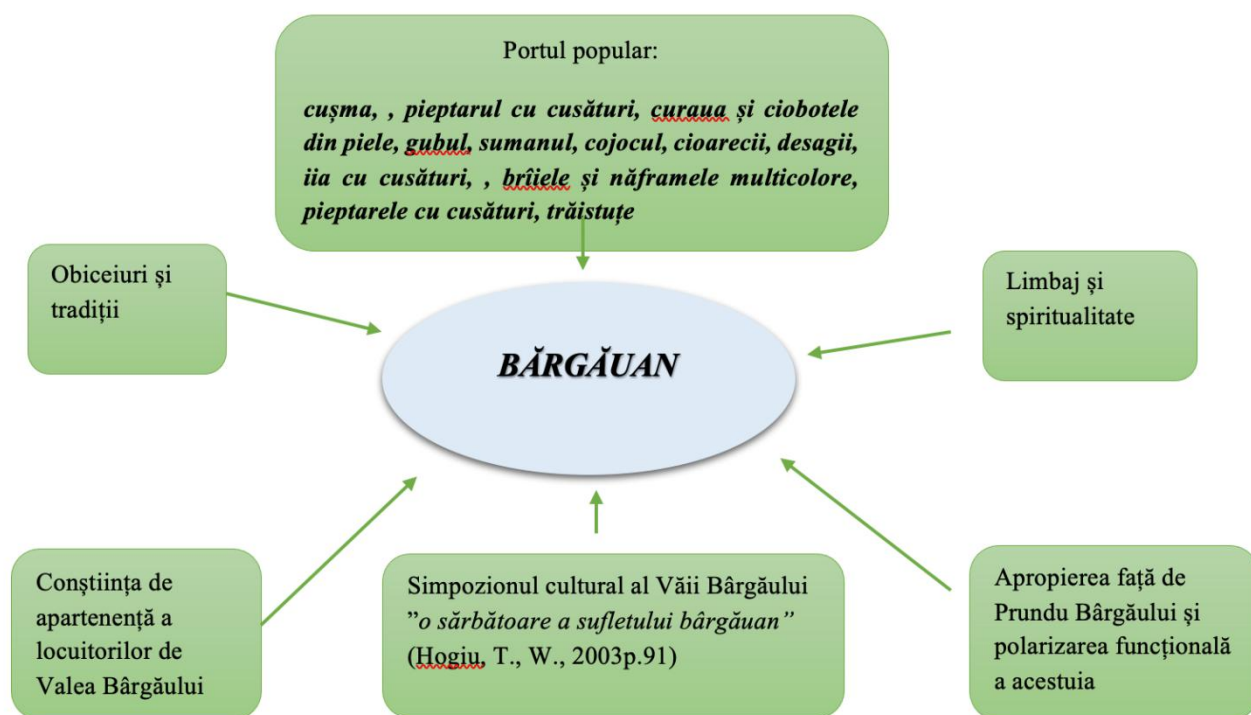

Fig.1. Ce înseamnă a fi *bârgăuan*.

În cele din urmă, pe baza acestor interpretări în combinație cu limitele administrative, naturale, și cele funcționale s-au putut stabili cu precizie limitele Ținutului Bârgăului:

- limita sudică, față de bazinul Mureșului, cel mai ușor de trasat, deoarece bariera orografică a Munților Călimani s-a impus ca o limită naturală în calea afirmării și dezvoltării acestei entități teritoriale funcționale;

- limita estică și cea nordică nu au ridicat nici ele probleme. Astfel cea nordică, față de bazinul Someșului Mare urcă până la obârșiile Leșului (pârâul Iliuța Bozghii) și al Ilvei(pârâul Iliuța Calului), fiind mărginit de Țara Năsăudului. Limita estică, față de Depresiunea Dornelor, matca Țării Dornelor, merge spre Piatra Fântânele și Vârful Străcior(1963m).

- limita vestică a constituit de-a lungul timpului obiect de dispută dintre bârgăuani și sașii din Livezile, consemnate în numeroasele procese disputate. De altfel această limită vestică merge spre nord spre valea Ilvei pe interfluviul dintre Valea Dumbrava și Valea Răchitișului.

Locuitorii Bârgăului se autodefinesc ca fiind *bârgăuani* nu numai prin prisma spațiului fizic unde își desfășoară activitățile zilnice ci mai mult prin prisma caracterului mental, prin valorile identitare pe care și le asumă, astfel încât acest spațiu fizic gravitează în jurul propriei identități. În urma discuțiilor cu acești oameni, în urma participării la numeroase evenimente păstrătoare de tradiții și obiceiuri, au fost definite trăsăturile comportamentale care le definesc și care îi deosebesc față de locuitorii așezărilor limitrofe, precum și trăsăturile care îi individualizează la nivelul județului Bistrița-Năsăud.

5. Concluzii

În cele din urmă putem afirma faptul că, criteriul mental reprezintă cel mai important factor în delimitarea entității geografice funcționale denumite Ținutul Bârgăului. Populația din această regiune se autoidentifică ca și aparținători ai spațiului bârgăuan, aderând la aceeași set de valori de sorginte istorică, culturală și spirituală. Identitatea bârgăuanilor este puternic înrădăcinată în tradițiile și obiceiurile pe care le respectă și la care țin cu mândrie. Pentru a mai preciza delimitare, criteriului mental i s-au suprapus și alte criterii de delimitare, precum cel natural, istoric, politic-administrativ și cel funcțional, surprinse de altfel în Figura 2.

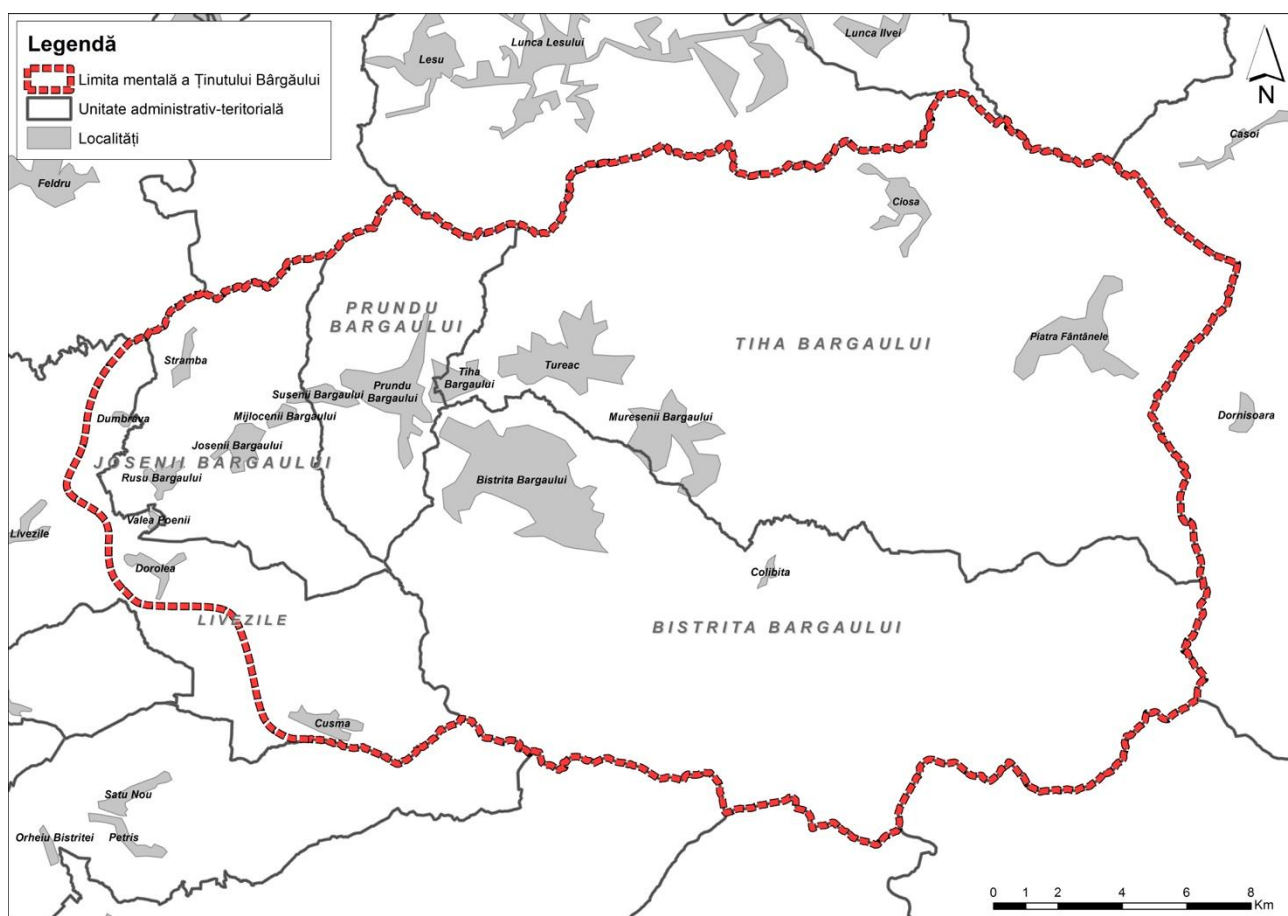

Fig.2. Delimitarea teritorială a Ținutului Bârgăului

Mulțumiri

„Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul „Antreprenoriat pentru inovare prin cercetare doctorală și postdoctorală”: POCU/ 380/ 6/ 13/ 123866, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020”.

BIBLIOGRAPHY

- 1.BĂBAN, ADRIANA,(2002), *Metodologia cercetării calitative*, Presa Universitară Clujană, Cluj- Napoca
 2. BĂCA, I.,(2011), *Ținutul Bârgăului- abordări conceptuale și structural funcționale*, Studii și cercetări etnografice, XVI, Bistrița
 3. BĂCA,I., ONOFREIU, A.,(2007), *Aspecte particulare privind modul de delimitare a unei unități administrativ-teritoriale din Districtul Năsăudean. Studiu de caz comuna Tiha Bârgăului*, Studii și Cercetări Etnoculturale, XII, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud.
 4. BOȚAN, N.,(2008), *Trăsăturile spațiului mental al Țării Moșilor*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia, LIII,1, Cluj-Napoca
 5. CHITA, SIMONA-MONICA, (2015), *Mentalul în delimitarea Ținutului Codrului*, Geographia Napocensis, Anul IX, Nr.2, Cluj-Napoca
 6. COCEAN, P.,(2005), *Geografie Regională*, Editura Presa Universitară Clujeană, ediția a IIa (revăzută și adăugită), Cluj-Napoca
 - 7.COCEAN, P.,(2010), *Geografie Regională*, Edit. Presa Universitară Clujeană, ediția a III-a (revăzută și adăugită), Cluj-Napoca
 - 8.COCEAN, P.,(2010), *Ținutul, un taxon regional tradițional specific României*, Geographia Napocensis,IV,1, Cluj-Napoca
 9. COCEAN, P.,(2010), *Amenajarea teritoriului suburban al municipiului Bistrița*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
 10. COCEAN, P.,(2011), *Tărilor: regiuni geografice și spații mentale*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
 11. GIURESCU, C., GIURESCU, D.,(1976), *Istoria Românilor. De la mijlocul secolului XIV până la începutul secolului XVII*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București
 12. HOGIU, T.,W.,(2003), *Mic ghid prin Țara Bârgăului*, Editura Răsunetul, Bistrița
 13. HUCIU, D., (2018), *Delimitarea mentală a Ținutului Pădurenilor*, Geographia Napocensis, Anul XII, Nr.8, Cluj-Napoca
 14. MUREȘIANU, M.,(2000), *Districtul grăniceresc năsăudean (1762-1851)*, Studiu de geografie istorică, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
 15. PAȘCU, Șt.,(1971-1989), *Voievodatul Transilvaniei*, Editura Dacia, CLuj-Napoca
 16. PAVEL, I., H., FONOGEA, S., BOȚAN, C., N., GLIGOR, V.,(2019), *Repere identitare în Ținutul Bârgăului*, Geographia Napocensis, Anul XIII, nr.1, Cluj-Napoca
 17. ROTARIU, T., ILUȚ, P.,(2001), *Ancheta sociologică și sondajul de opinie, teorie și practică*, Editura Polirom, Iași
- ANBN,Corneliu Mureșan, *Excursii în cuprinsul județului*, Fond Corneliu Mureșan, d.9, fila 47.

PROCESS FROM TÂRGOVIȘTE

Laurențiu Bălașa

PhD Student, University of Craiova

Abstract: The Romanian government reacted quickly to the Ploiesti movement. The indictment was drafted by the investigating judge from Ploiești as soon as possible. It ends with a list of 36 charges. The defendants are defended by 10 lawyers, one of whom is Nicolae Flevea. Flevea explained that it was a tumultuous gathering of the inhabitants of Ploiești. After six days, the jurors found the accused innocent, the verdict being a heavy blow for the Government and for Carol, but the verdict was received with great joy by the inhabitants of Targoviste.

Keywords: Flevea, charges, indictment, defendants, Targoviste, inhabitants, Ploiesti

Guvernul României a reacționat cu mare prompt în ceea ce privește mișcarea din Ploiești din noapte 7/8 august 1870. Chiar în după amiaza zilei de 8 august, prim-procurorul Tribunalului Ilfov îi cere într-o adresă, judecătorului de instrucție, începerea rapidă a unei anchete „având în vedere crima încercată astăzi la Ploiești în contra securității interioare a statului”¹

Rechizitoriul realizat de judecătorul din Ploiești se termina astfel „prin urmare I : 1) Alexandru Candiano-Popescu, 2) Radu Stanian, 3) Stan Popescu, 4) Petre Apostolescu, 5) Titu Bălăceanu, 6) Take Drăghiceanu, 7) Gheorghe Lăzărescu, 8) Guță Antonescu Grădinaru, 9) Dimitrie Călinescu, 10) Preotul Ștefan Dinicescu, 11) Preotul N-lai Ioachimescu, 12) Preotul Bănică Rădulescu, 13) Preotul D-tru Teodorescu, 14) Ghită Popescu, 15) Tudor Ioan, 16) Ivanciu Drăgan, 17) Costache Ionescu, 18) Ștefan Ionescu, 19) D-tru Rădulescu, 20) Costache Niculae,

21) Andrei Nicolescu, 22) Mihalache sin Dumitru, 23) Mihalache Pantazi, 24) Costache Gheorghe, 25) Dumitru Dumitrovici, 26) Vhiriță Șelărescu, 27) Avram Ionescu, 28) Chiță Nicolescu, 29) Tănase Antonescu, 30) Ilie Sfetcu, 31) Tudorache Nicolau, 32) Cost. Moldoveanu, 33) Cost. Brașoveanu, 34) Nae Mărunțeanu, 35) Stavri Nicolescu, 36) Iordache D. Minculescu sunt acuzați că în ziua de 8 august 1870, în orașul Ploiești, au comis atentat cu scop d'a surpa prin mijloace răzvrătitoare și ridicare de popor forma guvernului --- fapt prevăzut de art. 78 din codul penal combinat cu art. 63, pentru d-tru Dumitrovici, care e minor.

II. Guță Antonescu Grădinaru este acuzat că, tot în luna August 1870, a cercat să omoare pe dorobanțul Ghiță Manea, care tentativă manifestată printr-un început de execuțiune s-a curmat din împrejurări că totul neatârnat de voința lui --- fapt prevăzut de art. 234, alin. 3, combinat cu art. 38 și 40 din codul penal.

III Costache T.Grigirescu și Gheorghe Kiriteșcu sunt acuzați că s-au făcut complici atentatului lui Candiano și alții, asistând cu bună știință pe autori atentatului în complotul pe care l-au pregătit--- fapt prevăzut de art. 78 și 79 combinate cu art. 48 și 50 din codul penal

IV. Eugenie Carada, Ilie Trăzneu și Ioan N.Radovici sunt acuzați că s'au făcut complici atentatului lui Candiano, ajutându-l cu buna știință în faptele care au săvârșit

¹ Radu Dan Vlad, *procesul de la Tîrgoviste a mișcării antidinastice din 8 august 1870*, în revista de istorie, tom 35, nr8. P. 910

atentatul --- fapt prevăzut de art. 78, combinat cu art. 78 și 79 combinate cu art. 48 și 50 din codul penal. „făcut la parchetul Curții din București, astăzi 22 Septembrie, anul 1870”. Iscălește procurorul general de pe lângă Curte din București²

O parte importantă dintre cei care au luat parte la această mișcare au fost supuși chiar unor torturi de către autorități. Un astfel de exemplu este Stan Popescu care își amintește că după arestare; „pe când eram închis singur în Beciul cazărmii din Ploiești, pe întunericul nopții, am fost bătut crâncen cu ștreanguri ude, peste tot corpul după ce-mi astupase capul și gura cu o pătură groasă. Și dacă printr-o fericită prevedere în acele grozave minute, nu-mi păzeam (...) desigur eram omorât ; certificatul medical doveditor de semnul acestei bătai barbare l-am înfățișat juraților târgovișteni care, prin verdictul lor, ne-a achit pe toți (...)”³

După terminare rechizitoriului autoritățile nu îl înaintează Curții cu jurați din Ploiești de teamă că aceștia vor fi eliberați. Dosarul este mutat la Târgoviște deoarece ce prefectul Dâmboviței, Rizu dăduse asigurări că „revolutionarii” vor fi condamnați. Pentru a-i determina pe jurați să îi condamne prefectul amenința că județul Dâmbovița va fi împărțit între Prahova pe de o parte, iar cealaltă jumătate va fi încadrată în județul Vlașca sau Mușcel. Procesul este prezidat de M C Theodosiade, ce face parte, acesta făcea parte din Curte de Apel din București iar acuzare o realiza I.N.Lahovary, procuror general pe lângă Curte de Apel din București, fiind și fratele ministrului justiției.⁴

I.N.Lahovary a urmat liceul la Paris, licența în litere la Sorbona precum și doctoratul în drept, datorită perioadei lungi petrecute în Franța, aproape că nu mai vorbea cursiv românește.⁵

Procesul a început la 12 Octombrie 1870 în Târgoviște în hotelul Iancu Filip aflat peste drum de vechea reședință a Administrației Financiare de pe strada Grigore Alexandrescu. Actul de acuzare a fost susținut de Ion N.Lahovary. Actul de acuzare se baza pe interogatoriul luat lui Alexandru Candiano-Popescu la Ploiești.⁶

Încă de la începutul procesului avocatul celor 41 de acuzați, Nicolae Flea ține să sublinieze că acesta este un proces politic iar un rol foarte important le revine celor 12 jurați. „între cine este, D-lor jurați, acest proces, a cărui sortă se urmărește cu atât interes de toți acei ce stau față la judecata lui, de mai multe zile? Procesul acușătorilor, fiind un proces politic, este cu puterea executivă, cu guvernul, care-i țărăște înaintea D-vostre. --- Nu priimesc teoria D-lui procuror general că judecata noastră este cu societatea, căci atunci cine trebuie să ne judece, și cine sunteți D-voastră cari ne judecați, dacă nu înșăși societatea, alea carei interese sedice că sunt amenințate și puse în pericol?”⁷

După începerea procesului Candiano Popescu a refuzat să mai recunoască declarațiile din Ploiești pe aceste declarații, se bazau și autoritățile pentru a-i condamna. Acuzații sunt apărați de 10 avocați, respectiv Pantazi Ghica, N.Flea, Petrescu, Sc.Turnavitu, V.Maniu, Al.Sichleanu, C.Fusea. Isaia Zerescu, Iancu Nicolaescu și Rădulescu la care s-au adăugat Ion Brătianu și Anton Arion. S-a remarcat Nicolae Flea cu o pledoarie de neuitat, prin argumentele pe care le-a adus demontând astfel acuzațiile. El a reușit să îi convingă pe jurați că în timpul mișcării nu au fost violențe nici abuzuri, iar liderii nu s-au opus arestării. El demonstrează că nu a existat un plan al mișcării, Flea chiar a reușit să îi convingă pe jurați că nu a existat o înțelegere între Candiano și ceilalți.⁸

² Mihail Sevastos op, cit. p. 60

³ Simache N.I, *mișcările din Ploiești (1869-1870)*, în vol. *File din trecutul istoric al județului Prahova, Ploiești 1971* p. 140

⁴ Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-1878)* ed. II, revăzută și adăugită ed. Cetatea de scaun Târgoviște 2010. P. 274

⁵ Radu Dan Vlad op. Cit. p. 910

⁶ Iulian Oncescu, *vinovați sau nevinovați. Procesul politic de la Târgoviște*, p. 196

⁷ Flea N, *apărarea făcută celor 41 acuzați, procesul lui 8 august*, Ed. Typographia curții, București 1871, p. 4

⁸ Radu Dan Vlad. Op. Cit. p. 912

Fleva a explicat ca la 8 august fusese vorba de o „adunare tumultuoasă” a locuitorilor din Ploiești care s-au bucurat de veste că regimul a fost înlăturat.⁹

*„o simplă comedie este evenimentul de la 8 august! Și se cere ca nische actori nenorociți, dacă nu au fost aprobați de public să fie osândiți la ocnă [...] în Ploiești nu a fost nici o revoluțiune, nici o încercare de revoluțiune (...) Nu a fost atentat sau încercare de resturnare a formei guvernului stare de lucruri ce au auzit că s-a stabilit în altă parte a țerei -- Ploieștii nu a proclamat, ci a aclamat regența ce au auzit că s-a proclamat la București. În Ploiești a fost o manifestațiune care ar fi putut avea cele mult caracter de adunare tumultuoasă, dare pe care legea nu o pote osândi, de ore-ce ca s-a risipit de sine fere amestecul autorității și fără a da naștere la vre-o desordine”*¹⁰

În continuare Nicolae Fleva a prezentat juraților dovezile sale în apărarea lui Alexandru Candiano-Popescu¹¹.

A urmat apoi apărarea făcută următorilor acuzații: C.T.Grigirescu¹², Radu Stanian¹³, Gheorghe Chirițescu¹⁴, Stan Popescu¹⁵, Petre Apostolescu¹⁶, Titu Bălăceanu¹⁷, Tache Drăgicescu¹⁸, G.Lăzărescu¹⁹, Guță Antonescu²⁰, Mitică Călinescu²¹, Ștefan Dinicescu și Nicolae Ioachimescu (amândoi preoți)²², Ștefan Ionescu²³, Eugeniu Carada.²⁴

La încheierea discursului său în fața juraților Nicolae Fleva face o serie de acuzații împotriva mai multor instituții ale statului precum guvernul justiției, dar și monarhiei, amintind unele abuzuri săvârșite de autorități împotriva celor nedreptățiți care s-au revoltat.²⁵

În urma discursului lui Fleva publicul aplaudă iar sala este evacuată, ședința fiind suspendată, în sală fiind doar soldații aceștia fiind de fapt singurul auditoriu din acea zi.²⁶

După 6 zile de dezbateri aprinse jurații au cerut acuzării cât și apărării, să nu mai prelungească fără rost procesul deoarece își formaseră opinia asupra faptelor. În timpul procesului a contat foarte mult argumentele necredibile și fără fond ale acuzării în contrast cu discursul călduros și cuceritor a lui Fleva.²⁷

Jurații din proces au fost: 1) Nicu Rusu prim jurat, din Tîrgoviște, 2) Ion Dobrescu din Sălcuța, 3) Ghiță Câmpănu din Văcărești, 4) Iorgu Cristodorescu din Găești, 5) Gheorghiță Nicolau din Găești, 6) Nae Lucar din Bădulești, 7) Petre Diaconu Broșteni, 8) Ghiță Popescu Runcu, 9) Apostol Dumitru Buciumeni, 10) Grigore Costantinescu Răzvad, 11) Mihail Șerbănescu din Tîrgoviște, 12) Ion Bărbulescu din Tîrgoviște.²⁸

Cei 12 jurați au intrat în camera de deliberare în jurul orei 11 iar la ora 14 sosesc în camera de ședință unde primul jurat Nicu Rusu afirmă, „declară în năinte lui Dumnezeu și a

⁹ Fleva N. op. Cit. p. 23

¹⁰ Fleva N. op. Cit. p. 22-23

¹¹ *procesul lui 8 august. Apărarea făcută celor 41 de acuzați. P. 33-34.*

¹² *ibidem*, p. 27-33, 44-46,

¹³ *ibidem*, p. 46-51.

¹⁴ *ibidem*, p. 51-52

¹⁵ *ibidem*, p. 52-55

¹⁶ *ibidem*, p. 55-56

¹⁷ *ibidem*, p. 56-58

¹⁸ *ibidem*, p. 58-61

¹⁹ *ibidem*, p. 61-63

²⁰ *ibidem*, p. 63-68

²¹ *ibidem*, p. 68-77

²² *ibidem*, p. 77-83

²³ *ibidem*, p. 83-84

²⁴ *ibidem*, p. 85-88

²⁵ Radu Dan Vlad, op. Cit. p. 913 fiind de fapt singurul auditoriu din acea zi

²⁶ N.Fleva, op. Cit. p. 97

²⁷ Radu Dan Vlad, op. cit. p. 913

²⁸ Mihail Sevastos, op. cit. p. 161

oamenilor, că acuzații nu sunt culpabili”.²⁹

Vestea achitării acuzațiilor a fost primită în Târgoviște cu mare entuziasm și bucurie.³⁰

Verdictul dat a fost o grea lovitură dată guvernului iar pentru Carol a fost o grea pierdere încât s-a hotărât chiar să abdice.³¹

Gândul de abdicare a lui Carol îl aflăm dintr-o scrisoare a lui Carol, adresată unui prieten din Germania pe nume Ambron. Domnul este nemulțumit de condițiile în care trebuie să conducă și chiar se pronunță de a se întoarce în Germania.³²

Decizia de a abdica a fost cu atât mai clară pentru Carol după achitarea acuzațiilor din procesul de la Târgoviște.³³

După achitare și eliberare, Alexandru Candiano-Popescu pleacă în Italia la Napoli, unde a urmat Facultatea de Drept urmând și doctoratul.³⁴

În Italia a avut profesori renumiți, uni au participat la revoluția de la 1848 fiind adepții unității Italiei ; Semptembrini – lectorul universității, Pesina profesor în drept criminal și Perantonivi drept constituțional.³⁵

În 1874 Candiano Popescu obține doctoratul în drept întorcându-se în România și devenind un mare avocat pledând mai întâi la Ploiești și mai apoi la Craiova.³⁶

Tot în 1874 este reales deputat în parlamentul țării după ce mai fusese ales și în 1867 și 1869.³⁷

Împreună cu mari oameni politici români de sorginte liberale precum Ion C.Brătianu, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, A.L.G.Golescu, C.A.Rosetti, Candiano Popescu a fost unul dintre membri Cualiției de la Mazar-Pașa ,care a dus la formarea Partidului Național Liberal din România la 24 mai 1875.³⁸

Chiar de la începutul memorilor sale el ne amintește că a luat parte la evenimente istorice importante din a 2-a jumătate a secolului al XIX respectiv detronarea lui Cuza, mișcarea din Ploiești și Războiul de Independență. Însă el recunoaște că părerile sale pot fi subiective sau chiar greșite. „În alcătuirea acestei lucrări judecata a putut să-mi fie slabă, aprecierile greșite, realitatea însă și sinceritatea au fost tovarășe statornice ale condeiului meu”.³⁹

BIBLIOGRAPHY

Memorii, însemnări, amintiri

Bacalbașa Constantin, *Bucureștii de altădată (1871-1884)*, vol. 1, Editura Ziarului Universul S.A, București, 1935.

Candiano-Popescu Alexandru, *Amintiri din viața-mi*, ediție de Constantin Corbu, Editura Eminescu, București, 1998.

***, *Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular*, vol. II (1869-1875),

²⁹ Mihai Sevastos, op . cit p. 116

³⁰ N.Fleva, op . cit. p. 98

³¹ Constantin Corbu, *Alexandru Candiano-Popescu --- participant și cronicar al vieții politice din a 2-a jumătate a veacului trecut*, în revista de istorie, tom 33 nr.9 București 1980 p. 1751

³² Bacalbașa.b, op. Cit. p . 21

³³ Polihoniade și Christian Tell, op. Cit . p. 254

³⁴ Constantin Corbu, op. Cit. p. 1752

³⁵ Alexandru Candiano-Popescu amintirii din viața-mi, vol. I ed de Constantin Corbu, editura Eminescu București 1998, p. 134

³⁶ Alexandru Candian-Popescu op. Cit. p . 134

³⁷ Alexandru Candiano-Popescu op cit . p. 58-60

³⁸ Constantin Corbu, op cit . p . 1752-1753

³⁹ Alexandru Candiano-Popescu *amintiri din viața-mi* vol. I , editura „universul” , S.A , București 1944, p. 13.
Alexandru Candiano-Popescu op cit . p. 58-60 Constantin Corbu, op cit . p . 1752-1753

ediție și prefață de Stelian Neagoe, Editura Scripta, București, 1993.

Theodorian Carada M., *Efimeridele*, Tipografia „Serafica” , Roman, 1937.

LUCRĂRI GENERALE

Damean Sorin-Liviu, *Carol I al României*, vol. I (1866-1881), Editura Paideia, București, 2000.

Damean Sorin Liviu, Oncescu Iulian, *O istorie a românilor de la Tudor Vladimirescu la Marea Unire (1821-1918)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015. Lindenberg Paul, *Regele Carol I al României* (traducere din germană de Ion Nastasia), Editura Humanitas, București, 2003.

Maiorescu Titu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, ediție, postfață și indice de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1994.

Minescu C.N., *Istoria Poștelor Române*, Imprimeria Statului, București, 1916. Oncescu Iulian, Stanciu Ion, *Introducere în istoria modernă a Românilor (1821-1918)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009.

Oncescu Iulian, *România în politica orientală a Franței (1866-1878)*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010.

Pelimon Alessandru, *Oștenii Români (1877-78)*, Noua Typografie Națională C.N. Rădulescu, București, 1880.

Scurtu Ioan, *Carol I*, Editura Enciclopedică, București, 2001.

Stan Apostol, *O acțiune politică pentru cucerirea independenței naționale în timpul războiului franco-prusian*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 26, nr. 4, Editura Academiei, București, 1973.

Stan Apostol, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență (1859-1877)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.

LUCRĂRI SPECIALE

Alexandrescu Mircea, Mihăilescu Gabriel, *Câteva documente inedite privind mișcarea revoluționară din august 1870 de la Ploiești* în „Studia Valahica. Studii și materiale de istorie și istoria culturii”, Târgoviște, 1970.

Berindei Dan, *România între Prusia și Franța în timpul războiului franco-german din 1870-1871*, în vol. *România și Europa în perioadele premodernă și modernă*, Editura Enciclopedică, București, 1997.

Corbu Constantin, Alexandru Candiano-Popescu - *participant al vieții politice din a doua jumătate a secolului trecut*, în „Revista de Istorie”, tom 3, nr. 9, Editura Academiei, București, 1980.

Cristea Gheorghe, *Conspirația „republicană” din august 1870*, în „Revista de Istorie”, tom 22, nr. 2, Editura Academiei, București, 1969.

Marton Silvia, *Republica de la Ploiești: începuturile parlamentarismului*, Editura Humanitas, București, 2016.

Oncescu Iulian, *Vinovați sau nevinovați. Procesul politic de la Târgoviște (1870)*, în vol. „Cultură, politică și societate în timpul domniei lui Carol I. 130 de ani de la proclamarea Regatului României,” coordonatori Gheorghe Cliveti, Adrian Bogdan

- Ceobanu, Ionuț Nistor, Editura Demiurg, Iași, 2011.

Popescu D. Paul, *Un moment memorabil din istoria Prahovei - Republica de la Ploiești*, în „Anuar”, VIII, Ploiești, 1996.

Simache N.I., *Mișcările din Ploiești (1869-1870)*, în vol. „File din trecutul istoric al județului Prahova”, Muzeul de Istorie, Ploiești, 1971.

Sevastos M., *Monografia orașului Ploiești*, Tiparul Cartea Românească, București, 1937

SAINT HIERARH VARLAAM – HEAD OF THE SECU MONASTARY

Marinel Pădure

PhD Student, „Ovidius” University of Constanța

Abstract: The present work briefly reproduces the history of the Secu Monastery and the close connection with this cultural edifice of Metropolitan Varlaam, highlighting the process of re-creation of the church life aimed at, cultural aspects (boosting the printing activity), of jurisdiction (restoration of the church authority in the community plan), moral and administrative.

Representing the ecclesiastical power under the temporal reigns of four Moldavian rulers, Metropolitan Varlaam enjoyed appreciation, esteem and authority in many countries abroad, being mentioned as the third candidate for the step of Ecumenical Patriarch of Constantinople, a unique fact in the history of the Romanian Orthodox Church.

Also, I tried to systematically present the activity of the Hierarch Varlaam, following his life line on all coordinates (spiritual, cultural, household, political, historical and administrative), which marked his activity as Metropolitan, being one of the founders of the Romanian literary language, preparing the way of the great Moldovan prose writers later.

Keywords: Metropolitan, Varlaam, Feudal, Abbot, Scholar

Introduction

Orthodoxy, as a spiritual, profound and permanent experience, has influenced the daily life of our ancestors, their entire cultural and material creation and explains their desire, expressed throughout our troubled history, to endow ourselves with lasting things, built on the foundation of their faith, through their work and creative grace, contributing to the definition of the authentic identity of the Romanian people. Orthodoxy, a mark of identity of the Eastern world and the binder of the constitution and evolution of the Romanian culture and civilization, contributed decisively through the Church and its servants to the definition of unity of nation and language and through cultural activities carried out in the schools of the church porch, or in the workshops and printing houses in monasteries.

We can say that in the history of the Romanian Orthodox Church, the combination of spiritual activity and scholarly erudition is a tradition, the most vivid proof being our great theologians and scholars from Saint Varlaam of Moldavia and Dosoftei to Saint Antim the Iberian, Saint John Jacob the Hozevite and the fathers of professor Dumitru Stăniloae.

Among these legacies of the Romanian people, a special place is occupied by monasteries, hermitages spread throughout Romania as places of prayer, and sacrifice brought to God. Monasteries are not only custodians of cult objects, art objects or heritage books, but also generators of them.

1. Secu Monastery - historical presentation

One of the outstanding foundations in Moldova is the Secu monastery, a true architectural work.

The Secu Monastery in Neamț County is located 22 km from the town of Târgu Neamț and at a distance of 4 km from the Târgu Neamț – Pipirig road. Located near the Secu Creek and at the foot of Mount Vasan, this monastic settlement appears to our eyes in the form of a medieval fortress, built with thick walls, defense towers and towers that rise like

huge spears. Secu Monastery is located in the Monastery, the oldest monastery in Neamț County and Sihăstria Monastery.

Secu Monastery is a monastic hearth of intense spiritual experience whose age amounts to almost 500 years. Around the year 1500, on the feudal domain of the Neamț Fortress, on the valley of the Secu Stream, a group of hermits is placed, who will later found, in 1530, under the leadership of Hieroschemamonk Zosima, a monk from the Neamț Monastery, the hermitage with the same name: Zosima's Hermitage.¹

Mr. Petru Rares (1527-1546) built the church of the Zosima Hermitage on the site of the current church of the monastery cemetery. The hermitage was fenced with a stonewall in 1550 by Lady Elena, the voivode's wife, and her sons. From this wall is still preserved today a small part: at the entrance to the monastery, next to the current church of the cemetery, where, five centuries ago, there had been the entrance gate to the hermitage and its bell tower.

The same person, Petru Rares, in his first reign, strengthened the dominion over the lands that belonged to the estate of the Neamț Fortress, giving them to the monks from the valley of the Secu Stream.

In the time of the voivodes Alexandru Lăpușneanu (1552-1561 and 1564-1568), Petru Șchiopu (1574-1579 and 1581-1591) and Aron the Tyrant (1591-1595), Zosima's Hermitage receives several berths for the use and maintenance of the hermit monks in these places.²

Towards the end of the XVI-th century, Zosima's Hermitage knows a special development, especially from an economic point of view: the private danios are now added to the danios and princely confirmations, and the name of the abbot of Dosoftei, one of Zosima's disciples, is often mentioned in the neighborhood reasons with the older and powerful monks from the Neamț Monastery.

In the seventeenth century, Nestor Ureche, the ruler of the Netherlands, the father of the well-known chronicler Grigore Ureche, together with his wife Mitrofana, founded the stone monastery, in the shape of a rectangular fortress, with the large church in the middle of the walls, to which they fixed the dedication day "Cutting off the head of St. John the Baptist", celebrated every year on August 29.³

Nestor Ureche had reached the ranks of the first boyars of Moldavia under the reign of Jeremiah Movila, through the wealth of his house, to which the incomes of over 70 villages were directed, but also through the cleverness of the mind. He had the dignity of a Great Vornic, being the main judge of the country and the "greatest of the royal court".

The great boyar endowed this foundation with odor, books and estates, as were endowed all the royal monasteries in the time of the voivode Jeremiah Movila. At that time, in the seat of the Metropolitan Church of Moldavia was Gheorghe Movilă, the voivode's brother, abbot at the Secu Monastery being the Hieroschemamonk of Dosoftei.

According to custom, also at Secu the name of the founder is mentioned in the inscription placed on the south wall of the large church, original inscription written beautifully in Slavonic, the translation of which we render below:

"With the will of the Father and with the help of the Son and with the commission of the Holy Spirit, with the prayers of the Most Pure Mother of God and with those of St. John the Forerunner and with those of all the saints, with the benevolence and indulgence of the right believer of our lord Io Jeremiah Movilă Voievod, with the mercy of God Lord of the Country of Moldavia and of God to his dedicated sons Io Constantine and Alexandru Voievod and with his other brother Simeon Movilă Voievod and his children; and with the blessing of

¹ Archim. Ioannikios Bălan, *Pateric Romanian*, Publishing Diocese Danube from below, Galati, 1998, p.206-207

² Julian Predescu - *Monastery Secu (crestinortodox.ro)*, 13 June 2012 Accessed today, 02.08.2021, ora 12.00

³ Melchisedec, *Bishop Novel, Notes Historical and Archaeological Gathered from 48 monasteries and Churches Ancient from Moldova*, Bucharest 1885, pp. 12-14

the brother of their reign to His Grace Gheorghe Moghilă, the Metropolitan of Suceava, with the good divine zeal and with true wealth from God given to the true founders, this divine place was made and built to the praise of God the High One, in the name of the Holy Glorious Prophet the Forerunner and Baptist of Christ John and his honorable cutting, by the humble and much wrong and ungodly servant of the Master Christ, Nestor Ureche, the Great Vornic of the Netherlands and the Lady of Mitrofana and his children: Vasile and Gregory and other God-given children of theirs. To the holy parents, the spenders of this holy place to pray to God for us the much wronged servants of God, Nestor Ureche and his wife Mitrofana and for all their nation and for the forgiveness of their sins forever and ever.

*Amen. And they began to be built in the year 7110 (1602, n.r.), June 7, and was finished in the same year, October 5."*⁴

Between the Secu news and Neamț's Fortress, there have always been good relations. Thus, in 1646, Mr. Vasile Lupu canonically subdues the church in the Neamț fortress, which was dedicated to "The Holy Hierarch Nicholas", Secu Monastery. In 1718, during the time of Mr. Mihai Racoviță, when the church in the Neamțului Fortress was destroyed by order of the Turks, the inscription with the coat of arms of Moldavia from this church was constructed on the outside of the wall of the chapel "Assumption of the Virgin" in the south-east part of the precinct of the Secu Monastery.

Between 1758-1763, a wooden chapel dedicated to "St. Nicholas" was built, in memory of the great church where it was located in the Neamțului Fortress, a chapel that will give away to the fire of 1821. The abbot was, at that time, Hieroschemamonk Nifon Udrea Troțușanu.

On October 14, 1775, he settled in Secu Saint Paisie Velicicovski, who was a state here for four years (1775-1779), after which he moved to the Neamț Monastery, leaving Secu as abbot one of his disciples. The Secu Monastery was administratively subject to the Neamț Monastery in 1910.

In 1821, the struggle of the ethnic peasants and the Turks causes great damage to the News Secu: here the last confrontation took place, unfortunately that won by the Turks, after the news resumed the news was burned and destroyed in large part by fire.

After 1821, the cells in the enclosure were rebuilt, the reconstruction of the cells from the premises, the construction that being from the ground up and the Chapel "St. Nicholas", destroyed by fire. Also, in 1832, the church dedicated to „The God-father of St. John the Baptist built from the wall, on the site of Zosima's wooden church, destroyed in the fire of 1821.

Until 1850, the great church of the news is also restored, realizing, in the same period, the iconostasis and the mural painting in oil.

The Secu Monastery still preserves many art treasures of our past. From metropolitan Varlaam is kept at Secu monastery a bag from 1638, an epitrahil from 1642, two omophores, all embroidered with gold thread, a Slavonic manuscript, which it includes the Divine Liturgy and an antimissile. The Antimis is consecrated on September 12, 1646 by Metropolitan Varlaam of Moldavia with the following inscription in Slavonic, translated into Romanian: " *He was blessed and sanctified with the hand of His Holiness Archbishop Varlaam, Metropolitan of Suceava, to commit on him the holy mysteries; in the days of the faithful and loving of Christ Lord Io Vasile Voevod, with the hostility and expense of his mercy petty Gavriil the hetman and the chief magistrate of Suceava in the year 1756, the month of September, 12 days*".⁵

2. Varlaam, abbot (1608-1632), diplomat and good householder at Secu.

⁴ Monastery Secu (County German) - OrthodoxWiki, Accessed today,03.08.2021, ora.14.00

⁵ Stelian Petrescu, *Odoarele from Neamțu and Secu*, Bucharest, 1911, pp.99-100

Metropolitan Varlaam Moțoc was one of the greatest hierarchs of the Romanian Orthodox Church in its entire history. He was born in Vrancea County, Capotesti village (now extinct), Putna County, in 1580, from a family of peasants very fond of Christ. From his baptism his name was Vasile.⁶

After Augustin Z. N. Pop, Varlaam "*was from the clay bank of the Bolotesti,*" a settlement that "*is found on the bank of Putna, between the villages of Magura and Putna, not far from Căpotești, where Varlaam ruled*".⁷

In the documents of the time, we find several members of the family, who were proud of the fact that they were related to Metropolitan Varlaam. The documents say that Father Varlaam the metropolitan had two brothers: Stefan and Damian, the last one was a rebel in the parts of Botoșănele and two sisters, Caterina and Nastasia.⁸

Vasile Moțoc, being called to the Church of Christ and receiving an education and chosen, from a child he entered in to the community of Neamț. Then, hearing about the famous abbot Dosoftei from Zosima's Hermitage and the party of the hermitage on the valley of the Secu River, Vasile Moțoc settled here in the years 1590-1592. For over fifteen years he has been listening to all of this, abbot Dosoftei, I learn from him the love of God and much knowledge of the book. In 1606, the abbot of Dosoftei moves from this life, and in 1608, hieromonk Varlaam is elected abbot of the Secu Monastery.⁹

Ever since he became abbot, Varlaam had to solve a conflictual situation, older, with his neighbors, the German monks, for the border between the monasteries of Secu and Neamț, for the estate of the Mountains where they had a common border. In this case, the ecclesiastical faces were also involved, such as the bishop of Roman, Mitrofan who also had the metania at the Secu Monastery. Thus, an act of decision was drawn up, for which bishop Mitrofan, hieromonk Varlaam the abbot of the Secu monastery, the hieromonk Nichifor, the hieromonk Theophanes, the hieromonk John, the hieromonk Sylvester, the monk Athanasius and the others from the group testified. The act was strengthened the next day by Mr. Miron Barnovschi Movila and on May 16 the same year by another princely act written in the "Serbian" language, in which "*the well-faithful Mr. Miron Barnovschi Movila voevod shows that they have strengthened over all the borders of the Mountains of this holy monastery of the Century*".¹⁰

Zapisul of great historical value shows the frontier drawn up: "*The humble Mitrofan bishop, and the hieromonk Varlaam, the hieromonk Nichifor, the hieromonk Theophanes, the hieromonk Ioan, the hieromonk Sylvester, the monk Athanasius and you ask all the group from the holy monastery called Secu from the sea to the little ones we on ours confess that we know and give notice with our letter that it is the border of our monastery about the Monastery of Neamț approaching and together with the borders of the monasteries of Neamț such both borders and beginning to the pre-valley border of the hut of Athanasius Trohan's Hut from Muncel from the head of the peak from a stone and from a bull as the place to Prohor what to name of Veniamin in the pond as the place over a hill up the cell of Vissarion close to the cell of Stephen the Evil, then the right place to the old guard in a mound, then the queen of Neamț up to the guard in the head of the fair glade, from there the hill around*"

⁶ Nicholas Iorga, *History of the Rom Church* know and the religious life of Românilor, ed. II, București, 1929, p. 304

⁷ Augustin Z. N. Pop, *The nation Metropolitan varlaam of Moldova*, Church Orthodox Romanian, LVII, 1939, p. 315

⁸ Idem *op.cit.*, p. 316

⁹ Archim. Ioanichie Bălan, *The Romanian pateric*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1998, p. 206

¹⁰ *** *Document Romaniae Historic*, Bucharest Academy Romanian, Series A, Moldova (in continuation DRH), vol. XIX, 1971, p. 23-24, no. 17.

the fair glade and the coast to the border of Chiriac's cell through the middle of the gravels, then straight to the stone and the bull and the brook of Neamț, then on the water up to Gura Pipirigului. And the glades between the hair of Neamț and between the pear of Pipirig to be mastered as well as in the most previously defended time and around the glade no one to cut or to dig pre her even in the forest to have no need. Again from Gura Pipirigului straight up in Slatină, then the road between the lineage of the right largului in Piatra Cornului and the spring up to the mouth, and from there over Bistrița to the top of the Age, then it obtained straight to the top of Hurdug, and the way to the lineage of the Right, and then straight to the top of Țiberișului. This is the whole border of the neamt monasteries about the monastery of the Dry, and this was done so that the parents from the Neamț Monastery would not have any brokenness or judgment for the highest border about us and we to the greater faith and the reinforcement we wrote this law of ours so that none of us or our people would ever have to judge for these borders until we are in this vineyard. And after our death, whoever will choose to be innate standing or from other parents of these holy monasteries, and he should have no word of vorovi, or again to laugh at the fathers of monastery Neamțului for the above written decisions but to be between us good peace until our perpetration and until both the monasteries stand, and let them be of us peace and rest with their borders which are written in his settlements and their uric rights. And who among us or old, or young caries will be spenders in this holy monastic or after our death who will rise up and will make defiances or judgments for the above written border, to be gifted unertly from God and from his beloved Mother and from St. John the Baptist and from three hundred and eighteenth parents from Nicheia and be aphoria from both of these monasteries. That is how we write and we get to know. 7134 Apr (Elijah) 10. .¹¹

The name of the abbot Varlaam is also related to the conflict between the monastery of Secu and the German people for the village Petricani, about which it was recorded the following: *"To make in these times great sorrows still and to carry the locks from the neamț fair to the estate Petricanii of this holy monasteries not leaving alone pre monks to administer it and for this our most reverent father abbot Varlaam together with all the brothers of the group mourned in this sight that the faithful lord Miron Barnovschie Movila voevod are well, praying that with the power of dominion given to him from God to help pre monastic both at this estate and at others about the inpressuretors. And he merciful to him immediately at 27 days of his month February in the year 7135 (1627) they gave a very harsh command that the partcarers of the Fair of Neamț, deciding them to lease in peace pre monks from this holy monastic Secu to master and administer without offense the estate petricanii".¹²*

On The 6th of May 1627, Mr. Miron Barnovschi strengthened the Secu Monastery, at the request of Metropolitan Anastasie Crimca and of the four hierarch bishops, the enslaved Gypsies. We believe that this is also related to Varlaam's name, if we consider the connection between him and Anastasie Crimca and Miron Barnovschi.¹³

Also through the intercession of abbot Varlaam, Mr. Moise Movilă strengthened by four charter issued on January 4 and 5 and from April 1631 the properties that the Secu Monastery had from his predecessors, namely the estates Gugea and The Mountains, the villages: Giulești, Săbăoani, Berindești, Rusciorii, Jidești and a mill that they had in the village of Târgovești.¹⁴

¹¹ ***Archive National a Republic Moldova (in continuation ANRM), Fund 2119, inventory III folder 71, tab 58v

¹² ANRM, tab 59 v.

¹³ DRH, A, XIX, No.201

¹⁴ ANRM, tab 60 v.

Abbot Varlaam, was not only in charge of taking care of the monastery's properties but was also concerned with their increase: *"There is still another document among others many of the chalets to prove that at 3 days of the month of May in this year and year 7139 his most reverence our father igumenul Varlaam together with all the brothers of the of this holy (i)ntei monasteries Secului bought with nooazey zloty beaten a house with cellar and with all the brothers of the of this holy(i)ntei monasteries Secului bought with nooazety zlotys beaten a house with cellar and with all the brothers of the the place around him in Cotnariu indebted to still by the doccoment mentioned above to write and in the holy (â)ntul pomealnic the great name of the monasteries the name of Nicholas and of all his nation whose houses were those houses as he testified about it and Joseph the hip and with others twelve men from Cotnariu by their own act ossebit also from the same day".*¹⁵

Also due to the connections with the Movilesti family, Varlaam obtained, on September 9th, 1631, the strengthening from Mr. Moise Movilă of the village given by Simeon Movilă, Hunters from the land of Neamț.

Here's what the charter says: *"We, Moisi Moghila householders Zemli Moldavscoi. As the reign we have mercy on we have given and renewed and strengthened our holy prayer and monasteries that should call the Secu where it is dedicated to the Cutting of the honest head of The Holy(â)nt, the glorious prophet innaito to the goer and the baptist Ioann from uric of giving and mercy that had him holy(â)nta monastic made with great curse from the late in the holy(i)ni rested father of my reign, Simeon Movila voevod and from the right direase that has the reinforcement from other gentlemen on the village of Vânătorii that is in the land of Neamț on the same stream down the Neamț Fair and with places of mills and with its braniștile with large and small and with all the meadows and glades planine and with all the veachile hoatra between the borders of the Dry and the monastery of Neamț up to the water of Bistrița. Like and with all the incomes that are on them, the chasms of this village Hunters were rightfully submissively submissive to obey the city of Targului Neamțului and gave and mercy this holy prayer of ours and the monasteries to call the Late Secul in the holy(i)ni rested father of my reign Simeon Movila voevod, looking and wishing his reign with all the hostility of the heart with good and d(u)mnezești deeds wanting to find out the way Salvation. As those who followed us and we desire and zeal of good and d(u)mnezeștelor deeds of those caries have given and have mercyd st(s) monasteries and churches with all our hostiness and with all our soul and my reign more voraciously we have mercyd on we have given and strengthened above the above called st(i)ntei of our monastery of the Sec to be this village to the Hunters and from us giving and mercy with all the ages of hoatrele hoatrele and with all the incomes that are on that unshaken border nowhere in the ages from the holy prayer and our monasteries the Secul where the late in the holy(i)ni rested father of my reign Simeon Movila voeovd from year to year to make great remembrance in the zioa of St(â)ntului and right Simeon priimitoriul of D(u)mnezeu. As those and after our vineyard who will be the lord of our sons or of our nation, this country of Moldavia or another of another nation, or anyone by the right judgment of D(u)mnezeu would choose, his reign not to spoil our alms and the mercy of the holy(i)nta monasteries and the church but more voraciously and his lords to pity and strengthen our daniia and the mercy of the above called saint(i) to the monasteries of the Dry, so that his reign in this now vineyard and in the heavenly part bent and in the assiverted to the eternal goodness with the distant saints may be worthy. And the chasms would spoil our host, and would spread our alms before that to spread the wrath of D(u)mnezeu as the thinnest dust, and to perish D(u)mnezeu all its root and all its*

¹⁵ ANRMTab 60 v.

*remembrance of the pre-earth, and to be bound also to his soul inbred with the darkness of the diavols in the ages and the endless labors. Amen. Year 7139 September. L.P. princely.*¹⁶

3. Varlaam and his scholarly activity at the Secu monastery

In the abbot Varlaam, he did not take care only of the material aspects of this place of worship, but he also dealt with the scholarly side and of the book science. The acquired theological culture and knowledge of Slavonic, Greek, Latin languages assimilate it to the current of Orthodox spirituality created around Anastasie Crimca.

One of the occupations of the great abbot was the translation of the works of the language, to be understandable to all. An important phenomenon that takes place in Moldavia during the reign of Vasile Lupu and the abbot Varlaam was that of the gradual replacement of the Slavonic language written with the language of Romanian, Metropolitan Anastasie Crimca making the last Moldavian scholar of Slavonic tradition. Thus, the language Romanian, not only the spoken language that has always been the one Romanian, but also the written one, becomes the official language, being introduced into the church, into the royal chancellery and into the administration, where it was written in Slavonic until then.

From those times, it is known the Romanian interpretation of the book *Leastvița* of Saint John the Scărarul, in 1618. The volume has 574 pages with the text on two columns: Slavonic and Romanian, being „interpreted by the humble among monks Varlaam, the priest of St. John the Baptist church in the holy monastery Secu.”¹⁷

Through this work, which unfortunately did not see the light of print, opens the way for translations into the language of Romanian of a large number of religious paths, thus contributing to development of the Romanian literary language. Also at the Secu monastery, Varlaam begins the translation of the *Cauldron*.¹⁸ Through this, abbot Varlaam made in Moldova the first steps of replacing foreign languages, Greek and Slavonic, with the spoken language of the people.

In 1643, he put out "Roman book of teaching, Sunday at royal feasts and at large gatherings," or "Cazania", which will hold, in Romanian culture, a place identical to that of Luther's Bible in German culture, due to his decisive contribution to the formation and spread of the Romanian literary language, a monument of the national language and culture and a work of typographical art.¹⁹

In 1642, Varlaam took part, together with the three bishops of Moldavia and the abbot of the Three Hierarchs, at an important event of the Eastern Church -the synod,, pan-Orthodox" held in Iasi, where it was desired a doctrinal clarification of Orthodoxy, disturbed by the confessional struggles of the time. The presence of Romanian theologians meant a mediation between the Greek and Slavic-Eastern worlds and a tempering of the pressures made by the Patriarchate of Constantinople for the anathema of the former patriarch, Cyril Lucaris. The synod condemned only the work of his tribe- a confession of the Orthodox faith with Calvinizing tints, printed in Geneva in 1629. In reply, the Orthodox Confession of Petru Movila is approved, as a normative dogmatic work of the Oriental Church. Being in Târgoviște, in 1644, or 1645, in a mission of conciliation between Vasile Lupu and Matei Basarab, Varlaam met the brother-in-law of the ruler of Wallachia, Udriște Năsturel, the Calvinist catechism appeared in 1640, in Prisaca, near Alba Iulia. In defense of the Romanian Orthodoxy, threatened by the offensive of the Reformation, especially in Transylvania, Varlaam convenes in Iasi, in 1645, a synod with hierarchs from Moldavia and

¹⁶ *Ibid*

¹⁷ Ștefan Ciobanu, *The History of Old Romanian Literature*, București 1947, p. 261

¹⁸ *Ibid*, p. 262

¹⁹ Nicolae Manolescu, *History criticism a Literature Romanian* vol. 1, Publishing House Minerva Bucharest, pp.185-186

Wallachia. He retaliates to Calvinist propaganda through his original work of religious polemics, *"The Book That Would Give the Answer against Calvinist Cathicism."*²⁰

This fruitful household and cultural activity and his clean life brings him to the attention of the Metropolitan of Moldavia, who grants him the rank of archimandrite, and the ruler of Moldavia, Miron Barnovschi chose him as a confessor and as one of his close advisers.

Miron Barnovschi sends Archimandrite Varlaam, in 1628, in December, to Moscow to buy him icons for the monasteries built by him. letters of recommendation to Tsar Mikhail Feodorovich and Russian Patriarch Filaret Nichitici and as a gift the relics of The Holy Disciple James of Persia.²¹

The icons were ordered from the painter Nazarie and paid for, being ready in December 1629. He could not take them into the country because patriarch Filaret Nichitici forbade this, because they were „*unsuspectingly painted*". The four holy martyrs George and John the New, Procopia and Mercurie with their martyrdom were painted standing on the chair. The painter said that he painted them like this because of the order he had received from Archimandrite Varlaam.²²

Varlaam returned from Moscow in the spring of 1630. The ruler Miron Barnovschi had been killed and the Metropolitan of Moldavia Anastasie Crimca on January 19, 1629, died in Iasi, during the meeting of the princely divan. In place of Anastasie Crimca is elected Bishop Athanasius of Roman, who gave his public end on July 13, 1632.²³

Varlaam's spiritual qualities, his good name, his rich culture, as well as the honor he enjoyed from the entire clergy were the factors that recommended him for his election as metropolitan of Moldova. The tradition of Moldavia was no longer respected for the bishop of Roman to come on the seat from Suceava and in order the bishop of Huși and Radauti.

Prince Alexandru Ilias of Moldavia (1631-1633) with the boyars and the great of the church called archimandrite Varlaam to the seat of the Metropolitan of Moldavia. La 23 September 1632 is elected metropolitan, without going through the rank of bishop.²⁴

The sermon of entanglement is delivered in Iasi by the famous theologian Meletios Sirigul.

The documents of the National Archive of the Republic of Moldova on tab 62, about the election as metropolitan of Archimandrite Varlaam, record that: *"The need now follows to show it here and pre this, that is, how by the will of the beginners of the shepherds Jesus Christ and with the choice of community our pious father Varlaam as a too honest and wanted vessel of the most holy Spirit were ordained archer and were ordained metropolitan Sucevii Suceava and Moldavia. And the helm of this holy monastery of the Century with the election and togetherness of all the brethren of this council have abounded his most reverence our father hieromonk Ephraim in the year 7140 (1632)".*²⁵

4. The berths made to the Secu monastery by Metropolitan Varlaam

The relationship between the Secu Monastery and the metropolitan Varlaam targeted a wider spectrum, the members of the Moțoc family being also close to this place of worship as is the case as is the following case: *"Asks the need to show it now even this, that is, that is,*

²⁰ Nicolae Chițescu, *Three hundred years after Varlaam's Response to the Calvinist Catechism, 1645-1945*, București, 1945, pp.14-16.

²¹ Ștefan Ciobanu, *op.cit.* p.260

²² Alexandru Lapedatu, *Icons of Barnovschi-Voda from Moscow and paintings three Erarhilor from Iasi*, Bulletin Com.Mon.Ist., 1912, pp.110-111

²³ Melchisedec, Bishop Novel, *op. cit.*, p. 254

²⁴ Ștefan Ciobanu, *Op. cit.*, p. 259

²⁵ ANRM, tab 62

that in the year 7141 (1633) at 26 days of March the well-faithful ruler Vasilie Alvanitul being in Moldavia, a girl of good kindred namely Ecaterina, sister of the Most Holy Metropolitan Varlaam through a document of his show that they gave this holy monasteries to the Dry a porch with thirty queens and with all the place the pre chase pre chase are and fruitful trees on the estate Ruceştii, to his soul remembrance and his man who to call the Cazacul, acting among other things by the book to write in the holy alms of the great alms and saying so: "that he who will alienate them from this monastery, the same shall be unearthly and anathema."²⁶

The string of danios on the part of this family does not end here. He said: *"Like his brother, the Most Holy Metropolitan Varlaam through a document of his own, shows that they gave this holy monasteries to the Secu a mill that is on the putnii gorges in the village of Cofeştii and at the same time they prayed and for good the faithful ruler Vasilie voevod to have made great reinforcements to the dominion of the monastery of the Sec, both for this mill and for the estates of Jideştii, Hunters, Gugea and Giuleştii through five of his writings that are written in Serbian from 14 days of March and 14 days of May and 15 days of May and 15 days of Mayu for Săbăoanii and Berindeşti from 7142 (1634) and October 11, 7143 (1634) and April 16, 7144 (1636).²⁷ Here we are talking about the brother of Metropolitan Varlaam of Moldova, Damian.*

After the death of the metropolitan, the members of the Moţoc family continued to make the berths of the monastery because *"at 26 days of July also in the year 7166 (1658) a priest namely the Bear from the village Cofeştii nephew of the Most Holy Metropolitan Varlaam through a document of his shows how they bought from a certain man Sima, with two golden twelfths of gold a land headed in the village Cofeştii and gave it to this holy monasteries Dry to his eternal remembrance".²⁸*

Not only the metropolitan's family made the danii of the SecuMonastery, but he himself gave his place of methane as follows: *"And again in this year 7145 (1637) at 22 days of January the most holy Metropolitan Varlaam bought three jaws in the Pig's Hill at Cotnariu and gave them through a document to this holy monasteries of the Century while giving the Book of Lupaşco from chalets they bought it him. And in the year 7146 (1637-1638) they gave an archival bag that is made of good velvet with the field of veards and with the chinars on the margenes sewn with silver thread overlaid with gold and adorned with many pearly threads and other church things they gave".²⁹*

In order to keep this gift intact, in 1652 Metropolitan Varlaam will strengthen this gift, the history of the monastery recording: *"Andalso in this year 7160 to 15 days of the month of Octovrie after the request of the Most Holy Metropolitan Varlaam through a princely charter of his chasm that is written in Serbian shows that they have strengthened and pre this holy monastic Secul to rule in peace forever three jaws of vines at Cotnariu in The Hill of the Pre Pig that they were bought the Most Holy Metropolitan Varlaam from Lupul Buciuc and gave them to this holy (i)ntei monasteries before".³⁰*

Metropolitan Varlaam was involved in the appointment to the episcopal seat in Husi of another member of the monastic community from the Secu monastery, namely of Gideon, who replaced Gheorghie in the chair in 1645, and when on April 11 Vasilie Voievod wrote to the hip and the scorers of Husi that: *"I have mercyd my Reign and I have mercyd with that chair there on our prayer Gideon the bishop".³¹*

²⁶ ANRM, tab 63

²⁷ DRH, A, XX, no.129.

²⁸ ANRM, tab 73 v.

²⁹ Ibid, tab 64 v.

³⁰ Ibid, tab 67 v.

³¹ Ibid, tab 64 v.

About Bishop Gideon, in the chronicle of Miron Costin, it is recorded that when the candidate came to the throne they went with some gloate to the Church of St. Nicholas: "Wherethe lord of Moldavia was a little acu by Gideon the Bishop of Husi, because Metropolitan Varlaam was gone to the mountains to the Secu Monastery".³² We must mention that Metropolitan Varlaam is mentioned in the chronicle of Miron Costin when Vasile Lupu was trying tountuck the plot against him in which he was involved and a monk who, in order to reveal the message that he had received under oath, received the absolution from the Metropolitan, the result being the imprisoning of the Ciogolea brothers.³³

5. Varlaam s withdrawal to the Secu Monastery

The end of the reign of VasileLupu, 1653, marked varlaam's withdrawal, for the rest of his life, to Secu. In the Land of Moldavia at that time there were troubled times because of the invasion of the Cossacks, led by Timus, as well as of the Tatars because of: " ... in the year 7158, the Most Holy Metropolitan Varlaam, seeing this feal of unprecured turmoil and wanting not to stand in the middle, not being possible to suffer them in view of his eyes, they stepped from his chair and went through the Carpathian Mountains, as in the form of making revisions by diocese, and most of the will was spent in this holy monastic Secul at his methanea, where he fusease and hegumen comforting together with his sons ".³⁴

After the anointing as ruler of Gheorghe Stefan: "And the most holy Varlaam all have prolonged their revision in much want, but seeing how not to stop laughing the turmoil in the country, then, they and have completely paressed the metropolis and have settled forever in the holy monastic Secul to his methane in the year 7161(1653). And at the seat of the Metropolitanate of Suceava and Moldavia were raised the Most Holy Gideon, the one mentioned above, and in his place in Huş were ordained bishop the Most Reverend Hieromonk Savva, also from the holy monastic Secul cu metniia ... ".³⁵

After retiring from the metropolitan seat, Varlaam maintained his relations with the central authorities of the state because he intervened several times with the reign to defend the interests of the Secu monastery. Thus, thanks to the metropolitan, on January 14 and 24, 1654, Gheorghe Ştefan through the intercession of the former metropolitan strengthened for the monastery of the Fortress from The Neamţ Fair the dominion for the Estate of Măneştii that was given by Vasilie voievod and the villages of the monastery Secu Borceştii and Brătuleşti. Probably also through his intercession was reconfirmed the ownership of the monastery over its borders, on March 22, 1654.

That document shall read as follows:

" We, Gheorghie Stefan voevod with the mercy of God ruler of the Moldavian Earth. Behold my reign I have been merciful and we have renewed, with this book of my reign the monks of our prayers, the monks of the holy monasteries Xeropotam what to say the Secul where is the patronage of the Cutting of the head of the Holy, the honest and glorified Prophet before the goer and the baptist of Christ, pre their right ocină and danie din drease ce au avut de la Alexandru voeovod, and from Bogdan voeovd, and from Aron voeovod and another charter of judgment and of partaking that they had from Ieremiia Movila voeovod, how they were judged and they removed the boundaries of the holy(i)monasteries together with the monasteries Agapiia and they were their then determined father Agafon who were bishop of Roman, and Father Theodosius, bishop of Radauti and Filoteiu, who were bishops and Gheorghie parcălabul Neamţului, and elected them and decided them, and put them seamne. And the border of the holy monasteries Agapiia of charing The Secul to Bistrita

³² Mahesh Costin, *op.cit.*, p.138.

³³ Mahesh Costin, *The Chronicle Country Moldova from Aron Voda hither*, Edition criticism by P. P. P, Bucharest, Foundation royal for literature And Art, 1944, p.133-134.

³⁴ ANRM, tab 68 v.

³⁵ *Ibid.*

over the river and over Bistrita as they write in their dreasele and in the charter that they have from Ieremiia voevod, and the border of sf(i)ntei monastiri Xeropotamm that to chiiamă Secul to start from the Cape of Sihla from above from the pîiatra and from buor to buor dprept over the lineage of the Black Spring in buor, and from there straight over the coast of Moius and over the Dog's Foot down from the Cape of Petrîlor in the hill to the Treasure Road in the foot and in the buor, and from there straight to spruce in buor, and from there again from buor to buor to buor to the lower head of Ureache's glade in buor and again over Topoliță on the bottom of Ureache's glade and over the Pârâul Neamțului in two paltini in buor in the mound and in the pîiatra and in the glade across the street to the margenea of the grove in the mound in the mound in the pîiatra and buor and from there through the grove from the buor to the buor to the peak in the birch and in the buor and in the pîiatra from above the spring and in the end of the peak in the buor on the top of prohor's cell and straight in the hill in another buor and pîiatra and from there over the Carpânului Valley, up to the runcul carpânului in buor and in pîiatra and from there straight over the coast of the land up exactly with the border of the neamț monasteries on the top of Poiana Popii where they were Spiridon's Chilia. And from there straight over the coast over the glade of the Neamț Fair and up the Muncelului on the bottom of Chilia lui Chiriiac and straight over the Neamț River to the lower peak of Cotnărelului in the pîiatra and in the buor and on the top of the hill up to buor and straight up the hill to another buor, and from there down to the valley on the forest sucking in the water of Cotnărelului and Valea Cotnărelului up to the water of Pipirig. And from there over Pipirig and on the sucking Bran, through Gura lui Mihaiu where to gather Mihaiu's Mouth with Pipirigul and up the water of Mihaiului where to meet Mihaiul with Mihăeșul and up Mihăeșul up above Plaiului in trapeze and buor, and at Argealii Peak in buor, and from there all on the path to the middle and up to Argiaoa from the bottom of the buor, to where to meet coroiul and with Lărgușorul and down near the water where to meet the Widening with the Largul and pre-view from Largul to Izvorul Țiganului, and from the Gypsy Spring right up the hill on the costișa Largului and through Muncei from buor to buor straight down in Spruce to the bistrita margenea and over the Bistrița river, the water up on the side of Bistrița up to the border of the monks of the Germans up to the border of the nemțeani monks up to the border of the German monks up to the border of the German monks up to the border of the German monks up to the border of the German monks up to the border of the German monks up to the border of the German monks until where to meet the border of the Germans and of the Rascans and other monasteries with the Hungarian borders. And from there down to Pîiatra Tolgii and in The Red Gravel, and from there as bistrita carriage in Hurduga and in the Lower Head of the lindens and over Bistrita to Bubbling's Forehead and up on the Bubei ridge to the lower edge of Rătundei in buor, iară de acolea tot obcina pe plaiu until the end of the măcieșului in buor, and from the end of the măcieșului all obcina din buor to buor to the macieșul to the great măcieșul in buor and in the sheepfold, and from there all the owl to the buor to the Announcer, and from the Announcer all obcina to Tăciune, and from there on the obcina Tăciunelui from buor to buor to the Peak of Pitelor, and the acolea obcina over all the peaks from buor to buor to those above written buori and from pîiatra and sihla, these all above written border on their seamnele to be the holy(i)nti monastiri Xeropotam ce sp chiiamă Secul and from us just ocina and danie sf(i)ntei monastiri the above written and charter and strengthening with all the income unclăt never once in eternity. And let others not ameastece. In Iasi the year 7162 March 22. We Gheorghie Stefan voevod . L(ocul) P(ecetii) D(omnești).³⁶

³⁶ Ibid, tab 69-70

Monks from the Secu Monastery who held high positions in the church hierarchy of Moldavia or were still in office supported by different methods the place of worship:

"And even for this again they give us science, adecă how that in these wants many and great helpers had this holy monastic of catra his sons too holy hierarchs of Moldavia Varlaam former metropolitan and Gideon who was metropolitan, and Savva bishop of Radauti that at 26 days of April in the year 7162 the most holy metropolitan chir Gideon have interceded that the faithful lord Gheorghe Stefan voeovod have strengthened through a princely charter of his the dominion of this holy monasteries of the Century over his mills to those on Gârla Putnii. And at 5 days of the month of Mayu in the same year 7163 the most holy proin Metropolitan Varlaam through a testimony of his in writing shows himself that with the consent of his Beatit father Teodorit igumenului monasteries of the Sec and with the parents of these needy Tofan the abbot and hieromonk Gheorghie, Chirila Silvestru, Iorest Athanasius, Lazar Seraphim and the youngest – Paisie, and Ioann the eclipser and Paladie and Silion and with all the took a ford of the mill pre chale had the monasteries of the Dry on the water of the Putna stream and made them with his chieltuială dooaă mori, but with this decision to remain all in the benefit of this holy(i)ntei monasteries of the Century forever, those mills for his eternal remembrance".³⁷

The disputes for the mills on the Putna River begin, according to the known documents, around the date of August 30, 1639, when Vasile Lupul forced the high hierarchy following the judgment made after the testimony of Ban medelnicer and Dumitrașco stolnic that Varlaam to move a mill ford from Gârla Putnei that drowned a wad of other people.³⁸

On The 5th of May 1655, the haggling is made, but they made metropolitan Varlaam with the monks from Monastery Secu, to crush a mill and to make two, and then to remain of the Monastery of the Century. On January 8, 1658, a strengthening ispisoc was issued for two mills on the guards from Gheorghe Ghica voievod. On April 16 of the same year is issued a zapis from Andriiu on haggling but had Metropolitan Varlaam with the monks from The Secu Monastery for niști mori la Putna. Finally, on December 19, the book of Mr. Gheorghie Stefan is issued, by which you strengthen the mills dominion that are on the putnii made by Metropolitan Varlaam, monk from the Monastery of the Century.³⁹

6. The end of Metropolitan Varlaam's life

Being exhausted by the disease, Metropolitan Varlaam began to leave written orders called diates, as early as 1655. In these diates he leaves his entire agony to the Secu monastery, apart from four poloboace with honey, which he left to "my sister Catrinii". One of these diates was written on August 18, 1657, and two of them "Father Varlaam could not, that they were sick, flashed by hands".⁴⁰

Probably the metropolitan suffered from a paralysis that in the end brought him and ended him. Many times, towards the end of his life, the monks or other faces of the church hierarchy, as was the case with Metropolitan Varlaam, left to his metohs, properties and other things are agonized goods during his life. Shortly after the diatelor, Metropolitan Varlaam died, being placed in the tomb prepared in advance near the wall outside on the right side of the monastery church Secu, to the right pew. On the slab of white stone tomb was written in Slavonic the following words: "This stone on the tomb was made by

³⁷ *Ibid*, tab 70-71 v

³⁸ DRH, A, XXV, no.203

³⁹ Costin Clit, *A opis of Documents Monastery Secu from the first half a Century xix-th*, in "Bulletin informative of Symposium National Role Monastery Secu in Life Religious a Country Moldova", III, Stone German, 2017, pp. 251-260).

⁴⁰ Melchisedec, Bishop Novel, *op. cit.*, p. 31

Archbishop Varlaam Metropolitan... in the tenth year of his archdiocese, in the year 7150 (1641-1642)".⁴¹

In these three lines it is stated that:

"The stories of the *docomeante ctitoricești* of the estates of this holy monasteries of the Century among others give us great and too entrusted evidence for this, as well, *adecă*, that too holy Metropolitan Varlaam knowing with his spirit before his move from this fleeting vineyard that carries the pure *veacinica* and preparing to that returned journey they called Father Dositeiu, *igumenul sf(i)ntei monastiri Neamțului* and in his being, at 18 days of the month of avgust 7165, he wrote three diets and they also *acălit*, in which among other sayings saying that he of his nation were scraped, says so that they gave through these dies to this holy (i)ntei monasteries of the Century these: *adecă*, a porch in Dealul lui Voda, with four jaws of vines with wine cellar and cellar and another porch at the estate Giuleștii with house and *zemnic*, and yet another porch near the river Bistrița chasus through his diligents were established with all the income. And the village of Brătulețul with a mill and another mill in the meadow of the village of Vânătorii and two mills on the putna water in the village of Cofeștii and four black *telegari* and with their good harnesses and some boilers for making beer and brandy, and pans, and *tingiuri*, and laver, and nests, and other vessels of brass and lead. And to say in a nutshell all the *pojijia* in his cells have *afierosit* this holy monasteries Of the Dry, to his *veacinică remembrance*, deciding by the dioceses mentioned above so: "how whoever kidnaps them pre these from this holy monastic that to be proclated and unerased by Jesus Christ and too clean of Saint Mary and of John the Baptist", as well as his beatitude our father Dositeiu the holy *hegumen monasteries neamțului* the one mentioned above by *dooaă testimonies* written by his very hand really true for all this that are truly decisions of the Most Holy Varlaam chasing the blessed hierarch in a hurry after writing them in this and this year have moved to the beginners of the hierarchs Jesus Christ and his too honest body taken being in the catholic church and singing-to the prophet of the most honest and great hierarchs of Moldavia, Gideon the metropolitan and Anastasius the bishop of Huș and the carriage of our Most Reverend Father Igumen Paisie and of carriage all the hieromonaks and hierodeacons and by carriage all the brothers of the were buried with great *treperemony* and with *lacrămi* near the catholic church of this holy monasteries of the Century in the part about the *amiiase* day near the right pew of the singers where to see the pre-easter *piiatra* his tomb and even pre the wall of the church above his tomb is written his name. The *docomeante* stories of the pre-emptive pre-emption of all this and then still show us these evidences, *adecă*, that at 8 days of the month of Iannuarie in the year 7166 through the intercession of our most reverend father Paisie and of all the brethren of the of the faithful ruler Gheorghie Ghica voeovod merciful to show through a princely charter of his that they strengthened this holy monastic Secul as in peace forever to rule both the mills of the putnii land, made by the Most Holy Metropolitan Varlaam in the ford of Monastirii as well as all the other haves that are contained in the dies of the so-called metropolitan".⁴²

The information is also confirmed in one of the *pomelnicele* from the Secu Monastery in which it was recorded: "Archbishop Varlaam Ot Secul, they gave a porch to dealul lui Voda, four vineyards with cellar and other five *priseci* all special and the mills from Putna, and other outbuildings as they look in the diat ".⁴³

As abbot of the Secu Monastery, Archimandrite Varlaam has learned with great spiritual wisdom this community for 24 years, managing to raise many spiritual sons and to form on the valley of the Century a true monastic *lavra*, famous throughout Moldova, the

⁴¹ *Ibid*, pp. 20-21

⁴² ANRM, tab 71 v.-72

⁴³ Costin Clit, *Pomelnicul Monastery Secu since 1845*, in "Bulletin informative of Symposium National Role Monastery Secu in Life Religious a Country Moldova", III, Stone German, 2017, p. 206.

Secu monastery becoming an isihastic hearth of prayer, of thinking and of Orthodox living. In the years 1625-1630, the Secu Monastery was counted next to the great monasteries: Neamț, Slatina, Putna, Bistrița, Agapia, Probota, Moldovita and Dragomirna.

In his community, abbot Varlaam fully respected the *settlement* of the founding founder, Nestor Ureche, who was very close to the typical of Mount Athos. After the church services, the monks were engaged in obedience in the community and with the work of hands at the cells. And the reading of the Holy Fathers and the prayer of Jesus were mandatory for all his spiritual sons. One of the occupations of the great abbot was the translation of the works of the Holy Fathers from Greek and Slavonic into Romanian language, to be understandable to all.

This humble abbot led a spiritual life so chosen that in a few years he had made himself known everywhere, through monasteries, villages and fairs, to governors, bishops and even to the lord of the country himself, Miron Barnovschi (1626-1629), who had him as a confessor. Every day, peasants, hermits, aegis and boyars ran to him for advice and confession, for he was a skilled teacher and sought after by all. They also came to his poor and widowed cell in the villages for mercy, and he feasted on them at the trapeze with much love, comforted them fatherly, and freed them with peace.

The same parental care had abbot Varlaam and the numerous hermits who were in need in the Neamț Mountains and especially in the Valley of the Dry, in Sihla and Sihăstria. For through these places shined great hermits and very enhanced in goodies, such as the Pious Rafail and Partenie from Agapia, Pahomie, Serghie and Ioan, Visarion and Stephen, hermits from Poiana Trapezei and especially the famous confessor Athanasius from the "*Valley of the Hermits*".⁴⁴

All these were investigated by abbot Varlaam, carried them in need and demanded from them blessing and a useful word. The news of his wisdom attracted to the Secu Monastery many disciples. Some of them later became skilled monks, good servants of the Church of Christ, confessors sought by many people, translators of books in Romanian language, egumeni and community beginners and even bishops in the dioceses of Moldova. Among them can be mentioned: Metropolitan Gideon, first bishop in Husi between 1645-1653, then metropolitan of Moldavia between 1653-1659 and 1664-1671, and Metropolitan Sava, former bishop of Husi, Radauti and Roman, between 1653-1660, then metropolitan between 1660-1664. And among the disciples of abbot Varlaam egumeni can be remembered hieromonks Ephraim, Gideon, Teodorit, Paisie, Gheorghe, Ghenadie and others.⁴⁵

Conclusions.

Varlaam represented the ecclesiastical power that was involved in the political and cultural history of the country under the temporary reigns of Alexandru Iliăș, Miron Barnovschi, Moise Movila and, most importantly, of the voivode Vasile Lupu (1634-1653), whose constructive program, in a humanistic spirit, he shared. His reputation grew, becoming "exarch of the Plagines", a dignity superior to that of metropolitan, which gave him the right to control the ecclesiastical order in the neighboring provinces: Podolia, Galicia, Transylvania. This is unique fact for a personality of the Romanian Church, and in 1639 he will be nominated among the three candidates for the seat of the Patriarchate of Constantinople. In 1640 he managed to establish, in Iasi, a college and a printing house near the Three Hierarchs monastery, with the help - professors, craftsmen and printing materials - coming from Petru Movilă. The college in Iasi was led for a while by the rector of Academiei movilene, Sofronie Poceatskiing. Varlaam creates in the capital of Moldova a strong current

⁴⁴ Archim. Ioanichie Bălan, *The Romanian pateric*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1998pp. 2013-2016

⁴⁵ *Ibid*, pp.207-208

of printing and spreading the Romanian book, an action later resumed by Metropolitan Dosoftei.

Through his important and diversified activity, Metropolitan Varlaam inscribed his name among the great hierarchs scholars of the history of the Romanian people. This chosen vessel of Christ was from infancy overshadowed by the gift of the Holy Spirit and endowed with much wisdom and zeal for the divine.

Besides his spiritual life and great administrative occupations, he was also a great scholar of the seventeenth century. Related to the name of this scholar is the fact that the Church has reached a level of brilliance that it had not known since the time of Stephen the Great.

In August this year, 364 years have passed since the move to the Lord of the great Metropolitan Varlaam of Moldova. In these three and a half centuries, the name, prestige and luminous face of the great Metropolitan have not ceasen to increase in greatness and brilliance. The pious gratitude of the well-faithful people, "from vlădică to opinca", could not be limited either by the passage of time or by the hostility of anti-Christian and anti-ecclesial ideologies.

DACIAN DAVE FROM THE LOWER OLT AREA

Mihaela Florentina DUMITRAȘCU (LALĂ), PhD Student
University of Craiova

Abstract: Over a period of about 150 years (I. a. Chr.– I. p. Chr.), Dacia was endowed with a real defense system in order to cope with the invaders attracted by the beauties and riches of the country. Spread throughout the territory, the fortresses become historical objectives of major interest, given the amount of archaeological material offered, both anthropogenic structures or artifacts. Their identification in the lower Olt field was easily achieved due to the fact that many of them are still visible, well defined, unlike other objectives. Their ending, almost invariably violent, has often allowed the preservation of vast historical frameworks, thus being extremely consistent sources and facile evidence.

Keywords: *dava, Dacians, civilization, practices, treasure.*

Introducere

Aceste cetăți, pe care literatura de specialitate le identifică adesea cu termenul „dava”¹, de origine dacică, echivalate cu „oppidum”²-urile celtice, reprezentau reale centre rezidențiale pentru căpetenii importante care controlau, politic, militar, economic și religios zonele adiacente. Istoriografia ultimei jumătăți de secol folosește, adesea simultan, când vine vorba de structuri defensive, atât termenul de *fortificație*, cât și cel de *cetate*, *davă*. Între cei doi termeni există diferențe teoretice și practice, pornind de la dimensiunile și volumul lucrărilor, materialele folosite, dispunerea în teren, importanța tactică și strategică.

Cetățile și așezările fortificate, unele din perioada anterioară formării statului Burebista reprezintă „dovezile elocvente privind nu numai aspectele militare defensive, ci și tehnica cu totul remarcabilă de inginerie militară.”³

Obiectivul principal al acestui studiu îl reprezintă tipologizarea și clasificarea construcțiilor, îndeosebi prin prisma etologică, specifice civilizației dacice.

În privința așezărilor distingem două categorii, cele întărite, cu caracter militar și așezările civile, împărțite la rândul lor în așezări mari și intens locuite, corespunzătoare „davae-lor”⁴ dacice și cele obișnuite, de tip pastoral.

Când vorbim de *davă* înțelegem un spațiu privat, asigurat în primul rând de sistemul de siguranță bine gândit, tipul sau localizarea acesteia, organizarea comunității. Contribuția straturilor inferioare ale comunității la edificarea davelor a fost nu majoritară, ci determinantă.

Din punct de vedere etno-cultural și demografic, arealul și segmentul cronologic studiat este supus unor intense modificări. Cu toate aceste intruziuni grupul cultural dominant a rămas tot cel geto-dacic.

¹ Gelu Florea, *Dava et Oppidum*, Academia Română – Centrul de Studii Transilvănene, Cluj-Napoca, 2011, p.16.

² *Ibidem*, p. 18.

³ Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, III, Editura Saeculum I.O – Vestala, București, 1998, p. 353.

⁴ Mircea Petrescu-Dâmbovița, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 145.

Dave din Valea Oltului inferior

Valea Oltului a fost propice agriculturii, pomiculturii, viticulturii, albinăritului și creșterii animalelor. Numeroasele păduri asigură procurarea materialului lemnos și a sursei de hrană prin practicarea vânătorii. Rețeaua hidrografică, bogată și variată, a reprezentat sursa vitală, o cale de comunicare și a influențat numeroasele avantaje ale schimburilor comerciale.

Valea Oltului inferior, căci aceasta este zona de interes arheologic, începând cu zona orașului Slatina și până la Dunăre, a fost supusă cercetărilor sistematice. Dacă ne referim la teritoriul județului Olt, zonă cu locuri prielnice traiului, acesta abundă în așezări geto-dacice, unele descoperiri întâmplătoare, altele identificate pe baza unor cercetări de suprafață și investigații preliminare de teren. În urma cercetărilor întreprinse s-a ajuns la concluzia că marea majoritate a acestor așezări nu sunt prevăzute cu întărituri specifice dăvaelor geto-dacice, alcătuite din șanț și val de pământ.

Pe teritoriul orașului Slatina epoca dacică este reprezentată de o mare cantitate de ceramică lucrate manual cât și la roată dintr-o pastă fină cenușie. Vasele care predomină sunt cele mari de provizii, lucrate la roată, vasele tip borcan cu brâu alveolar și un tip sac. Aceste vase însoțeau un „mormânt de incinerare constând dintr-o urnă cenușie lucrată la roată, cu un cuțit tip sica și un vârf de lance de fier”.⁵

Săpături arheologice de amploare au fost realizate în cetatea geto-dacică pe teritoriul localității Mărgăritești, situată la sud de Balș, pe terasa dreaptă a Oltețului. Cetatea era prezăcută cu un sistem de apărare, constituit din șanț și val de pământ ars. Aceasta a fost folosită „în special ca centru de refugiu și doar într-o foarte mică măsură și ca punct de locuire, începând cu secolul al V-lea și până în secolul al II-lea a. Chr.”⁶

După modelul celei de la Mărgăritești, cu același sistem de apărare și caracter de refugiu, dar de proporții mai reduse, „în care s-a executat un mic sondaj”⁷, este și cetatea de la Morunglav, situată pe terasa stângă a Oltețului.

La Bălănești, comuna Mărunței, în urma unei periegheze, s-a descoperit pe malul drept al pâraului Iminog, în punctul „Gura Văii”⁸, fragmente de ceramică ce provin de la o așezare geto-dacică.

Un alt punct important *Vâlcea* Mărască semnalează prezența unei așezări geto-dacice, de unde s-a extras o râșniță circulară de tip elenistico-roman completă, care a fost preluată de către Muzeul Județean Slatina. În aceeași așezare au fost descoperiți „cca. 20 de denari romani republicani”⁹, din care 10 exemplare au putut fi identificate și datate din perioada 240/217-78 î.e.n.

Tot pe vatra satului, dar de această dată în punctul *La Izvor*, pe malul stâng al pâraului Cotenita, în urma unor săpături arheologice realizate în anul 1966 de către Muzeul Pitești, au fost scoase la lumină câteva bordeie geto-dacice din secolele VI-V î.e.n. și ceramică.

Această zonă intrase de mult în atenția specialiștilor, dat fiind faptul că în anul 1964, s-a descoperit întâmplător un tezaur de obiecte de podoabă din argint, ce datează din secolul I a. Chr. Tezaurul depus într-un vas de lut era alcătuit din „două fibule cu arcul triunghiular, decorat cu un cap uman în relief, văzut din față, cu părul în plete, care cad lângă urechi în jos, și fruntea din două ovale; brățară spiralică cu capetele lățite și ornamente cu palmete aurite, doi cercei, trei inele și o verigă”¹⁰.

⁵ Mihai Butoi, *Oltenia. Studii și comunicări-istorie*, Craiova, 1974, pp. 29-32.

⁶ Constantin Preda, *Geto-dacii din bazinul Oltului Inferior – Dava de la Sprâncenata*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1986, p. 2.

⁷ *Ibidem*

⁸ Pavel Vițănescu, *Monografia comunei Bălănești*, jud. Olt, Craiova, 1937, pp. 56-58.

⁹ Bucur Mitrea, *Studii și cercetări de numismatică*, vol. II, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, pp. 154-156.

¹⁰ Eugenia Popescu, *Studii și comunicări*, Pitești, 1968, pp. 57-66.

Pe vatra localității Drăgănești-Olt, în zona centrală, în urma unor lucrări de construire a unor blocuri, s-a descoperit în anul 1983 un „vârf de sulită de fier”¹¹ geto-dacic ce a ajuns în colecția Muzeului de Istorie din Slatina. La marginea orașului, aproape de punctul de lucru I.R.C, s-au descoperit fragmente de ceramică care au aparținut unei așezări geto-dacice, acestea intrând în colecția Muzeului din Drăgănești-Olt.

Pe teritoriul comunei Stoicânești, mai exact pe Valea Călmățuiului, în punctul numit *Valea dracului*, s-a semnalat prezența „unei așezări geto-dacice”¹², datorită fragmentelor ceramice scoase la suprafață în urma unor arături. Tot pe Valea Călmățuiului, în punctul *Corbu*, au fost descoperite întâmplător fragmente ceramice similare cu celei de mai sus, ce indică existența unei alte așezări geto-dacice. Din această zonă s-a donat Muzeului de Istorie din Slatina, de către profesorul Gheorghe Vieru, un vârf de lance de fier geto-dacic, după cum relatează profesorul Traian Zorzoliu.

La Celei – Corabia, în urma unor săpături arheologice efectuate în cetatea romană Sucidava, după anul 1950, s-a descoperit o așezare geto-dacică, premergătoare ridicării cetății Sucidava.

Inventarul este alcătuit din: „vase cenușii, lucrate la roată, din care o fructieră cu trei mânere, torți de amfore rhodiene, ceramică lucrată cu mâna, gropi de provizii, denari romani republicani și modele de bronz, din epoca imperială”¹³. Descoperirile vin să demonstreze că Sucidava dacică, reprezenta un centru politic și economic important al geto-dacilor.

Dava de la Sprâncenata, dăvă reprezentativă din arealul Oltului Inferior

Urme de locuire geto-dacică au fost descoperite și la Sprâncenata, județul Olt. Una din puternicele cetăți geto-dacice din zona Oltului inferior o reprezintă „Dava de la Sprâncenata”¹⁴, care intră în atenția lui Constantin Preda, realizezând o primă lucrare pe baza cercetărilor exhaustive. La 50 de km spre sud de Slatina, de-a stânga văii Oltului, se află comuna Sprâncenata, sat Gâlmee. Dava impresionează prin poziția și dimensiunile ei, un promontoriu sub formă ovală, asemeni unui pinten, cu dimensiunile de 30/100m, care s-a desprins dintr-o terasă printr-o viroagă naturală. Pantele abrupte, greu accesibile au oferit acestei dăve o excelentă apărare naturală, un important punct strategic.

O primă mențiune despre existența acestei dăve o întâlnim la profesorul Ion Dumitrescu din Viespești la *Chestionarul lui Alexandru Odobescu*, dar și în *Marele dicționar geografic al României* cu denumirea de *Cetatea de la Gâlmee*. Interesul pentru această dăvă a început să crească o dată cu apariția unor „fragmente ceramice, denari romani republicani și a unei monede de bronz emisă de Histria”¹⁵, de pe urma cărora profesorul Teodor Nițu realizează o colecție muzeală în interiorul școlii din Viespești. Pe vatra localității a mai fost descoperit în punctul *Livada Cocoanei*, în anul 1960, un tezaur compus din „110 denari republicani, emisiuni din intervalul de timp 175- 45 a. Chr.”¹⁶, ce au intrat în colecțiile Muzeului de Istorie din Pitești. Ineditul și consistența materialului arheologic descoperit la Sprâncenata a stârnit interesul conducerii Muzeului de Istorie de la Slatina, care a achiziționat cele mai semnificative descoperiri și ulterior a trimis în teren arheologii pentru noi săpături. Așa s-a putut identifica locul Cetății de la Gâlmee, să se constate că este vorba despre o „așezare getică de tip dava”¹⁷ și să se programeze primele cercetări arheologice pentru anul 1976. Cercetările desfășurate neîntrerupt au permis reconstituirea cronologiei și a principalelor etape ale evoluției dăvei. Dava de la Sprâncenata este similară așezărilor geto-

¹¹ George Trohani, Traian Zorzoliu, CAMNI 6, București, 1983, pp. 209-223.

¹² Constantin Preda, *op. cit.*, p. 116.

¹³ Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, Editura Academiei, București, 1978, pp. 23-24.

¹⁴ Constantin Preda, *op. cit.*

¹⁵ *Ibidem*, p.14.

¹⁶ Ion Nania, *Studii și comunicări*, Pitești, IV, Editura Muzeul Județean Argeș, 1972, pp. 205-218.

¹⁷ Constantin Preda și Mihai Butoi, *Materiale și cercetări arheologice*, Oradea, 1979, pp 15-17.

dacice din primele două secole dinaintea de cucerirea romană. Caracterul ei este tipic pentru aşezările din „perioada clasică”¹⁸ a culturii geto-dacice, caracterizate prin intensitatea şi bogăţia straturilor de locuire, valabile pentru întreaga zonă a Oltului inferior.

Multitudinea elementelor caracteristice, precum: pîntenul de terasă, sistemul de apărare, cu şanţ şi val de pământ, intensitatea locuirii, plasează aşezarea ca fiind una din principalele dăve din Dacia preromană. În ceea ce priveşte sistemul de apărare, chiar dacă este cu val simplu de pământ el se încadrează sistemului de fortificare geto-dacică din secolele II – I a. Chr.

Din constatările stratigrafice rezultă că dăva a cunoscut o „primă locuire”¹⁹, mai puţin intensă, înainte de construirea fortificaţiei. Urmele de locuire, pare să fi dispărut din cauza unui incendiu, mărturie stă cenuşa şi stratul de pământ ars. Cauzele incendiului sunt greu de precizat, totuşi se vehiculează ipoteza unui foc pricinuit de o comunitate getică vecină, doritoare să intre în posesia acesteia. Peste stratul de cenuşă s-a descoperit un strat consistent de aproximativ 0,30-0,40 m, de pământ galben-albicios, care devine stratul de locuire a viitoare dăve. Privind modul de locuire, la suprafaţă, trebuie luate în considerare resturile de podină şi vetrele descoperite, în sensul că prezenţa primelor implică existenţa celorlalte şi că nu se poate vorbi de un număr însemnat. Un alt tip de locuire descoperit, reprezentat de bordeie, la fel nu dispune de suficiente date şi observaţii, menite să ofere amănunte legate de dimensiuni, forme sau alte elemente. Agricultură reprezenta principala ocupaţie a locuitorilor din dăva de la Sprâncenata, dar şi a tuturor geto-dacilor de pe valea Oltului inferior. Dovada o constituie materialul arheologic descoperit, precum şi izvoarele scrise, informaţiile transmise de Arian care vorbeşte de expediţia lui Alexandru cel Mare din anul 335 î.e.n., pe care o întreprinde împotriva tribalilor. Din relatări reiese faptul că la îndemnul lui Alexandru, armata macedoneană, pentru a înainta spre geţii de pe malul stîng, a trebuit „să calce cu sulile piezişe grăul”²⁰. De aici reiese faptul că Alexandru s-ar fi situat aproape de vărsarea Oltului în Dunăre, zonă din care făcea parte şi dăva de la Sprâncenata.

Ca un argument solid în ceea ce priveşte practicarea agriculturii pe suprafeţe întinse îl oferă existenţa răşnişelor primitive de piatră în cadrul dăvei dar şi a gropilor de provizii, multitudinea acestora, tipul şi dimensiunile. Acestea fac parte dintr-o categorie aparte, tip „clopot”²¹, late la bază şi înguste la gură. Gropile conţin straturi de cenuşă, lipitură, vase, oase de animale. Din cele 49 de gropi de provizii, autorul descrie amănunţit groapa cu numărul 10, care este deosebită, cu diametrul bazei de 1,90 m şi adîncimea de 3,70 m de la suprafaţa solului. Inventarul acesteia este extrem de divers, de la fragmente ceramice la oase de animale (ovine, porcine, bovine) la pietre de râu. Avînd în vedere suprafaţa terenurilor agricole extinse, vorbim şi de o altă ocupaţie în strînsă legătură, creşterea animalelor.

În cadrul repertoriului ceramic sunt prezente toate categoriile, vase din lut de diferite forme şi mărimi, lucrate cu mîna sau la roata olarului, lustruite sau nu, deseori decorate cu mult gust, arse la roşu sau la cenuşiu. La acestea se adaugă vase fine de import din epoca elenistică târzie, gen *dolia* şi romană. Ceramica, în cea mai mare parte asemănătoare cu aceea descoperită în alte aşezări şi cetăţi contemporane dovedeşte încă o dată unitatea culturii materiale geto-dacice. Dintre piesele cele mai răspîndite menţionăm vasele mari de provizii, tip „sac sau borcan” din pastă poroasă de culoare cărămizie-negricioasă, precum şi vasele miniatură.

Din categoria vaselor ceramice lucrate manual se evidenţiază: castronul, cătuia (40 de exemplare), strachina, fructiera cu picior, ulciorul, capace de vase, de culoare cărămizie-închisă care datează din secolul I a. Chr., conform observaţiilor stratigrafice.

¹⁸ Constantin Preda, *op. cit.*, p. 119.

¹⁹ *Ibidem*, p.32.

²⁰ Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Editura, Ştiinţifică, Bucureşti, 1965, p.62.

²¹ Constantin Preda, *op. cit.*, p. 43.

Ceramica lucrată la roată, formează a doua mare categorie, constituită din vase realizate din pastă cenușie fină, lustruite, cu „linii simple sau în zigzag”²². Tot aici se încadrează și vasele mari de provizii de formă alungită ovală, gât scurt, buza răsfrântă, cu decor realizat de linii în val. Asemenea tipuri de vase s-au descoperit cu precădere în ultimele straturi de locuire și se pare că datează din secolul I a. Chr.

Atenția se îndreaptă și către vasele de tip bol, de formă emisferoidală, cu buza răsfrântă în afară, pe care predomină motive vegetale, frunza, geometrice, cercurile și un aspect aparte „șirurile de note muzicale”²³. Descoperiri similare s-au realizat în toate așezările geto-dacice din Oltenia, Muntenia și la „Popești”²⁴, unul din cele mai importante centre unde se realizau astfel de boluri. Alături de ceramica locală o particularitate aparte o prezintă ceramica de import, și anume amforele, caracteristică epocii elenistice târzii, într-un număr redus și nu prea variat. Această categorie de ceramică, în care depozitau vinuri, uleiuri, se răspândește și în Oltenia²⁵, chiar până în zona subcarpatică, pe o perioadă cuprinsă între secolele III-II a. Chr. După cantitatea și calitatea ceramicii descoperite la Sprâncenata, rezultă că această populație și în speță meșterii olari, erau pricepuți, iar imitațiile după ceramica elenistică și romană duc acest meșteșug la un alt nivel. Se poate aprecia că ceramica reprezintă elementul caracteristic al fiecărei culturi, situație valabilă și civilizației geto-dacice de la Sprâncenata. Meșteșugul torsului și al țesutului se realizează datorită materiei prime de care dispunea comunitatea. Pentru acestea stau dovadă fusaiiolele și greutatea din lut ars descoperite în cadrul davei.

Prezența creuzetelor este o dovadă incontestabilă a prelucrării fierului sau a bronzului. În număr mare sunt uneltele meșteșugărești pentru prelucrarea fierului, lemnului, necesare muncilor agricole, precum: fiare de plug, cuțite, vârfurile de lance, topoarele, cosoarele, pînteni de fier), mărturii prețioase privind unele aspecte ale vieții cotidiene.

Inventarul mobil recoltat cu prilejul cercetărilor se compune mai ales din piese ceramice, întregi și fragmentare. Se cuvin menționate și obiectele de podobă, din metal prețios, de mici dimensiuni, specifice civilizației geto-dacice, inele și brățări, „unul cu capetele petrecute și răsucite, iar cealaltă de formă spiralică, cu capetele lățite și cu decor de tipul ramurei de brad”²⁶ constituind așadar o manifestare a creativității, dar și o conotație etnografică. Pe parcursul campaniilor arheologice desfășurate între anii 1976-1978, s-au descoperit diverse emisiuni monetare de un deosebit interes numismatic. Pentru început este vorba de o monedă de bronz hristiană, descoperită întâmplător la suprafața davei de către profesorul Teodor Nițu, donată Muzeului din Slatina. În urma săpăturilor arheologice a fost descoperită „o monedă dacică de argint, tip Inotești-Răcoasa, un denar roman republican, un as roman imperial și un mic tezaur alcătuit din 18 denari romani republicani”²⁷. Existența acestor tezaure era un indiciu clar a folosirii de către geto-daci a unui „sistem monetar propriu”²⁸, cu valori nominale diferite, precum și a celor de tip roman, care circulau simultan. Funerarele geto-dacice reprezintă o proiecție a mentalităților și credințelor acestora despre „lumea de dincolo”²⁹. În funcție de obiceiurile comunităților sunt stabilite anumite ritualuri precum: forma gropii, inventarul, dar și ritul funerar, incinerarea sau înhumarea. Rolul obiectelor din mormânt nu poate fi stabilit cu exactitate, dacă era „inventar pentru

²² *Ibidem*, p. 57.

²³ *Ibidem*, p. 59.

²⁴ Hadrian Daicoviciu, *op. cit.*, p. 157.

²⁵ Mihai Gramatopol, *Dacia Antiqua*, Editura Albatros, București, 1982, p. 82.

²⁶ Constantin Preda, *op. cit.*, p. 66.

²⁷ *Ibidem*, p. 68.

²⁸ Muzeul Național de Istorie, *Cercetări numismatice*, ed. V, secția I-a, Numismatică antică, București, 1983, p. 9.

²⁹ Valeriu Sârbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Editura Porto-Franco, Galați, 1993, p. 21.

defunct, rezerve alimentare pentru lumea de dincolo, resturi ale banchetului și ceremoniilor funerare, daruri către zei”³⁰. Alături de rămășițele defunctului, se întâlnesc tot felul de obiecte de uz casnic, arme, monede, ceramică, în general vorbind un inventar „modest”³¹.

De cele mai multe ori ritualurile funerare depindeau de poziția socială, vârstă, sex, împrejurările în care a decedat, omagiul comunității. În ceea ce privește dăva de la Sprâncenata, avem dovezi ale unei vetre cu vase de ofrandă, alături de un fragment de statueta umană, descoperite în primul nivel de locuire. Ineditul îl constituie mormântul descoperit în centrul așezării, dovădaritul de înhumare. Acesta se compune dintr-o groapă de formă rectangulară în trepte, cu acoperiș de lemn, asemeni unei camere funerare și un „coșciug-alb”³² realizat dintr-un trunchi de copac scobit. În interiorul gropii s-au descoperit fragmente de ceramică dacică, un radius și câteva falange ce au aparținut unui adult. Se vehiculează ipoteza strămutării osemintelor și a inventarului, potrivit unei concepții religioase, la părăsirea dăvei și depunerea lor la noul loc de reședință.

Concluzie

În concluzie, Dava de la Sprâncenata, conform săpăturilor arheologice realizate între anii 1976-1983, a fost „centrul economic, politic și probabil religios al geților de pe stânga Oltului inferior”³³. Descoperirile din dăva sunt concludente civilizației geto-dace din secolele II a. Chr. – I a. Chr. Așezarea, ceramica, gropile funerare, obiectele de uz casnic din fier sunt identice cu cele descoperite în mai toate dăvile geto-dacice din perioada respectivă. Toate aceste susțin caracterul unitar al acestei civilizații de pe întreaga arie de răspândire.

Pe de altă parte cultura materială și spirituală, formele de organizare social-politică, au ajuns la o dezvoltare superioară, situând civilizația geto-dacă la nivelul marilor civilizații clasice greco-romane. Dava de la Sprâncenata este o dăvă tipică pentru toate dăvile din arealul Oltului Inferior, ruinele fiind vizibile și astăzi.

ABREVIERI:

CAMNI – Cecetări arheologice. Muzeul Național de Istorie

BIBLIOGRAFIE

- Butoi, Mihai, *Oltenia. Studii și comunicări-istorie*, Craiova, 1974
Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*, Editura, Științifică, București, 1965.
Dâmbovița, Mircea Petrescu, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Editura Junimea, Iași, 1978.
Drâmba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, III, Editura Saeculum I.O – Vestala, București, 1998.
Florea, Gelu, *Dava et Oppidum*, Academia Română – Centrul de Studii Transilvănene, Editura, Cluj-Napoca, 2011.
Gramatopol, Mihai, *Dacia Antiqua*, Editura Albatros, București, 1982.
Muzeul Național de Istorie, *Cercetări numismatice*, ediția V, secția I-a, Numismatică antică, București, 1983.
Mitrea, Bucur, *Studii și cercetări de numismatică*, vol. II, Academia Republicii Române, București, Editura Republicii Populare Române, 1958.
Nania, Ion, *Studii și comunicări*, Pitești, IV, Editura Muzeul județean Argeș, 1972.

³⁰ *Ibidem*

³¹ Ovidiu Drâmba, *op.cit.*, p. 375.

³² Constantin Preda, *op.cit.*, p. 51.

³³ *Ibidem*, p. 119.

- Popescu, Eugenia, *Studii și comunicări*, Pitești, 1968.
- Preda, Constantin, *Geto-dacii din bazinul Oltului Inferior – Dava de la Sprâncenata*, Editura, Academiei Republicii Socialiste România, București, 1986.
- Preda, Constantin, Butoi, Mihai, *Materiale și cercetări arheologice*, Oradea, 1979.
- Trohani, George, Zorzoliu, Traian, CAMNI 6, 1983.
- Tudor, Dumitru, *Oltenia romană*, Editura, Academiei, București, 1978.
- Vitănescu, Pavel, *Monografia comunei Bălănești*, jud. Olt, Craiova, 1937.
- Sârbu, Valeriu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Editura, Porto-Franco, Galați, 1993.

COMUNITĂȚI ETNICE DIN AȘEZĂRILE DE PE VALEA BISTREI (JUDEȚUL BIHOR) ÎN SECOLUL AL XIX-LEA ȘI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA. EVOLUȚII DEMOGRAFICE

Sorin ȘIPOȘ, prof. univ. dr. habil. – Universitatea din Oradea
Cosmin Ionuț PATCA, student-doctorand – Universitatea din Oradea
Ioana Dana BLAJEC, student-doctorand – Universitatea din Oradea

Abstract: *Knowledge of the ethnic structure of a country or area is an important problem, not only from a demographic point of view, but also from the perspective of developing an economic, social and cultural policy. The settlements on the Bistra Valley are located in the North-Eastern side of Bihor County, in a region that is characterized by ethnic diversity. The analysis of the documentary sources from the 19th century and the beginning of the 20th century reveals different developments of the main ethnic communities and highlights the factors of these type of developments.*

Keywords: *Bistra Valley, ethnic diversity, demographic development, ethnic communities, 19th century*

Introducere

Satele de pe Valea Bistrei se situează în partea de nord-vest a României și în jumătatea de nord a Județului Bihor (*Fig.1*). Din punct de vedere administrativ, bazinul Bistrei cuprinde trei comune: Popești (cu satele: Popești - reședință de comună, Bistra, Budoii, Cuzap, Varviz, Vărzari, Voivozi), Tăuteu (cu satele: Tăuteu - reședință de comună, Bogeii, Chiribiș, Ciutelec, Poiana) și Șinteu (cu satele: Șinteu – reședință de comună, Huta Voivozi, Socet, Valea Târnei). La acestea se mai adaugă localitatea Pădurea Neagră, care aparține administrativ de orașul Aleșd. Ca trăsătură definitorie, iese în evidență mozaicul etnic și confesional al populației. Alături de români, care sunt majoritari, trăiesc de secole maghiari, slovaci, germani, țigani, evrei.

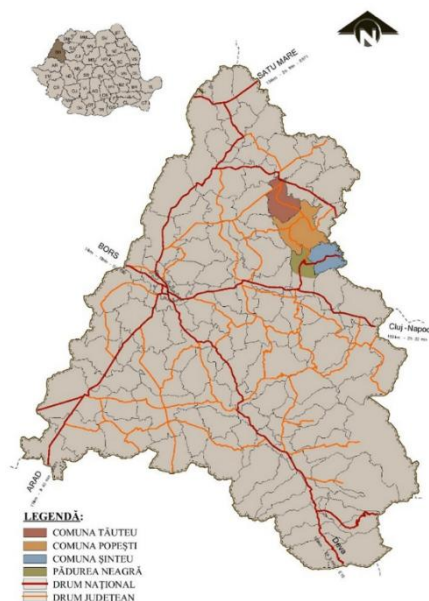

Fig.1. Satele de pe Valea Bistrei – încadrare fizico-geografică în teritoriul Bihorului și al României

Ne propunem prin prezentul material să urmărim evoluția demografică a principalelor comunități entice din așezările de pe Valea Bistrei în secolul al XIX-lea și la începutul secolului următor, pe baza principalelor surse documentare (recensăminte⁷²², șematisme, conscrieri, registre de stare civilă). Pentru a urmări evoluția demografică a comunităților entice este nevoie de o analiză critică și comparativă a surselor documentare. Cea mai importantă sursă documentară cu caracter demografic este reprezentată de recensăminte. Primele informații oficiale cu caracter statistic pe localități sunt oferite de recensământul din 1869, dar prima recensare a populației după criteriul etnic are loc abia în anul 1880. Prin urmare, pentru a evidenția structura etnică a populației la 1869 a fost nevoie de recurgerea la metoda extrapolării datelor cu caracter confesional. Aceeași metodă a fost aplicată și în cazul informațiilor cu caracter confesional provenite din șematismele romano-catolice și greco-catolice sau din conscrierile confesionale. Dar astfel de date despre evoluția etniilor în perioada prestatistică sunt relative. Pentru perioada 1880-1920, recensămintele populației din 1880, 1890, 1900 și 1910, precum și înregistrarea statistică din 1920 (cu caracter semioficial) permit o analiză detaliată a principalelor etnii din așezările de pe Valea Bistrei. Prin metoda

⁷²² Datele recensămintelor din anii 1869, 1880, 1890, 1900 și 1910 au fost publicate de către Traian Rotariu (coord.) în colecția *Studia Censualia Transsilvanica* (atunci când vom face referire la date din toate aceste recensăminte vom folosi prescurtarea: T. Rotariu, *Recensăminte...*). Datele au fost publicate și de către Varga E. Árpád și sunt disponibile online la <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm> (accesat la 10.02.2017), cu titlul *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája 1850-2002 (Statistica etnică și confesională a Transilvaniei)*. Dintre secțiunile cele mai utilizate în cercetarea noastră amintim: Varga E. Árpád, *Bihar megye településeinek felekezeti adatai 1869-2002* (în continuare, Varga E. Árpád, *Bihar felekezeti 1869-2002...*); Idem, *Bihar megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1880-2002* (în continuare, Varga E. Árpád, *Bihar etnikai 1880-2002...*); Idem, *Bihar megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) megoszlása százalék szerint 1869-2002* (în continuare Varga E. Árpád, *Bihar etnikai százalék 1869-2002...*). Atunci când vom folosi date din toate aceste materiale vom folosi prescurtarea: Varga E. Árpád, *Statistica...*

despuierii registrelor de stare civilă se poate pătrunde mai adânc în interiorul fiecărei comunități pentru a înțelege mai bine factorii care au influențat evoluția demografică.

Evoluția generală a populației din așezările de pe Valea Bistrei

Massimo Livi-Bacci considera că, de-a lungul istoriei, creșterea populației nu a fost unitară, perioadele de expansiune alternând cu stagnarea sau cu declinul demografic, prin prisma acțiunii a două categorii de forțe: ale *constrângerii* și ale *alegerii*⁷²³. Dintre forțele constrângerii fac parte factorii biologici și de mediu, cum ar fi: limitarea în timp a spațiului agricol și a pământului producător de resurse, atacul periodic al șocurilor epidemice, clima etc. Forțele alegerii (nupțialitatea, fertilitatea, migrația) permit unei populații să restabilească echilibrul prin mecanisme mai puțin violente sau dureroase⁷²⁴. Specialiștii în demografie vorbesc despre două perioade distincte în privința evoluției demografice: vechiul regim demografic (*l'ancien régime*) și *tranziția („revoluția”) demografică*⁷²⁵. Vechiul regim demografic este caracterizat prin crize repetate determinate de epidemii sau de foamete, care provoacă oscilații spectaculoase ale mortalității și o evoluție demografică lentă; pentru Transilvania și Ungaria este considerată perioada anterioară anului 1880⁷²⁶. Perioada 1850-1880 a fost devastată de trei epidemii de holeră (1855, 1866, 1872-1873), de câteva epidemii locale de variolă și difterie și de câteva crize alimentare cauzate de secetă, inundații și boli ale animalelor. Pentru Transilvania și Ungaria, perioada 1880-1910 este considerată debutul *tranziției demografice*, când dinamica populației diferă considerabil de modelul *vechiului regim*⁷²⁷. Tranziția demografică constă în trecerea de la nivelurile înalte ale mortalității și natalității la niveluri scăzute. Prima care scade este mortalitatea, urmată la un anumit interval de timp de natalitate. Tranziția demografică se derulează pe o perioadă variabilă de timp în cadrul unui proces social și economic complex, asociat generic cu modernizarea societății, adică industrializare și creștere economică, urbanizare, progrese în medicină, emanciparea femeii și modificarea statutului ei în societate, erodarea mentalităților colective tradiționale și apariția unor noi modele culturale și comportamentale⁷²⁸. Revoluția demografică s-a manifestat decalat în interiorul Monarhiei Austro-Ungare între 1850 și 1910. În prima etapă, ritmul creșterii demografice a fost mai mare în regiunile dezvoltate, iar în etapa a doua el a crescut în regiunile periferice ale monarhiei. Prin urmare, tranziția demografică din părțile vestice ale imperiului a urmat revoluției industriale. În

⁷²³ Massimo Livi-Bacci, *A Concise History of World Population*, Cambridge, 1992, p. 36-37; I. Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 2000 (în continuare, I. Bolovan, *Transilvania între...*, p. 35).

⁷²⁴ *Ibidem*

⁷²⁵ Vezi I. Bolovan, *Transilvania între...*, p. 46-52.

⁷²⁶ *Ibidem*, 48-50.

⁷²⁷ *Ibidem*, p. 46-50; Cservény Anton, *Cronica calamităților și epidemiilor din Ardeal, Banat și teritoriile marginase de la 1007-1872. Din izvoare ungurești*, Cluj, 1934, p. 23.

⁷²⁸ Vladimir Trebici, *Demografie. Excerpta et selecta*, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 23

estul imperiului, cele două s-au manifestat simultan, semnele fiind vizibile în perioada 1880-1900⁷²⁹.

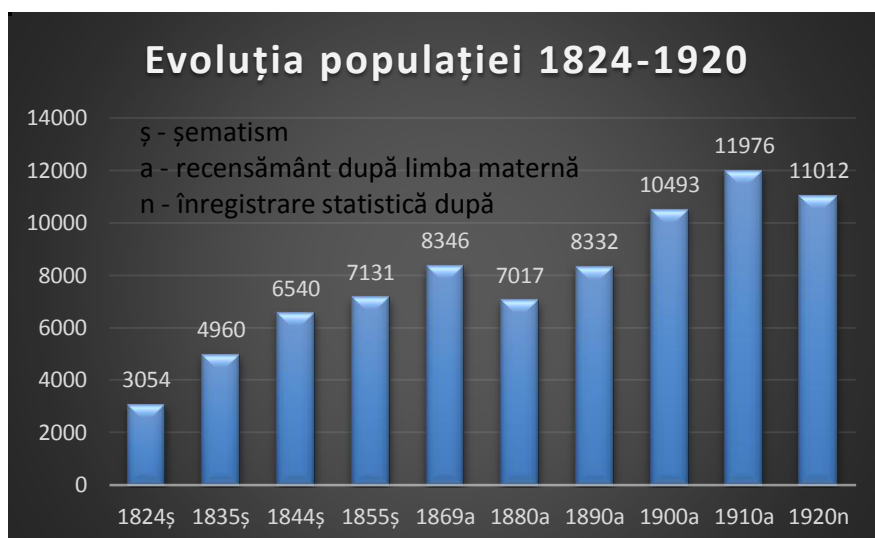

Fig.2. Evoluția populației din așezările de pe Valea Bistrei între anii 1824-1920 (sursa datelor: Varga E. Árpád, *Statistica...*; T. Rotariu, *Recensăminte...*; SJAN Bh., fond Barany, dos. 7, f. 55-76; Schematismus 1824, 1835, 1844, 1855)

Populația din așezările de pe Valea Bistrei a avut o dinamică oscilantă de-a lungul timpului (Fig.2), în concordanță cu dinamica populației din Bihor și Transilvania, cu particularitățile locale date de evoluția politică, economică și socială a acestui spațiu. Tendința generală a populației între secolele XIX-XX a fost una de creștere. Perioadele de creștere sunt datorate unei mișcări naturale pozitive a populației, dar și unei puternice activități de colonizare. Perioadele de creștere sunt întrerupte de perioade de stagnare sau de scădere ca urmare a războaielor (războaiele austro-turce, Războiul Crimeii, Revoluția de la 1848, Primul Război Mondial etc.), a epidemiilor sau a fenomenului de emigrare (sfârșitul secolului XIX-începutul secolului XX). Secolul al XVIII-lea a înregistrat și pe Valea Bistrei un puseu demografic ce a putut fi evidențiat în secolul al XIX-lea. Două momente importante de regres demografic au fost înregistrate în această perioadă. Primul a fost între 1869-1880 și a fost cauzat de epidemia de holeră din 1872-1873, iar al doilea între 1910-1920 și este pus pe seama Primului Război Mondial.

Structura etnică a populației din așezările de pe Valea Bistrei

Structura etnică a Văii Bistrei (Tab.1, Fig.3) și a Transilvaniei, în general, a fost puternic influențată de evoluția diferiților factori istorico-geografici și politici, dar și de evoluția structurii confesionale⁷³⁰. Din acest punct de vedere, etnia este strâns legată de confesiune. Structura etnică

⁷²⁹ Z. Pavlik, J. Zborilova, *Changes in Czechoslovak marital fertility*, în vol. *Demographic aspects of the changing status of women in Europe*, ed. by M. Niphnis-Nell, London, 1978, p. 65; I. Bolovan, *Transilvania între...*, p. 159.

⁷³⁰ M. Brie, *Identitatea etnică în Transilvania (a doua jumătate a secolului XIX – începutul secolului XX)*. *Repere metodologice*, în vol. *Istoriografie și politică în estul și vestul spațiului românesc*, Svetlana Suveică, Ion Eremia, Sergiu

este foarte mozaicată. Alături de români și maghiari, sunt prezenți slovaci, germani, evrei, țigani. Sursele documentare trebuie analizate cu multă atenție deoarece ele nu corespund direct necesităților de stabilire a identităților etnice⁷³¹. Structura etno-confesională din această perioadă este influențată atât de realitățile locale, cât și de situația social-economică a Transilvaniei și a Ungariei⁷³². Contextul politic a fost un factor de influență asupra evoluției structurii etnice a populației. Până în 1867, Bihorul a făcut parte din Imperiul Austriac. Revoluția de la 1848 a scos în evidență conflictele etnice și confesionale existente în acel moment între români și maghiari. Ambele comunități etnice erau atașate valorilor exprimate în acel moment de propriul popor. Tensiunile s-au acutizat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Constituția imperială din 1849 a acordat libertăți pentru toți locuitorii monarhiei. Românilor și celorlalte grupuri etnice li s-au acordat drepturi politice și religioase la începutul deceniului șapte al secolului al XIX-lea⁷³³.

Autoritățile habsburgice nu au promovat în mod deosebit o politică demografică menită să obstrucționeze creșterea unei etnii sau a alteia⁷³⁴. Numai că, după dualismul de putere austro-ungar au avut loc schimbări profunde. Populația de altă etnie decât cea maghiară a suferit un amplu proces de maghiarizare în toată perioada de până la Primul Război Mondial. O serie de măsuri economice, școlare, culturale și religioase au fost luate pentru atingerea acestui obiectiv⁷³⁵. Legislația a fost și ea adaptată la această politică. Recensămintele efectuate de către autoritățile maghiare în timpul dualismului nu au mai înregistrat naționalitatea locuitorilor, ci doar limba maternă, înțelegând ca „limba pe care cel chestionat o vorbește mai bine și cu cea mai mare plăcere”⁷³⁶. Acest lucru a permis autorităților să denatureze intenționat datele statistice, să sporească artificial numărul maghiarilor și să scadă ponderea nemaghiarilor. Așa se explică de ce în rubricile recensămintelor din 1880, 1890, 1900 și 1910 nu mai apar evreii sau țigani, aceștia fiind incluși aproape în totalitate în rubrica maghiarilor⁷³⁷.

Primele informații oficiale despre structura etnică a Văii Bistrei provin din 1880 (*Tab.1*). Din cei 7.017 locuitori ai Văii Bistrei, cei mai mulți (2.750) erau slovaci, reprezentând 39,1% din totalul populației. Erau urmași de români (2.564 locuitori, reprezentând 36,5%), maghiari (1.051 locuitori, reprezentând aproape 15% din populația totală) și germani (355 locuitori, aprox. 5%). În

Matveev, Sorin Șipoș (coord.), Editura Cartdidact/Editura Universității din Oradea, Chișinău/Oradea, 2009, p. 176 (în continuare, M. Brie, *Realități...*).

⁷³¹ *Ibidem*, p. 176-177.

⁷³² I. Adam; I. Pușcaș, *Izvoare de demografie istorică*, vol. II, *Secolul al XIX-lea – 1914. Transilvania*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1987, p. 10-11 (*Izvoare de demografie istorică...*, II).

⁷³³ M. Brie, *Realități...*, p. 181.

⁷³⁴ I. Bolovan, *Transilvania între...*, p. 198.

⁷³⁵ *Ibidem*, p. 201.

⁷³⁶ Louis Roman, *Demografia istorică în opera lui Sabin Manuilă*, în vol. *Sabin Manuilă. Istorie și demografie. Studii privind societatea românească între sec. XVI-XX*, coord. Sorina și Ioan Bolovan, Cluj-Napoca, 1995, p. 28; I. Bolovan, *Realități...*, p. 12.

⁷³⁷ L. Katus, *Multinatioan Hungary in the Light of Statistics*, în vol. *Études historiques hongroises. Vol. 2. Ethnicity and Society in Hungary*, ed. by Ferenc Glatz, Budapest, 1990, p. 120; I. Bolovan, *Realități...*, p. 12-13.

categoria „alte grupuri etnice” (297 locuitori, 4,2%) intrau în principal evreii și țiganii. Aceștia nu apar menționați în recensăminte, neavând rubrici separate, totuși, anumite valori aproximative ale evreilor vor putea fi obținute prin analogie cu datele despre confesiunea izraelită.

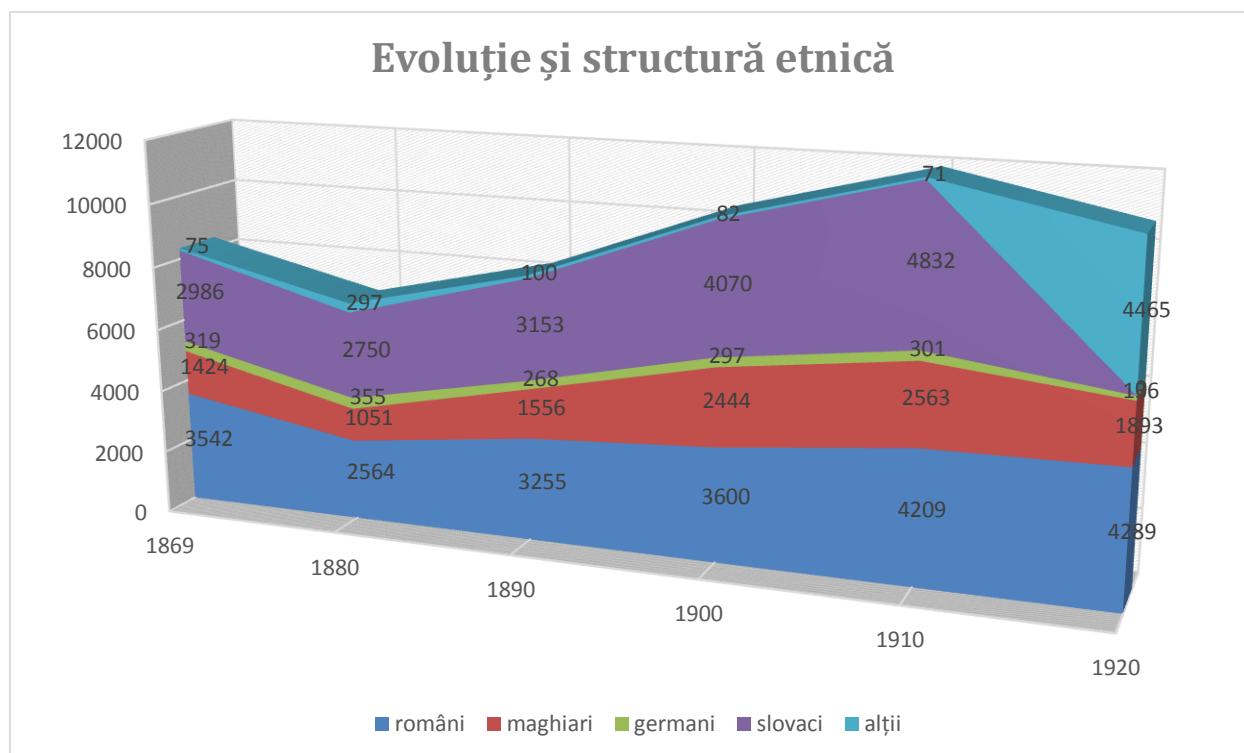

Fig. 3. Evoluția și structura etnică a populației în așezările de pe Valea Bistrei în perioada 1869-1920 (sursa datelor: T. Rotariu, *Recensăminte...*; Varga E. Árpád, *Bihar etnikai 1880-2002...*, p. 4, 116-118, 143-144, 151-153; Varga E. Árpád, *Bihar etnikai százalék 1869-2002...*, p. 2-3, 87-88, 107-108, 113-114)

An	1824		1835		1855		1869		1880		1890		1900		1910	
ETNIE	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Români	1492	48,7	2258	45,5	3088	43,3	3542	42,2	2564	36,5	3255	39	3600	34,3	4209	35,1
Slovaci	647	21,1	1766	35,6	2698	37,8	2986	35,7	2759	39,3	3153	37,8	4070	38,7	4832	40,3
Maghiari							1424	17	1051	14,9	1556	18,6	2444	23,2	2563	21,4
Germani							319	3,8	355	5	268	3,2	297	2,8	301	2,5

Tab. 1. Evoluția și ponderea principalelor etnii de pe Valea Bistrei în perioada 1824-1910 (sursa datelor: Varga E. Árpád, *Statistica...*; T. Rotariu, *Recensăminte...*; Schematismus r.cat. 1824, 1835, 1855; SJAN Bh., fond PRC Șinteu, dos. 1, f.3)

Comunități etnice din așezările de pe Valea Bistrei - evoluții demografice

Urmărind ratele medii anuale de creștere/scădere ale principalelor etnii în perioada 1869-1910 (Fig.4), se pot desprinde câteva idei importante cu privire la dinamica acestora. Constatăm că sunt etnii care pe întreaga perioadă înregistrează creșteri demografice mari (maghiarii, slovaci) și alte etnii care înregistrează o creștere mică (românii) sau regres demografic (germanii). Evoluția evreilor s-a făcut pe baza analizei evoluției comunității izraelite.

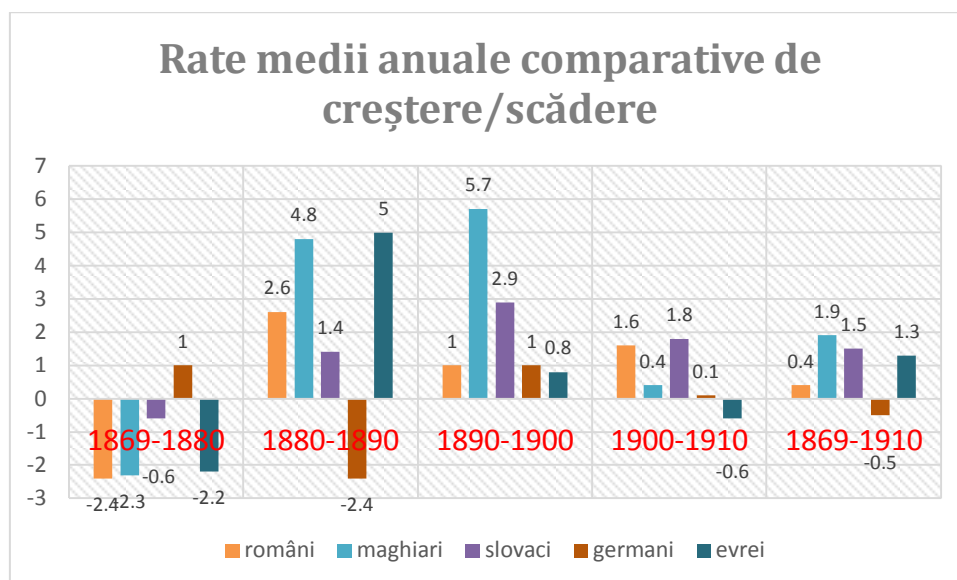

Fig.4. Rate medii anuale comparative de creștere/scădere a principalelor etnii în perioada 1869-1910 (sursa datelor: Varga E. Árpád, *Statistica...*; T. Rotariu, *Recensăminte...*)

La începutul secolului al XIX-lea, pe baza conscrierilor confesionale ortodoxe și a șematismelor, s-a putut constata că grupul etnic cel mai numeros era cel al românilor. Conform datelor din Recensământul din 1869, românii erau în număr de 3.542, reprezentând 42,4% din populația totală⁷³⁸. Pornind de la constatarea că românii erau de confesiune ortodoxă sau greco-catolică și știind că alte etnii de pe Valea Bistrei nu aparțineau acestor confesiuni decât cu foarte rare excepții, am putut deduce numărul etnicilor români și pe baza șematismelor romano-catolice (Ș.r.c.) adunând numărul ortodocșilor (ORT) cu cel al greco-catolicilor (GC). În urma calculelor efectuate am ajuns la concluzia că numărul românilor, identificat pe baza șematismului din 1824, este de 1.492 locuitori, reprezentând 48,7% din totalul populației de pe Valea Bistrei. Localitățile cu o populație majoritar românească erau: Chiribiș, Bogei, Ciutelec, Bistra, Popești, Varviz, Voivozi și Cuzap⁷³⁹. Următorul șematism, cel din anul 1835, face referire la 2.258 de români, reprezentând 45,5% din populație. Față de 1824 era o creștere reală de 766 locuitori, corespunzător unei creșteri procentuale de 51,3% și o rată medie anuală de creștere de 4,6%. Pe baza șematismului din 1844 erau 2.692 de români pe Valea Bistrei, iar în 1855 erau 3.088 de români. Numărul românilor este în creștere în această perioadă, dar rata medie anuală de creștere scade treptat.

Recensămintele din perioada 1880-1910, efectuate de către autoritățile de la Budapesta, au fost suspectate de-a lungul timpului de faptul că au încercat să crească forțat numărul maghiarilor în defavoarea etniilor conlocuitoare. De altfel și la nivelul populației Transilvaniei, proporția românilor a scăzut de la 59,7% în 1869 la 55,3% în 1910, deși se apreciază că românii și sașii au dat

⁷³⁸ Datele sunt preluate de la Varga E. Árpád, care s-a ocupat de publicarea datelor din recensămintele din perioada 1850-1992. Întrucât la 1869 nu a existat o întrebare referitoare la limba maternă sau naționalitate, numărul românilor a fost obținut prin adunarea ORT cu GC.

⁷³⁹ *Schematismus r.cat.* 1824, p. 72, 114.

cel mai mic contingent de populație maghiarizată din Ungaria dualistă⁷⁴⁰. De aceea, am analizat numărul românilor din recensăminte în comparație cu suma confesiunilor ortodoxă și greco-catolică din aceleași recensăminte (Fig.5), în condițiile în care pe Valea Bistrei nu erau alte etnii (sârbi, ruteni) care să aparțină acestor confesiuni. În toate cele patru cazuri, numărul rezultat din suma ORT cu GC este mai mare decât numărul românilor precizat în recensăminte. Cea mai mică diferență este în 1890, de 41 de locuitori, corespunzător unui procent de 1,2% din numărul etniei române menționate de recensământ. În celelalte trei cazuri, diferențele sunt mai mari: 101 persoane în 1880 (3,9%), 155 de persoane în 1910 (3,6%) și 160 de persoane în 1900 (4,4%). Ce arată aceste date comparative? Că numărul real al românilor era mai mare în realitate cu 3-4% decât numărul românilor precizat în recensămintele oficiale. Explicația se găsește în politica de deznaționalizare practică de autoritățile de la Budapesta după constituirea dualismului austro-ungar din 1867, pentru a spori proporția elementului maghiar în detrimentul celorlalte naționalități. Această politică de maghiarizare a avut metode diverse, folosindu-se atât persuasiunea, cât și forța⁷⁴¹.

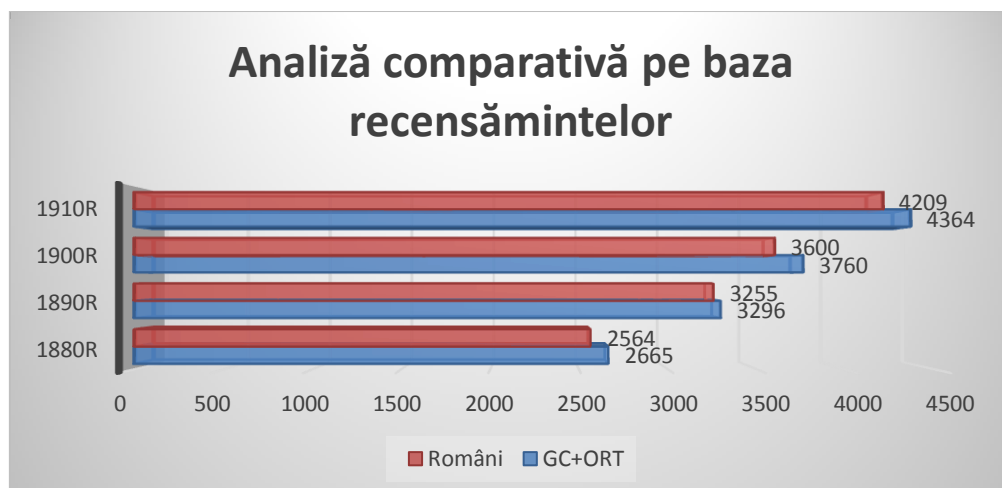

Fig. 5. Date comparative din recensămintele oficiale din perioada 1880-1910: români/ORT+GC (sursa datelor: T. Rotariu, *Recensăminte...*)

Dintre toate etniile, românii înregistrează cea mai mare scădere demografică în perioada 1869-1880 (Fig.4). Pentru perioada 1869-1910, rata medie anuală de creștere a românilor este de doar 0,4%, mult mai mică în comparație cu ratele de creștere ale maghiarilor, slovacilor sau evreilor. Dacă urmărim întreaga perioadă 1824-1920, creșterea reală a românilor este de 2.797 de persoane, corespunzător unei creșteri procentuale de 187% și o rată medie anuală de creștere de 1,9%. În privința proporției românilor în cadrul populației totale de pe Valea Bistrei, constatăm o scădere constantă de-a lungul perioadei 1824-1920. Procentul crește ușor la începutul secolului XX și mai ales după Primul Război Mondial, când o parte din alte grupuri etnice (maghiari, germani) părăsesc granițele noului stat român.

⁷⁴⁰ I. Bolovan, *Transilvania între...*, p. 213.

⁷⁴¹ S. P. Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1999, p. 55 (în continuare, S. P. Bolovan, *Familia în satul românesc...*).

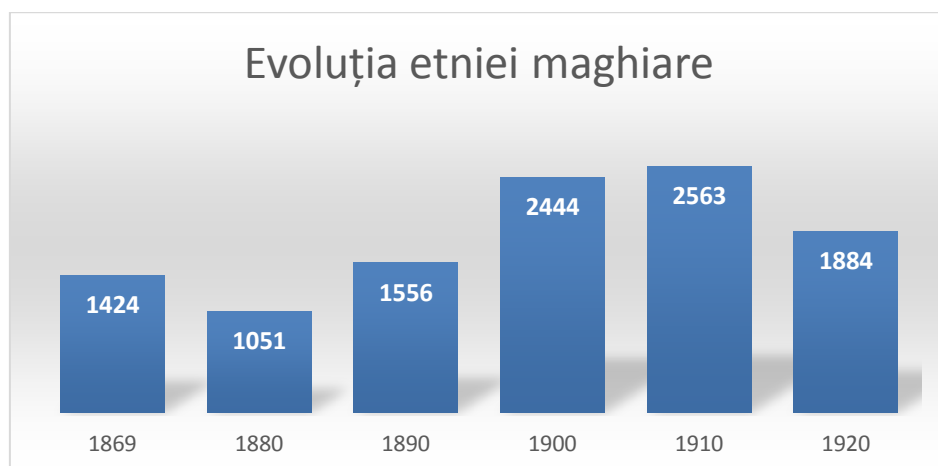

Fig.6. Evoluția etniei maghiare de pe Valea Bistrei între 1869 și 1920 (sursa datelor: Varga E. Árpád, *Statistica...; T. Rotariu, Recensăminte...*)

În perioada dualismului, ponderea maghiarilor în cadrul populației de pe Valea Bistrei crește de la 17 % în 1869 la 21,4 % în 1910, în acord cu creșterea etniei maghiare din Transilvania: 30,7 % în 1869 și 34,6 % în 1910⁷⁴². Cei mai mulți maghiari trăiau la 1880 în localitatea Tăuteu (647 locuitori), reprezentând 61,5 % din totalul maghiarilor de pe Valea Bistrei. Localitatea Tăuteu era singura localitate de pe Valea Bistrei cu o populație majoritar maghiară.

Numărul etniei maghiare crește foarte mult în perioada 1880-1900 (Fig.6). Îmbunătățirea considerabilă a numărului și a procentajului maghiarilor a fost observat în toată *Transleithania* (jumătatea ungară a Dublei Monarhii)⁷⁴³. Explicația creșterii superioare a maghiarilor în comparație cu celelalte naționalități în perioada 1869-1910 se găsește în mare măsură în politica de maghiarizare dusă de autoritățile maghiare, care aveau nevoie de o justificare de ordin demografic în lupta politică. La recensăminte se foloseau diferite artificii statistice pentru a crește ponderea populației maghiare, în detrimentul altor națiuni. Țigani și evreii nu aveau rubrici separate de recensare (există doar o rubrică cu alte limbi materne, dar oricum foarte redusă numeric); astfel, majoritatea lor a fost inclusă în rândul maghiarilor, contribuind la ridicarea proporției acestora în ansamblul populației⁷⁴⁴. Analiza comparativă a datelor din recensăminte în perioada 1880-1910 (Fig.7) ne arată clar că suma confesiunilor specifice maghiarilor (RC, REF, EV, UNIT) este inferioară sumei etniilor maghiară, germană și slovacă. Tindem să credem că autoritățile maghiare, cele care au organizat recensămintele, au inclus majoritatea evreilor (membrii confesiunii izraelite) în rândul maghiarilor pentru a crește ponderea acestora, la fel cum au făcut și în situația Transilvaniei.

⁷⁴² I. Bolovan, *Transilvania între...*, p. 199.

⁷⁴³ *Die Habsburgermonarchie 1848-1849. Band III. Die Völker des Reiches*, hrsg. Von Adam Wandruszka, Peter Urbanitsch, Wien, 1980, p. 415, *apud*. I. Bolovan, *Transilvania între...*, p. 192-193;

⁷⁴⁴ Pentru mai multe detalii vezi Sorina Paula Bolovan, *Familia în satul românesc...*, p. 47-55 și Gh. Șişeştean, *Etnie, confesiune și căsătorie în nord-vestul Transilvaniei*, Editura Caiete Silvine, Zalău, 2002, p. 27-28.

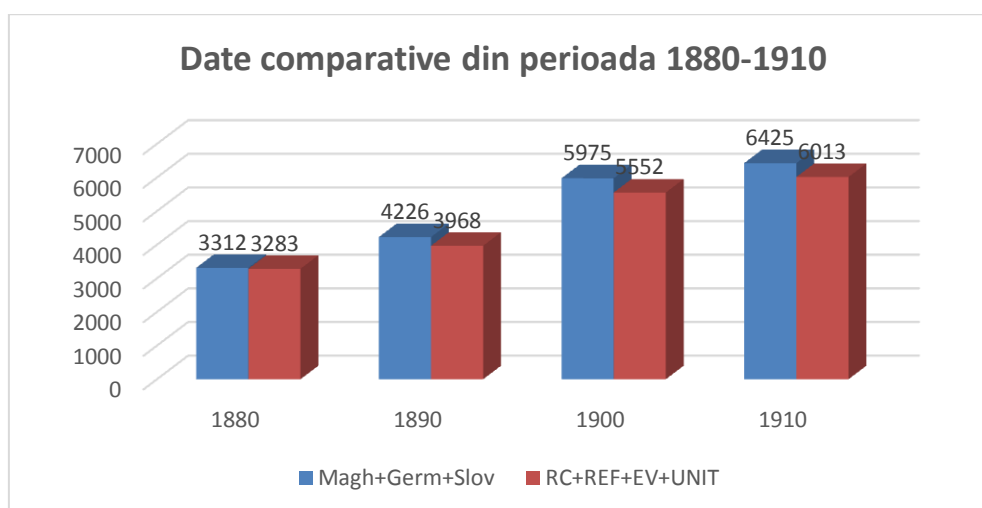

Fig.7. Date comparative etnie/confesiune din perioada 1880-1910⁷⁴⁵ (sursa datelor: Varga E. Árpád, *Statistica...*; T. Rotariu, *Recensăminte...*)

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, din inițiativa unor nobili locali, a avut loc colonizarea regiunii Bihor-Sălaj cu etnici slovaci (printre ei se găseau și etnici cehi, dar într-un număr foarte redus în această zonă⁷⁴⁶). Cauzele migrației slovacilor sunt multiple: economice, politice, religioase, sociale⁷⁴⁷. Patru mari familii nobiliare din zonă (Bárányi, Bánffy, Batthyány și Kereszegi) i-au atras pe coloniștii slovaci în teritoriile împădurite din zona Munților Plopiș. Scopul nobililor era de a popula teritoriile nelocuite și de a exploata întinsele păduri din zonă.

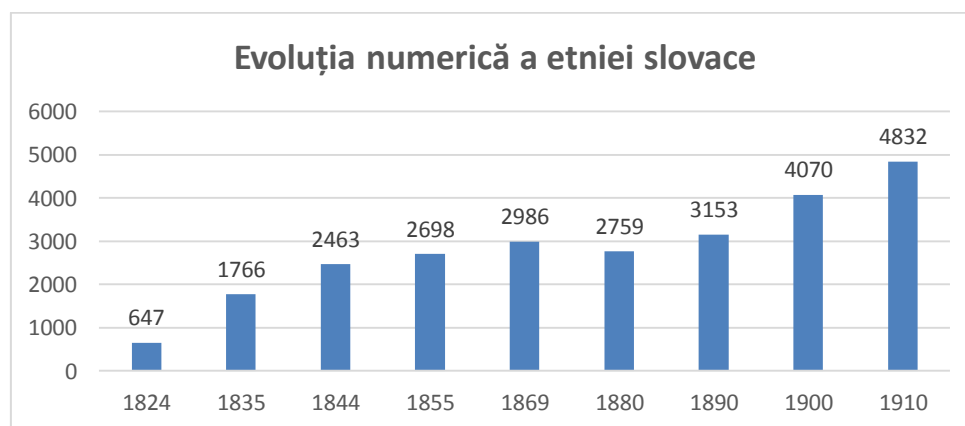

Fig.8. Evoluția etniei slovace de pe Valea Bistrei în perioada 1824-1910 (sursa datelor: SJAN Bh., fond PRC Șinteu, dos. 1, f. 3; Schematismus r.cat. 1824, 1835, 1844, 1855; Varga E. Árpád, *Statistica...*; T. Rotariu, *Recensăminte...*)

Colonizarea slovacilor s-a produs în mai multe etape începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea și a determinat întemeierea unor așezări noi, locuite în majoritate de slovaci, de tip adunat (Budoii, Vărzari) și de tip răsfirat (Huta Voivozi, Șinteu, Valea Târnei, Socet). Majoritatea

⁷⁴⁵ Nu cuprinde localitatea Șinteu, care a fost recențată împreună cu localitatea Peștiș.

⁷⁴⁶ Cehii reprezentau aproximativ 1,6% din numărul slovacilor. Vezi C. Patca, *The Slovak Community of Bihor-Sălaj area. Aspects of Historical Demography*, în *The Shades of Globalisation Identity and Dialogue in an Intercultural World. History, Political Sciences, International Relations*, Editor Iulian Boldea, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, 2021, p. 237-238.

⁷⁴⁷ *Istoria minorităților naționale din România*. Coordonator: Doru Dumitrescu și alții, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2008, p. 48.

slovacilor din această zonă au fost de confesiune romano-catolică, ei punând bazele unor noi parohii la Budoii (1829) și Șinteu (1839-1844). O conscriere confesională și etnică a localităților din zona Șinteiului din anul 1838 cuprinde date prețioase cu privire la numărul slovacilor din aceste așezări. În Șinteu erau 512 *slavi* (slovaci și cehi), reprezentând 94,6 % din populația așezării; în Huta Voivozi erau 229 (89,8%), toți locuitorii din Socet (155) și Valea Târnei (411) erau *slavi*⁷⁴⁸. Extrapolând datele din șematisme putem evidenția evoluția aproximativă a populației slovace în prima jumătate a secolului al XIX-lea⁷⁴⁹. Ca urmare a procesului de colonizare, dar și unui spor natural pozitiv, comunitatea slovacă crește puternic de-a lungul secolului al XIX-lea. Recensământul din 1880 menționează o premieră. Românii nu mai erau comunitatea etnică cea mai numeroasă de pe Valea Bistrei, fiind depășiți numeric de slovaci. Creșterea comunității slovace s-a produs constant și în perioada de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, datorită unui spor natural ridicat. În 1910, etnia slovacă atinge apogeul numeric, 4.832 de locuitori, reprezentând 40,3% din populația totală a Văii Bistrei. În toată această perioadă se desfășoară un intens proces de migrație internă a slovacilor, dinspre zonele înalte spre zonele mai joase.

Concluzii

Analiza principalelor surse documentare (recensăminte, șematisme, conscrieri) din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea scoate în evidență o structură etnică diversificată a populației din așezările de pe Valea Bistrei. Cele mai numeroase trei etnii sunt reprezentate de români, slovaci și maghiari. Lor li se adaugă germani (șvabi), evrei și țigani. Evoluția demografică a tuturor confesiunilor se încadrează în tendințele generale ale evoluției populației din așezările de pe Valea Bistrei, înregistrând două momente importante de regres demografic: primul între 1869-1880 și al doilea între 1910-1920. Evoluția specifică a fiecărei etnii este generată în principal de mișcarea de migrație, dar un rol important îl are și factorul politic care a stat la baza realizării recensămintelor. La începutul secolului al XIX-lea, românii constituiau cea mai numeroasă comunitate etnică, pentru ca spre sfârșitul perioadei analizate, în 1910, comunitatea slovacă era cea mai numeroasă, reprezentând peste 40% din totalul populației.

Bibliografie

1. SJAN Bihor, *fond Parohia Romano-Catolică Șinteu; fond Registre de stare civilă;*

⁷⁴⁸ SJAN Bh., *fond Parohia Romano-Catolică Șinteu*, dosar 1, f. 3: *Status Animarum in Administratura Solyomkeő Matre et Filialibus ejus cum sine Anni Militaris 1838. Sumario Specifice factus*. În conscriere mai apar și localitățile Magyarpaták (Făgetu, jud. Sălaj) și Kálím (localitate dispărută, din jud. Sălaj), care însă nu fac parte din arealul cercetat.

⁷⁴⁹ Numărul slovacilor din șematisme a fost obținut prin calcularea procentului ocupat de slovaci în cadrul populației totale a localității, după cum urmează: pentru anii 1824, 1835 și 1844, la localitățile Huta Voivozi, Socet, Valea Târnei și Șinteu am utilizat procentele rezultate din conscrierea din 1838; pentru anul 1855, la toate localitățile, ca și pentru Budoii și Vărzari în anii 1824, 1835 și 1844, am utilizat procentele corespunzătoare populației slovace din anul 1869, utilizate de Varga E. Árpád (vezi Varga E. Árpád, *Bihar etnikai százalék 1869-2002...*, p. 2, 87-88, 107-108, 113-114).

2. Adam, I.; Pușcaș, I., *Izvoare de demografie istorică*, vol. II, *Secolul al XIX-lea – 1914. Transilvania*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1987;
3. *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Rumusku/Atlasul culturii populare a slovacilor din România*, Vydavateľstvo Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku/Editura Societății Culturale și Științifice „Ivan Krasko”, Nadlak – Nădlac, 1998;
4. Bolovan, Ioan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 2000;
5. Bolovan, Sorina Paula, *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1999;
6. Brie, Mircea *Identitatea etnică în Transilvania (a doua jumătate a secolului XIX – începutul secolului XX). Repere metodologice*, în vol. *Istoriografie și politică în estul și vestul spațiului românesc*, Svetlana Suveică, Ion Eremia, Sergiu Matveev, Sorin Șipoș (coord.), Editura Cartdidact/Editura Universității din Oradea, Chișinău/Oradea, 2009, p. 176-181;
7. Livi-Bacci, Massimo, *A Concise History of World Population*, Cambridge, 1992;
8. Patca, C., *The Slovak Community of Bihor-Sălaj area. Aspects of Historical Demography*, în *The Shades of Globalisation Identity and Dialogue in an Intercultural World. History, Political Sciences, International Relations*, Editor Iulian Boldea, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, 2021, p. 236-247;
9. Rotariu, Traian (coord.), *Recensământul din 1880. Transilvania*. Editura Staff, Cluj-Napoca, 1997;
10. Idem, *Recensământul din 1900. Transilvania*. Editura Staff, Cluj-Napoca, 1999;
11. Idem, *Recensământul din 1910*. Editura Staff, Cluj-Napoca, 1999;
12. Idem, *Recensământul din 1869. Transilvania*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008;
13. Idem, *Recensământul din 1890 și Recensământul Țiganilor din 1893. Transilvania*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009;
14. *Schematismus Venerabili Cleri Dioecesis Magno-Varadinensis, pro anno ... 1824 (1835, 1844, 1855)*, Magno-Varadini, Typis Joannis Tichy;
15. Șișeștean, Gheorghe, *Etnie, confesiune și căsătorie în nord-vestul Transilvaniei*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2002;
16. Trebici, Vladimir, *Demografie. Excerpta et selecta*, Editura Enciclopedică, București, 1996
17. <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm> (*The Cultural Innovation Foundation's Library*).